

The Electronic *Manipulus florum* Project
(<http://www.manipulusflorum.com>)

Iohannes Chrysostomus, *In Matthaeum homiliae Aniano interprete*
Homiliae I-XXV
(1503 Venice ed., tome 4, fols.1r-71r)

Prologus. [fol.1r-1v]

Commented [p1]: fol.1r (GB xxxv)

Incipit Prologus Aniani in expositione Beati Ioannis Chrisostomi episcopi
Constantinopolitani Super euangelium beati matthei.

Domino vere sancto et beatissimo Horontio episcopo, Anianus, piissimi patris affectum, et sapientissimi artem magistri in me pariter exerces: quem inter has quas pro fidei uobiscum amore perpetimur temptationum procellas: et a moerore simul: et a torpore subducis, animumque anxietate marcentem ad stadium scripturarum remittis. Iubes enim beatissime ut commentarium sancti Ioannis constantinopolitani episcopi, quem in matthaeo euangelista nonaginta et uno libris explicuit: in latinam linguam, quo possim sermone transfundam. Quod utinam tam a nobis commode fieri possit: quam a te et oportune, et utiliter imperatur. Quid enim uel ad prudentiam eruditius: uel ad exercitationem ignitius: uel ad dogma purgatus: nostrorum auribus offerat: quam praeclara haec tam insignis animi, ingenique monimenta? Et hoc maxime tempore: quo per occasionem quarundam nimis difficilium quaestionum aedificationi morum: atque ecclesiasticae disciplinae satis insolenter obstrepitur. Pro qua certe beatus Ioannes cum in aliis operibus: tum in hoc quoque tantus fere ubique, tanque alacer assurgit: ut euangelistae dicta interpretando: pro euangelica perfectione nobiscum pugnare uideatur. Quid enim ille magis hominibus inculcat quam uenturam suam nobilitatem, quae omnium recta sapientum consensu, concentuque laudatur? Laudatur autem uel in admirabilis gloriam conditoris: uel ob concitanda studia uirtutis: uel ad castiganda uitia uoluptatis. Quid inquam pressius ille commendat: quam ingenitae nobis adeo libertatis decus: cuius confessio principium inter nos, gentilesque discrimenque est? Qui hominem ad imaginem dei conditum tam infoeliciter fati uiolentia: et peccandi putant necessitate deuinctum: ut is etiam pecoribus inuidere cogatur. Quid ille aduersus eosdem magistros potius insinuat quam dei esse uisibilia mandata: et hominem totius, uel quae iubetur, uel suadetur adeo capacem esse uirtutis? Quo quidem solo et iniquitas ab imperante propellitur: et praeuaricanti reatus affigitur. Iam uero iste eruditorum decus cum de dei gratia disserit: quanta illam ubertate: quanta etiam cautione concelebrat. Non enim est in alterutro: aut incautus: aut nimius: sed in utroque moderatus. Sic liberas ostendit hominum uoluntates: ut ad dei tamen mandata facienda diuinae gratiae necessarium ubique fateatur auxilium: sic continuum diuinae gratiae auxilium commendat: ut nec studia uoluntatis interimat. Cum autem in cunctis fere doctrinae partibus: tum praecipue in exhortatione morali: atque in omnibus ecclesiasticae regulis disciplinae: ita nostrorum concinit per uniuersa sententiis: ut eos pene quos nunquam uidit: omnino ad omnem scripturarum intelligentiam informasse credatur. Quanto enim exhortandi idest emendandi: uel etiam exornandi homines amore teneatur: hoc praecipue opera declarat. In quo cum susceperit

commentatoris officium: certam uniuscuiusque libri partem expositione complens: reliqua amica sibi, et quam perfectissima potest exhortatione producit in ipsis quoque expositionum locis: quae quidem plena sunt acuminis ponderis, consequentiae, eruditionis, medullae, nihil magis intendit aliud quam ne uel exigua moralitatis puncta praetereat: quasi qui omnino pene solus consilium diuinae legis inspexerit. Quae cum innumeris sit intexta causis: ad unum tamen finem omnia reducit: ut scilicet homines quibus data est: ad amorem dei studiumque uirtutis accendat. Quam uero istud non ad ostentationem quandam faciat: et foetentem illam gloriae uanitatem: cum tota et doctrinae illius: et morum qui etiam in scripturis eius relucent continentia: tum etiam finis uitae ipse testatur. Nempe omni ille sermone non solum modo emendat: sed etiam armat auditoris animum. Nempe tota eius et principalis intentio est: non tam priuatam istam: et inter prosperorum opaca latitantem honestatem docere: quam illam quotidie tanquam in acie dimicantem: et quae absque ullo dispendio sui tribulationum: et cedatur imbribus: et uratur ardoribus: instituere uirtutem. Hanc ipsam ita ille insignis ecclesiae magister: et uerus christi discipulus impleuit: ut illa omnia quae de asserenda etiam per mortem uirtute disseruit: non tam aliis, qua sibi omnino soli inculcasse uideatur. Denique uitam illam omni ab adolescentia, sanctitate fulgentem: et in sacerdotio mille insignibus perfectionis ornatam, etiam passionibus pro iusticiae amore decorauit. Quod certe alicui ecclesiis in pace degentibus prouenire: ingentis animi: proculque ad omni hominum gloria remotae mentis, raraeque omnino uirtutis est. Quod autem in septimo istius libro operis indicatur: adhuc antiochiae presbyter: haec quibus illam tunc ecclesiam aedificabat, scripta composuit. Ex quo magis magisque perspicitur illa non temeritate quadam, aut dissonante a suis moribus libertate: in regali postea urbe pontificatum tenentem: nota illa et maxima: aduersum se commouisse certamina: sed ita se instituisse semper, tanque constanter, atque firmiter contra omnes iniquorum cateruas pro ueritatis, ac iustitiae parte iurasse: ut qualibet aduersus eum, uel sacerdotum nomina, uel regum arma concurrerent: depellere quidem illum sacerdotali possent throno: nunquam tamen depellere possent ueritate. Optimam itaque meditationem in occasione rebus exequens: maluit pontificis honorem, confessoris dignitate cumulare: quam adulatoris foeditate corrumpere. Iam uero illud quasi peculiare custodit, ac proprium: unde a te praecipue pro similitudine studii possit adamari: quod scilicet semper sollicitus: semper uigilans: semper noxae securitatis: uel potius mortiferi stuporis inimicus: ubique utilitatem compunctionis, compunctus ipse commendat. Quocirca forsitan eius oratio nusquam fere in pompam eleuatur, dicenti: sed tuta ad utilitatem aptatur audientis. Est enim stilus ipse quod quidem in suo opere magis animaduerti potest, ecclesiae auribus accommodatissimus: priscum illud sed eruditum dicendi genus exprimens: medium aequalis, maturus, pudicus, alienus omni ab incuriae culpa, pompaque luxuriae. Non squalidus quidem: nec tamen floridus: non impolitus: sed neque nimia subtilitate limatus: non asperitate horridus: nec tam amoenitate lasciuus: maximam ubique copiam admirabilem indicans facultatem: nusquam tamen ambitionem loquendi: eo fit, ut illum magis simplex lector intelligat: et laudet disertus. Certe quod ab aliis quoque plurimis audire potuisti: omnes iam ecclesiasticae graecorum bibliothecae: post tam uarias ueterum scriptorum, splendidasque diuitias: post tot insignum magistrorum tam clara lumina huius praecipue uoluminibus ornantur. Denique et sancti Basilii admirabilem illam curam loquendi: et Antiochi plausibilem pompam: et sublimem illum Gregorii cothurnum: facile intelligas, hac Ioannis medietate superata. Ita enim stilum suum

Commented [p2]: fol.1v (GB xxxvi)

inuolata, ut diximus, facultate regnantem scripturarum ubique, et sapore imbuit, et tingit colore: ut illi quidem de apparatu eloquii remittere. Iste uero de maiestate scripturarum corruscare uideatur. Solae ab eo forsitan adolescentulorum minus blandae mulceantur aures: quibus in ludo positis litterarum: non tam placent solida, quam picta quique pulchra potius quam utilia sectantur: nec tam agentia diligunt, quam sonantia: magisque gaudent florum amoenitate conspergi: quam frugum ubertate nutriri. Hunc igitur si satis minorem se in latino apparere seci: non tam mihi domine uenerabilis, quam tibi imputare debes: qui me ad eum transferendum: tanto, et auctoritatis imperio, et blandimento charitatis hortatus es: ut illi aliquid: immo uero plurimum de honore dumtaxat stili auferre mallet: quam crimen in te diutius recusando committere. Sane pro qualicumque hac mea opera amplissimum orationum tuarum munus repono: quo scilicet nos ut exemplo, ita etiam praecibus tuis iuues, ut aliquid de illius uiri uirtute possimus imitari. Explicit prologus.

Beati Ioannis chrisostomi episcopi Constantinopolitani super mattheum.

Homelia prima Comentarum. [fol.1v-4v]

Oportuerat quidem nihil uos indigere auxilio litterarum: sed tam mundam in omnibus exhibere uitam: ut illarum uitae gratia spiritus sancti uteremur: et sicut atramento paginae: ita corda nostra inscriberentur a spiritu. Quia uero hanc a nobis excusemus gratiam: age uel secundas diuitias expectamus. Caeterum quod primum illud fuerit profecto sublimius: et ex uerbis suis deus: et ex operibus ostendit. Nam et noe et abraae, eiusque posteris: et Ioseph, et moysi: non per litteras: sed per semetipsum locutus est: quia scilicet munda eorum corda reppererat. Postquam uero omnis populus iudaeorum in uiciorum ima delapsus est: tunc iam litterae dantur: ac tabulae: per quae haec administratur admonitio. Et hoc non tantum ueteris testamenti sanctis: sed etiam noui accidisse perspicimus. Siquidem nec apostolis scriptum aliquid tradidit christus: sed pro litteris sancti spiritus se illis daturum gratiam repromisit. Ille inquit docebit uos omnia: atque ut discas: quia hoc multo sit illo melius. Audi dominum per prophetam loquentem. Et disponam inquit uobis testamentum nouum. Dabo leges meas in mente eorum: et in corda eorum perscribam eas: et erunt omnes docibiles dei. Paulus quoque hanc eminentiam designando. Dicebat se accepisse legem, non in tabulis lapideis: sed in tabulis cordis carnalibus. Quia uero multi progrediente iam tempore a recto se calle detorserant: eius rursus quae constat ex litteris admonitionis egerunt. Iam ergo consydera quam sit extremae omnino dementiae: ut qui tanta deberemus uitae perfectione pollere: ut nihil prorsus litteris egeremus. Sed scribenda spiritui sancto corda pro paginis praeberemus: quale inquam est, si quia primam illam perdidimus dignitatem, et minoribus indigemus: ne secundo quidem remedio ad nostram utamur salutem. Si enim illis egere, et non gratia spiritus sancti splendere culpabile est: uide quanti sit criminis, nec per illud auxilium uelle proficere: sed quasi frustra, ac uane posita coelestia scripta despiciere: et maius absque dubio subire supplicium. **Quod** ne accidat, diligenter haec, quae scripta sunt, ponderemus: et discamus quemadmodum uetus lex promulgata sit: quemadmodum etiam nouum conditum sit testamentum. Quoniam igitur tunc modo illa lex data est: et ubi et quando? Post aegyptiorum profecto perniciem in eremo in monte

Commented [p3]: fol.2r (GB xxxvii)

syna: et fumo, et igne ascendente de monte: et tuba terribiliter insonante: et tonitruo crebrius comminante: et corruscante fulgure: et moysen in ipsam caliginem nubis intrante. In nouo uero non ita. Non enim neque in eremo: neque in monte: non cum fumo, et caligine: non cum tenebris, et procellis: sed lucente prorsus die: in domo sedentibus cinctis: multa cum mansuetudine uniuersa completa sunt. Si quidem adhuc illis terrena sapientibus: nec facile ad fidem corda praebentibus: opus erat solitudine, monte igni, fumo, tubarum sono: et caeteris talibus: sublimiores uero, ac perfectiora doceri faciles: et qui iam corporalium intellectum: usu uirtutis excesserant: horum, quae diximus, non egebant. Quod si et super apostolos factus esse sonus refertur, non propter ipsos tantum sed ob praesentiam factus est iudaeorum propter quod et diuisus ille in specie linguarum ignis apparuit. Si enim post haec etiam mirabilia dixerunt: quia pleni essent musto apostoli: quanto magis si nihil tale uidissent? Et in ueteri quidem testamento cum moyses ascendisset in montem descendit deus. In nouo uero cum nostra in coelum: immo in ipsum regalem thronum esset eleuata natura: spiritus sanctus descendit de coelo. Qui si esset minor, ut etiam blasfemat impietas: nunquam illa quae aduentu eius facta sunt, maiora essent: magisque miranda. Nam et tabulae istae sunt absque dubio meliores: et uirtutum merita clariora. Non enim descenderunt apostoli de monte, tabulas lapideas afferentes in manibus: sed sanctum spiritum mente portantes: et thesaurum quandam dogmatum, donorumque gestantes, cunctorumque fontem ex se effundentes bonorum, omnia circuibant: uiui quidam libri, uiuaeque leges effecti: per gratiae largitatem. Sic tria milia, sic etiam quinque milia hominum sic innumerabiles populos: toto terrarum orbe ceperunt, deo per illorum linguam audientibus disserente. A quo etiam mattheus repletus spiritu, ista conscripsit. Mattheus utique publicanus. Non enim a professione sua illum erubuerim nuncupare: nec illum omnino, nec reliquos. Hoc est enim quod maxime ostendit spiritus sancti gratiam, eorumque uirtutem. Iam uero euangelium: scriptionem suam consequenter uocauit. Si quidem poenarum interitum, ueniam peccatorum sanctificationem, atque iusticiam, baptismatis sacramentum, adoptionem etiam filiorum: et coelorum haereditatem: et cum dei filio fraternitatem: omnibus inimicis dei: et in tenebris sedentibus nunciauit. Quid ergo his tam bonis nunciis inueniatur aequale? Deus conuersatur in terris: homo uero ascendit in coelum: facta est omnium una permixtio: angeli cum hominibus iungebant choros: homines choris addebantur angelicis: atque coelestibus aliis, supernisque uirtutibus. Erat cernere antiquum repente praelium dissolutum: deum hominibus reconciliatum. Diabolum uero confusum, daemones cum tremore fugentes, mortem peremptam: paradysum apertum, maledictionem remotam, peccatum de medio sublatum, exagitatum errorem, ueritatem reuersam, pietatis sermonem ubique seminatum, ubique crescentem, coelestem conuersationem in terrae regione plantatam, uirtutes supernas familiariter nobiscum loquentes: et ad terras saepe angelos uentitantes, exque his omnibus spem firmam certissimam futurorum. Propterea igitur euangelium ista uocatur historia quasi scilicet omnia alia uerba inania doceantur, ac uacua: quibus solent praesentia ista promitti: ut copia diuitiarum: ut potentiae magnitudo: ut principatus, et gloriae, uel honores: et quantacunque alia bona esse homines arbitrantur. Quae uero piscatorum sunt annunciata uerbis proprie, ac uere euangelia nominantur: non tantum quia firma sunt, ac penitus immobilia, supraque nostram eminentia dignitatem: sed quia cum omni etiam facilitate nobis donata sunt. Non enim laboribus nostris, atque sudoribus: non doloribus et aerumnis: sed per dei in nos tantummodo charitatem, tam grandia haec promissa suscepimus. Sed principio

requirendum est, quoniam illa causa sit, quod ex tam multis discipulis duo tantum scribunt apostoli: et duo eorum qui apostolos sunt secuti: unus enim petri: alter pauli discipulus. Post Ioannem, atque mattheum euangelia condiderunt. Quia scilicet nihil omnino pro humanae gloriae: sed cuncta pro diuinae gratiae amore faciebant. Quid igitur? Non sufficebat unus euangelista cuncta memorare? Sufficiebat quidem: sed cum quattuor sint, qui euangelia conscribunt. Nec eisdem certe temporibus, aut in eisdem locis, neque pariter congregati: neque mutuo colloquentes: et tamen quasi uno ore pronunciant fit hoc sine dubio ueritatis pergrande documentum. Verum econtrario inquis ista res accidit. In multis enim diuersi inter se inueniuntur, ac dissoni. Immo hoc ipsum maximum est testimonium ueritatis. Si enim ex toto et in omnibus consonarent et cum nimia diligentia, atque cura, usque ad tempora, ac loca omnia, usque ad singula aequaliter uerba concurrerent: nemo inimicus credidisset unquam: sed eos communi ad decipiendum consilio congregatos: quasi ex humana quadam compositione euangelium condidisse. Non enim simplicitatis fuisse, tam sollicitam consonantiam iudicarent. Nunc uero quae uidetur ex rebus exiguis dissonantia ab omni illos suspitione defendit: et satis clare scribentium existimationem tuetur. Si uero aliquid de temporibus, ac locis uarie dixerunt: nihil quidem dictorum praeiudicat ueritati. Sed tamen prout donauerit deus progredientes: etiam istud quale sit declarare temptabimus. Illud post haec, quae diximus, postulantes: ut diligenter notetis: quia in illis principalibus causis: in quibus, et uita nostra, et praedicationis summa consistit: nusquam aliquis illorum, uel in minimo discrepare conuincitur. Quae uero ista sunt? Quia deus homo factus: quia mirabilia operatus: quoniam crucifixus: quoniam sepultus est: quoniam resurrexit: quoniam ascendit in coelum: quoniam iudicaturus est: quoniam salutaria praecepta constituit: quoniam cum contrariam legem intulit priori: quia filius dei est: quia unigenitus: quia eiusdem cum patre substantiae: et quantacunque sunt talia. In his quippe omnibus maximam illorum inuenimus esse concordiam. Si uero in mirabilibus eligendis non omnes eadem cuncta dixerunt. Sed hic quidem illa: alter uero alia narrauit: nihil te omnino conturbet. Siue enim unus quilibet uniuersa dixisset: superfluum iam fuisset numerus caeterorum: siue uaria omnes inter se scripsissent: ac noua omnia, nullum potuisset concinentiae apparere documentum. Propterea et communiter multa dixerunt: et nihilominus quisque proprium aliquid, ac speciale conscripsit: ut neque superflue, et importune aliquid uideretur adiectum: si nihil adderetur noui: nec tota rerum fides adduceretur in dubium, si omnia diuersa dixissent. Lucas igitur etiam causam ponit propter quam uenerit ad scribendum: ut habeas inquit eorum uerborum, de quibus eruditus es ueritatem: idest ut saepe commonitus in eadem meditatione permanear. Ioannes uero ipse quidem causam scriptionis tacet: ut autem loquitur superius sermo repetitus: et patrum ad nos traditione delatus: nec ipse ad scribendum absque certa ratione descendit. Sed quia illa iam trium fuerat intentio ut in suscepti moraretur hominis sacramento: et de ipsa deitate dogma periclitabatur taceri: ad scribendum christo inspirante motus accessit. Quod ex ipsa certe historia, et de euangelii declaratur exordio. Neque enim ab inferioribus coepit, ut caeteri: sed ad superiora continuo ad quae urgebatur ascendit: propter quae, et librum ipsum profecto composuit. Neque enim solis inuenitur differre principiis: sed per totius fere euangelii textum grandior caeteris ingreditur: atque sublimior. Mattheus accedentibus his qui ex iudaeis christo crediderant: et rogantibus, ut quae uerbis docuisset: haec eis in litteris seruanda dimitteret: hebreo dicitur euangelium conscripsisse sermone. Marcus quoque in aegypto idipsum rogantibus

Commented [p4]: fol.2v (GB xxxviii)

traditur fecisse discipulis. Et iccirco mattheus quidem ut pote iudaeis scribens nihil amplius studuit ostendere: quam quia ex abraae et Daud: christus stirpe descenderat. Lucas uero quippe qui omnibus in commune loqueretur: sermonem superius extendit: ad ipsum usque Adam generationes retrorsum numerando perueniens. Et ille quidem statim ab ipsa generatione christi summit exordium. Nihil enim magis iudaeum delectare poterat: quam si christum abraae nepotem esse diceret. Hic uero diuerse. Nam prius multa commemorat: et tunc demum generationum cathalogum texit. Horum igitur omnium consonantiam orbe quoque ipso teste monstramus: quia ea quae sunt dicta suscepit: testibus quoque ipsis ueritatis inimicis. Si quidem multae post illos hereses pullularunt: contraria his quae scripta sunt, opinantes. Et earum quidem aliae omnia quae euangelistae scripserant receperunt: aliae uero quibusdam sententiis amputatis: reliqua apud se scripta conseruant. Quod si pugna aliqua esset in dictis: neque istae quae ex aduerso loquuntur hereses omnia recepissent: sed tantummodo illam partem quam sibi cernerent conuenire: neque istae quae partem aliquam receperunt: de eadem aduersus alias disputassent. Ita neque ipsa quidem commenta quae uelut detruncata membra, abscisis aliis, remanserunt: possunt latere: sed aperte clamant maximam sibi germanitatem esse cum corpore. Vt enim si partem aliquam sumas ex latere et in exigua portione cuncta respicias: ex quibus totum constat animal: idest et carnem, et ossa, et neruos, et uenas, et totius: ut ita dixerim, massae uim, atque naturam ex ipsius parte cognoscas: sic etiam in scripturis in unaquaque particula dictorum: totius textus potes cernere dignitatem. Si uero inter se euangelistarum sententiae dissonarent. Nec tanta concordia posset ostendi: et olim iam ipsum dogma fuisset destructum. Nunc uero uel hoc ipso sancti spiritus clarius maiestas refulget: suadens hominibus ut erga principalia illa, magisque necessaria uocantes: nihil de exigua portione laedantur. Vbi autem eorum unusquisque digens scripserit: non ualde nobis possibile est monstrare. Quia uero non in eodem scripserint degentes loco, ex toto operis contextu docere temptabimus. Tu uero tale est quod facis super huiusmodi dissonantia conquiendo: quale esset, si illos iuberes per omnia eisdem uti elocutionum modis: eademque uerba semper proferre. Taceo quod hi ipsi qui ad omnem pompam de rhetorica et philosophia gloriantur: multos et plurimos: et de eisdem causis scribentes libros: non modo simpliciter discreparunt: sed etiam sibi contraria plaeraque dixerunt. Et certe aliud est diuerso modo quid dicere: aliud aduerso. Nihil inquam horum loquor. Procul a me absit: de illorum insipientia pro euangelistis satisfactionem parare. Neque enim uolo de mendacio astruere ueritatem. Illud sane dixerunt, et libenter, et congrue: quemadmodum auctoritatem diuersa meruissent? quonam pacto falsa astruendo obtinere possent? unde admirationi essent: conpugnantia inter se: atque aduersa dicendo? Credebatur inaudita loquentibus: toto orbe laudabantur docentes. Cunque multi testes eorum praedicationis existerent cum eciam inimici, hostesque plurimi. Non enim in uno aliquo scribentes angulo ea quae scripserant, occultauerunt: sed terras, mariaque lustrantes: in conspectu et auribus omnium uolumina sacra replicabant: quae sicut etiam nunc fieri uidemus: ipsis quoque praesentibus legebantur inimicis. Nec ullum tamen ex his quae dicta sunt aliquid offendit. Nec immerito. Erat enim diuina uirtus quae aderat ubique, et apud omnes cuncta peragebat. Caeterum si non istud fuisset: unde piscator: unde illiteratus quiuisset unquam tam sublimiter philosophari? Quae enim sapientes saeculi ne per somnum quidem aliquando imaginari potuerunt. Haec isti cum asseueratione manifesta annunciant: atque persuadent: subiugantes fidei, non solum nostrae aetatis homines: sed etiam eos, qui ante nos defuncti sunt: et non duos, non uiginti, non centum, aut mille, aut decemmilia: sed

Commented [p5]: fol.3r (GB xxxix)

urbes, et gentes, et populos: et terram prorsus ac mare: graeciam simul, ac barbariam: et habitabiles partes orbis, ipsumque desertum. Et certe ea persuadebant, quae naturam nostram longe probantur excedere. Si quidem relinquentes omnino terram: de coelestibus disserebant: docentes nobis aliam superesse uitam: aliamque mortem: alterum mundum, et conuersationem nouam: omniaque mutata. Non sicut Plato ridiculam illam morum condidit disciplinam, aut Zeno, uel si quis alius de conuersatione conscripsit: legesque composuit. Si quidem haec ipsa sunt quibus facile monstratur: quoniam malignus spiritus et daemon quidem ferus, hostisque naturae: et impugnator castitatis totiusque honestatis inimicus: omnia sursum, deorsumque permiscens: eorum mentibus inspirauit. Cum enim communes: omnibus faciant coniuges: nudasque ad palestram uirgines ducant: ad spectaculum hominum et libidinis irritamentum: cum occultas concilient nuptias: omnes in unum ex consensu luxuriae pecunias conferentes, ac peruertentes leges, finesque naturae. Quid de his aliud pronuciari potest? Nam quod omnia illa inuenta sint daemonum, et contra naturam probentur esse quae dicunt, et idem isti poterunt nobis esse testes: et ipsa natura quae talia audire non patitur: cum certa non sub persecutionum metu, non cum periculis et praeliis: sed cum omni securitate docentium, licentiaque dicantur: multa insuper cura, ambituque magno sermonis ornata. Haec uero quae a piscatoribus praedicata sunt: exagitatis undique saepius, saepius uerberatis: inter pericula iugiter constitutis: absque ullo loquentibus cultu et arte uerborum: et imperiti, et eruditi, et serui, et liberi, et reges, et milites, et graeci, et barbari: omni cum reuerentia susceperunt. Neque uero dicere poteris parua haec esse nimis quae humilia: et ideo facile a cunctis suscepta: cum utique multo haec sint illorum dogmatibus celsiora. Virginitatis enim illi nec in somno imaginati sunt dignitatem: nec contemptum habendi: atque ieiunia: nec quicquam aliud de sublimiore doctrina. Nostri autem magistri non solum opus turpe condemnant: neque tantummodo concupiscentiam prohibere contenti sunt: sed et uultum impudicum: et inhonesta, uerba risumque lasciuum: sed et habitum inordinatum: incessum inconditum, atque clamorem: et omnino usque ad humilia praecepta deducunt diligentiam disciplinae. Itaque uniuersum prorsus orbem uirginitatis plantatione complerunt, et de deo, rebusque coelestibus ea philosophari docent: quae illorum nullus aliquando potuit uel mente concipere. Vnde enim sapere haec illi possent, qui monstrorum atque serpentium, aliorum etiam uiliorum imagines, deitatis nomine consecrarunt? Attamen tam sublimia illa nostrorum dogmata, et suscepta, et credita sunt, et florent quottidie, atque succrescunt, eorum uero exagitata sunt, passimque disperdita, et aranearum telis facilius dissoluta. Quod ualde consequenter factum est. Si quidem daemones illa praedicabant. Propter quod ibi praeter lasciuiam morum: multa etiam dictionum obscuritas, et caligo est, et ad intelligendum grandis afflictio. Quod enim irrisione magis dignum quam illa est disciplina: in qua ut caetera omittam cum innumeris uersibus philosophus disputauerit: multa orationem suam cumulat prolixitate dicendi: ut quid sit iustum possit ostendere: ita etiam ut si utile quid haberent: tantae tamen obscuritatis titulo ualde: id uitae hominum esset incommodum. Si enim uel agricola uel aerarius: si faber aliquis uel natura aut quispiam caeterorum qui manuum suarum opere pascuntur: uelit quidem ab arte propria, iustoque labore discedere: ut consumptis tot annis studeat scire quid iustum sit: et forte antequam discat interimatur fame: obibit profecto propter hoc iustum: neque aliquid aliud utile adiscens: et uitam uiolenta morte dissoluens. At non etiam nostra sunt talia: sed iustum honestum: omnemque omnino uirtutem in paucis syllabis: in breuibus uerbis, atque manifestis nos christus edocuit: tum dicendo:

quoniam in duobus mandatis tota lex pendet et prophetae idest in dei et proximi charitate: tum iubendo quaecunque uultis ut faciant uobis homines: haec et uos facite illis. Haec est enim lex et prophetae. Quae certe et seruo rustico: et uiduae: et puero, et erudito, et satis rudi facilia ad intelligendum sunt: et prorsus exposita. Tales quippe sunt sententiae ueritatis, idque exitus rerum ipse testatur. Siquidem omnes fere quae sunt agenda didicerunt: nec didicerunt modo: uerumetiam quae didicerant efficere curarunt. Et non in urbibus solum, atque plateis: sed in ipsis quoque uerticibus montium. Et enim ibi maxime euangelicam uideas florere philosophiam: et angelorum choros in humano corpore refulgere, conuersationemque omnino coelestem in terris micare. Nobis siquidem piscatores disciplinam scripsere uiuendi, non a puero eligi aliquos ad discendum iubentes: ut philosophis moris est: neque certum numerum annorum praefinientes ad consumanda studia uirtutum: sed cunctis generaliter aetatibus disserentes. Illud enim puerorum ludus est: hoc ueritas rerum: locum quoque disciplinae huic certum dederunt coelum profecto: et informatorem eius domini proculdubio esse docuerunt. Qui etiam leges quibus utimur, dedit: quales et oportuit. Praemia uero uirtutum, non ramus oleae: nec corona oleastri foliis immixta: nec publice apparatus conuiuia: nec aerae statuae, nec imagines coloribus adumbratae, et friuola ista, atque uanissima: sed uita nullo unquam fine claudenda, et filiorum dei collata nobilitas: cunquae angelorum choris iungenda laetitia, et ante regalem thronum secreta praesentia, et perpetuum esse cum christo. Doctores uero istius disciplinae: ac principes: publicani sunt, et piscatores: pelliumque sutores: non qui exigua aetate uixerint: sed qui adhuc uiuant, aeternumque permaneant. Et iccirco defuncti quoque multum ualent prodesse discipulis. Huic itaque disciplinae, non cum hominibus bellum est: sed aduersus saeuissimos daemones: contraque incorporeas potestates. Propter quod, et rex talis exercitus nullus est hominum, nullus est angelorum: sed ipse proculdubio deus. Arma quoque istorum militum: naturam ipsius belli consequenter imitantur. Non enim ex ferro parantur ac pellibus: sed ex ueritate, fide, atque iustitia, caeterisque uirtutibus. Quoniam igitur de huiusmodi disciplina, et liber est conscriptus, et nobis de ipsa disputare propositum est: diligentius audiamus euangelistam super eadem disserente. Non enim sunt eius dicta: sed christi: qui ipsius informator est disciplinae. Hanc ergo sollicitè consyderemus: ut in illa etiam mereamur ascribi, et in eorum fulgere numero: qui prius eam seruando nituerunt, et immarcessibiles illas meruerunt coronas. Et multi quidem hunc librum satis apertum esse opinantur, ac planum: solos prophetas intellectu putantes esse difficiles. Sed hoc quoque eorum est qui altitudinem incomperatarum sibi rerum prorsus ignorant. Propter quod obsecro ut multo cum studio sequamini ista quae dicuntur, et ipsum euangelii pelagus intremus. Christo nobis praebente in hoc itinere principatum ut autem sit facilius iste ad intelligendum liber. Rogamus quod in aliis quoque scripturis facere consueuimus: ut praeueniatis animo, atque uoluatis eum qui a nobis elucidandus est locus: ut intellectui lectio uiam parans quod etiam in eunucho illo factum est: multam uobis conferat facultatem docendi. Et enim plurima sunt quae inquiruntur, ac uaria. Consydera igitur quanta in ipso euangelii principio quaestionum silua nascatur. Primo quidem cuius rei gratiam per Ioseph generationum ordo decurrat de quo non nascitur christus. Secundo unde manifestum sit quod ad dauid originem ducat: cum parentes mariae: ex qua certe natus est, habeantur incogniti, neque enim generationes ex uirginis parte numerantur. Tertio quam ob causam Ioseph quidem generatio qui certe nihil ad generationem contulit christi: tam diligenter asseritur: uirgo autem quae etiam mater eius effecta est: non ostenditur ex quibus

Commented [p6]: fol.3v (GB xl)

parentibus, auis, proauisque nascatur. Post haec etiam illud inquirendum esse uidetur qua de causa generationes per uiros nominans: meminerit etiam foeminarum. Et quia semel id fieri placuit, cur non omnes foeminas nominarit. Nam meliores quasque transcurrens: ut Saram, et Rebeccam, earumque similes: eas tantummodo quae de aliquo uicio celebratae sunt eduxit in medium idest si qua adultera uel meretrix: siquis etiam ex nuptiis non legitime copulatis: de alienigena est ortus, ac barbara. Si quidem non modo uriae uxorem: sed etiam thamar, et Ruth euangelista commemorat: quarum alia quidem erat alienigena: alia uero commixta: non tantum lege illi coniuncta coniugii: sed furata concubitum, et intra habitum meretricis abscondita: uriae quoque uxorem nullus ignorat: sed propter factum illud insignis audaciae. Et tamen omnes alias euangelista praeteriens, tantummodo istas generationum cathalogo comprahendit. Quod si meminisse oportuit foeminarum: cunctae debuerant nominari. Si uero non omnes erant: sed aliquae proferendae: eas magis poni decuit, quae non de peccatis: sed de uirtute celebrantur. Vidisti nempe quanta nobis attentione opus sit: etiam inter ipsa principia? Et certe supra caetera esse manifestum illud uidebatur exordium: forte autem aliquibus etiam superfluum: quia solum ibi numerum putabant nominum contineri. Supra haec etiam illud inquisitione dignum est: quae causa compulerit ut tres reges in enumerandis generationibus praeteriret. Si enim quasi nimis impiorum nomina reticere maluit: nec aliorum quidem similium meminisse debuerat. His additur etiam illa quaestio quod tertio generationis quattuordecim esse dicens: numerum in extrema parte non tenuit. Deinde quaenam illa ratio persuaserit: ut lucas quidem aliorum fateret nominum mentionem, et non modo non eorundem omnium: sed multo etiam plurium. Mattheus uero non paucorum modo: uerumetiam diuersorum: cum utique ad usque generationem ioseph numerum etiam ipse perducatur: in quo finem fecit, et lucas. Iam ergo perspicite quanta nobis opus sit uigilantia, non solum ad exponendum euangelium: uerumetiam ad discernendum quaenam illa sint quae expositione indigeant. Si quidem scientiae pars est: quae sunt obscura cognoscere. Illud quoque inter occulta numeratur: quomodo elisabeth de leuitica exsistens tribu, Mariae cognata dicatur. Verum ne multa pariter colligentes memoriam uestram subito quaestionum oneremus aggestu: hic sermoni nostro terminum requiramus. Sufficit enim nobis, et ualde sufficit ad audiendi interim studium sciscitandum ut quae in quaestionem solent uenire, discantur. Si uero etiam solutionem ipsam desyderatis adiscere: et haec nobis dicentibus in uestra est potestate. Si enim uos intellexero sciscitatos, et audire cupientes: etiam absolutionem afferre tentabo. Si uero oscitantes uidero, et ab intentione laxatos: abscondam, non absolutionem solum: uerumetiam quaestiones diuina lege commonitus. Nolite inquit sanctum dare canibus: neque proiciatis margaritas uestras ante porcos: ne forte conculcent eas pedibus suis. Quis est modo inquis qui ista conculcet? Ille utique qui non ea preciosa credit esse, atque praeclara. Et quis est inquis ita infoelix qui non haec praeciosiora esse omnibus, et clariora fateatur? Ille sine dubio qui non uel tanto studio eis uacat, quanto in diabolicis illis theatris meretricibus occupatur. Ibi enim plurimi totos etiam dies peragunt: propterque illam occupationem uanissimam, multa etiam domi detrimenta patiuntur. Et tamen cum omni diligentia quod audierint memoriae commendant: eaque ad animae suae perniciem penitus infixae custodiunt. Hic uero ubi loquitur deus: ne exiguum quidem patienter tempus exspectant. Iccirco igitur nihil commune habemus cum coelo: sed omnis nostra religio usque ad uerba seruatur. Et certe propter hoc deus gehennam minatur: non ut eam nobis inferat: sed ut fugere persuadeat: illam saeuissimam tyrannidem. Nos uero econtrario cuncta agimus: et quottidie in illam

Commented [p7]: fol.4r (GB 1)

uiam quae illuc ducit, irruimus. Nam praecipiente nobis deo, non modo ut audiamus quae dicuntur: uerum ut cum omni etiam deuotione faciamus: nos nec audire curamus. Quando igitur ea quae dicuntur, implebimus? Responde quaeso: quando incipiemus operari: qui nec sermonem quidem super his patienter audiamus? Sed uacemus optime huic scholae, ad eamque curramus, et breui utique nos tempore tenentem. Deinde nos quidem de friuolis saepe rebus loquentes: nisi eos qui nobiscum sedent uiderimus attentos in curiam illorum nostram arbitramur esse iniuriam. Deum uero non putamus offendi quando eo de tantis rebus loquente contemnimus, facileque ducimur ad alia omnino, atque conuertimur? Et saepe quidem si aliquis e senibus multas circuierit terras, marisque regiones: non solum stadiorum numerum: sed et urbium situs, et ornatus domorum, et portus: atque plateas diligenter nobis enarrat: nos uero nec quam procul simus a coelesti urbe cognouimus. Nam saltem de longinquitate ipsa aliquid studuissemus incidere: si curassemus scire uel spatium. Non enim tantum a nobis illa ciuitas abest: quantum inter, coelum terramque discrimen est: sed multo etiam longius distat, si utique negligamus: ut econtrario si studium commodemus: et in exiguo tempore ad ipsas eius ianuas peruenire poterimus. Non enim locorum longinquitate: sed qualitate morum: haec spatia metienda sunt. Sed tu praesentis quidem gesta uitae diligenter scire curasti: nosti, et noua, et uetera: ac etiam prorsus antiqua: potes enumerare, non solum principes sub quibus diuersis temporibus militasti: sed etiam omnes militiae duces: sed etiam editores numerum, et eos qui in spectaculis certauerunt: quique uicerunt: nihil utique ad te pertinentia: nihilque tuis utilitatibus profutura. Quis uero in hac de qua loquimur, sit ciuitate princeps: quis apud eum primus, aut secundus, aut tertius, uel quanto quisque tempore, uel quid sit uirtutis operatus, nunquam uel per somnium cogitasti. Quae uero leges in hac urbe sunt positae: nec aliis quidem dicentibus pateris audire. Qua ergo fiducia, dic mihi, illis te aliquando speras bonis potiturum: ad quorum magnitudinem: nec quando promittuntur, intendis. Sed et si ante nunquam: saltem nunc id facere curemus. Et enim si concedatur a deo auream ingrediemur urbem: immo facile omni auro praeciosiore. Nunc ergo discamus fundamenta eius, et portas ex saphyro, margaritisque compositas: habemus quippe optimum ducem Mattheum profecto. Per ipsius nanque portam nunc cupimus introire: multoque nobis studio est opus sequendi. Si quidem enim aliquem non intentum uiderit: continuo eum a ciuitate propellit. Est siquidem urbs ipsa regia, et tota prorsus illustris, et non sicut uidemus apud nos in palatia domos plateasque distincta: sed quicquam est, illius urbis aula coelestis est. Pandamus igitur portas: animi aperiamus aditum, cunq̄ue tremore plurimo primas aeternae urbis ianuas intraturi, omni subnixum maiestatae regem suppliciter adoremus. Et enim primus ipse congressus potest cernentibus terrorem incutere. Et modo quidem nobis portae istae penitus obclusae sunt: cum uero eas reseratas uiderimus. Hoc est enim solutio quaestionum: plurimum omnino poterimus intus fulgorem aspicere. Et enim mentis te oculis ducens, omnia publicanus iste promittit: quod uidelicet ostendat ubi rex ipse sedeat: quorum illi militum assistant cohortes: ubi angeli: ubi uero habeantur archangeli, et quis uobis in hac urbe sit deputatus locus, et quonam illuc itinere pergatur, et quanto honore donandi sint hi qui primi illius ciuitatis ius fuerint consecuti: quanto quoque hi qui illos secundo sequuntur loco: quanto etiam hi qui tertio, et quot sunt illorum ordines ciuium: quamque diuersi in illo gradus distinguantur senatu, et quam uariae ibi splendeant differentiae dignitatum. Non igitur cum tumultu ingrediamur: non cum turbatione: neque cum strepitu: sed cum silentio, atque reuerentia quae tantis est exhibenda mysteriis. Si enim in theatro cum multum silentium ante

praecesserit: tunc demum litterae regis leguntur: multo magis in hac urbe omnes cohiberi oportet, et comprimi, et erectis auribus, atque animis astare sollicitis. Non enim terreni regis: sed angelorum domini scripta recitanda sunt. Si enim ita nos uouerimus aptare ipsa nos sancti spiritus gratia, cum omni diligentia ad penetralia interiora perducet: atque ad ipsum regis perueniemus thronum: ac bonis omnibus perfruemur, gratia, et misericordia domini nostri ihesu cristi, cui gloria, et imperium, cum patre et spiritui sancto in saecula saeculorum. Amen.

Commented [p8]: fol.4v (GB 2)

Homelia secunda Ex capitulo primo. [fol.4v-6v]

Liber generationis ihesu christi filii Daud: filii Abraam.

Putasne meministis admonitionis meae: quae ad uos in superiore fuit die. Rogans ut summo cum silentio, et quiete tantis congruente mysteriis omnibus euangelii uerbis commodaretis auditum? Si quidem iam incepimus coelestes adire ianuas: propter quod uos praeteritae denunciationis admonui. Et enim si iudaei accessuri ad montem, et ignem, et caliginem, et tenebras, et procillas: immo non accessuri ad illa: sed ea, et audituri eminus, et uisuri: triduum ante se continere iuebantur a foeminis, ac uestes abluere: et tamen in timore erant maximo, uel tremore: cum certe illos plurimum moysi praesentia confoueret: multo magis nos qui talia incipimus audire uerba, et non procul a monte fumante consistere: sed in ipsum omnino introire coelum: maiorem philosophiam debemus ostendere: non exuuias corporis abluentes: sed stolas animae candidantes: nosque ab omni saeculi huius commixtione purgantes. Non enim caliginem hic, non fumum uidebitis, non procillam: sed regem sedentem super thronum illius ineffabilis gloriae, et angelos ei, atque archangelos pariter assistentes, et sanctorum populos innumeris illis angelorum cohortibus copulatos. Talis quippe est ciuitas dei: habens ecclesiam primitiuorum, et spiritus iustorum, et frequentias angelorum, et sanguinem aspersionis, per quem reconciliata sunt omnia. Nam et coelum pignus accepit a terra: et rursus terra de coelo, et desyderata olim angelis, atque sanctis pax aliquando donata est. In hac urbe trophaeum constitit crucis clarum scilicet satisque conspicuum. Spolia christi sunt pignora humanae assumpta naturae: haec nanque sunt nostri regis exuuias: quae omnia diligenter euangelii lectione discetis. Et si cum silentio, et congrua sequaris quiete circumducere te per cuncta poterimus, ac diligenter ostendere. Vbi quidem mors iaceat sepulta: ubi peccatum pendeat fixum: ubi plurima illa, atque praeclara ex hoc bello fulgeant monumenta uictoriae. Videbitis et hic tyrannum reuinctum, et multitudinem captiuorum sequentem, et arcem ex qua sceleratus ille daemon omni retro tempore in perniciem hominum procurrebat repente subuersam. Videbitis etiam reuulsas latronis speluncas: antraque patefacta: nam ibi quoque praesentia regis affulsit. Sed nihil est dilectissime, quod horum fatigeris auditu. Neque enim se aliquis istius temporis belli uictorias tibi trophaeaeque describeret, ullam nunquam caperes satietatem: sed neque cibum, neque potum illi historiae aliquando praeponeres. Si ergo desyderabilis habetur illa narratio: quanto potius ista cupienda est? Consydera enim quam sit audire magnificum: quod deus surgens de sede regali e coelo uenit ad terras, et ad ipsum descendit infernum: in acie dimicans stetit: quemadmodum autem illi diabolus repugnauit: immo non ipsi manifeste, ac nude: sed deo in natura hominis abscondito.

Quodque mirabile est uidebis mortem morte peremptam: et maledictum esse maledicto extinctum: et per quae diabolus ante obtinebat, per ea ipsa tyrannidem illius esse destructam. Exurgamus igitur, et somnum animi longius repellamus. Ecce enim uideo portarum nobis claustra reserata: sed tamen cum omni disciplina, et tremore mentis ipsas continuo ianuas intremus. Quae uero sunt istae ianuae? (Liber generationis, inquit, ihesu christi filii dauid: filii abraam). Quid ais? De unigenito dei filio dicturum te esse promiseras, et dauid mentionem facis: eiusque illum filium esse commemoras hominis: qui post mille generationes natus docetur: ipsumque esse, et patrem christi dicis, et proauum? Verum cohibe te paulisper, et comprime: nec uelis repente omnia ac simul discere: sed sensim, atque paulatim. Siquidem adhuc in uestibulis constitisti: ante ipsa prorsus initia portarum. Quid igitur ad penetranda interiora festinas? Nec dum bene omnia quae foris sunt consyderasti. Neque enim nunc tibi ipsam generationem domini conor exponere. Immo uero nec cum ista narrauero: est enim inexplicabilis tota: neque ulli prorsus effabilis: et hoc tibi ante me esaias propheta denunciat. Si quidem ipsius praedicans passionem, et plurimam pro toto orbe terrarum piissimam curam atque admirari qui tum esset: quid factus sit: quoue descenderit: maximo sono uocis exclamauit, et dixit. Generationem eius quis enarrabit? Verum nobis non de diuina generatione nunc sermo est: sed de hac inferiore quae in terra facta est: quaeque testibus celebratur innumeris. Sed super ista quoque prout accipientes sancti spiritus gratiam potuerimus effari: ita profecto narrabimus. Neque hanc enim cum omni manifestatione explicari possibile est. Quippe cum sit etiam ipsa mirabilis. Non igitur exigua te aliqua opineris audire cum hanc generationem audis edisseri. Sed totam in te mentem prorsus exsuscita. Et continuo totus horresce: cum deum uenisse audis ad terras. Vsque adeo enim istud mirabile erat, et nulli ante prorsus auditum: ut etiam prophetae porro ante cum admiratione praedicerent: quoniam super terram uisus est: et inter homines conuersatus est. Valde etenim audire mirabile est: quod ineffabilis deus: et qui nec sermonibus explicari potest: nec cogitationibus compraehendi, patrique per omnia coaequalis: per uirginis ad nos uenit uterum: et fieri ex muliere dignatus est: et habere progenitores Dauid et Abraam. Et quid dico Dauid et Abraam: etiam illas quod horribilius est foeminas: quas pauloante memorauit. Haec igitur audiens mente consurge: uerum nihil humile suspiceris: sed potius propter haec ipsa mirare: quia cum filius sempiternus esset dei: et filius consubstantialis patri, etiam filius Dauid esse dignatus est: modo ut te filium faceret dei: seruum suum patrem habere dignatus est: ut tibi patrem faceret deum. Vidisti quanta iterum dona in ipsis euangelii coeperint refulgere principiis. Quod si ambigis de his quae ad tuum spectant honorem: de illius humilitate disce credere etiam quae super tua dignitate dicuntur. Quanto enim ad cogitationes hominum pertinet: multo est difficilius deum hominem fieri: quam hominem dei filium consecrari. Cum ergo audieris: quia filius dei sit filius et Dauid, et Adae: dubitare iam desine: quoniam tu qui es filius Adae: sis filius dei. Non enim frustra, nec uane ad tantam humilitatem ipse descendit: sed ut nos ex humili sublimaret. Natus ex muliere est: ut tu desineres filius mulieris nominari. Propterea duplex facta generatio est: et huic scilicet nostrae similis et nostram satis eminenter excedens. Quod enim natus ex foemina est: et nobis competit: quod uero non ex uoluntate carnis et uiri: sed ex spiritu sancto: longe excellentem nobis generationem, futuramque signauit: quam utique daturus erat ex spiritu. Sed alia quoque omnia ex simili diuersitate constabant. Nam et baptisma profecto tale suscepit: quod haberet quidem aliquid ueteris: haberet et noui. Quod enim baptizatus est a propheta: ostendebat et uetus:

Commented [p9]: fol.5r (GB 3)

quod autem descendit spiritus exprimebat nonum. Nam ut si quispiam in medio consistens. Duos aliquos a se inuicem separatos: extenta manu utraque coniungat: ita fecit et christus ueteri nouum. Diuinam naturam humanae suis nostra iungendo. Vidisti nempe fulgorem urbis eminus corruscantis: uidisti quantos inter ipsa principia splendoris sui luce perfuderit: quomodo tibi regem ipsum continuo monstrauerit in tuo sane habitu quasi exercitui permixtum. Neque enim in bello semper propriam habere: rex cernitur dignitatem: sed purpura, et diademate relictis, militis habitum frequenter induitur. Verum ille quidem ne de regalibus notus insignibus hostium in se animos accendat. Hic uero ne si in sua maiestate cernatur, in fugam continuo uertat inimicum: ut ne audeat quidem pro futura in regis gloriam subire certamina: et ne non modo ante congressum aduersarios fuget: uerumetiam ne suos omnes importabilis gloriae honore conturbet. Venit enim ut mortales pietate saluaret: non terrore prosterneret. Et iccirco illum hac appellatione continuo nominauit. Ihesum utique nuncupando. Ihesus enim non est graeci sermonis uocabulum: sed hebraica lingua Ihesus dicitur: quod est in nostro sermone saluator: saluator autem ab eo quod salutem populo suo praestaturus aduenerit. Iam ne igitur intelligis quemadmodum euangelista auditorem in excelsa subuexerit: et ea certe quae in usu esse uiderentur locutus: per quae tamen ipsa longe nos maiora quam omnes sperare poteramus edocuit. Vtriusque igitur istius nominis apud iudaeos erat celebrata notitia. Quia enim inusitata erant quae promittebantur futura, etiam nominum praecesserunt figurae: ut porro ante exstingueretur omnis de inuidia nouitatis tumultus. Ihesus nanque etiam ille dicitur qui post moysen populum in terram repromissionis induxit. Vidisti figuram, perspice ueritatem. Ille in terram repromissionis: hic uero introduxit in coelum, et ea quae sunt in coelis bona. Ille postquam moyses mortuus est: iste postquam lex per moysen lata cessauit. Ille ducis dignitate pollens: iste uero maiestate praefulgens. Sed ne Ihesum audiens de societate nominum patereris errorem, continuo subiunxit, et christum. (Ihesu christi inquit filii Daudid). Ille enim non erat ex dauid: sed ex alia tribu. Cuius uero rei gratia librum generationis christi uocat: ubi non sola utique generatio: sed tota prorsus ipsius mysterii dispensatio continetur? Quia totius scilicet dispensationis caput et radix, atque principium omnium nobis in hoc consistit bonorum. Vt enim moyses librum coeli appellauit, ac terrae: cum certe non de coelo solum, terraque loqueretur: sed de cunctis quae inter ipsa subsistunt: ita etiam euangelista ab ipso omnium fonte, et capite bonorum librum uocauit. Omni siquidem admiratione plenissimum est: et super spem, expectationemque mortalium: quod deus homo factus est. Hoc autem impleto: illa omnia quae sequuntur iuxta ordinem et rationem consequuntur. Qua uero de causa non eum ante filium abraae, et postea filium dauid nuncupauit. Non sicut opinantur aliqui ab inferioribus uolens ad superiora conscendere. Caeterum fecisset quod fecit et lucas: nunc autem econtrario facit. Cur ergo commemorauit priorem dauid? Quia ipse proculdubio in omnium uersabatur ore ob insigne honoris, et gloriae: ob ipsius quoque temporis spatia iunctiora. Non enim olim defunctus fuerat sicut abraam. Et si enim utrique promiserat deus: sed tamen illud quasi antiquum reticebatur: hoc uero quasi nouum et recens ab omnibus celebrabatur: ipsi nanque iudaei dicunt. Nonne ex semine dauid, et bethleem castello: unde erat dauid uenit christus? Nemo igitur illum filium abraae: sed omnes filium dauid nominabant. Etenim propter tempus, ut dixi, propterque regnum hic magis in hominum memoria uigebat. Qui etiam honorabiliores, quousque de sanctitate reges qui post dauid fuisse referuntur: ab illo omnes uocabantur. Nec ipsi solum: uerumetiam deus. Nam et Ezechiel: et alii prophetae dicunt ex dauid surrecturum esse, atque uenturum: non

de illo utique mortuo iam loquentes: sed de his qui illius uirtutem erant imitaturi. Et Ezechiae quidem dicit. Protegam ciuitatem istam propter me: et propter Daud puerum meum: Salomoni uero dicebat: quoniam propter Daud regnum eius: non ipso uiuente dirumperet. Multa enim illius uiri, et coram deo erat: et coram hominibus gloria. Propterea igitur a notiore interim, et celebratiore persona sumit exordium: et tum demum ad antiquiorem recurrit parentem: superfluum quantum ad iudaeos spectat esse indicans: sermonem superius ordiri. Isti enim erant praecipue, maximeque mirabiles: hic quidem quasi quod propheta. Ille uero quasi patriarcha. Et unde inquis manifestum est ex Daud esse christum? Si enim non ex uiro: sed tantummodo est natus ex uirgine de cuius certe generatione reticetur: quomodo scire poterimus illum ex Daud stirpe descendere? Duo sunt enim quae pariunt quaestionem. Vnum quae causa sit ut in generationum cathalogo uirgo sileatur. Alterum uero qua ratione Ioseph memoretur: cui certe nihil cum christi generatione commune est. Videtur enim et unum abundare: et alterum deesse. Quid ergo dicemus? Quod utique primum illud necesse fuerit memorari quemadmodum ex Daud uirgo descenderit. Vnde hoc itaque discemus? Audi ad gabriel loquentem dominum. (Vade ad uirginem desponsatam uiro, nomen Ioseph: ex domo et familia Daud). Quid igitur uis audire manifestius: cum ex domo et familia Daud illam uirginem esse cognoscas? Vnde inquis istud probatur: quia inde, utique erat etiam Ioseph? Fuerat quippe in lege praeceptum ex diuersis tribubus: non licere usurpari coniugium. Quin etiam propheta Iacob de iuda stirpe illum uenturum esse praedixit. Non deficiet inquit princeps de iuda: nec dux de foemoribus eius: donec ueniat cui reposita sunt: et ipse erit expectatio gentium. Haec ergo propheta ex tribu quidem iuda illum fuisse declarat: non tamen quod ex Daud genere descendat. Putasne igitur ex tribu iuda unius familiae tantum idest solius Daud propagatur genus? Immo cum multae essent ex tribu iuda familiae: non utique omnes a Daud genus trahebant. Sed ne istud hic diceret: praeueniens euangelista prorsus exclusit suspicionem tuam: non solum ex domo: uerumetiam ex familia Daud illum esse confirmans. Si uero non aliunde quoque uis istud adiscere: nec altera probatione deserimur. Non solum de alia tribu: sed ne de familia quidem altera fas erat coniugia copulari. Ita istud quod dicitur ex domo esse et familia Daud siue uirgini copuletur: ostenditur impletum esse quod longe ante praedictum est: siue ipsi Ioseph potius aptetur. Ex isto etiam istud asseritur. Si enim ex domo Daud, atque familia erat: non aliunde acciperet coniugem: nisi ex ea tribu: de qua etiam ipse descenderat. Quid enim inquis si legem ille transgressus est? Sed iccirco euangelista praeueniens Ioseph, iustum esse testatus est: ne tu ei temere crimen impingeres: sed ut uirtutem eius potius agnoscens, suspicionem a te transgressionis expelleres. Ille siquidem tam modestus, et honestus, tamque a uitiosa passione liber: ut nec suspitione cogente uellet in uirginis ire supplicium: quomodo propter libidinem praecepta legis uiolaretur. Qui enim supra legem philosophabatur: dimittere enim et occulte dimittere sine dubio erat supra legem philosophantis: quomodo contra legem aliquid admitteret. Et hoc nullius causae necessitate cogente? Sed quoniam quidem ex genere Daud fuerit haec uirgo ex his quae dicta sunt manifestum est: necessarium est dicere: cuius rei gratia Ioseph in generationibus euangelista memorarit: cum uirginem prorsus omiserit. Quenam igitur haec causa est? Non erat mos apud hebreos generationum cathalogum per foeminas texere. Vt ergo et morem custodiret: nec in ipso statim principio uideretur antiqua destruere: et nobis uirginem certius indicaret: parentes eius reticens, atque maiores de Ioseph generatione non tacuit. Siue enim haec fecisset in uirgine nouitatis non effugisset

inuidiam: siue Ioseph reticuisset: non agnouissemus ex qua tribu uirgo subsisteret. Vt ergo et nos discerneremus quae esset maria, uel unde: et consuetudo legis permaneret immobilis: generationum cathalogum usque ad sponsum eius perduxit, ac de domo illum Dauid esse monstrauit. Hoc enim declarato: illud quoque pariter ostendit quod scilicet inde esset: et uirgo: quia utique nequaquam iustus iste pateretur uxorem sibi aliunde, quam unde lex praecipiebat eligere. Possumus uero aliam quoque, et altiore quidem proferre rationem: ob quam parentes uirginis praetermissi sunt: quod nunc exponere minus opportunum uidetur: eo quod multa iam dicta sunt. Et iccirco hic iam sermonem de quaestionibus terminantes: teneamus interim diligenter ea quae nobis absoluta patuerunt: quam ob causam Dauid nominauerit priorem. Deinde qua ratione librum ipsum librum generationis uocarit: uel etiam cur dixerit Ihesu christi. Deinde quomodo generatio eius: et communis sit: et non sit per cuncta communis: tum unde maria ad dauid pertinere monstretur: ad extremum quam ob rem Ioseph quidem generationum cathalago collocetur. Mariae autem parentes omnino sileantur. Si enim custodieritis ista promptiores nos facietis ad reliqua. Sin uero hoc respueritis: et expuleritis e mentibus: pigriores erimus in caeteris. Neque enim terrae quae semina priora corruperit: curam adhibere delectabit agricolam. Propter quod obsecro: ut haec quae seminata sunt nutriatis. De tali enim studio, talique cura ingens quoddam animabus bonum, ac salutare conquiritur. Nam et deo placere possumus ista curando: et ab iniuriosis, obscoenisque sermonibus munda ora seruabimus. Dum spiritualibus exercemur eloquiis, et daemonibus terrori esse poterimus linguam nostram talium armis muniendo uerborum: et tunc maiorem dei gratiam ualebimus promereri. Hinc enim mentis uestrae et acumen augetur, et lumen. Nam et oculos et os, et auditum propterea posuit in nobis deus: ut omnia ipsi membra seruirent: ut quae ipsius sunt audiamus: quae ipsius loquamur: quae ipsius semper operemur: eique laudes canamus assiduas, et gratias per cuncta referamus: per quae haec omnia conscientiae nostrae secreta mundemus. Sicut enim corpus quod aeris puritate perfruitur: maiore sanitatis gaudet uigore: sic fit profecto etiam anima sapientior: quae tali meditatione nutritur. Nonne uides etiam corporis oculos cum in fumo forte remorantur lachrymas semper effundere. Si uero potiantur aere purgato, et florentibus pratis: et hortis uirentibus: et fontibus inter amoena lucentibus: et saniores esse: multo utique maiore aciei fulgore rutilare. Talis profecto est et mentis oculus. Si in pratis spiritalis pascatur eloquii: erit totus sine dubio purus, ac lucidus et acutius cuncta perlustrans. Si uero in fenum saecularium negociorum fuerit ingressus: ad innumera prorsus mala lachrymabitur, ac flebit: et in hoc quidem saeculo: sed multo amarius in futuro. Fumo enim sunt humana negocia comparanda. Propterea et ille, ait. Defecerunt sicut fumus dies mei. Sed ille quidem de breuitate hoc, et fuga quadam huius dixit aetatis. Ego uero non ad hoc solum: uerumetiam ad amaritudinem rerum praesentium dici posse istud accipio. Nihil enim ita oculos animae contristat, ac turbat: ut saecularium conditio curarum: et quasi obuolitantia quaedam multiplicis cupiditatis examina. Haec enim sunt istius fumi ligna pinguiissima. Nam sicut ignis iste communis quando aliquam humidam exceptit, infusamque materiam: plurimum sine dubio fumum suscitatur: sic etiam concupiscentia uahemens illa prorsus, ac flammea: quando humentem alicuius, ac palustrem succendit animam: multum in ea fumum gignit, ac nutrit. Propter hoc etiam rore opus est sancti spiritus, et potentis illius aerae flatu: ut huiusmodi extinguat ignem, fumumque dispergat, et cogitationem nostram expeditam reddat, ac uolucrum. Non potest enim quis omnino: non potest tantis prae-grauatus, atque in terram defixus malis: ad

Commented [p11]: fol.6r (GB 5)

coelorum euolare fastigium. Et ideo studendum nobis est, ut parati semper: et accincti iter hoc conficere possimus: immo nec sic quidem possibile est: nisi alis spiritus subuehamur. Si igitur mente ab omnibus libera, et spiritali opus est gratia, ut excelsum illud ualeamus ascendere: qui nihil horum: sed et omnia quottidie aduersa colligit: et diabolico se pondere opprimere festinat: quonam quaeso pacto uolare poterit: tam importabili onere depressus. Etenim si quis ut in quibusdam iustis stateris nostra uelit uerba trutinare inter mille saecularium sermonum talenta uix centum denarios spiritalium poterit inuenire uerborum. Immo nec decem quidem obolos. Non ergo confusio est istud, atque extrema derisio? Seruum si aliquis habeat ex maiore parte illo ad necessaria opera utitur: os uero proprium possidentes: nec sic quidem uti uolumus: eo ut seruo: idest ut magis necessariorum illud ministerio deputemus: sed ex aduerso id in utilibus, damnosisque causis seruire compellimus: atque utinam damnosis modo: non uero contrariis semper, et noxiis nihilque profuturis. Quod si meliora loqueremur: etiam deo proculdubio uerba nostri oris placerent. Nunc uero quantas hostis antiquus suggerit locutiones loquimur: tum quidem ridentes ipsi: tum uero in aliorum risum faceta aliqua, et urbana dicentes: et nunc quidem maledicta iaculantes, et iniurias inferentes: nunc uero mentientes: iurantes: et nunc quidem de rebus friuolis conquirentes: nunc uero multiloqua uanitate deliros omnes, delirasque superantes ea quae ad nos omnino non pertinent, absque ulla in medium ratione proferimus. Quis enim uestrum respondete quaeso qui assistitis unum si exigatur psalmum potest memoriter ediscere: aut quamlibet diuinarum scripturarum alteram portionem? Nullus omnino est. Nec tamen solum istud est malum. Sed quoniam ad spiritualia desides, ac remissi: ad diabolica ignem ipsum ardore superatis. Etenim si quis uos de theatralibus aliquid uoluit interrogare canticis, et meretricios illos, fractosque modulos audire: multos qui illa etiam diligentissime didicerit poterit inuenire, et qui ea cum maxima etiam pronunciet uoluptate. Sed horum criminum tandem illa defensio est: non sum inquit ego monachus: uxorem habeo, et filios: et curam domus. Hoc enim est quod omnia quasi una quadam peste corrumpitis: quoniam lectionem diuinarum scripturarum, utique ad solos putatis monachos pertinere: cum multo magis uobis quam illis sit necessaria. Qui enim uersantur in medio, et uulnus super uulnus quottidie accipiunt ipsi dei potius indigent medicamine. Itaque multo et grauius, atque deterius superfluam esse legem dei putare: quam illam omnino nescire. Haec enim uerba sunt quae de diabolica prorsus meditatione promuntur. Non audis paulum loquentem: quoniam ad correptionem nostram haec omnia scripta sunt. Tu uero euangelium quidem si expansis manibus iubearis accipere: quasi certe coeleste quiddam ueris attingere: quae uero intus sunt non ualde necessaria profiteris. Propterea in uita hominum, omnia permixta, atque confusa sunt. Quod si discere cupis quantus ex scripturis diuinis nascatur profectus: temetipsum diligenter examina qualis quidem efficiaris cum psallis deo. Qualis uero cum diabolicis cantibus obsideris: et quemadmodum quidem affici soleas, cum in ecclesia steteris: quemadmodum uero steteris in teatro, et uidebis quam sit grande istius animae, illiusque discrimen. Et certe una semper in te anima est: uerum non substantia sui: sed qualitate mutatur. Iccirco enim apostolus ait. Corrumpunt mores bonos colloquia mala. Propterea saepius his quae a sancto prolata sunt spiritu incantationibus indigemus. Etenim istud est quo irrationalibus praestamus animantibus: cum certe inferiores simus in caeteris. Hoc est enim nutrimentum animae: hoc ornamentum: ut e regione: dei non audire uerbum famae eius, atque corruptio est. Dabo inquit eis, non famem panis, neque sitim aquae: sed famem audiendi uerbum dei. Quid igitur infoelicus esse possit: quam ut

Commented [p12]: fol.6v (GB 6)

quod deus dederit tibi in poena: hoc tu iam tibi esse facias in culpa: sponte in caput tuum attrahens malum: et inferens animae tuae saeuissimam famem, atque pestiferam: per quam miseriozem illam cunctis omnino rebus efficias. Verbis enim nunc sanari illa solet: nunc corrumpi. Nam et saepe in iram sermone succeditur: et ab ipso incendio alio rursus sermone restringitur: et ad concupiscentiam sermo illam obscoenus inflamat: et ad pudiciam uerbum honestatis reducit. Si autem hoc facit sermo iste communis: responde quare tu scripturarum eloquia contemnas. Nam si admonitio sola tantum ualet: quanto magis si etiam per spiritus sancti gratiam ipsa ammonitio proferatur. Ex scripturis nanque diuinis Matthei sermo prolatus: ipso igne uaeherentius animam audientis accendit: atque in omnium illam praeparat usum bonorum. Sic etiam paulus corinthios quos inflatos esse cognouerat, ac tumentes: castigatione sermonis reddidit mitiores. De quibus enim erubescere, seque occultare potius debuerant: ob ea ipsa superbum quiddam, sublimeque sapiebant. Sed postquam pauli epistolam susceperunt. Audi quanta illorum sit facta mutatio: de qua ipse certe illis testimonium reddit magister. Hoc ipsum inquit secundum deum contristari uos: quantam in uobis operatur sollicitudinem: sed defensionem: sed indignationem: sed desyderium: sed aemulationem: sed uindictam. Ita ergo, et seruos, et filios, et coniuges moderemur, et amicos: ita et de inimicis quoque amicos facere curemus. Sic etiam illi quondam admirabiles uiri postquam ad amicitias uenerunt dei: facti sunt profecto meliores. Nam et Dauid post peccatum: quoniam sermonem audiuit dei: ad salutarem illam poenitentiam conuolauit. Et apostoli facti sunt nempe tales: quales eos fuisse miramur. Sic enim uniuersum illi mundum ad partem fidei transtulerunt. Et quid ait lucii est: quando quis audit, et non accedit ad implenda quae dicta sunt? Non paruus est etiam ex ipso profectus auditui. Nam qui audit, et semetipsum repraehendit: saepe et altius ingemiscit: et eo quandoque peruenit ut studeat etiam implere quod didicit. Qui uero nec quia peccauit agnoscit: quando a peccatis recedet: quando se ipse culpabit: quando etiam emendare conabitur? Non igitur contemnamus scripturas audire diuinas. Haec enim diabolicae inspirationis operatio est: non sustinentis nos aspicere thesaurum: ne diuitias acquiramus. Propterea ille suadet nihil omnino esse commodi diuinas audire leges: ne quando ex auditu sequi etiam uideat actionem. Depraehedentes itaque hanc illius artem malignam, undique nos muro scientiae muniamus: ut spiritalibus circumstipati armis: et ipsi permaneamus intacti: et caput deiciamus inimici, sicque uictoriae insignibus adornati: futurorum gaudio potiamur bonorum: gratia, et misericordia domini nostri Ihesu christi: cui gloria, cum patre, et sancto spiritu, in saecula saeculorum. Amen.

Homelia tertia. Ex capitulo primo. [fol.6v-8v]

Liber generationis Ihesu christi filii Dauid: filii Abraam.

Ecce iam tertia disputatio uertitur: et nec dum a nobis sunt euangelii absoluta principia. Non frustra ergo praediximus. Quoniam huiusmodi intellectuum natura multo operatur profundo. Age uero hodie sequentia disseramus. Quid ergo nunc in quaestione uersatur? Cuius uidelicet rei gratia Ioseph in generationum cathalogo ponatur. Noluit euangelista recenti adhuc tempore noui illius, admirandique partus: iudaeis esse manifestum: quod christus natus fuisset ex uirgine. Sed nemo quasi de inusitata expositione turbetur. Neque enim proprius noster hic sermo est: sed a nobis de patrum, atque insignium uirorum

traditione susceptus. Si enim ipse dominus multa in praemis obumbravit, atque oportuit: filium se hominis uocans: nec illam quam cum patre possidet aequalitatem, ubique nobis ad liquidum reuelavit. Quid miraris si hoc quoque interim texit: magnum quiddam, atque mirabile dispensando? Et quid nam hoc est mirabile inquires? Vt scilicet et saluaretur uirgo: et maligna suspitio pelleretur. Si enim ab initio iudaei ista audissent, uel exagitassent de illis regionibus uirginem, uel non credentes uera esse quae tam contra consuetudinem dicerentur, adulterii illam crimine condemnassent. Qui enim etiam illis operibus: quorum saepe in ueteri testamento exempla praecesserant: manifesta impudentia repugnabant: nunc daemonia eiicientem daemonium habere dicentes: nunc in sabbato signa facientem quasi dei aduersarium iudicantes: cum certe liquido constaret sabbatum sine crimine frequenter solutum: quid illi hoc audito dicere, quid facere aliquando dubitassent: cum utique omnis retro temporis series quo nihil tale contigerat: in hac illis calumnia ferret auxilium. Si enim etiam post tot signa adhuc illum Ioseph filium nuncupabant: quomodo ante signa natum ex uirgine credidissent. Propterea igitur Ioseph in generationibus ponitur: uirginemque despondet. Nam si iste quoque uir certe ammirandus et iustus multis rebus indignus: ut quod factum erat: uerum esse susciperet: admonitus ab angelo: ammonitus reuelationibus somniorum: et propheticis testimoniis confirmatus: quando illi prauis animo, et corrupti, tamque hostiliter christo repugnantes, hanc opinionem probassent? Quinimmo rem nouam, atque inter admirabilia cuncta peregrinam: et quae nunquam a prioribus accidisse saeculis diceretur: omni contentionum tumultu confundere, ac perturbare curassent. Nam ille quidem qui eum dei filium semel credidisset: nihil de hoc posset ambigere: qui uero seductorem illum, deoque putaret esse contrarium: quomodo non ex hoc scandalizaretur magis: atque ad suspicionem illam turpissimam duceretur? Propterea et apostoli inter initia euangelii praedicandi: non continuo istud annunciant: sed fidem resurrectionis praecipue inculcant: cuius iam in prioribus praecesserant exempla temporibus: et si non per omnia fuisse doceantur aequalia: quoniam uero natus sit ex uirgine: parumper occultant: sed nec ipsa quidem hoc mater temere est ausa proferre. Itaque consydera quid etiam ad ipsum loquatur. (Ecce inquit ego et pater tuus quaerebamus te). Caeterum si haec passim fuisset opinio uulgata: nequaquam illum Dauid filium credidissent. Quod si non putaretur: mala etiam hinc plurima nascerentur. Iccirco istud ne angeli quidem nisi ipsi Ioseph tantummodo loquuntur, et mariae: euangelizantes uero pastoribus cum dominum esse natum palam nunciant: quo tamen sit natus modo prorsus occultant. Cuius uero rei gratia cum meminisset Abraae, atque dixisset: quia genuerit Isaac: et Isaac Iacob: nec fratrum eorum mentionem facere curasset: ad Iacob ueniens, non solum iudam: sed etiam fratres eius annumeratur. Quidam quidem propter malignitatem morum Esau, et hismael id factum esse uoluerunt: ego uero istud omnino non dixerim. Si enim hoc obseruandum putauit: qua ratione paulopost talium meminit foeminarum? Hic autem a contrario refulget dignitas christi: non quia magnos progenitores habeat, ac potentes: sed quia potius exiguos, ac uiles. Sublimium quippe illa maxima, et amicabile gloria est: humiliari sponte submissus. Qua ergo de causa non meminit caeterorum? quia scilicet nihil habebant cum isralitarum genere commune: sarraceni et hismaelitae, et arabes, et quot quot sunt ex illorum patribus procreati. Propterea igitur illos quidem reticuit: currit uero ad eos ex quibus nascitur Christus, et unde propagatur populus iudaeorum. Propter quod ait. (Iacob autem genuit iudam: et fratres eius): hic iam iudaeorum designatur genus. (Iudas autem genuit phares et zaram de thamar). Quid agis o homo? quid nobis talis

Commented [p13]: fol.7r (GB 7)

recordationem impingis historiae? Et quid tandem hoc inquit impedit? Si enim nudi tantummodo hominis describeretur genus: merito de talibus diceremus. Quia uero de incarnati mysterio scribimus dei, non modo non tacere ista: uerum ostentare debemus. Sic enim magis uirtus eius, ac pietas refulgebit. Venit enim non ut nostra fugeret opprobria: sed ut ea potius extingueret: sicut enim admirabilis iudicatur: non quia mortuus tantum: uerumetiam quia crucifixus, ac sepultus est: et est certe res ista per se exprobratione plenissima: sed quanto magis exprobrabile istud est: tanto magis illum ostendit de misericordia gloriosum. Sic etiam in generatione illius dici potest: quod non solum quia suscepit carnem: et homo factus est: ammiratione sit dignus: sed quia etiam natus tale progenitores habere dignatus est: nihil de nostris uilitatibus erubescens. Idque ab ipsis euangelista initiis praedicauit: quia scilicet illum nihil pudeat omnino, ex peccatoribus carnis assumptae per ista proculdubio docens: ut nos quoque nunquam erubescamus de uitiiis parentum: sed unum quaeramus illud, atque omnibus studiis assequamur: nobilitari propriarum honore uirtutum: huiusmodi enim etiam si alienigenam habeat matrem: etiam si fornicatione pollutam: uel quolibet eiusmodi dedecore sordidatam: nihil tamen de eius, aut uilitate fuscabitur, aut crimine polluetur. Quod si fornicatorem ipsum ad meliora conuersum: nequaquam prior uita commaculat: multo magis e meretrice natus et adultera: si propria uirtute decoretur: parentum suorum non decoloratur opprobriis. Neque uero ut tantummodo nos doceret hoc fecit: sed etiam ut reprimeret iudaeorum tumorem. Quia enim illius nobilitatis quae ad animam pertinet insignia negligebant, nimiumque insolenter de Abraae se gloriabantur stirpe descendere: uirtutem parentum: defensionem suorum rati esse uitiorum. Iccirco in ipso euangelii principio docet, non alienis: sed propriis esse gloriandum uirtutibus. Simul etiam illud agit: ut ostendat omnes quoque progenitores eorum subditos esse peccatis. Siquidem patriarcha eorum ipse ille a quo nomen accipiunt: non exiguum aliquod legitur admisisse delictum. Stetit enim thamar fornicationem eius accusans. Dauid quoque Salomonem ex muliere quae illi est adulterio iuncta, suscepit. Quod si a maioribus custodita lex non est: multo potius a minoribus. Si ergo non est impleta lex: omnes utique peccauerunt, et satis necessaria facta est christi praesentia. Propterea igitur et duodecim patriarcharum intulit mentionem: ut hinc quoque humiliaret in modicam de progenitorum nobilitate iactantiam. Multi enim eorum ex ancillis matribus nati sunt: nec tamen differentia parentum fecit differentiam filiorum. Si quidem illi omnes similiter, et patriarchae, et tribuum principes extiterunt. Futurum enim ecclesiae statum, ista iam designabat aequalitas. Hinc quippe nostrae nobilitatis est principatus: cuius olim figura praecesserat: siue seruus sit aliquis: siue nobilis: nihil hinc apud domini plus, minusue possideat: sola enim hic requiritur uoluntas, mentisque generositas. Supra haec uero quae diximus, etiam aliud adiungit: propter quod ipsam commemorauit hystoriam. Siquidem non ociose ad phares addidit: et zaram. Erat enim abundans atque omnino superfluum, commemorato phares: per quem christi erat decursura generatio: zarae quoque facere mentionem. Qua igitur illum ratione memorauit? Paritura istum cum esset mater eius thamar, iamque partum doloribus concussa proferret: prior zara emisit manum ex utero. Tunc obstetrix uidens quod iam se primogenitus iudicasset, coco eius alligauit manum: quam ille uinctam retraxit. Quo toto iam intra aluum recepto: processit phares: et tum demum zara. Quos cum obstetrix natos uideret: dixit ad phares. Quare propter te incisa est sepes? Vidisti ne signatissimam mysteriorum figuram? Non enim in cassum haec tanto ante scripta sunt. Sed neque sacra dignum fuisset hystoria dicere: quid obstetrix fuisset locuta: nec huiusmodi narrationem

Commented [p14]: fol.7v (GB 8)

decebat notam facere: quod manum ille protulerit, qui secundo egressus est. Quid igitur hoc iterum enigmatè designatur? Prius de ipso pueri uocabulo quod latet in quaestione discamus: phares enim concisio est, atque diuisio. Secundo autem ex ipsa nouitate facti. Neque enim erat consequentiae naturalis: ut is qui emisisset manum: eandem postquam esset uincta reuocaret. Non enim de rationabili motu: neque de naturali consequentia ista contigerant. Nam praemissa manu alterum egredi sine dubio naturale est: retrahi uero istum: et transitum alteri cedere, non iam fit lege nascentium: sed profecto ex dei gratia: quae tunc pueris aderat ista dispensans: et nobis quandam imaginem futurorum in eorum natiuitate pingebat. Quid nam hic ergo dicendum est? Aiunt quidam qui haec diligenter examinant: quoniam isti pueri duorum sunt figura populorum. Nam ut discas quia secundi populi conuersatio supra prioris generationem refulserit: extendit quidem puer manum nec tum totus egreditur: sed etiam illam reducit. Postquam uero ex integro frater elapsus est: tunc ipse quoque totus apparuit. Quod etiam in populo utroque completum est. Nam cum ecclesiastica conuersatio in priore Abraae obseruatione praecesserit: deinde medio tempore sit retracta: uenit populus iudaeorum et disciplina legalis: et tunc demum cum suis legibus totus nouus populus apparuit. Propter quod obstetrix ait. Quid incisa est propter te sepes? Quoniam libertas disciplinae superueniens, legis incidit imperium. Legem quippe sepis nomine scriptura appellare consueuit: sicut etiam propheta dicit. Destruixisti omnes sepes eius, et uindemiant eam omnes qui praetergrediuntur uiam. Et rursus alter. Saepe inquit circundedi eam. Et beatus paulus medium inquit parietem materiae soluens. Alii uero istud quod ait: ut quid propter te incisa est sepes: de nouo malunt populo esse praedictum. Hic enim legem soluit adueniens. Vides quia non ob exigua quaedam et uilia eam quae de iuda est, commemorauit hystoriam? Nam ruth et Raab non frustra intulit mentionem: quarum unam alienigenam: aliam etiam meretricem fuisse constat: sed ut disceres iccirco uenisse christum ut nostra mala deleat. Non enim quasi iudex: sed quasi medicus aduenit. Sicut igitur illi coniuges accipere meretrices: sic etiam fornicantem gentium plebem peccatorum indulgentia sibi copulauit. Quod prophetae quoque olim in synagoga dixerunt factum esse: sed illa quidem cohabitatori suo fuit ingrata semper: ecclesia uero semel a malis patriis liberata: in sponsi amore permansit. Itaque consydera etiam ea quae in ruth facta sunt: nostri figuram fuisse. Haec enim erat alienigena et in extremam delapsa pauperiem. Sed uidens eam booz: nec de ipsius paupertate despexit: nec de impietate gentis exhorruit: sicut etiam et christus ecclesiam suscipiens: et alienigenam: et magnorum oppressam egestate bonorum: suo consortio copulauit. Sed quemadmodum ruth illa ex alienigenis mulier: nisi prius reliquisset parentes: nisi domum contempsisset: et gentem, et patriam, atque cognatos: nunquam profecto tali fuisset nobilitata connubio: ita ecclesia etiam non ante amabilis efficitur sponso, quam priorem conuersationem relinquat. Quod propheta quoque ad ipsam loquens ait. Obluiscere populum tuum et domum patris tui: et concupiscet rex decorem tuum. Hoc enim ruth etiam fecisse legitur: et iccirco in ecclesiae similitudinem mater regum effecta est. Ipsius enim ex stirpe Dauid: aliique reges fuerunt: qui de eadem familia germinarunt. Vt igitur his omnibus eos: qui ex iudaeis crediderant hortaretur: non sapere superbum: et generationum cathalogum texuit: et mulieres istas produxit in medium. Nam Dauid regem certe illum magnum: alienigena ista per suos posteros genuit: neque tamen ille ignobilitatem eiusmodi matris erubuit. Non est enim omnino: non est nec de uirtute: nec de uicio parentum, aut laude aliquis dignus, aut culpa: nemo inde uere, aut obscurus, aut clarus est: immo ut consyderatius aliquid dicamus, ac pressius: nescio

quomodo magis ille resplendet: qui ex parentibus a uirtute prorsus alienis: ipse tamen fuerit de uirtute mirabilis. Nullus igitur in superbiam de gloria parentum eleuetur: sed consyderans progenitores domini omnem reprimat mentis tumorem: et de solis uirtutibus gloriatur. Immo nec de ipsis quidem. Sic enim etiam phariseus publicano deterior effectus est. Si autem uis sublime ostendere uirtutis: noli sapere sublime: et tunc illud quod egeris, esse monstrabis excelsius. Noli te putare quicquam fecisse cum feceris: et plenissime cuncta fecisti. Si enim etiam cum peccatores simus: hoc nos arbitrando quod sumus, iustificamur: sicut etiam publicanus, quanto magis si cum iusti fuerimus, esse nos peccatores putemus? Si quidem ex peccatoribus quoque iustos humilitas facit: cum tamen non sit illud humilitas: sed uera confessio. Si igitur tantum ualet in peccatore confessio: consydera quantum humilitas possit in iusto. Noli itaque ipse tuorum corrumpere fructus laborum: noli sudores tuos in uacuum effundere: noli cursum in inane dirigere: ne post mille circuitus mercedem laboris amittas. Nouit enim dominus tuus, et quidem longe te melius tuarum merita uirtutum: etiam si calicem aquae frigidae dederis: nec hoc quidem irremuneratum relinquet. Nummum quoque si dones unum: uel si etiam cum nihil omnino donare poteris, ingemiscas: omnia cum ingenti benignitate suscipiet: ac mercedem pro his largam parabit. Cuius autem rei gratia tua diiudicat, nobisque ea studes frequenter ingerere? An ignoras quod si te ipse laudaueris nequaquam lauderis adeo: ita e regione si te ipse quasi miserum lugeas: nunquam te ille praedicare cessabit. Non uult enim laborum tuorum fructus perire: quinimmo omnia in tuum commodum facit: tibi que rem augere festinat: ut etiam pro exiguis te coronet, undique occasiones requirens: per quas te de gehennae possit liberare supplicio. Et iccirco etiam si undecima diei opereris hora: integram tamen tibi est mercedem daturus. Et si nulla inquit fuerit tibi salutis occasio: propter meipsum facio, ne nomen meum utique polluatur. Et si ingemueris solum, atque lachrymaueris: rapit ista confestim in tuae occasionem salutis. Non igitur in superbiam intumescamus, sed dicamus nosmetipsos inutiles: ut in partem utilium transeamus. Si enim te laudandum esse dixeris reprobis effectus es: etiam si fueras ante laudabilis. Si uero inutilem te esse fatearis: factus es utilis, etiam si fueras ante culpabilis. Propter quod necessaria nobis est: praeteritarum obliuio uirtutum. Et quomodo inquis possumus ignorare quod nouimus? Quid ais: tu cum quottidie offendas dominum: nihilominus deliciaris ac rides: et inter magna peccata nec te peccasse nosti, obliuioni cuncta tradendo: solam uero non potes memoriam effugere uirtutum. Et certe cum multo sit fortior pars timoris: nos econtrario quottidie offendentes dominum: nec reuocamus quidem ad memoriam peccata quae fecimus. Si uero paruam aliquam inopi porrigamus stipem: sursum id, deorsumque iactamus. Quod extremae omnino dementiae est: et grade illius qui spiritalia debet colligere detrimentum. Satis enim tutus uirtutum debet esse thesaurus. Quia sicut aurum, uestemque preciosam cum in publico ponimus, plurimos ad insidias prouocamus. Si uero ea recondamus, atque oculamus domi in tuto cuncta seruabimus: sic sunt etiam diuitiae uirtutum. Si eas in memoria quasi uenales assidue portemus: armamus hostem: irritamus inimicum: et dolosum inuitamus ad furtum. Sin uero nemo alter id scierit: nisi quem nulla occulta latere possunt: tutissimo in loco preciosa consistent. Nequaquam igitur huiusmodi bona frequenter euentiles: ne quis ea forte diripiat. Quod etiam phariseus passus est: in lingua illa circumferens. Vnde ea et diabolus rapuit. Quae certe ille cum quadam gratiarum actione memorabat, atque ad dominum cuncta referebat. Sed ne hoc quidem profecto suffecit ei. Non enim simplex gratiarum actio est aliis exprobrare delicta: sibi a plurimis gloriam quaerere: et super eos

Commented [p15]: fol.8r (GB 9)

qui peccauerunt iactanter insurgere. Quod si gratias agis deo: sufficiat tibi ipse pro cunctis: nec uelis eas in hominum proferre noticiam: neque proximum iudicare. Non est nanque istud actio gratiarum: sed euacuatio sola uirtutum. Vis autem quemadmodum uere deo gratiae referantur agnoscere? Audi tres pueros in medio ignis loquentes. Peccauimus, inique gessimus, iustus es domine in omnibus quae gessisti nobis: quoniam in uero iudicio omnia induxisti super nos. Hoc est enim referre gratias deo: peccata ei propria confiteri: ut et mille se aliquis reum fateatur malorum: et tamen nulla pro his indigna se arbitretur ferre supplicia. Caueamus igitur de nobismetipsis dicere gloriosa. Hoc enim nos et hominibus, et deo abominabiles facit. Et iccirco quanto maiora fecerimus bona: tanto de nobis minora dicamus. Hoc enim modo maximam, et coram deo, et coram hominibus gloriam consequemur: nec solum gloriam quae adeo est: uerum etiam mercedem, retributionemque plenissimam. Noli ergo mercedem repscere ut merearis accipere. Tu saluari te dei gratia confiteri: ut se ille tibi debitorem fateatur nec modo pro operibus tuis: uerum etiam pro hac grata, humilique sententia. Quando enim aliqua fecerimus: habemus eum proculdubio debitorem: quando uero nihil arbitramur nos operatos: amplius etiam de tali mereamur affectu: quam propter opera ipsa quae facimus. Ita uirtutum omnium merita bonum humilitatis exsuperat: quae si non assit: nec illae poterunt esse laudabiles. Nam nos quoque famulos habentes: tunc eos maxime comprobamus: quando cum bona gratia in omnibus obsecuti: nihil se grande arbitrantur egisse. Itaque si bona tua magna uis facere: noli ea magna putare: aliter enim magna esse non possunt. Sic enim centurio dixit. Non sum dignus ut intres sub tectum meum. Et propterea dignus effectus es: supraque omnes iudaeos iure mirabilis. Sic etiam paulus ait. Non sum dignus uocari apostolus: et omnium primus inuentus est. Sic et Ioannes. Non sum inquit idoneus soluere corigiam calciamenti eius: et iccirco amicus factus est sponsi. Ita etiam christus mulierem quae se indignam calciamenti esse ducebat: a pedum obsequio ad caput suum transtulit. Sic etiam petrus ait. **Exi** a me domine: quia homo peccator sum: et propterea factus est ecclesiae fundamentum. Nihil enim sic est amicum deo, ut si se aliquis minimis annumeret. Hoc est enim caput totius philosophiae, atque fastigium. Quae uirtus non aliunde magis, aut oritur, aut nutritur: quam si nunquam animus a compunctione, et quadam sui contritione recedat. Qui enim humiliatur corde, atque conteritur: non efferetur in gloriam: non inuidiae liuore: non iracundiae furore uexabitur, non ullis aliis uitiiis subiacebit. Nanque ut contritam manum etiam si milies in altum leuare uelimus, non possumus: ita etiam si animam conteramus quamlibet innumerarum illam inflando eleuare uoluerint passiones: ne tantulum quidem poterit extolli. Si enim etiam qui ob aliqua saecularium luget damna rerum: omnes a se fugat animae languores: multo magis qui hoc pro peccato facit: plena philosophiae sanitate potietur. Et quis inquis ita contere cor suum potest? Audi beatum Dauid qui per hoc praecipue refulsit: et uide quam eius anima contrita sit. Nam post uirtutes innumeras cum domo excidisset, et patria: et uitam ipsam postremo periclitaretur amittere: cum tempore ipso discriminis sui militem uilem: et prorsus abiectum: insultantem sibi, et maledicentem uideret: non modo ipse non retulit maledictionis uicem: sed etiam quendam militum suorum uolentem eum interimere: non sinit, dicens. Dimitte ut maledicat: quoniam dominus mandauit ei: forsitan respiciet deus humilitatem meam. Et rursus cum sacerdotes rogarent: ut cum illo circumferretur archa: non passus est: sed stet inquit in templo: et si liberauerit me deus de instantibus malis: uidebo pulchritudinem eius. Si uero dixerit mihi nolo te: ecce ego: faciat mihi quod placet in conspectu eius. Quod uero erga Saulem: et semel et secundo, et saepe ingemens

Commented [p16]: fol.8v (GB 10)

ostendit: nonne cumulum philosophiae ingentis ostendit? Veterem quippe transcenderat legem, et prope ad apostolica praecepta peruenerat. Iccirco quae dei erant, per omnia diligebat: non ipse se de his quaeque fecerat laudans: sed unum et solum studet sequi ab ipso positas leges, eisque in omnibus obedire. Quod post tot certe illa merita uirtutum cum illum tyrannum fratricidam: patricidam: iniuriosum, atque furiosum pro se regnantem uideret: nec sic quidem scandalum mente concepit: sed si inquit hoc uisum fuerit deo: me quidem exagitari, et errare semper, ac fugere. Illum uero regnare: amplector, atque suscipio: et habeo pro innumeris quae a deo mihi inferuntur tribulationibus gratiam: longe aliter plurimi impudentes pariter et arrogantes: qui cum ne minimam quidem partem de illius uirtute possideant: si inter prosperitates suas: uel parum quid uiderint admixtum esse tristitiae, mille animam suam non metuunt uulnerare blasphemis. At non etiam Dauid talis fuit: sed inter maximas tribulationum procellas omnem modestiam, ac patientiam mentis ostendit. Propter quod dixit deus. Inueni Dauid filium Iesse uirum secundum cor meum. Talem igitur etiam nos possideamus animam: et quicquid patimur facile feremus, ac fortiter: atque ante regnum futurum: hic quoque fructum de humilitate capiemus. Discite inquit dominus a me: quia mitis sum et humilis corde: et inuenietis requiem animabus uestris. Vt ergo hic, et ibi optata requie multa cum gloria perfruamur: humilitatem matrem bonorum nostris penitus mentibus inseramus. Sic enim et istius uitae pelagus: absque ullo tumore fluctuum transire poterimus: et ad tranquillissimum illum portum enauigare, gratia et misericordia domini nostri Iesu christi. Cui est gloria et imperium, cum patre, et sancto spiritu, in sempiterna saecula saeculorum. Amen.

Homelia quarta. Ex capitulo primo. [fol.8v-13r]

Omnes igitur generationes ab Abraam usque ad Dauid: generationes quattuordecim. Et a Dauid usque ad transmigrationem Babilonis: generationes quattuordecim. Et a transmigratioe Babilonis usque ad christum: generationes quattuordecim.

Omnem ab Abraam usque ad christum generationum seriem: tres in partes euangelista diuisit: ostendens quod nec commutatis quidem disciplinae modis. Ille unquam populus sit melior effectus: sed etiam sub uario genere praesidentium. In eadem tamen morum prauitate permanserit: et neque cum ducum: neque cum regnum: neque cum sacerdotum potestate regeretur ad studium uirtutis accesserit. Quanam igitur ratione suadente tres pariter reges in media generationum parte praeteriit. In ultima uero cum duodecim solummodo posuisset generationes: quattuordecim eas esse memorant. Horum unum uobis potius intelligendum relinquo: neque enim omnia exposita, atque absoluta debetis accipere: ne uobis ex nostro nascatur labore desidia. Alterum uero ipsi expedire temptabimus. Mihi enim uidetur hoc loco etiam captiuitatis tempus in generationum ordine collocatum: sed et ipse christus unius numerum generationis implere: ut qui in omnibus uerus homo exprimitur: hoc quoque nobis titulo copuletur. Bene autem etiam captiuitatis babiloniae recordatur: ut scilicet doceat populum iudaeorum: ne illa quidem castigatione correptum, modisque omnibus necessariam fuisse christi praesentiam. Marcus uero alium scribendi ordinem tenuit: nec enim generationes quibus christum annumeret, explicuit: quin etiam reliqua narrando: maximo perstrinxit cuncta compendio.

Commented [p17]: fol.9r (GB 11)

Ego igitur existimo primum omnium Mattheum euangelium credidisse: propter quod etiam generationum cathalogum diligenter enumerat: et plene cuncta, atque instantanter exequitur. Marcus autem compendiosa post illum cucurrit uia: utpote qui iam ab alio dicta, et manifestata replicaret. Lucas sane non modo texit generationum cathalogum: uerumetiam pluribus cum texit extendendo nominibus: quippe qui Matthei scriptione praeuentus: amplius aliquid docere nos studeat. Suum enim quisque diuerso modo est imitatus magistrum. Marcus quidem petrum uerborum parcitate gaudentem. Lucas uero paulum fluminum copiam ubertate loquendi superantem. Cur uero Mattheus in ipso sermonis exordio non dixit quod prophetae solebant: uisio quam uidi, uel sermo qui ad me factus est? Quia illis scribebat profecto: qui cum bona omnia uoluntate susciperent: quique plurimum ab illius auctoritate penderent. Quin etiam facta per ipsum saepe miracula testimonium dictis ferebant: et hi quibus euangelium condebatur, erant in fidei ratione firmissimi. Sub prophetis autem nec tanta erat multitudo signorum, per quam eorum merita lucent: et maxima tunc pseudo prophetarum increbuerat aegritudo: quibus etiam promptius iudaeorum populus obedire consueuerat. Propter quod necessaria tunc erat prophetis formula ista principii. Si uero aliquando etiam signa facta esse referuntur: occasione facta sunt gentium barbararum, ut multi ex eis proselitorum numero iungeretur, et ut opportuno in tempore diuinae maiestatis insigne claresceret: ne scilicet dei populum aduersarii subiugantes: potentia deorum suorum uicisse se crederent. Iccirco enim et in aegypto signa facta sunt: quando cum israelitico exercitu magna illius populi profecta est multitudo: et postea in babilone, et in fornacis ignibus, et interpretationibus somniorum maxima effulsere miracula. Copiosius uero signa micuerunt: cum essent in eremo a cunctis gentibus omnino separati. Verum haec non utique rariora etiam tempore nostrae uocationis ostensa sunt. Nam tum quoque cum primum euangelio corruscante, uel iudaei, uel gentes ad ueritatem ab errore transirent. Plurima eos, et maxima mirabilia prouocabant: quae certe non ante cessarunt: quam annunciata in christum fides toto diffusa orbe regnaret. Quod si etiam post eremum facta sunt pauca: illa quae legimus, et rara, ut cum sol a suo cursu destitit, uel cum etiam retrorsum cucurrit: nec nostra quidem si recordemur aetate mirabilia defuerunt. Si quidem sub principe Iuliano qui omnes impietate superauit, signa frequenter ostensa sunt. Iudaeis enim templum hierosolymis reaedificare cupientibus de fundamentis ignis exiliens, accepta illos aedificatione deterruit. Et cum idem prophanus sacrata deo uasa temerando ebrietatem suae mentis ostendit: praepositus regalis aerarii per medium repente diruptus est. Tunc etiam eiusdem regis auunculus nominis quoque illi communionem coniunctus: uermibus exesus interiit: quando fontes quoque largorum prius fluminum more manantes: pollutis per sacrificia regionibus aruerunt. Tunc etiam intolerabilis fames toto prorsus orbe cum impio rege dominata est. Quis neget signa haec fuisse manifesta? Mos si quidem dei est iste certissimus: ut cum mala ad cumulum suum uenerint, cunque uiderit grauiter, et suos affligi: et aduersarios tyrannide quadam contra se impietatis extolli, uel potius mentis ebrietate bacchari, diuinitatis suae potentiam per signa declaret. Quod etiam propter iudaeos in babilone legitur implese. Quia uero non frustra, nec absque certa ratione omnino tres in partes progenitores christi euangelista dimiserit: ex his quae dicta sunt perspicuum est. Diligenter itaque perpende, et unde ipse generationum numerus incipiat: et ubi finiat: ab Abraam nimirum usque ad Dauid: et a Dauid usque ad transmigrationem Babilonis: ab hac uero usque ad ipsum peruenit christum. Nam in ipso exordio duos patriarchas coniuncto posuit: Dauid scilicet et Abraam. Ac rursus per ordinem digerendo:

suo nihilominus loco utrunque memorauit. Siquidem, ut ante iam diximus, ad ipsos specialiter fuerat facta promissio. Cur autem sicut Babiloniae captiuitatis meminit: non etiam de aegypto non timebant. Babilonios uero audire sine timore non poterant: quippe cum illud esset antiquum: hoc uero recens: atque oculis semper occurrens: illuc quidem non propter peccata ingressi fuerant: huc uero ob scelera translati. Quod si quis nominum interpretationem discutere cauetur: maximas in his quoque diuitias sensuum latere mirabitur: et non parum ad intelligentiam noui profiscere testamenti: ut in ipso Abraam: ut in Iacob: ut in Salomone: ut in zorobabel. Non enim ociose, nec uacue: haec illis nomina repperimus imposita. Sed ne longius protrahendo sermonem molestiam uobis inferre potius quam conferre sciam uideamur: relinquentes ista ad magis necessaria transeamus. Cum igitur progenitores nominasset omnes, et usque ad Ioseph enumerationem uenisset: non tamen in eo fuit stare contentus: sed addidit uirum mariae: proculdubio declarans propter illam: istum quoque generationum cathalogo comprahensum. Deinde ne cum audires uirum mariae: communi eos putares coniunctos lege conubii: consydera quemadmodum id quod secus poterat intelligi: sequenti statim narratione curauerit. Audisti uirum inquit, audisti matrem, audisti quoque puero nomen impositum, audi nunc etiam generationis, de qua nunc agitur dignitatem: Ihesu christi autem generatio sic erat. Responde quaeso super qua generatione nunc disseras: quenquam iam id ipsum ex parte iudicasse uidearis progenitores superius nominando. Sed uolo inquit modum ipsum generationis exponere. Vides certe quemadmodum auditoris animum suscitari: dum se nouum hic aliquid dicturum esse promittit. Sed consydera quaeso dictorum admirabilem consequentiam. Neque enim continuo ad ostendendam generationem eius accessit: sed in primis quotus ab Abraam: quotus a Dauid: quotque generationum gradibus a transmigratione Babilonis distaret, edocuit: per quod studiosum auditorem ad temporum supputationem remisit: ostendens quoniam ille sit christus qui a prophetis est praedicatus. Cum enim generationum numerum percurreris, et didiceris a tempore ipsum esse qui porro ante promissus est: facile suscipies et signum quod in generatione eius impletum est. Quia enim magnum quid locutus erat, atque mirabile: quod scilicet natus esset ex uirgine: priusquam tempus notet, obumbrat mysterium: uirum mariae nominando. Quinimmo ipsarum etiam generationum narrationem diuisione partitur: tunc etiam annos enumerat ammonens auditorem: quoniam hic ille sit quem patriarcha Iacob promisit deficientibus ex iuda principibus affuturum: quem etiam Daniel propheta post multas annorum hebdomadas uenturum esse praedixit. Quod si aliquis illos hebdomadis annos qui danieli ab angelo numerati atque praedicti sunt: ab instauratione hyerusalem uoluerit supputare: et ad ipsum usque christum numerando descendere: uidebit hos annos illis: qui a Daniele signati sunt conuenire. (Cum esset inquit desponsata mater eius maria). Non dixit uirgo: sed simpliciter mater: ut sermo nihil in primis noui afferens absque difficultate caperetur. Propter quod prius praeparans auditorem, quasi ad aliquid eorum quae ex more ueniunt audiendum: et hac eum interim sibi expectatione deuinciens: tunc demum infert: quod iure omnes queant, et de nouitate rei, et de maiestate mirari. (Priusquam conuenirent, inquit, inuenta est in utero habens de spiritu sancto). Non dixit priusquam in sponsi adduceretur domum. Hunc quippe morem tenebat antiquitas: ut sponsae in sponsorum domibus haberentur. Quod nunc quoque fieri interdum uidemus. Vt enim generi Loth apud socerum leguntur habitasse cum sponsis, nondum sibi copulatis lege coniugii: sic habitabat etiam maria cum sponso. Et cuius tandem rei gratia non antequam sponderetur uirgo concepit. Vt uidelicet quod inter ipsa quoque initia

Commented [p18]: fol.9v (GB 12)

significauimus: mysterium interim quasi obumbratum lateret: et ut uirgo omnem prorsus occasionem malignae suspicionis effugeret. Quando enim ille qui praecipuo zelo posset ardere cernitur, non solum non abiicere sponsam, nec eam ignominiae denotare: sed etiam recipere in consortium: et honorare post partum, profecto manifestum est: quod nisi apte nosset ex operatione sancti spiritus illum extitisse conceptum: nunquam, uel apud se illam retinisset: uel ei in omnibus quorum indiguit, ministrasset. Satis autem proprie posuit: (Inuenta est in utero habens de spiritu sancto). Inuenta est inquit. Quo sermone res quae contra consuetudinem: et praeter omnem spem, expectationemque proueniunt, notare consueuimus. Nequaquam igitur euageris ulterius: nec supra ea quae dicta sunt hinc quicquam requiras, neque dicas. Quemadmodum spiritus ex uirgine istud operatus est? Si enim etiam cum solemni homines formantur more naturae: impossibile est tamen modum formationis edicere: quoniam istud pacto spiritu sancto inusitate, atque ineffabiliter operante eloqui aliquando poterimus. Ne enim tu euangelistam importuna saepius inquisitione pulsares: neue illi molestiam parares saepius sciscitando: dixit, quis mirabile istud effecerit: seque a cunctis pariter quaestionibus compendio liberauit. Nihil enim inquit noui amplius: quam a sancto spiritu factum esse, quod natum est. Erubescant hoc loco et confundantur omnes qui superiorem illam generationem temeraria curiositate rimantur. Si enim istam quae mille celebrata testibus: et ex multis est praedicata temporibus: quae oculis inspecta, manibusque contrectata est: interpretaari tamen nullus potest: quem cumulum non excedunt furoris: qui ineffabilem illam generationem dei: humanis, uel cogitationibus inuestigari putant, uel uocibus indicari. Non enim Gabriel archangelus: non euangelista mattheus: amplius huic quippiam significare potuerunt: nisi tantummodo quod esset ex spiritu: qualiter uero ex spiritu, et quoniam modo horum certe nullus exposuit. Neque enim erat omnino possibile. Neque enim existimes te cum cuncta audieris: continuo etiam omnia didicisse. Etenim adhuc multa nescimus: et quidem illa quae didicisse nos credimus. Ex quibus illud est quemadmodum in utero infinitus habeatur: quemadmodum qui cuncta continet a muliere gestetur: quemadmodum pariat uirgo: quemadmodum templum illud formauerit spiritus: quemadmodum non totam carnem ex matre suscepit: sed partem certe, eiusque in hominem perfectum per incrementa profecerit. Quia enim ex uirginis carne processerit: demonstrauit ille qui dixit. (quod enim in ea natum est). Et beatus paulus factum inquit ex muliere, factum sub lege: os quodammodo obstruens impiorum: qui autumant quasi per quamdam fistulam: ita alterius naturae christum transisse per mariam. Si enim ita res se haberet: quid ei opus fuisset utero uirginis. Si ita est: nihil ei, nobisque commune est. Alia igitur illa caro est: non ex nostrae communionis naturae. Quemadmodum ergo de radice Iesse processit: quemadmodum uirga: quemadmodum flos: quemadmodum filius hominis: quemadmodum mater est maria: quemadmodum ex dauid factus est semine: quemadmodum formam serui dominus accepit: quemadmodum uerbum caro factum est: quemadmodum ad Romanos apostolus ait. Ex quibus christus secundum carnem: qui est super omnia deus. Quoniam igitur ex uobis idest ex nostra sit omnino natura: et ex utero uirginali: et per ista quae diximus, et per alia plura monstratur. Noli igitur tu quicquam ulterius inquirere: sed suscipe quod relatum est: et noli indagare quod tacitum est. Ioseph autem cum esset iustus, et nollet eam traducere: uoluit occulte dimittere eam. Postquam dixit quia esset ex spiritu: et absque ullo conuentu sexuum: sermonem suum etiam aliunde confirmat. Ne enim aliquis diceret: et unde hoc potest esse manifestum? quis uidit? quis audiuit aliquando tale aliquid contigisse? neque putares discipulum quasi

Commented [p19]: fol.10r (GB 13)

gratificatum magistro ista confingere: introducit Ioseph ex his quae passus est: fidem dictis per cuncta facientem: ut plane hinc dicere euangelista uideatur: Si non credis mihi, et testimonium tibi meum forte suspectum est: Crede igitur uel marito. (Ioseph autem inquit uir eius cum esset iustus). Iustum hic in omni uirtute dicit esse perfectum. Est enim iusticia specialis quaedam: et ex parte iusticia auaritia uicio non teneri: est uero iusticia altera generalis quae ex cunctis omnino perficitur: iuxta quem praecipue modum scriptura solet appellare iusticiam: ut cum dicit homo iustus, uerax et rursus erant iusti ambo in conspectu dei. Cum igitur esset iustus, modestus, benignus, uoluit occulte dimittere eam. Propterea uero euangelista dixit: quid iusto illi acciderit ante notitiam: ut nequaquam de his quae post notitiam rei sunt facta dubitares. Et certe si maria talis fuisset: qualem illam suspitio fingeat: non modo publicari meruerat: uerumetiam ex legis auctoritate puniri: sed Ioseph non solum maius: Verum id quoque quod erat minus pariter indulgit. Non enim tantum eam damnare noluit: sed etiam publicare. Vidisti nempe uirum sublimiter philosophantem: et tyrannicae illius passionis immunem. Nostis enim profecto, nostis quam sit feruidus: quanquam etiam ferreus zelus mariti. Propter quod ille bene huius rei non ignarus, aiebat. Plena est enim zeli animositas uiri eius: non parcat in die uindictae. Et rursus idem. Durus inquit est sicut infernus zelus. Et nos quidem plerosque nouimus uelle animam potius amittere: quam in tormentum zeli, atque huiusmodi suspitionis incidere. Quanquam hic quae tandem diceretur esse suspitio: ubi ipse uteri tumor uidebatur arguere suspectam? Sed tamen ita erat ille uir ab huiusmodi passione mundus, ac liber: ut ne in minimis quidem uirgini uellet inferre moestitiam. Quia ergo et apud se illam retinere iniquum putabat: et publicare, atque in iudicium trahere: nihil esse aliud quam in mortem trahere uidebat: neutrum horum facit: sed adhuc sub lege uiuens, supra legem philosophatur. Si quidem aduentante iam gratia multa sublimioris disciplinae documenta fulgebant. Vt enim sol nondum radiis ostensis: eminus tamen splendore suo maximam partem orbis illuminat: ita et christus ex utero uirginis iam, iamque progrediens. Vniuerso orbi etiam priusquam oriretur, illuxit. Denique ante illum quoque uirginis beatae partum: et prophetae in spiritu tripudiabant: et mulieres in spiritu praedicebant futura: et Ioannes nondum claustra egressus uteri: gaudia sua tradebat et matri. Propterea igitur et Ioseph: tantam philosophiam mentis ostendit. Neque enim aut in iudicium tradidit sponsam: aut ipse saltem ei manifestum uteri exprobrauit tumorem: sed tantummodo a se illam separare conatus est. Cum in his ergo omne negocium uerteretur: atque in summa res difficultate consisteret: aduenit repente angelus qui omnia simul moesta, et aduersa dissolueret. Inquisitione dignum uidetur: cur non priusquam intelligeret uir grauidam uirginem: unde esset grauida angelus edocuerit: sed postea quam ille suspitione cruciatus est: tunc iste id quod acciderat, indicauerit. Haec inquit eo cogitante: ecce angelus domini: et certe uirgini ante conceptum denunciat quod futurum est. Quod quidem ipsum non effugit quaestionem. Nam et si angelus non dixit uiro: qua tamen ratione id uirgo caelatur. Quae enim et ab angelo audierat, et uirum turbatum uidebat: cur tantum moerorem sermone non abstulit. Quanquam ergo ratione non antequam turbaretur hic ei angelus reuelauit? Oportet enim ut quae prius proposita sunt: priora soluantur. Cur hoc inquam angelus ante non dixit? ne scilicet Ioseph de rei nouitate dubitaret: et tale quid forsitan pareretur: quale zachariam legimus pertulisse. Facile quippe est credere uerum esse quod dicitur: quando iam res ipsa oculis offertur: antequam uero incipiat fieri quod promissum est, laboriose prosus dicta: et praesertim inusitata creduntur. Propterea istud nec angelus indicauit: et uirgo id quod et audierat: et sentiebat,

abscondit. Neque enim sibi ullo modo a sponso credendum putauit: si ad eum rem nimis nouam, suspectamque deferret: quinimmo magis cum in iram credidit concitandum: si quasi crimen admissum hoc uideretur obumbrare figmento. Si enim etiam ipsa uirgo cui tanta erat gratia conferenda: aliquid tamen patitur humanum et dicit: quomodo istud erit: quoniam uirum non cognosco? Quanto magis ille dubitasset: maxime cum id audiret ab uxore suspecta. Iccirco ei de hac re uirgo quidem ipsa nil loquitur: angelus uero tempore aduenit congruente. Et cuius inquires rei gratia: non idipsum custodiuit in uirgine: ut ad illam quoque post conceptum ueniret. Ne scilicet stupentis: ac uerecundantis animum anxietas, moestitiaque consumeret. Valde enim fieri potuit: ut tanti ignara secreti aliquid de se crudele decerneret: et quantum honestatis amans, tantum fame turpis intolerans: uel ad laqueum subito, uel ad gladium conuolaret. Erat enim illa uirgo per cuncta mirabilis: cuius uirtutem lucas euangelista declarans refert: quod cum ab angelo uerba satis honorifice salutationis audisset: non semetipsam continuo ut fit, in gaudium relaxauit: nec nimis credule noua dicta susceperit: sed honesta, ac decenti trepidatione permota: cuiusmodi esset salutatio illa quaesierit. Virgo igitur tanti, et pudoris, et ponderis, uel exanimari moerore potuisset: si tam grande sibi imminere cogitasset opprobrium: cum praesertim **heminem** sibi quamlibet multa dicenti crediturum putaret: quod ille conceptus qui de coniugio non erat: non de adulterio contigisset. Ne igitur ista sequerentur: uenit angelus ante conceptum. Oportebat quippe imperturbatum illum esse uterum: quem hominum ingressurus erat creator. Decebat illa profecto animam ab omni esse immunem cogitationum tumultu: quae tanti electa est ministra mysterii. Propterea uirgini quidem ante conceptum: uiro autem ipso iam instantis partus tempore nunciatur. Quod plerique parum intelligentes ad euangelistarum discrepantiam retulerunt: quasi scilicet Lucas mariae: mattheus uero Ioseph asserat nunciatum: ignorantes profecto utrunque id esse consequenter effectum: quod per omnem hanc historiam obseruare nos conuenit: ut una hac regula multa in quibus putantur euangelistae dissonare socientur. Venit itaque angelus ad Ioseph: satis anxium, satsique turbatum. Nam et propter illa quae diximus, et ut magis iusti uiri philosophia claresceret: dilatata est praesentia nunciantis. Aduenit autem cum res ipsa iam esset implenda: haec autem eo cogitante: ecce angelus domini in somnis apparuit ei. Consyderas certe modestiam, ac maturitatem uiri. Non modo non puniuit aliunde grauidam: sed nec cuiquam moeroris sui causam retexit: ne illi quidem ipsi de qua eum suspitio mordebat: sed secum ipse cogitationum suarum fluctibus aestuando: ab ipsa etiam uirgine studuit abscondere tanti causam doloris. Neque expellere eam de domo uoluit: sed a se tacite dimittere. Tam mansuetus ille uir erat: tamque moderatus. Haec ergo eo cogitante in somnis apparuit ei angelus. Cur in somnis: et non potius aperte sicut et pastoribus, et zachariae apparuerat et uirgini? Quia scilicet erat uir prorsus fidelis: et manifestiori reuelatione non indigens. Nam uirgo quidem: quippe cui tam, et noua nunciarentur, et magna: multoque maiora: quam zachariae fuerant nunciata: et ante rem ipsam doceri debuit: et per apertissimam reuelationem doceri. Pastores quoque tanto debuerunt instrui manifestius: quanto magis ab eiusmodi eruditione per agrestem erant uitam remoti. Hic uero post uteri indubitatum tumorem cum iam moerore animi, et maligna suspitione tabesceret: et ad expectationem iam iamque meliorem: aliqua optaret ratione transferri: hoc iam erat in animo: ut si forte appareret quispiam: qui merentem in uiam spei laetioris induceret: et facile reuelationem susciperet, et libenter. Et iccirco postquam suspitione cruciatus est uisione recreatur: ut hoc ipsum quod post suspitionem docetur: ea quae dicuntur uera esse demonstrat. Cum enim quod nulli fuerat

Commented [p20]: fol.10v (GB 14)

ipse confessus: sed inclusum tantummodo mente uoluebat: id etiam loquente sibi angelo recognoscit, certissimum et absque ulla ambiguitate prorsus documentum est: quod a deo ad illum missus aduenerit. Ipsius enim est solummodo cordis archana prospicere. Considera igitur quanta in hac dilatione compleantur. Nam et ammiranda uiri philosophia monstratur: et expectata opportunitas temporis: ad fidei proficit firmitatem: et historiae ueritas insuspecta seruat: quae ostendit iustum uirum ea esse perpessum: quae illum pati consequentia rerum ipsa cogeat. Quemadmodum igitur angelus ei fidem suggerit ambigenti, audi, atque mirare quanta in hoc philosophia sermone resplendeat. Cum enim uenisset, dixit ad eum (Ioseph fili Dauid: noli timere accipere mariam coniugem tuam). Principio satis necessarie Dauid intulit mentionem: unde utique Ioseph christum didicerat nasciturum: deinde tum non sinit eum conturbatione uexari: dum nomine progenitoris ingesto: illius eum promissionis ammonet: quae ad omne facta est genus iudaeorum. Caeterum cuius rei gratia Dauid cum filium nuncuparet ostendens. Noli inquit timere. Et certe alicubi deus non idem facit: sed rege quodam de muliere: secus quam oportuerat cogitante castigatorio sermone utitur, et comminationis plenissimo cum tamen ibi quoque ignorantia excusaret admissum. Neque enim sciens ille saram alii copulatam in usum uxoris acceperat: et tamen cum crimine careat uerberatur: hic uero multo mitius agitur, ac leuius: quippe ubi et maximarum rerum dispensatio continetur: et ingens inter uirum utrunque discrimen est. Propter quod nequaquam huiusmodi cogitatio correptionis indiguit. Dicendo enim noli timere proculdubio eum demonstrat timentem: ne scilicet offendant dominum si adulterae copuletur. Per quod ostenditur: quia nisi hic intercessisset metus: nec ille de eius dimissione aliquid cogitasset. Ex his igitur omnibus illud profecto declarat: quod dei ad Ioseph uenerit missus imperio cuncta quae cogitauit, quaeque perpessus est in medium proferendo. Nec uero nomen uirginis memorasse contentus: addidit coniugem: quo sermone sponsam simpliciter iudicauit: sicut eos quoque qui ad huc sponsi sunt: generos appellare scriptura consueuit. Quid autem est accipere? Domi profecto retinere. Iam enim illam mente dimiserat: sed dimissam inquit deus tibi copulat non parentes. Copulat uero non in foedus solemne coniugii: sed in consortium communis habitaculi: et copulat per meae uocis officium. Sicut enim illam postea commendat christus ipse discipulo: ita etiam nunc angelus sponso: solatium tantummodo eius habituram absque foedere nuptiarum. Deinde etiam rem ipsam exprimens qua plurimum urebatur maritus: de maligna quidem suspitione tacuit: honestius autem, multoque dignius causa partus exposita: illam quoque prorsus extinxit: ostendens quoniam propter quod solum sponsam: et secum habere metuebat: et a se dimittere cogitabat: ob hoc ipsum magis illam accipere debeat, secunquae retinere: si in cepta uelit permanere iustitia: per quod **affatim** trepidationem eius, moestitiamque dissoluit. Non modo inquit illicito non est uiolata complexu: uerumetiam supra naturam, moremque foecunda est. Noli igitur de tam foelici partu sponsae attrahere moerorem: immo uero in maiorem prorumpere laeticiam. (Quod enim in ea natum est, de spiritu sancto est). Nouum dictum, atque mirabile, et humanis cogitationibus supereminens: supra leges uadens omnino naturae. Quoniam igitur modo haec ille uir crederet: qui nihil prius tale sermone conceperat? Ex his nimirum: quae paulo ante praemissa sunt. Iccirco enim omnia quae caelabantur in eius animo: angelus reuelauit: memorando certe quae patiebatur: quae uerebatur: quaeque etiam meditabatur efficere: ut cum cognouisset ista, etiam illa susciperet: et cui consentiret cordis sui secreta prodenti, non dubitaret: credere etiam partum uirginis nuncianti. Neque uero de praecedentibus solum ad fidem ducit ambiguum, uerumetiam

Commented [p21]: fol.11r (GB 15)

de futuris. (Pariet enim inquit, filium, et uocabis nomen eius Ihesum). Non enim: quia ex spiritu sancto est: iccirco te a ministerio tantae existimes dispensationis extraneum. Nam et si nihil habeas in hac generatione commune. Virgo quippe permansit intacta: tamen quod est proprium patris, quodque nihil infuscat uirginis dignitatem, hoc tibi facile concedo: ut scilicet nato nomen imponas. Tu enim illum primus uocabis. Quanquam enim non sit filius tuus iste qui nascitur: tu tamen curam erga illum, et sollicitudinem ostendes parentis: et propterea te illi ab ipsa statim nominis impositione coniungo. Deinde ne quis illum ex hoc uere patrem uocaret: audi quam caute: quamque sollicite ea quae dicuntur, addiderit. (Pariet inquit filium). Non dixit pariet tibi: sed medium posuit illum, atque suspensum. Non enim illi: sed uniuerso prorsus orbi peperit christum. Propterea et nomen eius de coelo angelum detulisse euangelista memorauit: ut hinc quoque ostenderet illum mirabilem esse partum: quo eius nomen ad Ioseph: et per angelum, et a deo missum, doceret. Nam et ipsum uocabulum non inanimiter positum est: quod certe mille continet thesauros bonorum. Propter quod illud etiam angelus interpretatur: bonis merentem spebus animando: et hoc quoque illum modo ad credendum quod loquitur, inuitat. Facile nanque sollicitamur ad prospera: et promptius fidem accommodamus secundis. Cum igitur ex omnibus construxisset fidem a praecedentibus: a praesentibus: a futuris: ab honore eius quem promiserat nasciturum: introducit opportune etiam prophetam de christo loquentem: et singularia per ipsum bona uniuerso orbi conferenda praenunciat. Quenam igitur bona sunt? Remissio scilicet interitusque peccanti. Ipse inquit saluum faciet populum suum a peccatis eorum. Hic quoque beneficii nouitas indicatur. Non enim ab hoc hoste uisibili: neque a gladio barbarorum: sed quod his longe maius est: a peccato suo populum suum nunciat liberandum: quod praestare nulli fuit hominum aliquando possibile. Et cuius inquires rei gratia quasi signate populum eius, et non etiam omnes gentes pariter nominauit. Ne scilicet de manifesto, et inusitato nuncio scrupulum pateretur auditor. Caeterum recte, ac generaliter haec uerbo inclusit, et gentes. Populus enim christi, non tantum natio iudaeorum est: sed omnes quoque qui ad eum ueniunt, eiusque donantur agnitione. Consydera uero quemadmodum nobis ipsam etiam christi patefecerit dignitatem: primo populus eius appellans: quem per ipsum a peccatis dicit esset saluandum. Nihil enim hoc aliud est: quam ostendere dei filium esse qui nascitur: nec se de aliquo homine rege hunc proferre sermonem. Neque enim potest peccata dimittere: nisi solummodo diuina natura. Tanta igitur coelestis muneris liberalitate donati cuncta omnino faciamus: ne tam grandibus beneficiis irrogemus iniuriam. Si enim etiam antequam haec caperemus dona, merebamur tamen propter peccata puniri: quanto magis postquam tam ineffabilia sumus beneficia consecuti? Et hoc non frustra, nec absque certa nunc ratione commemoro: sed quod uideo plaerosque desidiosius post acceptum baptismatis uiuere sacramentum: quam eos qui nondum sunt illo mysterio consecrati. In plurimis enim nulla omnino signa christianae inuenio disciplinae: non in publicis locis, atque communibus: non in ipsius ecclesiae conciliabulis facile reperias: per quod inter fidelem, infidelemque distinguas. Solo enim haec celebrandi mysterii tempore dinosci potest: cum uidelicet alios excludi uideris: alios uero intus teneri. Oportebat autem uniuscuiusque fidem: non locis: sed moribus indicari. Nam saecularium quidem decora dignitatum consequenter ab extrinsecus positis cernuntur insignibus: nostra uero intelligi oportet ex mentibus. Fidelis enim non modo a communionemysterii: uerumetiam de nouitate uitae debet agnosci. Fidelem enim sal esse conuenit: et luminare mundi. Sin uero ne tibi quidem ipse luceas: et ne propriam quidem putredinem, foetoremque detergas:

quibus te indicii ego fidelem potero agnoscere? An quia sacrati aquas fontis ingressus es? At hoc ipsum quod datum tibi fuerat ad salutem: fit tibi grauioris causa supplicii: honoris siquidem magnitudo his qui non digne uiuunt honore: cumulus incipit esse poenarum. Igitur fidelem non ab his tantum quae accepit a deo: uerumetiam ab his quae obtulerit ipse deo conuenit refulgere, et undique esse notum, atque manifestum: et ab incessu: et ab aspectu: et a ueste: et a uoce. Et haec dixerim: non ut nosmetipsos ad ostentationem nostri: sed ad aedificationem caeterorum, utique aptemus uidendos. Nunc uero undecunquē uoluero te dinoscere: inuenio te a contrariis publicari. Si te ex loco scire curauero: proculdubio in circo te, theatroque prospiciam totos prorsus dies in uanissimis illis coetibus exigentem: uel in foro corruptis hominibus, pestiferisque coniunctum. Sin uero ex ipsis motibus corporis notitiam tui habere quaesiuro: uidebo te horrentibus cachinnis, et foedissima iocunditate resolutum: ut fluxam quandam, perditamque meretricem. Sin autem te a ueste consyderem: nihil te a scaenico habitu distare cognoscam. Iam si te uoluero a comitibus adiscere: inueniam te adulatoribus stipatum, atque parasitis: si a sermone: nihil te audiam omnino sanum: nihil serium quodque ad disciplinam nostram spectet loquentem. Si a cibo, maior huic profecto materia accusationis orietur. Vnde igitur responde mihi fidelem te esse potero cognoscere: cum omnia ista quae diximus contrariam de te ferant sententiam: teque apertissime infidelem esse conuincant? Et quid dicam utrum fidelis: Nec si homo uere sis: possum euidenter agnoscere. Quando enim ut asinus calcitras: ut thaurus superbis: quando in epulis ursorum imitaris uoratum: et pinguedine corpus burdonum more distendis: cum malitia camelum: lupum imiteris rapina: cum irascaris, ut serpens: et atrocitate scorpionum percutias: cum subdole insidieris ut coluber: cunque ueneno malignitatis armeris, ut uipera: cum quasi diabolus ipse aduersus fratres crudelia bella suscipias: quonam unquam modo: qua ratione in hominum te possum numero collocare: nulla in te cernens humanae signa naturae? O rem plenam doloris, atque lachrymarum: fidelis et cathecumini distinctionem reperire cupiebam: sed nec inter homines et feras quod sit discrimen inuenio. Quid enim te appellare debeo? feram? Sed ille uno aliquo horum uitio tenentur: tu uero simul in te omnia colligendo longe ferarum irrationabile, stultumque transgrederis. An diabolum te potius appellem. Sed ille nec pecunias concupiscit: nec tyrannidi uentri obsequitur. Cum igitur plura in te uitia sint: quam in bestiis, atque daemonibus: responde obsecro unde te possum iure hominem nuncupare. Si uero te hominem appellare nequeo: quo tandem modo potero fidelem uocare. Verum hoc est multo deterrimum: quod tamen cum omnium uitiorum squallore turpemur. Nec intelligimus quidem nostrae animae foeditatem: nec eius prorsus deforme cognoscimus. Nam tu quidem apud tonsorem residens diligenter capitis tui attendis comam. Sumpto siquidem speculo: multo cum studio, summaque cura aequalitatem consyderas et nitorem capilli: nec tamen in imagine tui temetipse inspexisse contentus: tum ipsum artificem: tum alios astantes: sollicite, ac frequenter interrogas: an alicubi incomptius manus properantis operata sit, an satis deceat frontem leuiter attonsa caesaries? Animae uero nostrae quae non solum deformis est uerumetiam ferarum omnino conformis: et quae scylla aliqua, uel chimera: ut fabula celebrat effecta est: nulla nos cura: nulla sollicitudo nunquam remordet: cum certe hic quoque speculum sit paratum: proculdubio spiritale: et longe illo utilius speculo, longeque lucidius. Non enim ostendit tantummodo suam unicuique foeditatem: sed eam in maximum quoque si uolumus conuertit decorem. Hoc est enim uirorum memoria sanctorum, ac beatae illorum conuersationis hystoria: et

Commented [p22]: fol.11v (GB 16)

generaliter diuinarum lectio scripturarum, positaeque a deo legis agnitio. Si uolueris saltem fixe, intenteque cordis oculo fulgentes illas sanctorum imagines intueri: totum continuo mentis tuae deforme conspicias. Cunque istud agnoueris nullius profecto rei indigebis alterius per quam ab huiusmodi turpitudine libereris. Si tamen nobis utile istud est speculum, tamque nos facili transformatione conuertit. Nemo igitur diutius in ferarum effigie perseueret. Si enim seruus nequaquam domum patris ingreditur: cum bestia etiam fueris effectus: quando poteris ipsum saltem introire uestibulum? Et quid dico bestia: quando unusquisque uitiosus omni bestia comprobetur immanior? Illae quippe quanquam naturaliter saeuiant, si humana tamen arte palpentur: plerumque mansuescunt: tu autem qui illarum profecto naturalem feritatem in eam quae contra naturam est mansuetudinem saepe commutas: tuam mansuetudinem naturalem, in feritatemque quae naturae tuae est inimica conuertis: cunque naturaliter feram ad mansuetudinem trahis: te naturaliter mansuetum inferarum rabiem natura repugnante perducis. Et leonem quidem mitigas, reddisque tractabilem: furorem uero animi tui omni prorsus efficis leone saeuiolem. Et certe cum ibi sint duo impedimenta uel maxima: quod fera ipsa et ratione priuatur: et longe omnium alterius generis animalium excedit furorem: tu tamen de copia donatae tibi a deo sapientiae: ipsam superas arte naturam. Qui igitur naturam uincis in bestiis: cur in temetipso naturae obfusas bonum dum malum adamas uoluptatis? Itaque si tibi ut alia mansuefaceres iuberem: nec sic quidem impossibilia uiderer imponere: tu tamen posses referre: non te esse dominum uoluntatis alienae: neque cuncta in tua potestate consistere. Nunc uero tua haec proprie fera est: et cui certissimo iure domineris. Quam iam igitur satisfactionem parabis: quemue reperies honestum excusationis colorem: qui cum solerti studio hominem quodammodo facias de leone: tu tamen negligens leo efficiaris ex homine? Nam illi quidem donas: supra suam aliquid habere naturam: tibi uero nec naturales quidem affectus reseruas. Et qui bestias feras ad mansuetudinis prouehis dignitatem: temetipsum de throno deiiciens: et honore regali ad irrationabilium animalium cogis furorem. Ponamus enim si placet: iram quoque bestiam esse quandam. Quantum igitur ab aliis erga mitigandum leonem studium commodatur: tantum tu erga iracundiam impende curam: et effice huiusmodi cogitationem mitem, atque mansuetam. Si quidem haec fera et unguibus saeuissimis armatur, et dentibus: et nisi illam sollicitate mansuefeceris: cuncta simul disperdet, atque lacerabit. Nullus enim leo: nulla sic uipera uiscera quaeunt humana laniare, ut hominis iracundia: ferreis, quibusdam unguibus uniuersa confodiens. Neque enim solummodo corpori nocet: sed **ipsius** etiam corripit animae sanitatem. Cunctas siquidem eius omnino uires discerpit, ac deuorat: eamque ad omnia inutilem facit. Nonnulli hominum uermes quosdam in interioribus corporis nutrientes ne respirare quidem sinuntur: uexatis profecto, adesisque uisceribus: nos tamen uenena: tam hanc in nobis alentes uiperam: iram dico quae omnia interiora hominis depascitur. Quid unquam sanum, aut forte possumus cogitare? Quonam igitur modo ab hac tam noxia peste fugiemus. Si illam utique potionem bibamus: quae omnes intra nos uermes: serpentesque mortificet. Et quod nam inquit istud est poculum? Preciosus scilicet christi sanguis: si cum fiducia utique sumatur. Omnis enim hoc remedio morbus extinguitur. Post hoc sanctarum quoque scripturarum diligens, et deuotus auditus: et misericordia auditui copulata. Per haec enim omnes mortificari illae possunt quae animam nostram tabefaciunt passiones. Et tunc uere uita, ac sanitate potiemur: qui certe nunc nihil fere a mortuis discrepamus. Neque enim possibile est nos uere uiuere: nisi in nobis uitia omnino moriantur. Haec necessario nos pertinent in futuro: si nos uiuere hic

Commented [p23]: fol.12r (GB 17)

illa patiamur. Quinimmo etiam ante illam mortem hic exigunt a nobis horrenda supplicia. Si quidem uniuersa haec uitia et crudelitatis plena sunt, et audivitatis, nosque quotidie deuorare non desinunt. Itaque et dentes eorum non immerito esse dixerim dentes leonum: immo etiam saeuiores. Nam leo quidem simul: ut fuerit expletus semesum continuo cadauer relinquit. Haec uero uitia: nec satiantur aliquando: nec ab anima nostra usquam recedunt, captumque a se hominem diabolo simillimum faciunt. Quorum certe tanta uis est: ut seruitium quod christo paulus impendit: sibi potius a suis captiuis exigant. Nam si uel amore corporum, uel cupiditate pecuniarum, uel gloriae aliquis delectatione capiatur: et regnum et gehennam continuo contemnit: dummodo uitiiis obsequatur: nequaquam igitur dicenti paulo fidem adhibere dubitemus: qui tanto christi amore flagrauerit. Quando enim inueniuntur aliqui ita desyderiis suis, ac uitiiis seruientes: cur ita paulum seruisse christo incredibile iudicetur? Iccirco enim nos imbecillioem in christum habemus affectum: quia omnis nostra uis in uitiorum amore consumitur. Nam et auaritia deseruimus: et aliena diripimus: et inani gloriae libenter obsequimur. Qua seruitute quid unquam esse uilius, aut contemptius ducendum est. Et si enim milies clarus habearis, atque conspicuus: nihil hinc tamen inglorio aliquo melior existens: immo hoc ipso multo inhonoratior, multoque despectior. Quando enim illi idem tui amici: qui te glorificare certatim student, clarumque monstrare: propter hoc te ipsum rursus irrident: quod gloriam ab ipsis requiras: quomodo non tibi in contrarium huiusmodi studia uertuntur? Vsque adeo autem uitium istud notatur: ut sicut laudamus omnes eum qui non fornicationem, non adulterium concupiscit: ita etiam praedicemus istum, magisque miremur: qui amorem refugit gloriandi: cum e regione accusare: potius quam laudare soleamus eos qui hominum laudes requirunt. Quid igitur istam magnopere sectaris: cuius uice contraria eius tibi semper occurrit? Si enim glorificari cupis gloriam despice: et eris omnibus gloriosior. Nunc uero id ipsum pateris omnino quod nabuchodonosor legimus pertulisse. Nam ille quondam tabulam statuit e ligno ubi auream corporis sui imaginem iussit effingi: existimans gloriam se esse capturum. Qui uoluit etiam in sepulchro foetens honoratior esse uiuentibus. Vidisti certe incomparabilem mentis insaniam: siquidem hoc ipso quo se fore clariorem putabat: cunctis ignobilior effectus est. Cum enim apparuit inani potius imagini quam sibi ipsi, atque in se uiuenti animae confiteri. Iccirco quippe lignum illud in tam sublime honoris euexit: quomodo non omni exitu irrisione dignissimus: qui non de suis moribus: sed adumbratis picturae tabulis studuit honorari? Vt si aliquis de magnitudine, ac pulchritudine domus, de scalis potius, gradibusque marmoreis se esse honorabiliorem putet: quam quod homo genitus: et rationis nobilitate donatus est. Hunc itaque plurimi etiam nunc inueniuntur imitari. Vt enim ille tunc de imagine aurea: sic modo alii de ueste praeciosa: de equis alii, uel curribus: de amplitudine columnarum: et picturis parietum opinantur se esse meliores. Quia enim quod erant homines perdiderunt: sollicite huc, illucque circueunt aliunde sibi gloriam colligentes: omni sane irrisione dignissimam. At non etiam illi fortes dei, et laudabiles famuli huiuscemodi rebus: sed illis quibus oportebat maxime refulserunt. Si quidem cum adhuc adolescentes essent et peregrini: immo etiam serui, atque captiui: ac necessarium rerum penitus indulgentes: multo his clariores fuerunt, quos omni copia rerum simul, ac pompa comitatur. Et illi quidem babilonio regi: non illa ingens et auro fulgens imago: non perfecti regionum, ducesque militiae: non innumerabilis, ac bellator exercitus: non auri, argenteque stupenda congestio: ad magnum illum efficiendum aliquid prodesse potuerunt: his uero cunctorum talium possessione nudis: sola philosophia suffecit. Et haec nimirum

fuit quae illos omnibus, non diuitibus solum: uerumetiam diademate, purpuraque fulgentibus reddidit clariores. Quanto amplius teterrimo aliquo coeno solis flamma resplendet. Ducebantur ad totius pene orbis spectaculum adolescentes serui, idemque captiui. Qui cum ante regem intrepidi constitissent in conspectu eorum ignem continuo iussit accendi: et duces militum, et satrapae, praefectique regionum: et omne illud diaboli circumstabat theatrum: et uox undique fistularum, et thibiarum cantus: et clangor tubarum, totiusque musicae artis sonus ferebatur in coelum, sanctorumque auribus obstrepebat: et fornax in immensam altitudinem fuerat accensa, ipsasque iam nubes flamma tangebatur. Verum illos nihil horum omnino deterruit: sed quasi pueriles quosdam, friuolosque conatus ridendo despicerent: ita secure fortitudinem animi, modestiamque monstrabant: et emittentes uocem omnibus illis bucinis clariorem: tota cum libertate dicebant. (Notum tibi sit rex quoniam diis tuis non seruimus: et imaginem auream quam statuisti non adoramus). Et consydera in ipso tanti feruore certaminis: modestiam relucentem. (Notum tibi sit rex). Non enim uerbis quoque despiciere regem, atque inhonorare uoluerunt: sed suam tantummodo erga deum monstrare pietatem. Propter quod nec in longum extendere sermonem. Nam in breui cuncta declarant. (Est inquit deus in coelo qui potest liberare nos de fornace ignis ardentis: et de manibus tuis rex eripere nos). Quid nobis igitur ostendis diffusas militum copias? quid fornacem inusitatis flammaram ardentem globis? quid micantes gladios? quid terribiles hastatorum cateruas? His nanque omnibus longe sublimior est deus noster, ac fortior. Deinde intelligentes fieri posse, ut eos deus permittat interim passioni: ne si id accideret uideantur illi temere dei omnipotentiam praedicasse: consequenter adiungunt. Quod et si istud non fiat notum tibi sit rex quod diis tuis non seruimus. Si enim dixissent propter nostra peccata non liberat: et forte non liberasset: illis tamen creditum non fuisset: existimassent quippe impii non potuisse deum magis quam noluisse defendere. Propterea hic interim istud tacent: quod certe in fornace saepe congeminant: peccata sursum, ac deorsum humiliter confitentes. Apud uero regem nihil tale prorsus commemorant: sed quod etiam si donentur incendio: nequaquam tamen a pietate discedant. Non enim hic pro retributione, atque mercede: sed pro sola totum dei charitate faciebant. Nam et seruitutis premebantur iugo, et aerumnas captiuitatis gemebant: et nulla rerum prosperitate fruebantur. Si quidem, et patria et libertate: et omnibus quibus ante potiebantur exciderant. Non enim mihi illas in regali aula commemores dignitates. Sancti illi quippe cum essent, atque iusti: milies in regione propria stipem petere maluissent: modo ut consecrati deo templi iocunditate gauderent. Elegi inquit abiectus esse in domo dei mei: magisquam habitare in tabernaculis peccatorum. Et melior est dies una in atriis tuis super milia. Multo igitur magis elegissent abiecti esse in ciuitate dei: quam in babilonia regnare. Idque praecipue ex uocibus illis approbatur quas inter flammam frequenter emittunt: habitatione illius regionis grauati. Et si enim ipsi ante hanc temptationis procellam plurimo apud illos honore fruerentur: cernentes tamen uaria ciuium suorum: et magna discrimina uahementi nimirum mordebantur dolore. Quod utique proprium solet esse sanctorum: non scilicet gloriam propriam: non honorem: non quicquam aliud omnino anteferre proximorum saluti. Consydera igitur quam diuersus ab illis sit noster affectus. Illi enim in mediis quoque ignibus constituti pro uniuerso populo dei supplicant: uos uero ne in securitate quidem maxima meminimus proximorum. Sed et cum regis reuelari sibi somnia postularent: non propria aliqua commoda requirebant: sed quod ad cunctorum utilitatem ciuium pertineret. Mortem uero quam facile contemnerent: clarissimi experimenti probatione docuerunt.

Commented [p24]: fol.12v (GB 18)

Vbique autem se pie pro cunctis, atque humiliter opponunt: deum per omnia placare cupientes. Deinde quoniam semetipsos ad impetrandam populo ueniam sufficere non credunt: ad patrum merita confugiunt: ipsi uero nihil se amplius profitentur affere: quam humiliatum, spiritum, ac dolore contritum. Horum igitur uirtutem: nos quoque debemus imitari. Si quidem etiam nunc aurea imago proposita est: pecunia scilicet in qua tyrannica quaedam mammonae formatur effigies: et ad seruiendum sibi cupidorum corda sollicitat. Sed nequaquam nos aut sonitus tubarum: aut tybuarum, cytharaeque concentus: aut reliqua diuitiarum incentiua commoueant, ut imaginem adoremus auaritia. Sed etiam si ardentem fornacem intrare cogamur paupertatem dico: eam tamen et inter ignes positi diligamus. Tunc enim nos in medio flammarum blanda circumdabit roris aspersio. Non igitur horrescamus pauperiem: quod eam fornacem audimus uocari. Nam tum quoque in ignem coniecti: per ipsum ostensi clariores sunt: qui uero imaginem adorauerunt auream: subito ignis parierunt uoratu. Sed tunc quidem omnia pariter impleta sunt: nunc autem alia quidem in hoc saeculo: alia uero in futuro sunt implenda iudicio: hic quippe, qui ne mammonam adorent, eligunt sentire pauperiem: et hic quidem magna: sed multo maiori in futuro claritate fulgebunt. Qui uero hic imaginem adorantes auream de iniquitate ditantur: tunc profecto extrema supplicia persoluent. De huiusmodi enim fornace lazarus: non minus quam illi tres uiri clarus egressus est. At contra ille diues purpuratus, ac splendidus qui in parte adorantium iure numeratur: gehennae est deputatus incendio. Quae igitur superius dicta sunt: figuram manifeste exprimunt futurorum. Sicut enim ibi in ignem missi nihil aduersi omnino senserunt: qui uero foris steterunt subito, ac uahementi incendio concremati sunt. Sic etiam tunc futurum est. Nam et sancti etiam si flumen igneum transeant: nihil prorsus triste patientur: sed apparebunt absque dubio clariores: et adoratores imaginis uidebunt ignem omni in se fera saeuus irruentem, seque ad poenarum interiora rapientem. Si quis ergo non credit gehennam ad fornacis illius flammam mente respiciat: et ex contemplatione praesentium credat futura: nec paupertatis: sed iniquitatis fornacem expauescat. Hic enim et ignis et dolor est: ibi uero, et ros sentitur, ac requies. Et in illa quidem flamma diabolus medius assistit: in hac uero angeli incendia repellentes. Audiant igitur ista diuites qui fornacem iniquitatis accendunt, et qui pauperibus nihil nocent, diuina illis uirtute rorante: se uero illius horribilis flammae praedam sponte praecipitant: quam propriis certe manibus accendunt. Tunc itaque angelus descendit ad pueros: nunc uero nos descendamus ad eos qui in egestatis fornace torrentur: eisque refrigeria de misericordiae rore praestemus: ut ab illis flammam inopiae repellentes, possimus coronarum quoque eorum esse participes. Atque ita flammam gehennae christi a nobis uox illa depellat: quae dicit. Exurientem me uidistis, et pauistis: sitientem; et potum mihi dedistis. Descendamus inquam cum misericordia in fornacem inopiae: intueamur illos, qui securi per huiusmodi gradiuntur ignem: eiusque fidentes uerticem calcant. Consyderemus nouum quiddam: atque mirabile hominem in fornace gratias suppliciter agentem. Hominem in fornace dulci modulatione cantantem. Hominem in extrema inopia colligatum, et plurimam tamen deo gloriam, laudesque referentem. Illis siquidem pueris inueniuntur aequales: quotquot paupertatem cum gratiarum actione patiuntur. Est enim terribilior pauperies igne, et amplius serire consueuit. Verum ut illos non adussit ignis: sed quoniam gratias domino retulerunt, etiam uincula eorum continuo dissoluta sunt: sic etiam tibi si paupertatem cum gratiarum actione sustinueris: uincula resoluuntur, et ignis extinguitur. Si uero non extinguitur: multo maiore miraculo fontis naturam ignis mutabitur: quod in his certe conspici potest: qui iuxta euangelium

Commented [p25]: fol.13r (GB 19)

philosophantur: quique libentius in paupertate: quam in suis opibus diuites gloriantur. Nam et tunc illi qui in ardenti fornace constiterant purissimo rore fruebantur, et licet non fuerit ignis extinctus, in medio sui tamen stantes omnino non attigit. Nequaquam igitur extra fornacem positi uramur incendio: necessitates pauperum immisericorditer negligendo: ne patiamur quod illi tunc regis pertulere ministri. Si enim in fornacem pauperum sponte descendas, cum tribus illis pueris profecto consistes, nihilque in te aduersi ignis operabitur. Sin uero in egestatis ardore positos: quasi de consessu superiore despicias, continuo te flamma uorax consumet. Descende igitur in ignem, ne te horribilior ignis inuoluat: neque extra ignem sederis: ne te subitus flammae uoratus abripiat. Si enim te cum pauperibus uiderit a laesione tui prorsus absistit. Sin uero a pauperibus separatam: aduolabit repente, teque rapiet ad poenam. Noli ergo ab eis usquam omnino discedere: sed cum diabolus imperauerit eos in fornacem inopiae contrudi: qui aurum contempserint adorare: noli tu ex illorum parte effici: qui coniciunt: sed potius ex eorum, qui in tale coniciuntur incendium: ut efficiaris quoque ex his qui saluantur, non ex his qui ad supplicium congregantur. Et enim ros magnus est: nequaquam amore diuitiarum ab inopum miseratione reuocari: suntque omnibus ditiores qui diuitiis contemptus uirtute calcarunt. Nam et illi tunc contemnendo regem: rege ipso effecti sunt clariores. Et tu itaque si mundi opes fidei mente despicias, omni eris mundo praeciosior: sicut etiam illi sancti quibus dignus non erat mundus. Vt igitur dignus coelestibus efficiaris bonis: deride praesentia. Hoc siquidem modo, et hic claritate uirtutum, et in futuro praemiorum honore fulgebis. Gratia et misericordia domini nostri ihesu christi. Cui gloria, et imperium cum patre et sancto spiritu in saecula saeculorum. Amen.

Homelia .v. ex capitulo primo. [fol.13r-15r]

Hoc autem totum factum: est ut adimpleretur quod dictum est a domino per prophetam dicentem. Ecce uirgo in utero concipiet: et pariet filium.

Multorum ad me sermone delatum est: quod praesentes quidem, et euangelicae ueritatis eloquiis perfruentes. Dignum tantis rebus commodetis auditum: egressi uero ecclesiam cum loco et animum repente mutetis, extinguentes prorsus totum illum deuotionis ignem: quem sermo in uobis praedicationis accenderat. Quidnam igitur adhiberi congruit: ne istud eueniat? Si scilicet consyderemus in primis unde contingat. Vnde itaque uobis accidit tanta mutatio? De conuersatione nimirum parum attenta, et uitiosorum hominum assiduo, pestiferoque colloquio. Non enim oportebat omnino a coetu ecclesiae recedentes: contrariis huic studio negociis implicari: sed domum continuo reuertentes: sacros replicare libros, et coniugem pariter liberosque ad eorum quae dicta sunt collationem uocare, hisque altius animo, ac penitus insertis: tum demum ad ea quae huic uitae sunt necessaria curanda procedere. Si enim balneum egressus publica conuenticula euitas: ne beneficium forte fomenti negocia molestiora corrumpant: quanto magis ab ecclesiae congregatione regrederis hoc te oportet efficere? Nunc uero contraria agentes, cuncta disperdimus. Nondum quippe utilitate sermonis firmiter in mente defixa: plurimus irruens saecularium impetus actionum, omnia pariter euellit. Quod ne accadat, quotiens a sancta congregatione disceditis, nihil magis necessarium iudicate, quam ea quae audiendo didicistis: conseruare meditando. Nimia enim omnino indeuotio, et prorsus extrema est:

ut quinque et sex dies quidem in rebus carnalibus consumentes: unum spiritalibus diem: immo exiguam diei partem nolitis impendere. Nonne quotidie cernitis filios nempe uestros: ea quae discenda suscipiunt: totius fere diei continuatione meditari? Quanto id magis nos in spiritalibus studiis praestare debemus, alioquin nihil huc nos proderit conuenire: haurientes uase undique hiante rimis: atque undique perfluente, et ne tantum quidem studii in horum quae **diximus** conseruatione ponentes: quantum erga aurum, argentumque solemus adhibere. Paucos enim plerumque minimos cum aliquis accipit et sollicito reponit in sacculo, et diligenter obsignat sigillo. Nos uero postquam longe auro, gemmisque praeciosiora suscepimus eloquia, et inaestimabiles spiritalium opes bonorum: nequaquam ea in thesauro animae recondimus continenda: sed passim, atque negligenter mentes nostras effluere permittimus. Quis iam igitur nostri aliquando miserebitur: cum ipsi nobis tam aperte inueniamur inimici, atque in tantam nos pauperiem sponte cogamus? Ne igitur ista contingant legem hanc nobis scribamus immobilem: nec nobis modo sed coniugibus etiam, liberisque nostris: ut unum hunc totius hebdomadis diem: quo ad audiendum concurratur: totum in eorum quae dicuntur meditatione ponamus. Sic enim et multo diligentiores uos ad ea quae sunt dicenda uenietis, et ipsi minus experiemur laboris. Sed etiam scientiae nobis lucrum profecto maius eueniet: quando memoriter prius audita retinentes: paratius, atque instructius ad recentia conuolatis. Non enim parum ad eorum quae dicuntur proficit intellectum: diligenter nosse sensuum consequentiam quae a nobis iuncto lectionis tenore contextitur. Quia igitur impossibile est uno die cuncta transcurrere: iccirco multis ea uobis commendamus diebus: contextu memoriae interrupta iungentes, et longam seriem rerum quasi resticulum quandam nostrae circunligantes animae: ut integrum scripturarum corpus appareat. Recordantes igitur diligenter quae a nobis antea memorata sunt: pergamus ad reliqua. Quaenam uero illa sunt de quibus hodie disserendum est? (Hoc autem inquit totum factum est: ut adimpleretur quod dictum est a domino per prophetam dicentem.) Digna prorsus tantum uoce signauit miraculum: dicendo: (hoc autem totum factum est.) Quia enim quoddam pelagus immensum, et inaestimabile misericordiae dei uidit profundum: atque in rem subito prodisse: quod ante in spe non fuerat, ac repente naturae leges solutas: reconciliationem dei hominumque factam: superiorem cunctis ad inferiorem descendisse substantiam, et destructum materiam, et impedimenta submota: multoque his plura esse completa: uno fere uerbo magnitudinem exprimendo miraculi: ait. (Hoc autem totum factum est: ut adimpleretur quod dictum est a domino.) Ne inquit aestimes: quia istud modo primum placuerit impleri: olim hoc ordinatum a deo: atque dispositum est. Quod etiam in praecedentibus studuit euangelista frequenter ostendere. Iam uero ipsum ioseph ad Esaiam ab angelo remittit: ut si uerborum illius fuerit oblitus quae semel, et in somnis audierat: saltem prophetae dicta in quorum meditatione nutritus est, iugiter mente contineat. Et uirgini quidem nihil tale est prorsus locutus, nimirum quae adhuc pietate rudis, horum notitiam non haberet: uiro autem, ac praesertim iusto, et prophetica assidue scripta meditati consequenter hinc disserit. Et superius quidem ait mariam coniugem tuam. Hic uero postquam prophetam adduxit in medium: tum demum ei credidit nomen uirginitatis. Neque enim ante imperturbato, quietoque animo, et uirginem illam audisset, et matrem esse: a propheta uero nihil erat auditurus noui: sed certe id quod longi erat temporis meditatione detritum. Verum ut hoc quod dicitur facile credatur, in medium angelus adducit prophetam. Sed nec teste quidem tam claro contentus, ipsum sermonem ad dei auctoritatem reducit. Non enim Esaias: sed dei illud dictum esse confirmat. Iccirco non

Commented [p26]: fol.13v (GB 20)

ait quod dictum est ab Esaia: sed quod dictum est a domino. Os quippe fuerat Esaiae per quod sermo ipse erat egressus: responsum uero diuinum. Quid ergo hoc sermone praedictum est? (Ecce uirgo in utero habebit, et pariet filium, et uocabunt nomen eius emanuel.) Et cur inquires, non est hoc nomine idest emanuel: sed ihesus christus? Quia scilicet non dixit uocabis: sed uocabunt populi sine dubio, et ipse exitus rerum. Hic enim ab effectu nomen imponitur. Est autem in scripturis mos iste celeberrimus, ut accidentes plurimumque causae nominis uice his a quibus implendae sunt coaptentur. Quid enim est aliud uocabunt nomen eius emanuel: nisi uidebunt oculi mortalium domini per assumptum hominem capientia totum orbem signa facientem? qui et si ante cum hominibus fuit, non tamen tam aperte, tamque manifeste. Quod si hoc loco iudaei impudenter repugnent, dicentes. Quando aliquis puer uocatus est uelociter spolia detrahe: cito praedare? nequaquam enim hoc doceri potest: respondebimus. Quemadmodum ergo dicitur ad prophetam: uoca nomen eius uelociter spolia detrahe: cito praedare? Quoniam illo utique nato: detractio spoliolum facta est: atque populatio. Merito igitur res quae sub eo tam clara contigit: ipsi nomen imposuit. Et ciuitas, inquit, uocabitur ciuitas iusticiae, mater ciuitatum, fidelis syon. Nec tamen inuenimus quod aliquando ciuitas iustitiae nominata sit: sed in hierusalem semper appellatione permansit. Verum quia istud euenit in melius populi more conuerso: ciuitatem ita praedixit uocandam. Cum enim tale aliquid acciderit: ut homo per quem accidit ex facto quam ex nomine clarius iudicetur: nomen eius appellat ipsam rei quae per illum facta est, ueritatem. Si uero hinc confutati: atque conuicti aliter appellationem uirginis intelligere conantur: aliosque nobis interpretes proferentes: atque dicentes: non dixerunt uirginem: sed puellam. Primo quidem dicemus illud quoniam ad faciendam uere translationis fidem omnibus aliis iure septuaginta interpretes sint digniores. Siquidem alii post aduentum domini interpretati sunt: iudaei siquidem permanentes: meritoque suspecti: quippe qui inimice, et subdole multa corruperint, et data prorsus opera a prophetis mysteria praedicta caelauerint. Septuaginta uero ante centum, et aliquanto amplius dominici aduentus annos ad interpretandum tot, ac pariter accedentes: ab omni **suspitione** huiusmodi uindicantur, et ex tempore, et ex ipso quod super omnia debet ualere consensu. Sin autem illorum qui postea interpretati sunt testimonium proferre maluerint: sic quoque a nostra perueniet parte uictoria. Si quidem scriptura adolescentulae, uel puellae nomine uirginem appellare consueuit. Idque non in foeminis solum: uerum etiam in uiris saepe signatum est. Iuuenes, inquit, et uirgines senes cum iunioribus. Ac rursus de puella loquens quae uirginitatem corporis uiolenter oppressa, perdiderit: si inquit proclamauerint adolescentula idest uirgo. Et ea quidem quae superius dicta sunt: hunc sensum facile confirmant. Non enim frustra posuit. Ecce uirgo in utero habebit: sed cum ante dixisset, ipse dominus dabit uobis signum: continuo subiecit. (Ecce uirgo in utero habebit.) Et certe si puella quidem in utero esset habitura: sed hoc tamen communi fieret lege connubii: quod tandem id signum fuisset? Signum quippe omnem prorsus consequentiam, et ordinem rerum debet excedere, et nouum debet esse in omnibus: atque a solemnibus more diuersum: aliter uero signum esse non poterit. (Surgens autem Ioseph a somno, fecit sicut praecepit ei angelus domini.) Vidisti certe obedientiam: uidisti animum facile sacris fidem sermonibus accommodantem: uidisti mentem omnino uigilantem, ac nulla prorsus corruptione uiolatam. Neque enim saltem ipso suspicionis suae tempore triste aliquid est molitus in uirginem, et nunc quoque cum eadem illa suspicionem releuatus est, non modo illam non conatur expellere: sed et secum retinet, et totius dispensationis minister efficitur. (Accipe, inquit, mariam coniugem

Commented [p27]: fol.14r (GB 21)

tuam.) Nempe consyderas quam frequenter euangelista hoc uirgini nomen imponat, nolens interim mirabile illud reuelare mysterium: sed tamen iam extinguens suspicionem malignam. (Cum autem accepisset, inquit, non cognouit eam: donec peperit filium suum primogenitum.) Donec hic posuit, non ut suspiceris: quia uel postea aliquando cognouerit: sed ut discas quod etiam ante partum intacta permanserit. Cuius igitur, inquires, rei gratia donec hic positum est? Saepe scriptura diuina hac uti elocutione consueuit, ut dicendo donec: non definitum aliquod tempus includat. Nam et cum a noe coruus ex archa esset emissus: non est, inquit, reuersus donec siccaretur aqua. Et certe, nec postea inuenitur redisse. De ipso etiam loquens deo a saeculo, inquit, et usque in seculum tu es: sed nullum hic profecto terminum, posuit. Rursus altitudinem pacis annuncians: donec, inquit, auferatur luna: non tamen ut post illam pacem finem statuatur huius quod spectamus elementi. Ita etiam hoc loco donec posuit, ut a suspitione illud quod ante partum tempus fuit absolueret. Postea uero quod sequitur: tibi iam estimandum reliquit. Quod enim ab eo discendum erat, et principaliter ad signum ipse confirmauit: quod uero apertum erat: atque manifestum tuo intellectu dereliquit: ut est certe istud quoniam: nec postea quidem eam quae christi mater effecta est: et nouo illustrata partu: nouoque conceptu: ille iustus aliquando fuerit ausus attingere. Si enim cognouisset eam, et loco habuisset uxoris, quomodo illam dominus quasi absque solatio, et nihil penitus habentem discipulo commendare curasset: iubens ei ut eam reciperet in suam. Vnde igitur, inquires, fratres eius dicuntur Iacobus, et Ioannes? Non aliter omnino quam quo ipse Ioseph Mariae putabatur maritus. Multa quippe sunt ad opacandum illius partus mysterium obducta uelamina. Propter quod ita etiam eos Ioannes uocabat, dicens. Neque enim fratres eius credebant in eum. Sed tamen hi ipsi qui parum ante crediderant clari postea in fide, ac mirabiles extiterunt. Quando enim hierosolymam paulus ingressus est, ut cum caeteris apostolis de dogmatum uarietate conferret, continuo intrauit ad Iacobum. Tam enim fuit ille mirabilis ut episcopatum primus acciperet. Aiunt enim genua eius obduruisse callo: tantamque in eo fuisse carnis incuriam, ut adhuc uiuentis omnia fere membra morerentur: atque assiduitate orationis, iugique ad pauimentum prostratione corporis: frontem quoque eius callo similiter obductam: ut nihil fere a cameli genibus discreparet. Hic etiam paulum cum propter eum hierosolymam uenisset, maturitatis suae sermone moderatus est, dicens. Vides frater quot milia sunt credentium ex iudaeis et cetera. Tantus illius erat pro aedificatione ecclesiae zelus: tantaque prudentia: immo dei in illo gratia de christi uirtute resplendens. Qui enim obtrectabant domino in carne constituto adhuc in carne passibili, ita eum et admirati sunt, et coluere post mortem: ut cum multa pro illo cupiditate morerentur. Quae certe maxime effectum resurrectionis ostendunt. Propterea quippe ad ultimum clariora seruauit: ut absque ullo esset ambiguo uirtutis tam grande documentum. Si enim nos eos quoque quos admiramur uiuos tamen obliuiscimur mortuos. Quomodo illi quem audebant irridere uiuentem: dominum esse post mortem putarent, si eum nihil aliud esse quam hominem credidissent. Quomodo autem pro illo elegissent mortem etiam subire: nisi manifestum in ipso cognouissent resurrectionis exemplum? Haec uero dicimus non ut audiat solummodo: uerum etiam ut quae auditis imitemini, fortitudinem scilicet constantiam, omnemque iustitiam: ut nemo sui desperatione moriatur, etiam si antea desidiaet torpore languebat: ut unusquisque nostrum nulla in re alia spem suam: nisi post dei misericordiam in morum sanctitate constituat. Nam si istis omnino nil profuit uel patria uel domo uel propinquitate christo fuisse coniunctos antequam de propria fulgerent uirtute: qua nos dignos uenia putamus

qui de iustis propinquis, ac fratribus gloriamur: nisi eos ipsos fuerimus imitati. Nam et propheta id ipsum significans, ait. Frater non redemit homo. Etiam si moyses fuerit: etiam si samuel: etiam si Hieremias. **Audi** tamen quid ad illum loquatur deus. Noli inquit orare pro populo isto: quoniam non exaudiam te. Quid igitur miraris si non exaudiat supplicantem? Etiam si ipse inquit moyses adesset, atque Samuel: me tamen eorum pro talibus deprecantium non placeret oratio. Sed ezechiel saltem si supplicet audietur. Verum ipsi quoque dicit dominus: quoniam si assistat noe et iob: et Daniel filios suos: et filias non liberabunt. Etiam si abraam patriarcha pro his supplicet: qui in suis uitiis permanendo, immedicabiliter aegrotant: abibit deus relinquens rogantem: ne uocem pro talibus interuenientis exaudiat. Et si samuel rursus exorans pro aliquo indigno deprecetur continuo ad ipsum clamabit deus: usquequo tu luges saul? Etiam si pro sorore quispiam incompetenter orauerit: audiet quod moyses. Si consputans consputasset pater eius in faciem ipsius: nonne esset immunda? Non igitur quasi oscitantes, et desides: ex aliorum meritis pendeamus. Habent enim uim pro nobis, et quidem maximam orationes, supplicationesque sanctorum: sed tunc profecto cum nos quoque id ipsum per poenitentiam postulamus: et ad studia meliora confugimus. Alioquin etiam moyses ipse qui et fratrem suum, et sexcenta illa milia armatorum ab imminente dei liberauit ira: sororem tamen suam nequiuit eruere. Et certe non erat aequale peccatum. Illa iniuriosius de moyse fuerat quiddam locuta. At uero omnis illa multitudo quam diximus rectam in dominum impietatem commiserat. Sed hanc tamen uobis quaestionem potius relinquo: ipse uero id quod multo est difficilius conabor absoluere. Quid enim iam de sorore dicamus: quando tanti ille dux populi sufficere sibi ipsi quoque deprecando non ualuit: sed post mille aerumnas laborum, et quadraginta annorum commendatum sibi a domino principatum, prohibitus est a domino terram repromissionibus intrare quam totiens ei diuinus fuerat sermo pollicitus? Quid igitur in causa est? Nequaquam utilis in illam terram sancti moysi fuisset ingressus: et qui omnino plurimos iudaeorum in maximam erroris ruinam supplantare potuisset. Si enim quia per illum fuerant de sola aegypto liberati: relicto deo tantummodo moysen requirebant: ipsius esse prorsus cuncta illa beneficia credentes. Hunc si interductorem quoque in terram repromissionis habuissent: in quae non illi impietatis praerupta cecidissent? Vt igitur omnis huiusmodi amputaretur occasio: ipsum quoque eius est occultatum sepulcrum. Et Samuel quidem Saulem ab ira dei liberare non potuit: israel uero saepe populum saluauit. Hieremias quoque iudaeos non eripuit ultioni: alium tamen quendam saluasse memoratur. Daniel etiam sapientes babiloniae ab interitu liberauit: nec tamen iudaeos iugo captiuitatis absoluit. In euangelio uero cernimus: non in aliis atque diuersis: sed in eisdem ipsis fieri utrunque personis: et unum eundemque hominem: nunc quidem sufficientem ad liberationem sui: nunc uero ipsum propriae salutis effici proditorem. Nam ille quidem mille talentorum debitor multis praecibus supplicando semetipsum periculo liberauit: postea uero id ipsum impetrare non ualuit. Alter uero econtrario cum prius perditioni semetipsum totum dedisset: postea tamen sibi plurimum profuit. Quis uero iste est? qui scilicet bona patris absumpserat: ex quibus profecto redolet: quod si negligentes fuerimus, ac desides: nec per aliorum quidem possumus merita saluari. Si uero mente uigilemus etiam per nosmetipsos istud ualeamus efficere: et multo magis nostro quam alieno tuti esse suffragio. Nam et deus salutem nostram, non tam aliis rogantibus pro nobis uult donare, quam nobis: ut hoc ipso quo iram in nos eius placare cupimus ad studia meliora migremus: et fiduciam bonae conscientiae colligamus. Sic enim chananeam illam aliquando miseratus est: sic etiam

Commented [p28]: fol.14v (GB 22)

meretrici donauit salutem: sic latronem a cruce in paradysum transtulit: nullius patroni, nullius precibus mediatoris inflexus. Et benedicimus non ut pro peccatoribus supplicandum esse sanctis negemus: sed ne nosmetipsos in ocium, ac desidiam resoluamus: et dormientes ipsi aliis tantummodo nostra curanda mandemus. Nam cum dixisset facite uobis amicos: non hic restitit: sed adiecit, ex iniquo mammona: ut scilicet tuum id esset, ac proprium. Nihil quippe hic aliud quam misericordiae opera signauit: quodque mirandum est: nequaquam nos si uelimus assurgere: de ipsa possessionis iniquitate condemnat. Quod enim dicit huiusmodi. Acquisisti antea male: impende iam bene. Collegisti hactenus inique, disperge nunc iuste. Et certe quae tandem ista uirtus est donare de talibus? Sed tamen amans hominem deus eo usque descendit: ut si ista faciamus bona, nobis magna promittat. Verum nos in tantum stultitiae, amentiaeque processimus: ut nec ex iniqua aliquid possessione tribuamus: sed et cum rapinis mille ditati, uel minimam partem forte dederimus: omnia nos iam implisse credimus. An non forte audisti apostolum pronunciantem quoniam qui parce seminat, parce et metet. Qua quaeso enim ratione parcis ac retines? Non est istud impendere: sed augere: neque fructus, ac negociatio impensa dicenda est. Vbi enim semen est: ibi etiam multiplicatio fructuum consequitur. Tu uero si terram quidem pinguem, ac fertilem coleres, et quae plurimum esset opportuna seminibus: non tantum illam propria horrea seminando uacuares, uerum etiam mutuareris aliunde quod sereres. Maximum nanque detrimentum putares in re tali diligere parcitatem. In coelo uero operans: atque ibi fructum requirens, ubi nulla aeris inaequalitas, corruptio nulla uentorum est: sed plurimo ubique cum foenore semina iacta proueniunt, cunctaris: atque dissimulas: nec intelligis: quia possimus et parcendo perdere: et spargendo colligere. Sparge ergo ne perdas: noli retinere, ut magis congreges: sed fructuosissimo eroganda genere: ut lucreris impende. Et si seruare illa oportet: noli ea ipsa seruare: hoc enim modo uniuersa dispereunt: sed deo potius cuncta comitte: et nemo quicquam poterit inde deripere. Noli igitur tu hic uelle negociari: neque enim nosti lucra colligere: sed eum potius foenerare: qui longe maiorem foenore reddit usuram. Ibi inquam potius foenerare, ubi nulla inuidia prorsus, nullus timor: nullae uersantur insidiae: foenerare nullius rei penitus indigentem: sed propter te tamen tanquam necessaria postulantem. Da pascenti omnes, et propter te esurienti: ne ipse egestate moriaris. Da ei qui iccirco pauper effectus est: ut te diuitem faceret: foenerare unde possis non mortem fructificare: sed uitam. Istaenque usurae regnum: illae autem acquirunt gehennam. Illae enim auaritiae sunt: istae uero philosophiae. Et illae quidem crudelitatis: istae uero pietatis. Quam ergo satisfactionem parare poterimus qui cum, et amplius, et tutius, et oportunius possimus accipere: et cum libertate omni, et absque formidine, absque obtrectationibus, ac periculis possidere: a talium lucrorum studio recedentes: uilia ista sectamur, ac turpia: continuo peritura: ac maximum nobis paritura supplicium? Nihil enim praesenti usura turpius: nihilque crudelius. Si quidem huiusmodi foenerator negociatur aliena discrimina: et uberiores ut putat quaestus de alterius infoelicitate consequitur: atque insuper quasi pietatis mercedem reposit: uelut metuens ne immisericors forte uideatur: cum profecto sub scemate miserendi, atque opem ferendi: maiorem misero foueam crudelitatis effoderit: specie iuuandi atterens inopem: ac manum porrigendo deiiciens: et quasi in portum ex tempestate suscipiens: sed improviso turbine in multo magis crudele naufragium uelut inter scopulos, ac latentia saxa demergens. Quid igitur inquis huic praecipis? Vt scilicet pecuniam congregatam, mihique utilem in usus alterius commodem: nec ullam inde prorsus mercedem repositam? Absit.

Commented [p29]: fol.15r (GB 23)

Non ego istud dico: sed satis cupio etiam te pro illa accipere mercedem: non hanc sane uilem, et prorsus exiguam: sed longe utique maiorem. Vsuram enim tuam, non aurum uolo esse: sed coelum. Cur ergo in paupertate te ipsum concludis? Cur terrae totus affigeris: nimiumque in ea sordide uolutaris: et repetis exigua pro magnis? Hoc enim illorum est qui ditari prorsus ignorant. Cum enim deus pro paruula quadam pecunia bona tibi coelestia, et aeterna promitat: tu uero dicas: coelum mihi non det: sed pro coelo largiatur aurum: quod profecto perituum est: hoc est uelle in pauperie remanere. Qui autem ueras opes, ac diuitias concupiscunt: ea quae mansura sunt, potius eligunt quam illa quae pereunt: huiusmodi enim praeponunt magna paruus, et temporalibus sempiterna: fiuntque digni qui utraque percipiant. Qui enim coelum terrae amore contemnit, etiam ista profecto perdet: qui uero huic illud praeponit: utrisque potietur: et multo certe tutius, multoque iocundius. Quod ut etiam uobis fiat despicientes cuncta omnino praesentia bona: potius eligamus futura. Ita enim, et illis, et istis fruemur gratia, et misericordia domini nostri ihesu christi: Cui gloria cum patre, et sancto spiritu in saecula saeculorum. amen.

Homelia sexta. Ex capitulo secundo. [fol.15r-18v]

Cum autem natus esset ihesus in bethleem iude in diebus herodis regis. Ecce magi ab oriente uenerunt hierosolymam dicentes. Vbi est qui natus est rex iudeorum. Vidimus enim stellam eius in oriente, et reliqua.

Multa nobis opus est orationum uigilantia: ut praesentis difficultatem loci possimus absoluere: et qui nam isti sint magi: et unde uenerint: et quonam modo: quoue suadente disceserint: quanam etiam illa fuerit stella: quae magos ad christum usque perduxerit. Quinimmo si placet ea primum proferamus in medium: quae de hoc loco disputant ueritatis inimici. Siquidem tantum amentiae illis diabolus inspirat: ut hinc quoque se contra uirtutis rationem opinentur armari. Quid nam ergo proponunt? Ecce inquit etiam ihesu nato sydus apparuit: quod certe grande documentum est. Certissimam astronomiae esse rationem. Porro id aperte falsum conuincitur. Si enim secundum legem est natus astrorum: quomodo astronomiam soluit, fatumque destruxit, ac totum omnino exclusit errorem, omnemque uanissimam artis huius obruit officinam? Quonam etiam pacto magi ex stella illa iudaeorum regem illum esse didicerunt: cum certe non istius regni ille rex esset: sicut etiam pilato ipse respondit: regnum, inquit, meum non est de hoc mundo. Nihil quippe tale monstrauit: quale mundi huius reges habere conspiciamus. Neque enim hastatas ille, atque clipeatas ostendit militum cateruas: non equos regalibus faleris insignes: non currus auro, ostroque fulgentes. Non enim istum, nec alium **quempiam** similem circa se habuit ornatum: sed uilem hanc prorsus uitam egit, ac pauperem duodecim tantummodo homines, eosque despicabiles secum trahendo. Sed et si regem illum esse magi nouerant: cuius rei tamen gratia ad eum uenirent? Neque enim istud ad astrologiae spectat artem: ut eos qui nascuntur, cognoscat stellis: sed ut e regione de hora, puncto nascentum, ea quae illis sunt euentura, praedicat. Isti uero neque parienti astiterant matri: neque tempus quo rex noster natus esset agnouerant: ut hinc uideantur praecinendi futura sumpsisse principium: sed e contrario cum multum ante tempus in regione sua stellam apparere uidissent: uenerunt ad eum qui erat natus, uidendum. Quod

Commented [p30]: fol.15v (GB 24)

quidem ipsum quantum ad rationem spectat humanam, multo esse inconsequentius comprobatur, quam id quod pauloante praemisum est. Quae enim magis ratio commouit? Quae enim etiam spes impulit praemiorum, ut ad regem adorandum uenirent: tam uasto praesertim a se terrarum spatio separatum. Quod et si super ipsos regnaturus fuisset: nec sic quidem haberet peregrinatio tam longa rationem. Nam si in regali fuisset aula natus, ac patre regnante, consequenter forte quis diceret istos in honorem patris puerum adorare uoluisse, et hoc sibi ad conciliandum regis animum suffragium comparasse. Nunc uero cum illum nec suum regem sperent futurum: sed gentis alienae: magnoque spatio ab illorum regionae diuisae: neque patrem eius regem esse uideant: qua ratione tanti iter laboris arripiunt, et adorant paruulum in matris gremio pauperis collocatum, et offerunt munera maximo certe cum periculo ista facientes? Audiens enim haec ab eis herodes: pariterque populus turbatus est. Verum haec inquis minime praesciebant. At omni prorsus ratione nuda haec probatur obiectio. Nam et si ualde insipientes fuissent: istud tamen nequaquam ignorare potuissent: quod ingressi urbem in qua rex alter habitaret, talia praedicando: aliumque illius populi regem esse monstrando: non mille contra se gladios commouerent. Cur ergo etiam adorarunt pannis adhuc infantiae colligatum? Nam si uiriliter iam fuisset aetatis: dicere quis forte potuisset: quia aliquod ab eo auxilium praestolantes, in apertum se periculum tradidissent. Quod tamen ipsum extremae omnino fuisset dementiae: ut perses aliquis, ac barbarus, nullumque habens cum iudaeorum gente consortium: uellet a domo sua, patriaque discedere, relinquere etiam famulos, amicos, propinquos, regnoque se alterius subiugare. Si uero id stultum fuisset, multoque id quod sequitur, esse stultius comprobatur. Quid uero istud est? Quod scilicet tam longi spatia itineris emensi cum adorassent puerum: multosque aduersum se excitassent tumultus, continuo sunt reuersi. Quae uero etiam regni uidisse feruntur insignia? Humile profecto tugurium: squalidumque praeseptum, et paruulum pannis uilibus inuolutum. Cur uero ipsa obtulere munera, quae de causa? Putasne lex erat, aut mos aliquis, ut ubicunque terrarum regibus natis huius tribueretur deuotionis obsequium: et isti totum prorsus circueuntes orbem: eos quos scirent ex uilibus: atque pauperibus reges futuros suppliciter adorarent, et hoc antequam illi solium regale conscenderent? Sed omnino nullus id dixerit. Cuius ergo illum adorauerunt rationis intuitu? Sed et si de praesentibus aliquid beneficiis cogitabant, quid tandem remunerationis a paruulo et matre inopi sperare potuerunt? An ut in posterum sibi apud regem gratiam collocarent? Et unde scire illi poterant: quia ille non obliuisceretur tam properate ad orationis iam maturus in regno, qui in ipsis adhuc fuisset in cunabulis adoratus? Quod si illum crederent a matre amouendum: illi tamen supplicio essent: quam praemio digniores: qui eum in tam apertum periculum, non tam adorando, quam prodendo tradiderant. Hinc siquidem herodes profecto turbatus omni puerum curiositate quaerebat: omnique eum interimere cupiditate properabat. Ita enim se res habet, ut ubi quispiam regnante alio alterum regem dixerit futurum: mille eum periculis exponat: atque in apertum tradat interitum. Videsne quanta hic absurda nascantur, si iuxta humanam consequentiam, moremque communem haec esse intelligenda credamus? Nec tamen ista solum: sed plura etiam alia proferre possumus maiorem habentia quaestionem, quam ista quae diximus. Sed ne obscuris obscura nequentes fastidium uobis, laboremque faciamus, age iam ad ea quae proposita sunt explananda ueniamus: ab ipsa sumentes stella absoluteionis exordium. Cum enim didiceremus quae sit ista stella, uel qualis, et utrum una de multis: an prorsus noua: et ab aliis discreta sideribus, et utrum naturaliter

stella uideatur: cum inquam didicerimus ista, facile sciemus et reliqua. Vnde ergo manifestius poterunt ista cognosci? De ipsa profecto euangelicae lectionis historia. Quod enim non una fuerit haec stella de pluribus: immo, ut ego arbitror: nec stella omnino: sed quaedam inuisibilis uirtus in specie syderis figurata: ab ipso primum itinere monstratur. Non est enim stella, omnino non est, quae per hanc coeli plagam cursum tenere doceatur: sed siue dixeris solem, siue dixeris lunam, astraque caetera ab oriente ferri omnia in occidentem uidemus. Haec uero ab oriente in meridiem stella ueniebat. Sic enim secundum locorum situm palaestina spectabat ad persidem. Secundo uero etiam de tempore istud probari possibile est. Neque enim in nocte cernitur: sed lucente prorsus die, ac sole fulgente. Quam lucendi uim non modo stella nulla: sed nec ipsa quidem luna sortita est. Quae licet multo clarius omnibus corruscet astris: continuo tamen ortu solis absconditur, et quae prius illustrabat omnia: sub multo clariore sydere uix ipsa conspicitur. Haec uero stella ipsos etiam solis radios proprio quodam, praecipuoque fulgore superabat. Clarius illis profecto apparet: atque in tanto eorum lumine magis ipsa resplendens. Tertio autem ab ipsa interpolatione lucendi, stellae huius nouitas indicatur. Nunc enim occultabatur omnino: nunc toto prorsus fulgore radiabat. Nam usque ad palaestinam uenientibus magis quasi dux itineris semper apparuit: cum uero hierosolymam introissent, sese rursus abscondit. Deinde cum herodi causam itineris indicassent: eoque relicto ad puerum pergerent ad orandum: iterum se illis eadem stella monstrauit. Hoc autem non agit motus syderis: sed uirtus quaedam plena rationis. Neque enim proprium quempiam illa tunc stella cursum tenebat: sed cum eos uideret pergere, etiam ipsa pergebat: cum uero eos stare conspexerat, stabat: ad uoluntatem prorsus uiantium, et utilitatem cuncta dispensans: sicut etiam illa quondam in eremo nubis columna pro oportunitate rerum nunc stabat loco: nunc progrediens mouebat exercitum. Quarto etiam ab ipso demonstrationis modo: facile istud, lucideque perspicitur. Non enim in excelso constituta coeli eum qui inquirebatur a magis ostendit locum: neque enim sic discere illi aliquando potuissent: sed descendens: et in foenorem aeris partem tenens, istud effecit. Nostis enim quia tam exiguum et humilem locum: ac breue tugurium: quod, ut ita dixerim, corpusculum illud paruuli continebat: nequiuert de coelo stella monstrare. Neque enim tantam illius breuitatem loci: tam inaestimabilis altitudo designare potuisset: quod certe perfacile a lunari potest orbe cognosci: luna enim cum tam multis sit sublimius clara syderibus, in tam grandis latitudinem diffusa terrae: cunctis mundi habitatoribus creditur esse uicina. Quemadmodum igitur stella tam exiguum locum tugurii scilicet atque praesepe ostendit: nisi sublime illud relinquens ad inferiora uenisset: superque ipsum fere caput pueri constitisset. Quod etiam euangelista significans. Ecce, inquit, stella quam uiderant in oriente praecedebat eos usque dum ueniens staret supra, ubi erat puer. Nempe consyderas quantis ex rebus euangelista doceat: quia non sit haec stella de caeteris: neque secundum consequentiam astrologiae puerum ostendat astrologis. Cur igitur apparuit? Vt uidelicet infidelitatem iudaeorum magis, magisque conuinceret, et ingratum omnem prorsus aditum excusationis obstrueret. Quia enim christus adueniens ueteri testamento erat finem daturus: uniuersum uero mundum ad se uocaturus ad orandum: qui utique mari, terraque esset colendus: ad ipsis statim initiis natiuitatis ostium gentibus reserat, et sic quoque cultores suos erudit, dum inuitat alienos. Quia enim audientes prophetas qui aduentum eius saepe promiserant: parum attente eorum uerba pensabant: a longinquis regionibus uenire fecit, et barbaros qui ab illis inquirent regem, ut persico primum sermone discerent: quae prophetis nunciantibus discere noluerunt. Vt

Commented [p31]: fol.16r (GB 25)

si bona fuerint uoluntatis maxima iuuentur occasione credendi. Si uero contra manifesta contenderint: omni prorsus excusatione priuentur. Et enim non suscipientes christum post tantorum de illo testimonia prophetarum: quo tandem impietatem suam obducere colore potuissent: quando uidissent magos unius apparitione stellae, et inquisisse christum, et inuentum suppliciter adorasse? Quod igitur de niniuitis fecit deus mittens ad eos Ionam: quod in samaritana, atque chananea hoc etiam fecit in magis: et iccirco dicebat. Viri niniuitae surgent in iudicio cum generatione ista, et condemnabunt eam: quoniam illi quidem iunioribus crediderunt: isti uero nec maximis. Et qua inquis ratione magos per stellam duci ad christum et quonam modo? Potius oportuit prophetas mitti. Sed nequaquam magi credidissent prophetis. An uoce aliqua desuper insonaret? Nec de hac quidem tantopere curassent. Sed angelum mitteret? Verum hunc quoque forsitan contempserunt. Propterea igitur omnia huiusmodi derelinquens per ea illos uocat: quae familiaria eis consuetudo faciebat: mira quadam dispensatione pietatis ad hominum condescendens salutem. Ingens itaque magis et clarum ostendit astrum quodque plurimum ab his quae spectamus syderibus discreparet, ut eis et de magnitudine, et de pulchritudine syderis: nec non etiam de ipsa nouitate cursus admirationem moueret. Haec itaque paulus inuitando de inspecta a se ara gentibus disserebat: in medium proferens testimonia poetarum: iudaeis aliquamdiu christum absque interdictu circuncisionis annunciat, et adhuc sub lege uiuentibus de sacrificiis ponit initia doctrinae. Quia enim unusquisque consuetudinis suae amicitia ligatur, et deus, et missi ab ipso ad totius orbis salutem magistri: de ipso cuiusque mores gentis materias sibi assumit dicendi. Ne igitur opineris indignum quod magi per stellam uocantur. Hoc enim modo: omnesque cerimonias, omnesque ritus, et sacrificia: atque baptismata: et neomenias, et archam, templumque reprobabis. Siquidem haec omnia originem sui de gentiliu occasione traxerunt. Sed deus ob deceptorum salutem per ea ipsa se coli passus est: per quae illi daemones ante coluerunt: aliquandiu illa in melius inflectens: ut eos paulatim, et a consuetudine sua reduceret, et ad philosophiam perduceret altiore. Hunc igitur ipsum dispensationis suae morem seruauit in magis, quos per stellae apparitionem uocauit: ut eos inde efficeret celsiores. Denique quos uocauerat, et ad praesepe ipsum stella praeuente deduxerat: eis non iam per stellam: sed per angelum loquitur. Ita eos gradatim ad meliora perducit. Hoc etiam ascalonitis hoc legitur fecisse gazensibus, horumque finitimis. Etenim istae quinque tunc urbes postquam letali plaga archa ad se ueniente percussae sunt: nullamque ex tantis malis liberationem poterant inuenire, uocatis magis, et populi multitudine congregata: quemadmodum illa dei placari posset ira quaerebant. Tunc eorum respondere diuini: ut iuencas indomitas adhuc, primumque foetas ad plastrum iungerent, quo archa ueheretur: nulloque eas regente, quo uellent ire permetterent, sicque apparitum esse dicentes: utrum a deo plaga illa uenisset, an communi quodam casu, atque aegritudine deperissent. Si inquam iugum superba ceruice contriuerint: atque mugientes uitulos reccurrerint: casu id factum esse manifestum est. Si uero directo itinere contenderint, et neque ad mugitum temptauerint redire uitulorum, neque in aliam regionem ignotae uiae errore detorserint: liquido patebit dei manu has urbes fuisse percussas. Quoniam igitur diuinis ista dicentibus: illarum tunc regionum populi crediderunt, eorumque impleuere praeceptum, deus quoque condescensione solita, diuinorum sententiam comprobauit: nec maiestate sua putauit indignum, in effectum operis prophanonum dicta perducere: idque agere ut illi fideliter uiderentur ista suasisse. Ad maiorem siquidem dei gloriam pertinebat, si uirtus eius etiam inimicorum testimonio

Commented [p32]: fol.16v (GB 26)

panderetur: et si ipsi quoque gentilitatis magistri consonam ferrent de ueri dei potestate sententiam. Multaque praeterea horum similia iudaei dispensationibus inuenimus. Nam in phitonissa quoque hunc tenuit dispensationis tenorem: quod uos iam ipsi iuxta praedictam regulam potestis absoluere. Occasione igitur stellae haec a nobis dicta esse sufficiat, de qua uos dicere iam plura poteritis. Da inquit sapienti occasionem, et sapientior erit. Tempus uero est: ut ad principium eorum quae sunt lecta redamus. (Cum autem natus esset ihesus in bethleem iudae in diebus herodis regis. Et magi quidem stellam praelucentem secuti sunt. Iudaei autem: nec prophetis quidem insonantibus crediderunt.) Quanta uero ratione, et locum designat et tempus: dicendo in bethleem iudae in diebus herodis regis. Qua uero de causa addidit dignitatem? Quam certe iccirco signauit? quoniam erat et alius herodes, qui interfecit iohannem: sed ille tetrarchae honorem habuit: hic regis. Et locum ponit et tempus: ut nos in memoriam reuocet antiquae prophetiae: quorum unum Micheas aliquando praedixit. Et tu inquit bethleem terra iuda nequaquam minima es in principibus iuda. Aliud uero patriarcha qui nobis olim tempus ipsum diligenter expressit, et aduentus christi signum euidentem posuit, dicendo: non deficiet princeps ex iuda: nec dux de femoribus eius donec ueniat, cui reposita sunt: et ipse erit expectatio gentium. Sed et illud quoque inquisitione dignum puto, unde ad hunc illi potuerunt intellectum uenire, et quis eos in hoc suscitasse credatur. Non enim mihi solius hoc esse stellae uidetur: uerum etiam dei, per quem illorum ad hoc anima commota est. Qui tale etiam aliquid in cyro legitur rege fecisse: praeparans eum ut iudaeorum populum iugum captiuitatis absolueret: non tamen sic istud operando ut liberi arbitrii iura perfringeret. Siquidem etiam cum paulum uocauit e coelo: non suam tantummodo gratiam: sed etiam illius fecit obedientiam relucere. Et cur inquires non hoc magis omnibus reuelauit? Quia scilicet non omnes fuerant credituri. Erant quippe isti cunctis qui in illa uersabantur arte ad fidem paratiores. Nam et cum plurimae aliae gentes perirent: ad solos tum niniuitas propheta directus est: et duo latrones iuxta dominum pependerunt: sed unus tantum electus est in salutem. Consydera igitur horum, et admirare uirtutem: non modo quia tam longi itineris subire laborem: sed etiam quia tam simpliciter ac libere egere cum rege. Etenim ne subdole missi ab aliquo putarentur, et ducem sui itineris produnt, et longinquitatem regionis fatentur, et fiduciam mentis ostendunt. (Venimus inquit adorare eum.) Et neque tumultum populi: atque clamorem: neque potestatem reformidant tyranni: unde mihi uidentur isti etiam in regione propria, facti esse postea ciuium suorum magistri. Qui enim hic nequaquam ista dicere timuerunt, multo haec ipsa liberius, patriae suae hominibus praedictarunt, quippe praeter stellae indicium, habebant et angeli responsum, et prophetae testimonium. (Audiens inquit herodes rex turbatus est et omnis hierosolyma cum illo.) Herodes quippe consequenter utpote rex, et sibi pariter, et liberis formidans: hierosolyma uero quam tandem habuit causam timoris, cum certe illum audierit esse: quem saluatorem eius: atque beneficium, et liberatorem prophetae porro ante praedixerant. Quanam igitur ratione iudaei turbati sunt? De ipsa nimirum prauitate sententiae qua prius aduersabantur dominum beneficio conferentem, et tam gloriose quam consecuti fuerant ab eo libertati: praeferebant miserabilem illam quam in aegypto sustinuerant seruitutem. Tu uero diligentiam consydera prophetalem. Nam hoc quoque ipsum olim propheta praedixerat: (quoniam puer natus est nobis, et filius datus est nobis.) Quanquam enim turbati, nequaquam tamen student uidere quod factum est: neque ad adorandum euntes magos sequuntur: neque in tanta re, tamque mirabili aliquid curiositatis ostendunt: ita erant contentiosi pariter, ac desides: atque omnibus duriores.

Commented [p33]: fol.17r (GB 27)

Opportuerat nanque eos continuo sentire quantum sibi esset additum dignitatis: de tanti scilicet natiuitate regis: qui persarum ad se regem ortu suo triumphante traxisset, et sub quo omnes populos possent legibus subiugare: utpote rebus in prosperiora surgentibus, et regno tam clarae ab ipso regis sui fulgente principio. Qui tamen nec sic quidem in meliora mutantur, cum paulo ante captiuitate fuissent persica liberati. Erat enim omnino consequens: ut si nihil de occultioribus, altioribusque didicissent, foelicitatem tamen suam ex ipsa praesentium nouitate praediscerent: meritoque dicerent. Si iam regem nostrum per se natum tantummodo contremiscunt: quanto eum magis poterunt timere firmatum, eiusque imperiis obedire? Erunt ergo profecto nostra omnium regnis gentium clariora: sed nihil prorsus huiusmodi desides animos suscitauit. Tantus siquidem illos torpor obsederat: tantus etiam illos postea languor inuaserat. Quod utrumque uitium procul a nobis debemus arcere. Oportet enim eum qui aduersus ista depugnat: ipso igne potioem in se feruorem mentis accendere. Vnde etiam dominus ait. Ignem ueni mittere in terram, et quod uolo nisi ut accendatur? Propterea, et sanctus spiritus in specie ignis apparuit. Verum nos cinere frigidiores, et mortuis insensibiliores facti sumus: et quidem cum ipsum paulum beatum super coelum coeli uolitare uideamus, ipsoque igni ardentius transcendentem cuncta, et cuncta superantem: inferna scilicet ac superna, et tam praesentia quam futura. Quod si supra te est illud exemplum, quanquam iam hic sermo torporis est: quid enim te amplius habuit paulus: quia tibi illum impossibile credis imitari, tamen ne aliquid contentiosus afferre uideamur: praetereuntes paulum eos saltem qui primi in christum crediderant, consyderemus. Qui certe et pecunias, et possessiones pariter, et curas: atque onera uitae huius reliquerunt: seque totos tradiderunt deo, cunctis prorsus diebus, ac noctibus ipsius adhaerendo sermoni. Haec est enim spiritalis natura flammae: ut nullam secum carnalium uoluptatum ardere patiat: sed in alium nos amorem semper accendat. Et iccirco talium rerum cupidus etiam si cuncta quae possidet cogatur impendere: si deridere gloriam: si ex horrere delitias: si ipsam postremo odisse uitam: cum ingenti omnia facilitate perficiet. Et enim praecipuus quidem illius ignis ardor cum alicuius mentem fuerit ingressus: totum inde torporem, ignauiamque depellit, et eum cuius semel pectus inuaserit, omni prorsus alite praestat esse leuiorem. Iamque istae talis ea quae uidentur cuncta despiciens, in compunctione continua perseuerat. Largo assidue fluens fonte lachrymarum: multamque hinc capiens uoluptatem. Nihil quippe ita conglutinat deo ut illae lachrymae: quasi et peccati dolor, et amor uirtutum effundit. Qui enim talis uitae conseruat tenorem: etiam si in medio urbis uideatur habitare: quasi in eremi tamen uastitate requiescit: et inter solitudines montium: et secreta conuallium. Nullo enim tumultu rerum, strepituque concutitur: nihil de praesentium auocatione conspiciens: neque ullam sacietatem de huiusmodi luctu, lachrymisque percipiens: siue propria peccata: siue etiam lamentetur aliena. Et iccirco christus hos prae caeteris praenunciauit beatos: beati inquiens qui lugent. Et quemadmodum inquit paulus ait. Gaudete in domino semper. Dixit hoc quidem ille confiteor: sed ea proculdubio quae ex his nascitur lachrymis significans uoluptatem. Sicut enim mundi gaudium tristitiae consortio copulatur, ita etiam secundum dominum lachrymae iugem pariunt, certamque laeticiam. Sic etiam illa in euangelio meretrix: uirgines quoque ipsas honestate superauit, et incredibilis in christum amoris igne succensa, et a maximis sordibus peccatorum, largissimo lachrymarum fonte purgata. Quia enim perfecte incaluerat poenitendo: bachari, ut ita dixerim, coepit desyderio exagitata christi. Si quidem continuo, et crines resoluit. Et sanctos pedes uberibus diluens lachrymis, ac propriis extergens capillis,

precioso rigauit unguento. Et haec quidem extrinsecus cuncta faciebat, ea uero quae in secreto mentis agitabat multo his erant ignitora, multoque maiora: quae tantummodo deus ipse cernebat. Et iccirco omnis hoc audiens congaudet illi, ac de eius uirtute laetatur: ab omnique illam crimine decernit alienam. Si igitur nos maligni hanc de illius ferimus conuersione sententiam: intellige quanta iam benigni dei liberalitate potiatur: quantorumque etiam ante illum diem remunerationis ex ipsa poenitentia fructum sibi congregarit bonorum. Sicut enim post uaehecentes imbres mundus aer, ac purus efficitur: ita etiam lachrymarum pluuias serenitas mentis sequitur, atque tranquillitas: omnisque illa de peccatorum tenebris obfusa caligo dissoluitur. Et sicut ex aqua, et spiritu sic rursus ex lachrymis, et confessione purgemur: modo ne ad ostentationem istud, et laudem faciamus. Illa siquidem quae huiusmodi deflet intuitu magis etiam culpa digna est: qua quae corporalis studio pulchritudinis coloratur fucus, stibioque depingitur. Illas inquam ego requiro lachrymas: quae non ostentationi proficiunt: sed compunctioni: quae funduntur occulte: quaeque ex illo dolore profluunt, qui intra conscientiae thesaurum, et pectoris archana caelatur: quae per afflictas genas nullo hominum teste uoluuntur: quae summo in silentio, et quiete desiliuntur: quae ex intimo cordis ebulliunt: quae ex tribulatione, et dolore nascuntur: quaeque solius dei oculis offeruntur. Quales certe illae erant annae aliquando lachrymae: de qua dicitur: labia eius mouebantur: uox autem eius non audiebatur. Solae quidem lachrymae mittebant ad dominum uocem omni bucina clariorem: et iccirco sterilitatem eius foecunditatem mutarunt. Et quasi e duro quodam saxo agrum fertilem reddiderunt. Si ergo tu quoque eiusmodi lachrymas fundas, etiam domini tui efficiaris imitator. Nam, et ipse fleuit, et cum lazarum suscitauit, et cum ad expugnandam respiceret ciuitatem. Sed etiam tunc profecto cum deinde proditione simul, ac perditione turbatus est. Itaque flentem quidem illum frequenter inuenias: nunquam uero ridentem: sed nec leuiter saltem subridendo gaudentem. Nullus enim hoc euangelista memorauit. Nam quod, et paulus fleuerit quidem, et per triennium noctibus id fecerit, ac diebus: et alii de illo, et ipse de se ipso testatur. Quod uero riserit: neque ipse usquam: neque de eo quispiam alius ostendit. Sed nec ullus sanctorum: uel de se ipso: uel de alio quopiam: tale quid aliquando significasse narratur. De sola sane sara legimus hoc dictum: sed illico dei uoce correpta est. Et de filio noe. Sed propter illum risum: seruus factus est ex libero. Et haec dico non ut risum prorsus abscidam: sed ut dissolutionem penitus extinguam. Cuius et enim rei gratia in cachinum laxaris, et defluis: qui tantorum tibi sponte factus es causa moerorum ante tribunal christi illud staturus terribile, et summa cum examinatione rationem pro cunctis actibus redditurus: cum utique non de his solum iudicandi simus: quae uoluntate, atque proposito: sed etiam quae coacti aliquando committimus. Qui enim, inquit, negauerit me coram hominibus: negabo, et ego eum coram patre meo. Et certe plerumque contingit: ut extorqueatur alicui negatio dei: sed tamen non effugit ista supplicium. Nam pro hac quoque poenas luemus. Nec de his tantummodo puniendi sumus: quae sciendo peccamus: uerum etiam pro illis quae ignorando committimus. Nihil inquit apostolus mihi conscius sum: sed non in hoc iustificatus sum. Et hoc dixit ille qui conscientiam suam iugiter ponderabat: quique maxima scientiae luce fulgebat. Testimonium inquit, illis perhibeo: quia aemulationem dei habent: sed non secundum scientiam. Verumtamen hoc eis ad purgationem omnino non sufficit. Sed et corinthiis scribens: timeo, inquit, ne sicut serpens euam seduxit astutia sua: ita corrumpantur sensus uestri, et excidant a simplicitate: quae est in christo ihesu. Pro tantis igitur peccatis poenas daturus: securus tui sedes miserabili risu, lugendisque

Commented [p34]: fol.17v (GB 28)

facetiis te simul, aliosque disperdens, et de sola deliciarum uoluptate sollicitus, bona aeterna contemnis. Si ergo inquis: ista non fecero: sed ad luctum fuero, lachrymasque conuersus: quem tandem fructum capessam? Profecto maximum, et omnino tantum quantum sermo explicare non sufficit. In saecularibus enim iudiciis quantumlibet post acceptam sententiam lamenteris, et lugeas, non tamen effugies efflendo supplicium. Hic uero si toto corde ingemueris ad deum soluisti repente sententiam: ueniamque meruisti. Iccirco multa nobis de luctu loquitur christus, et beatificando lugentes, et miserando ridentes. Non enim in unum propterea saepius conuenimus: ut indecentibus cachinnis resoluamur: sed ut gemamus potius, et regnum ex hoc gemitu haereditemus futurum. Nam tu quidem si conspectui terreni regis assistas: nec subridere prorsus audebis: ipsum uero angelorum dominum habens ubique praesentem: non ei cum tremore assistis, maximaque reuerentia: sed etiam illo, et irascente tu rides: nec uides quod amplius hinc eum commoueas: quam peccando commoueas. Neque enim ita peccantes aduersatur deus: quam eos qui post peccata securi sunt. Et tamen inueniuntur quidam tam insensibiles prorsus, ac ferrei: ut post haec etiam dicant: mihi plane nonnunquam flere contingat: sed praestetur mihi potius a deo ludere omni tempore, et ridere. Quidnam obscuro tali inueniatur mente puerilius? Non enim deus dat ludere: sed diabolus. Audi igitur quid passi fuerint aliquando ludentes. Sedit inquit, populus manducare, et bibere, et surrexerunt ludere. Tales erant quondam in sodomis, tales etiam in tempore fuere diluuii. Nam et de illis dominus ait: quoniam superbia, et saturitate panum, et diuitiis affluebant. Illi quoque qui noe tempore: cum per tot annos fabricari archam uiderent: fugiebant omnem compunctionis dolorem, et male blande tantum laetitiae seruiebant: nihil omnino erant prouidi futurorum, et propterea subita omnes illos mersit poena diluuii: factumque est totius orbis commune naufragium. Noli igitur haec a deo poscere: quae accipis a diabolo. Dei siquidem est humiliatam dare animam: trementem pressam, pudicam, poenitentem: atque **compunctam**. Haec enim sunt dei munera: quia et nos talibus potissimum indigemus. Imminet nanque nobis grande certamen, et aduersus inuisibiles lucta uirtutes: aduersus spiritualia nequitiae, et contra huiusmodi principatus, et potestates pugnandum est, ac studendum, et semper optandum: ut serum illum superemus exercitum. Quod si rideamus: atque ludamus, iugem desidiam confouentes: facillime ante pugnam quoque proprio torpore uincemur. Non est nostrum ergo assidue ridere: resolui cachinnis: molliri delitiis: sed eorum potius, et earum quae spectantur in theatris: quae in lupanaribus inquinantur. Non est inquam hoc eorum qui ad aeternum regnum uocati sunt, quique in coelesti illa ciuitate conscripti, non est spiritualia arma gestantium: quod certe proprium est diabolo militantium. Ille enim est ille qui etiam in artem iocos, ludosque digessit: ut per haec ad se traheret milites christi, uirtutisque eorum neruos faceret molliores. Propterea in urbibus etiam theatra construxit, et illos risuum, ac turpium uoluptatum incentores parauit: quos abstinentiae quoque adiumento fecit his artibus aptiores: ut per illorum sane famem uniuersas prorsus urbes communi peste corrumperet. Quae nos fugere praecipue beatus praecipit paulus: suadens ut, et stultitiam, et scurrilitatem a nobis longius repellamus: ex quibus risus multo perniciosior est: multoque deterior. Quando enim mimi illi: atque ridiculi blasphemum, ac turpe quid dixerint: tunc potissimum quique stolidiores soluuntur in risum: inde applaudentes magis, unde illos etiam lapidibus exagitare debuerant: qui fornacem sibi ignis horribilis ex huiusmodi uoluptate succendunt. Qui enim laudant ista dicentes: ipsi eis haec exercere persuadent: et iccirco ipsi potius propter haec merentur subire supplicium. Si enim nullus esset talium

Commented [p35]: fol.18r (GB 29)

spectator, ac fautor: nec essent quidem qui: aut dicere illa: aut agere curarent. Quando uero nos cernunt, et artes proprias, et ipsa exercendi quotidiani operis loca, et illum quem ex his paratis quaestum: et prorsus omnia simul uanissimi illius spectaculi amore deserere: auidiore et illi ad haec intentione rapiuntur, studiumque his maius impendunt. Et haec dico non ut illos a crimine uidear uindicare: sed ut uos discatis initium, et caput iniquitatis huius nos esse potissimum: qui totam prorsus diem in tam ridicula, tamque etiam pernitiuosa uoluptate consumitis, et honestum coniugii nomen, ac reuerendum in illud negocium publicatis. Non enim tam ille delinquit qui illa simulat: quam tu qui hoc fieri iubes. Nec solum iubes: sed etiam exultatione, risu, plausu, adiuuas quae geruntur: omnibusque prorsus modis hanc diabolicam confoues officinam. Quibus iam igitur oculis domi coniugem cernis: quam ibi in persona alterius tantae uides iniuriae subiacere? Quomodo autem non rubore subfunderis quotiens uxoris recordaris quando eundem sexum tam foede ibi uideris publicatum. Neque uero istud mihi opponas quod iam quicquid ibi fit: imitatio sit iocorum, non etiam ueritas rerum. Et enim simulatio ista plurimos adulteros facit, et multas domos subuertit. Proptereaue maxime gemo quod tam grande malum hoc malum esse non creditur: sed quod est multo deterrimum, et fauor, et clamor, et plausus adhibetur, et risus: cum in communem perniciem adulterium tam turpe committitur. Quid ergo ais simulatio est illa non crimen? Et propterea mille illi mortibus digni sunt: quoniam quae fugere cunctae prorsus imperant leges, ea isti non uerentur imitari. Si enim adulterium malum est: malum est sine dubio eius imitatio. Et nondum dico quantos adulteros faciant qui haec adulteria simulatione committunt: quemadmodum etiam impudentes horum imitatores efficiant. Nihil quippe obscoenius illo oculo, nihilque lasciuius: qui spectare talia patienter potest: ne dicam libenter. Deinde quale illud est ut cum in platea nudam foeminam nolis aspicere: immo neque domi quidem: sed etiam si id forte contingat in iniuriam tui factum putes: quem uero ascendis theatrum: ut uiolens utriusque sexus pudorem, obtutusque proprios pariter incestes: nihil tibi inhonestum credas accidere? Non enim istud accipias: quia meretrix nuda est: sed quia natura ipsa est: idemque corpus et meretricis, et coniugis. Si enim nihil in tali re esse opinaris obscoenum, qua gratia cum id ipsum in platea uideris accepto resiliis incessu, et inuerecundiam seuerius exagitas: nisi forte credis eandem rem non similiter esse turpem: cum eam separatim cernitis, et cum omnes consentientes aspicitis. Verum istud risus est prorsus, ac dedecus: et extremae omnino uerba dementiae: potiusque est luto, atque coeno, omnem suam turpare faciem: quam tantae spectaculo foeditatis. Non enim ita coenum oculis noxium est: ut impudicus ille uultus, et nudate meretricis aspectus. Quemadmodum te igitur uidebit uxor a tali fornicatione redeuntem: quemadmodum suscipiet, et alloquetur tam indignae naturae muliebris conditionem, sexumque foedantem: atque a tali spectaculo captiuum, seruumque redeuntem mulieris fornicantis. Si igitur haec audientes doletis, maximas gratias uobis agere me, et debere confiteor. Quis est enim qui me laetificat, nisi qui contristatur ex me? Ne igitur desinatis super huiusmodi licentia gemere, ac saepius remorderi. Hic enim dolor fiet nobis conuersionis ad meliora principium. Propterea et ego sermonem uaeuolentius pressi: ut altiore quadam incisione ab eorum uos per quos inebriamini putredine liberarem: atque ad puram reuocarem animi sanctitatem. Qua omnes nos potiri contingat: gratia, et misericordia domini nostri ihesu christi cui gloria cum patre, et sancto spiritu in saecula saeculorum. Amen.

Homelia .vii. ex capitulo secundo [fol.18v-21r]

Et congregans omnes principes sacerdotum: et scribas populi: sciscitabatur ab eis ubi christus nasceretur. At illi dixerunt. In bethleem iude.

Vidisti certe ut sermo superior ostendit: cuncta omnino quae facta sunt: ad redargutionem proficere iudaeorum: qui priusquam christum uiderent, ac ueneno inficerentur inuidiae, simpliciter de illo testimonia praedicta recitabant: ubi uero aspexerunt gloriam eius de miraculis coruscantem. Liuore corrupti supprimunt ueritatem. Sed illa per haec potius cuncta crescebat, et ab ipsis quoque iuuabatur inimicis. Consydera uero hoc loco etiam quam improuisa, quamque miranda proueniant: quando quidem, et uicissim docent, et mutuo a se aliquid addiscunt, iudaei scilicet et persae. Nam iudaei quidem a magis audiunt quoniam stella eum a regione persidis praedicarit: magi uero a iudaeis discunt: quoniam ipsum ihesum stella monstauerit: quem prophetae ante praedixerant. Quae certe interrogationis occasio, fit diligentioris materia doctrinae. Ipsi quidem ueritatis inimici pro ueritate coguntur legere litteras, et prophetiam de christo nescientibus interpretari: licet non eam omnino totam uoluerint publicare. Cum enim dixerint: quia ex bethleem processurus esset qui regeret israel: nequaquam tamen id quod sequitur addiderunt in adulationem profecto regis: ut ad humanae gratiae lucrum ueritatis damna proficerent. Quid uero istud erat? (Et egressus, inquit, eius a diebus aeternitatis ab initio.) Et cuius inquires rei gratia si inde erat: ut praedictum est aduenturus: aliquanto tempore in nazareth moratus est: per quod etiam obscurauit prophetiae ipsius ueritatem? Quinimmo non obscurauit: sed magis etiam si consyderes, reuelauit. Hoc enim ipsum quod in nazareth semper mater habitabat: quae illum in bethleem genuit, dispensatorie rem ostendit impletam. Et iccirco non continuo: ut natus est: in ciuitatem suam uenit: sed in bethleem quadraginta est remoratus diebus: ut his qui diligentius uellent de ipso cuncta rimari: occasionem inquisitionis ingereret. Et enim multa erant: quae manifestum efficerent quod latebat: si modo illi inuestigare uoluissent. Siquidem uenientibus propter illum ab extremo oriente magis totus omnino populus in admirationem suspensus est: sed etiam rex ipse cum populo, et propheta in medium quasi testis adductus est: factaque est magna cuiusdam pompa iudicii. Sed et alia quoque plura: tunc gesta sunt: quae lucas diligenter cuncta contexit proferens, et annae uiduae, et simeonis iusti, et zachariae sacerdotis, et angelorum psallentium, et pastorum exultantium consonas de pueri maiestate sententias: quae omnia satis erant idoneam praestandi occasionem: ut quod factum fuerat, disceretur. Si enim magi a perside uenientes: non ignorauerunt eum in quo est ortus locum, quanto magis qui ibidem conuersabantur discere uniuersa potuerunt? Ostendit se igitur ab initio ortus sui, multorum mirabilium testimonio. Quia uero illi uidere tam lucentia uoluerunt per aliquantum se quidem tempus occultauit: sed rursus alio semetipsum demonstraui modo, et quidem multo clarioris testimonio potestatis. Non enim iam illum magi, non stella, non angeli sed pater ipse coelitus praedicaui. Nam cum ad iordanis fluentia consisteret, superuenit et spiritus sanctus, uocem illam patris super baptizati caput deferens, et ioannes omni cum libertate sermonis multitudinem adse uenientium cohortando: totam omnino iudaeam habitabilia loca: atque deserta, lumine huius praedicationis implebat. Testimonium quoque erat magnum signorum: nam, et terra, et mare cunctaque omnino creatura: clarissima pro christo uoce resonabat. Ipso quoque uirginalis partus tempore: ea sunt facta miracula, quae abunde possent maiestatem

demonstrare nascentis. Ne enim dicerent ignorauimus quando, et in qua regione sit natus, et illa erga magos dispensatio omnis impleta est, et alia: ut diximus, plurima: ut nullus prorsus excusationis relinqueretur color his qui id quod impletum fuerat, inquirere uoluissent. Porro consydera ipsam prophetiae diligentiam. Non enim dixit quod in bethleem permansurus esset: sed ex bethleem procedet inquit: ut signanter prophetasse uideatur, illum ibi tantummodo nasciturum. Quidam enim impudenter audaces aiunt de zorobabel haec fuisse praedicta. Sed qua tandem istud ratione defenditur? Non enim huic competit: ut egressus eius a principio ex diebus aeternitatis esse dicatur. Quomodo autem saltem illum quod ante dictum est ex te exiet dux de zorobabel poterit conuenire: qui non in iudaea: sed in babilone ortus docetur? Vnde etiam ipsum nomen accepit: quia scilicet ibi sit in sobolem seminatus. Quicumque habent syri sermonis peritiam intelligunt profecto quod loquimur. Supra haec uero quae diximus: etiam exitus ipse rerum: praedicti de christo testimonii asserit ueritatem. Quid enim dicit? (nequaquam minima es in principibus iuda.) Causam quoque quae illam magnam: atque illustrem faceret adiungens, (egredietur, inquit, ex te dux.) Nemo enim alius omnino praeter christum **claram** illam fecit, nobilemque regionem. Post illum siquidem inusitatum, admirandumque partum, extremis usque finibus mundi ueniunt ad uiscendum illum tugurii, ac praesepti locum. Quod certe olim propheticus sermo signauit dicens: (nequaquam minima es in principibus iuda): id est inter tribuum principes. Hoc uero dicens iherusalem quoque pariter comprahendit. Sed nec sic quidem iudaei intendere uoluerunt, et certe cum maxima ad illos deferretur utilitas. Iccirco enim inter initia non tam de dignitate illius loqui prophetae inducuntur, quam de beneficio, quod in eos maximum conferebat. Nam et cum uirginis partus instaret (uocabis, inquit, nomen eius ihesum,) et intulit dicens. (Ipse enim saluum faciet populum suum a peccatis eorum.) Et magi quidem non ubi est qui natus est filius dei: sed natus est inquit rex iudaeorum, hic quoque propheta non dixit: ex te procedet filius dei: sed dux, inquit, qui reget populum meum israel. Oportebat siquidem condescensorio, et humiliore interim sermonis ingressu institui praedicationis exordia: ne tanti adhuc mysterii animos rudes: subito patefacta ueritas in scandalum concitaret. Et iccirco ea magis quae ad salutem ipsorum pertinent praedicantur: ut ad suscipiendum interim regem beneficio sibi blandiente concurrant. Quanta enim cunque testimonia proferuntur, nihil de illo praecipuum sonant: nihilque sublime: nec omnino tale aliquid quale posteaquam processit in medium: ipsa clamabant documenta signorum. Illa quippe de potestate eius, et certius loquuntur, et clarius. Cum enim post mirabilia quae fecit innumera hymnos in illum pueri canerent, illud ei propheticum coaptantes, ex ore infantium, et latentium perfecisti laudem: et rursus quoniam uidebo coelos tuos opera digitorum tuorum, proculdubio creatorem illum omnium esse clamabant: illud etiam testimonium quo eius in coelum signatur assumptio: qualitatem cum patre ostendit. Dixit inquit dominus domino meo sede a dextris meis. Isaias uero ait: quoniam qui exurget reget gentes, in eum gentes sperabunt. Quomodo autem dixit bethleem non esse minimam in principibus iuda? quia profecto non omni palaestina tantum: sed uniuerso prorsus orbe factus est ille uicus illustrior. Sed ad iudaeos uidetur interim sermo respicere: et iccirco subiunxit: (qui reget populum meum israel:) cum certe totius sit orbis rector effectus. Sed ut dixi nolens interim scandalum inferre iudaeis: sermonem de gentilium uocatione caelauit. Et quemadmodum inquis rexit populum iudaeorum? Et istud quidem proprie factum est: sed hic tamen israel illos appellat omnes: qui ei ex iudeorum, et gentilium populo crediderunt. Et hoc interpretans apostolus, aiebat. Non enim omnes qui ex israel:

Commented [p37]: fol.19r (GB 31)

hii sunt israelite: sed quicumque per fidem reppromissionis nati sunt. Si uero non omnes regit. Vocatorum crimen est: non uocantis. Oportet igitur illos adorare cum magis, et glorificare deum: quia tale iam tempus instat: in quo illorum omnia peccata soluantur. Nihil nanque in hoc loco audiunt de terrore iudicii, nihil de comminatione supplicii: sed de mansueto tantum, mitique rectore: qui ex aduerso conturbantur: atque conturbant, et mille post haec moliuntur insidias. Tunc herodes, inquit, clam uocatis magis diligenter didicit ab eis tempus stellae: quae apparuit eis: puerum proculdubio interficere cupiens: quod non stultitiae solum: sed etiam furoris indicium est. Nam et illa quae facta sunt, et illa quae dicta satis idonea erant quae ab omni illum possent deterere conatu. Non enim ex hominibus erant illa quae natum esse regem docebant. Siquidem, et quod stella magos ab oriente uocauit, et quod homines barbari longinque subierunt expectationis laborem: modo ut adorarent in pannis, atque in praesepio collocatum: quod olim propheta omnia ista praedixit, aliaque eiusmodi longe maiora erant quam ut secundum hominum potestatem fieri crederentur. Sed illum tamen nihil horum omnino compescuit. Tale quippe est initium malignitatis: ut a nullo impulsus: plerumque sese ipsa praecipitet, et quam saepe absque effectu operis aerumnosa, et impossibilia gestit efficere. Consydera ergo uacordiam singularem. Si enim prophetae ipsi crediderat, eamque inuictam putabat: clarum erat illum aduersus impossibilia conari. Si uero minime credebat prouentura esse quae tanto ante praedicta sunt: nec sibi timere debuit: nec puero insidiari. Ex utroque igitur frustra susceptus dolus ipse conuincitur. Sed et quod superauit magorum labefactari posse scientiam, ad eandem mentis spectat insaniam. Erat enim extremae omnino uacordiae: ut se crederet a magis potius adorandum, quam illum in cuius uix nondum nati honorem tot regionum itinera confecerant. Si enim prius etiam quam uiderant ita sunt in desyderium eius effusi, iam cum in contemplatione ipsa prophetae essent praedictione firmati: quam illos ratione futuros credebat pueri proditores. Et tamen cum tam multa sint: quae illum possent a noxia intentione deducere: conatur nihilominus cupita complere. Siquidem clam uocatis magis sciscitabatur ab eis. Existimabat enim iudaeos pro pueri salute sollicitos: nec in tantum illos furoris erumpere: ut protectorem, et saluatorem suum, et ad liberationem illius gentis ortum uellent tradere manibus persequentis. Iccirco secrete magos uocat, ac sollicite tempus inquirat, non pueri: sed stellae: et crudelissimae uenationis audis multo cum ambitu tendit insidias. Consequenti uero ratione colligitur: stellam ipsum ante multum apparuisse tempus. Quia enim magi plurimum erant itineris longinquitate remorandi: neque poterant mox nato puero assistere: quem ut mirabilis rei dignitas eluceret pannis, adhuc infantiae colligatum oportebat adorari: ante multum tempus eum stella demonstrat. Si enim quando puer natus est in palaestina: tunc illis stella apparuisset in perside, plurimum in itinere tempus terentes, nequaquam illum, adhuc in pannis inuenire potuissent. Quod si a biennio, et infra herodes pueros interfecit, non mireris. Siquidem conueniens in eundem tyrannum pavor, et furor pro abundantia cautionis, et licentia persecutionis: maius etiam tempus includit: ne quis profecto eius aetatis, et forte is potissimum propter quem alii interimuntur, effugiat. (Cum igitur eos uocasset euntes, inquit, interrogate diligenter de puero, et cum inueneritis renunciate mihi: ut et ego ueniens adorem eum.) Nempe consyderasti stultitiae mixtum dolum tyranni. Si enim haec uere dicis: qua tandem ratione ductus latenter interrogas? Sin autem ut fraudem specie consilii tegas, non caues ne hoc ipso quod clam de puero interrogas dolum tuum a magis sacras depraehendi? Verum ut paulo ante praemissimus anima semel malignitate capta, stultior cunctis efficitur. Non

Commented [p38]: fol.19v (GB 32)

autem dixit, euntes discite de rege nato: sed de puero inquit: ita ei etiam nomen potestatis inuiderat. Sed magi prae multa erga regem reuerentia: nihil mali penitus suspicantur. Non enim opinabantur quod in tantum malignitatis ille prorumperet: ut tam admirabili dispensatione nato moliri auderet insidias. Proficiscuntur: itaque nihil horum penitus sentientes: sed ex propriae simplicitate mentis etiam caeteros extimantes. (Et ecce stella quam uiderant in oriente praecedebat eos.) Propterea enim aliquandiu fuerat abscondita: ut amittentes subito itineris sui ducem: interrogare iudaeos de puero cogerentur, remque in notitiam omnium publicarent. Postquam uero interrogauerunt et ipsos pueri inimicos ad ignoscendam dignitatem eius habuerunt magistros, stella eis rursus apparuit. Sed consydera mirabilem prorsus ordinem rerum. A perside illos usque hierosolymam stella deducit post stellam suscipit eos populus iudaeorum, et rex herodes, qui adducit prophetam id quod illis apparuerat praedicantem. Post prophetam uero rursus diriguntur ad stellam, et ab hierosolymis in bethleem ipsa ducente perueniunt. Ibi iam excipiuntur ab angelo, ac de omnibus instruuntur. Inde quoque redeuntes, adhuc stella comitatur: hinc euidenter addiscas: quia non unum erat hoc sydus e caeteris. Nulla quippe hanc habet stella naturam. Neque enim ibat propter magos tantummodo: sed praeibat quodammodo appraehensa manu trahens eos: uiamque demonstrans, lucente prorsus die, ac sole rutilante. Et quidnam opus erat inquis hoc sydere: cum certe iam uicus ille fuisset repertus? Absque dubio ut uideretur, et puer. Neque enim erat praeterea quicquam quod illum posset ostendere: cum nec esset ipsa domus conspicua: nec mater quasi clara quaedam celebraretur, ac nobilis. Opus igitur fuit stella: quae super ipsum prorsus tugurii culmen insisteret. Propter quod, et ab hierosolymis proficiscentibus rursus apparuit: nec prius a cursu suo destitit, quam ad ipsum praeseptum perueniret. Duoque simul mirabilia iunguntur. Fuit enim utrunque mirandum, ut et magi adorarent puerum, et eos ad adorandum stella perduceret: quae certe talia sunt: ut etiam lapideas mentes ad lumen dei omnino attrahere queant. Deinde postquam supra pueri caput istitit: iterum se sydus abscondit: quodque ipsum maius erat quam ut a stella fieri crederetur, nunc uidelicet apparere, nunc oculi: seque rursus ostendere. Hinc proculdubio magi quoque incrementa fidei ceperunt. Propterea etiam gratulati sunt: quoniam quaesitum desyderatumque reppererant: quoniam effecti fuerant nuncii ueritatis. Et quia non frustra tam longae uiae spatia confecerant, tam ardenti quippe erga christum cupiditate flagrabant. Et enim ad locum stella perueniens, super ipsum pueri stetit caput: ostendens profecto dei filium esse qui natus est. Cunque ibi aliquantulum substitisset: ad adorandum adducit, quos praecesserat ad uiandum, non simpliciter barbaros: sed illis longe: utique sapientiae dignitate praestantes: uides ne igitur quam haec stella apparuerit consequenter. Siquidem et post prophetae testimonium, et post sacerdotum scribarumque doctrinam, illa nihilominus utebantur magistra. Erubescat Martion, erubescat, et Samosatenus ille paulus qui uolunt uidere: quod nos quoque illos progenitores ecclesiae uidisse gaudeamus. Nequaquam sic erubuerim nuncupare eos. Confundatur inquam uidens dominum martion in assumptione carnis adorari: confundatur et paulus uidens non sicut hominem quem tantummodo hominem suspicatur. Nam quod in carne uera sit ostendunt panni: atque praesepe. Quia uero non nudum idest non solum adorent hominem profecto declarat: quia adhuc aeui rudem his muneribus honorant: quae offerri deo solent. Confundatur cum ipsis etiam natio iudaeorum: cernens ad credendum in christum magos, ac barbaros peruenire: seque nec post illos quidem uenire. Ecce enim quae tunc facta sunt, futurorum expressere figuram. Ab ipso siquidem dominici aduentus principio declaratum est: quoniam

populum illum fides gentilium praeueniret. Et quomodo, inquit, non ab initio: sed in fine ipso docendum pronunciat, (euntes docete omnes gentes?) Quia scilicet, ut pauloante memorauimus, figura erat id quod tunc accidit, et quaedam praedicatio futurorum. Erat quippe consequens primos ad fidem iudaeos potius accedere. Quoniam uero sponte oblatum sibi beneficium respuerunt, in contrarium uersa res est. Caeterum nec ad paruulum **adorandum**: magi priusquam iudaei accedere debuerant. Nimiae siquidem coarguunt traditatis quos iuxta ipsum omnino dominici ortus sedentes locum, post tot regionum spacia emensa perueniunt. Et hi qui nihil prorsus de christo audierant praecurrunt, eos quos ad eum suspiciendum tot prophetarum uaticinia concitabant. Quod certe dicit, et paulus. Vobis quidem oportebat primum annunciare uerbum dei: sed quoniam nos indignos iudicastis ecce conuertimur ad gentes. Et si igitur antea permanebant increduli, tamen postquam id ipsum a magis audierunt confestim ad christum debuerunt aduolare. Sed utique noluerunt, et propterea istis dormientibus illi perueniunt. Imitemur igitur nos saltem deuotionem magorum: uereque amore philosophiae barbaram consuetudinem subiugemus. Longo itinere curramus, ut christum uidere mereamur. Nam et illi nisi procul regionem propriam reliquissent, nequaquam utique christum uidere potuissent. Recedamus igitur a terrenis negociis: atque curis. Et enim magi illi cum adhuc morarentur in perside stellam uidere tantummodo: quia uero a perside recesserunt: solem ipsum aspexere iusticiae, qui certe: nec stellam quid ipsam tam diu uidere meruissent: nisi cito a perside fuissent profecti. Surgamus ergo etiam nos, et licet omnes resistant: nos tamen alacres, et prompti ad pueri accurramus domum. Et si rex, et si populus, et si tyrannus, huius uelint cursum itineris impedire, nequaquam tamen accensi desyderii extinguamus ardorem. Sic enim omnia aduersa calcabimus: quoniam, et illi nisi uidissent puerum: nec periculum quod intemptabatur a rege uitassent. Prius enim quam puerum cernerent, undique illis opponebantur timores, conturbationes: atque discrimina. Postquam uero adorant, securitas, et tranquillitas consecuta est. Nec iam stella eos: sed angelus suscipit: quia scilicet adorando facti fuerant sacerdotes: cum supplicatione etiam muneribus oblati. Et tu itaque iudaicum populum repugnantem urbem uacantem: insidiantem tyrannum, et fallacem istius saeculi umbram relinquens: in bethleem festinus accurre, ac domum spiritalis panis ingredi. Et si enim pastor fueris in diuersorio puerum uidebis. Et si rex fueris: nec tamen deuotus adueneris: nihil omnino proderit purpurae fulgore circumdari. Et si magus forte sis, nihil te adhuc regem introire prohibebit modo: ut adoraturus: atque honoraturus dei filium, et non quasi conculcaturus aduenias: modo ut honorem ipsum cum gaudio, ac tremore offeras. Possunt enim utraque haec pariter conuenire. Sed caue ne herodis efficiaris similis, et dicas: ut et ego ueniens adorem eum: cunque ueneris interimere coneris. Huius et enim similes sunt qui indigne abutuntur communionem mysterii. Reus est enim inquam iste corporis, et sanguinis domini. Qui enim eiusmodi sunt: habent in se tyrannum, et regno christi iugiter inuidentem, longe sane herode illo nequiores: mammonam scilicet. Hoc enim in homines tenere imperium gestit: suosque cultores simulat, et mittit ad christum: ut scemate quidem adorare uideantur: quantum uero in ipsis est: interimunt eum quem adorare se simulant. Timeamus igitur nequando scema supplicum: atque adorantium geramus, opere uero existamus inimici. Igitur adoraturi christum cuncta proiciamus e manibus. Si habuerimus aurum, offeramus ipsi: non terrae defodiamus. Si enim illi tunc barbari in honore tantummodo domini obtulerunt libenter aurum, qualis tu eris si ei non tribuas indigenti? Illi tam longo itinere cucurrerunt: ut natum uiderent: tu uero qua tandem satisfactione

Commented [p39]: fol.20r (GB 33)

poteris absolui, qui ne breuis quidem plateae spatium transis, ut uisites aegritudine afflictum, et uinctum cathenis? Et certe solemus aegrotantium: atque uinctorum, et uaria horrentium debilitate misereri: tu uero ne erga dominum quidem tuum, et eum qui tantorum tibi est autor bonorum, hoc permoueris affectu. Et illos quidem aurum legimus obtulisse, tu uero panem ipsum uix tribuis. Illi uiderunt stellam: atque laetati sunt: tu autem ipsum aspiciens christum peregrinum, nudumque non flecteris. Quis enim uestrum qui innumeris estis christi beneficiis obligati, tam longinque propter eum arripuit expeditionis laborem: quam illi barbari immo sapientiores profecto sapientibus? Verum quid ego de spatio loquor itineris longioris: cum plurimae foeminarum tanta iam animi mollitudine resoluantur: ut nisi aduectae mulis: quamlibet exiguo spatio a domibus suis uenire nequeant ad uidendum dominum in praesepio spiritali? Sed ex his quoque qui certe ambulandi laborem ferunt, alii saecularium negotiorum tumultus, alii theatrales turbas sanctis coetibus anteponunt. Et barbari quidem illi priusquam christum uiderent, tam longam exuperauerunt uiam: tu uero nec uidendo quidem illos probaris imitari. Nam et cum eum uideris, ita eum relinquis: ut post illum curras ad theatra, ac mimum potius, et uidere, et audire desyderes. Atque ut eadem rursus attingam christum quidem in spiritali situm praesepio derelinquis: properas uero iacentem in lecto spectare meretricem. Hoc autem quibus tandem putamus dignum esse suppliciiis? Responde obsecro, si se quispiam introducere te polliceretur ad regem, et ostenderet tibi illum undique corruscantem: atque inter uarios pompae suae ornatus sedentem, putas ne theatrale spectaculum aulicae praeponeres dignitati: cum certe ne huic quidem tibi aliquod cummodum quaereretur. At uero ex hac mensa spiritalium fons emanat bonorum: et hanc tu statim relinquens curris ad theatrum: ut natantes foeminas, et sexum illum publicis oculis intuearis expositum: ut inquam istud aspicias, sedentem iuxta donorum coelestium fontem christum relinquis. Nam et modo super fontem sedet, non unam samaritanam: sed uniuersam alloquens ecclesiam. Vereor autem: ne in me quoque samaritanae tantum loquatur. Nam et nunc ei nullus assistit, nisi hi qui solis assunt forte corporibus. Alii uero ne ipsis quidem profecto corporibus. Tu tamen hinc nequaquam recedas: sed potius permane potumque a nobis pete, non utique aquae poculum: sed sanctificationis hausurus. Sanctis enim christus sancta distribuit. Non enim aquam de hoc nobis fonte largitur: sed sanguinem uiuum: qui quanquam ad mortis dominicae testimonium sumitur, nobis tamen causa fit uitae. Tu uero relinquis huius sanguinis fontem, calicemque reuerendum, et ad diabolicum illum locum festinus accurras, ut scilicet spectes meretricem natantem, et naufragium animae repente patiaris. Aqua quippe illa pelagus quoddam est immane luxuriae: quo non corpora submerguntur: sed naufragium infertur animabus. Nam illa quidem in mediis aquis nuda ludit natatu: tu uero de sublimi spectans gradu: in libidinis profunda demergeris. Huiusmodi enim diaboli ractia non tam in illam descendentes aquam, ibique se uolutes capiunt, quam sursum sedentes. Multo quippe hi saeuus suffocantur, quam pharao ille quondam cum curribus suis: equitibusque submersus est. Iam si aliquo fieri posset modo: ut uobis illis supernatantes undis animas ostenderem: haud profecto aliter apparerent: quam aegyptiorum illa in fluctibus corpora uoluebantur. Sed illud est multo utique periculosius: quod tantam illam pernitiem nominant uoluptatem, et immane illud perditionis pelagus euripum delectationis appellant: cum certe facilius aliquis, ac tutius aegeum mare transeat: atque tyrrenum, quam illius spectaculi horrenda discrimina. Nam primo quidem per totam noctem omni expectatione nimis anxia: talium diabolus corda sollicitat, deinde id quod tam cupide fuerat expectatum ostendit: quo continuo eos ligat,

Commented [p40]: fol.20v (GB 34)

ducitque captiuos. Neque enim si mixtus meretrici non es: immunem te putes esse peccati: cum totum illud uoluntate commiseris. Nam si ab huiusmodi concupiscentia possideris: ingenti flamma profecto succenderis. Sin uero haec aspiciendo: nil pateris culpae: nihilominus teneris obnoxius sanctus scilicet scandalum caeterorum: et talium adhortatio uoluptatem: tuamque faciem ipse confundis: animamque cum facie. Verum ne sola tantum agere castigatione uideamur: age iam correptionis remedia suggeramus. Quisnam ergo hic est emendationis modus? uestris uos trado erudiendos coniugibus: cum certe oporteret secundum apostolum: uos potius esse uxoribus magistros. Quia uero per peccatum ordo conuersus est, et corpus quidem superius: caput uero inferius effectum: hac saltem uia ad honesta redire non pigeat. Quod si magisterium mulieris erubescis: peccatum fuge, et cito poteris in thronum doctoris ascendere qui tibi ordinatus est a deo. Quandiu uero peccaueris: non te ad mulierem tantum: sed etiam ad irrationabiles animantes, et uilissimas scriptura transmittit. Neque enim erubescit animal rationis honore donatum apibus: atque formicae discipulum facere: nec tamen scripturae culpa est: sed eorum qui nobilitatem propriam perdidit. Hoc ergo et nos facere curabimus. Et nunc quidem te mulieri assignamus docendum: sin uero illius monita contempseris: etiam ad irrationabilium te magisterium dirigemus. Ostendemus enim quanti te alites, ac pisces: quam multa etiam pecorum genera: atque reptilium, honestate, et castitate praecedant. Quod si eiusmodi animalibus te comparari pudet: regredere ad propriae nobilitatis insigne, et immensum illud gehennae pelagus: flumenque igneum fuge: id est pestiferam illam piscinam theatri. Haec est enim: quae spectatores suos in flammeum illud pelagus mergit: quaeque profundum illius ignis accendit. Si enim ille qui absque his quoque irritamentis uidet foeminam: interdum tamen ad concupiscendum trahitur, et tantummodo concupiscendo moechatur, qui non solum uidet: sed etiam totam omnino nudam, ac lasciuientem uidet quemadmodum non milies libidinis captiuus efficitur? Haud ita illud quod sub noe legimus diluuium fuisse: hominum extinxit genus: ut natatrices istae omnes prorsus spectatores suos multo cum dedecore suffocant. Siquidem ille tunc imber etiam si mortem intulit corporum: uitia tamen simul deleuit animarum. Haec uero aqua diuersum manentibus in uita corporibus animarum operatur interitum. Vos autem siquidem aliquod de honore certamen oriatur: omni ambitione contenditis: ut uel uniuerso praesideatis orbi: illo scilicet uobis priuilegio blandientes: quod haec prima ciuitas fidelibus christianorum nomen imposuit: cum uero de honestate et castitate certandum est: ne a uilissimis quidem uinculis putatis turpe superari. Quid tu ergo inquis nos facere iubes: abire in montes remotos: et propositum tenere monachorum? Et quid ego aliud ingemisco: quam quod illis uos solis putatis honestam uitam, ornatamque conuere. Et certe christus communia omnibus praecepta constituit. (Si quis uiderit mulierem ad concupiscendum eam: iam moechatus est eam in corde suo): non solum monacho dicitur: uerumetiam marito. Si quidem ille tunc mons in quo haec christus docebat: cunctis fere talibus implebatur. Consydera ergo theatrum, ac diabolicos refuge conuentus, et noli quasi onerosiorem culpae sermonem. Non enim interdico coniugiis: nec impedio liberam uoluptatem: sed cum honestate id fieri uolo: non cum obscenitate, uel crimine. Non ego te in montes, ac solitudines ire praecipio: sed benignum esse, et honestum iugiter, ac modestum, uel in medio si placet urbis habitantem. Omnia si quidem mandata legis nobis sunt, monachisque communia absque sola profecto pactione connubii: quanquam hinc quoque beatus paulus ammoneat per cuncta monachis aequare uos cupiens. Tempus inquit breue est: reliquum est ut et qui habent uxores, tanquam non habentes sint. Praeterit enim figura

Commented [p41]: fol.21r (GB 35)

huius mundi. Ac si diceret. Non iubeo uos in montium habitare uerticibus: quanquam etiam id quidem uellem modo: ne illa opera imitarentur urbes: quae in sodomis uindicata sunt. Verumtamen ad istud nequaquam impello. Permane habens domum coniugem liberos: modo noli eos spectatores uoluptatum efficere incestarum: noli introducere in domum tuam pestem theatri. Non audis paulum docentem: uir sui corporis non habet potestatem: sed mulier. Itaque communia huic quoque praecepta constituit. Tu uero si quidem ecclesiam uxor frequentat grauissimus illius accusator efficeris: ipse autem totum in theatris diem exigens, dignum te accusatione non credis: sed cum sis erga uxoris pudicitiam ita diligens: ut etiam superfluum te, atque immoderatum esse non pudeat: quippe quia necessariis processibus saepe contineas illam: tibi tamen cuncta prorsus arbitraris licere. Sed minime hoc tibi permiserit paulus: qui eandem etiam mulieri tribuit potestatem. Vxor inquit uir debitum reddat. Quonam igitur modo a te honoratur uxor: quae tam indigna sugillatur iniuria: cum tu corpus quod in illius potestate est meretricibus copulas? Tuum quippe corpus uxoris est. Quem inquam illi tribuis honorem: cum tumultus, ac lites in domum introducas tuam: cum illa ipsa uitia quae obscoene admittuntur in publico: domi nutriuntur licenter: cum quotidie confundas, et coniugem uerecundantem: inuitisque talia auribus audientem: immo praecaeteris temetipsum hac turpitudine decolores? Multo enim erat tacere consultius: quam tam obscoena loqui: quae etiam seruos loquentes iustum est uerberari. Quam tu ergo satisfactionem parabis? responde quaeso qui intelligis ea ne transitorio quidem aspectu esse digna: quae tu omni spectare ambitu concupiscis: quaeque etiam memorare turpe est: ea cunctis honestis artibus, sanctisque praeponis. Ne igitur uidear onerosior: hic iam terminabo sermonem. Si uero in eisdem perseueraueritis: acutiore ferro, et altiore incisione discindam: nec unquam prorsus quiescam: quoadusque diabolicum illud dispergam theatrum: ut mundus ecclesiae coetus, purusque reddatur. Ita enim et a praesenti turpitudine liberabimur, et uitam acquiramus futuram: gratia et misericordia domini nostri Ihesu christi: cui gloria et imperium: cum patre, et spiritu sancto: in saecula saeculorum. Amen.

Homelia octaua. Ex capitulo secundo. [fol.21r-23r]

Et cum intrassent domum: inuenerunt puerum cum maria matre eius: et procedentes adorauerunt eum: et apertis thesauris suis obtulerunt ei munera: aurum thus et myrrha.

Quemadmodum igitur Lucas ait quod in praesepio positus esset: quia scilicet cum fuisset enixa: ibi eum continuo reclinauit. Erat enim ualde difficillimum uacantem reperire alicubi domum: propter conuentum, ac frequentiam iudaeorum: quos in unum eadem tunc descriptionis causa collegerat. Quod certe Lucas euidenter expressit, dicens. (Et reclinauit eum in praesepio: quia non erat ei locus in diuersorio). Postea uero cum sustulit, et in suo gremio collocauit. Si quidem ut bethleem ingressa est: partum celeriter absoluit, ut hinc quoque causam totius dispensationis agnosceres: quia scilicet non fortuito ista nec simpliciter acciderunt: sed secundum prouidentiam dei: et prophetiae consequentiam uniuersa completa sint. Verum quid illud est quod magis puerum adorare persuaserit? Nam neque uirgo ipsa erat nobilis: nec domus: in qua habitabat illustris: nec quicquam ex his omnibus quae uidebantur eiusmodi erat: quod magis admirationem faceret, eosque ad puerum illiceret adorandum. At uero illi non modo adorant: sed etiam apertis thesauris

Commented [p42]: fol.21v (GB 36)

suis: offerunt munera, et munera certe deo, quam homine digniora. Thus siquidem et myrrha ipsi potissimum congruebant. Quidnam igitur illud est: quod eis et domo, et patria relicta: tanti itineris spatia transire persuaserit? Quod proculdubio fecit: et stella quam uiderant, et a deo donata lux: quae illorum mentibus quasi aliud quoddam sydus affulserat, eosque paulatim ad perfectiorem scientiam prouehabat. Cum enim essent cuncta alia uilia: nisi istud eorum animos incitasset: nunquam profecto tantum illi honoris paruulo detulissent. Iccirco nihil ibi de sensibilibus istis grande conspicitur: sed angustum tugurium, ac uile praeseptum: et inops mater: ut melius nuda magorum philosophia claresceret, et discas quia non quasi homini tantum: sed etiam deo auctori omnium supplicarint bonorum. Propterea nullo eorum quae extrinsecus uidebantur offensi sunt: sed et puerum fideliter adorabant: et munera suppliciter offerebant: quae tamen plurimum, et a iudaeorum more distarent, et ecclesiasticae philosophiae conuenirent. Si quidem scientiam illi isti obedientiam, et charitatem figuraliter offerebant. (Responso autem accepto inquit in somnis: ne redirent ad herodem: per aliam uiam reuersi sunt in regionem suam). Consydera igitur etiam hoc loco admirabilem magorum fidem: qui in nullum hinc scandalum commouentur: sed ad cuncta obedientes permanent, atque flexibiles, nihilque omnino turbantur: neque ipsi secum retractant, dicentes. Si magnum quiddam esset hic puer: et potentiae aliquid obtineret: nobis adoratoribus eius quid opus esset fuga, occultusque discessus? Cur enim nos qui palam, ac libere uenimus: nec tanti populi fragorem: nec tyranni furorem pauentes: quasi reos quosdam, atque fugitiuos angelus ciuitate propellit? Verum nihil omnino tale uel ore proferunt, uel mente concipiunt. Hoc est enim fidei insigne: ut absque haesitatione ulla obediant imperanti: nec tamen mercedem reposcant obsequii. Qui cum discessissent: ecce angelus domini apparuit in somnis Ioseph, dicens. (Surge, et accipe puerum, et matrem eius, et fuge in aegyptum). Dignum esse hoc loco iudico trepidationem quandam mentis fateri: et quasi metuere pro magis, pariter ac puero. Et si enim illi turbati non sunt: sed fideliter omnia susceperunt: nos tamen scrutari dignum est: cur non et magi praesentes saluentur, et puer: sed illi quidem in persidem reuertantur: hic autem cum matre in aegyptum transfugiat: cum multo potius fuisse uideatur in manus eum herodis incidere: nec tamen cum incidisset latere: sed claro prorsus diuinitatis auxilio uindicari. Verum hoc modo rebus impletis creditum non fuisset uere illum suscepisse carnem, tantique hodie mysterii sacramenta nutarent. Si enim etiam cum ista facta sint, et plurima iuxta humanae naturae dispensata rationem: aliqui tamen ausi sunt suspicari: quoniam fabula quaedam fuerit carnis assumptio: in quae non illi impietatis praerupta recidissent: si omnia iuxta quod deo dignum est: propriae uirtutis potentia egisset? Magos uero celeriter emittit simul, et persarum regioni mittens magistros: et inefficacem reddens furorem tyranni: ut discat se impossibilia moliri, et conceptam extinguat inuidiam: seque ab studio uani laboris abducat. Est autem diuinitatis uirtute dignum: non modo contere inimicos: uerumetiam cum omni illos facilitate decipere. Sic enim et aegyptios populi sui utilitate seduxit. Cunque palam in iudaeorum manus illorum posset transferre diuitias: occulte hoc magis fieri, ac decipiendo praecepit: quod certe illum apud inimicos non minus fecit, quam alia signa terribilem. Denique Ascalonitae, omnesque per circuitum alienigenae quando Archam Dei ceperunt: percussique plaga suaserunt ciuibus suis: ne aduersus Dei repugnarent manum: cum caeteris mirabilibus hoc quoque in medium protulerunt, dicentes. Quare grauatis corda uestra: sicut grauauit Aegyptus, et Pharao cor suum? Nonne postquam illis dimiserunt populum suum, et abiit? Haec uero dicebant cum

ad documentum uirtutis dei signis manifestius factis. Nequaquam istud esse inferius indicarent. Id igitur etiam in praesenti causa factum est: quod certe facile posset tyranno incutere terrorem. Itaque consydera quatenus herodem esse passum: consequentia rerum ipsa declarat: qui certe suffocari etiam prae indignationis nimietate potuit: cum se ita illud, atque irrisum doleret. Quod si non est hinc melior effectus: non deus qui ista dispensauit in culpa est: sed nimia liuentis insania, qui ne his quidem cessit: quae utique consolari: et a tanta eum abducere malignitate potuerunt. Sed alio rursus aditu, ac malignitate in ulteriora processit: ut multo grauiorem stulticiae suae reciperet ultionem. Et cuius tandem iniquis rei gratia in aegyptum paruulus mittitur? Prima quidem illa causa est, quam euangelista signauit, ut impleretur inquit quod scriptum est. (Ex aegypto uocauit filium meum). Deinde ut in illa quoque regione melioris spei ponerentur exordia. Quia enim babilonia atque aegyptus prae omnibus terris flamma impietatis ardebant, et ab ipsis statim principiis ostendit: quia utranque emendaturus esset: et igne potius fidei succensus: ex his utique persuadens etiam de aliis mundi partibus speranda esse meliora. Nam persidi quidem magos remittit: ipse uero cum matre in aegyptum descendit. Supra uero ista quae diximus, etiam hinc aliquid aliud adiscitur: quod certe non ad exiguam philosophiam pertinere doceatur. Quid uero istud est quod ab ipsis uidelicet uitae initiis ad temptationes debeamus, atque insidias praeparari. Cerne igitur ab ipsis omnino incunabulis christi istud effectum. Nam statim ut ortus est: contra eum tyrannus furit: et ipse in aegyptum fugit, continuoque in montana transitur: et mater innoxia in regionem barbarorum fugatur: ut tu uidelicet haec audiens cum dignus fueris specialis alicuius negotii minister effici: et uideris te tribulationes uarias: et mille sustinere discrimina: nihil omnino turberis: neque tecum ratiocineris, ac dicas. Quidnam istud est: quod mihi infertur immerito? Cui certe laus potius, et corona congruit. Quis esse deberem clarus ac nobilis: utpote dominica praecepta perficiens. Sed ut isto munitus exemplo uiriliter cuncta sustineas: sciens tribulationes maximas, et inseparabiles quasdam comites esse uirtutum. Perspice igitur istud non tantum in matre pueri: uerumetiam in illis barbaris fuisse completum. Nam et illi reorum more clam fugiunt: et ista quae nunquam domum suam fuerat egressa, tam aerumnosum conficere iter iubetur: propter partum illum mirabilem, ac spiritualem laborem. Sed consydera rem prorsus nouam, atque mirificam palaestina insidiatur, aegyptus recipit ac seruat eum cui tenduntur insidiae. Non solum quippe in filiis patriarchae: uerumetiam in ipso domino praecesserunt secutorum figurae. Si quidem multa etiam quae in ipso tunc facta sunt praecinebant ea quae postea erant futura. Quod in asina quoque et pullo eius impletum est. Apparuit igitur non angelus mariae: sed Ioseph loquens, et quid ait? (Accipe puerum et matrem eius). Hic iam non dicit coniugem tuam: sed matrem eius: quia absoluta per signum partus: et explosa suspitio est: et absque ulla ambiguitate uir credidit libere iam: et aperte angelus neque filium: neque coniugem eius appellans. Sed puerum inquit: accipe, et matrem eius, et fuge in aegyptum. Causam quoque iungit fugae: quoniam inquit (herodes quaerit puerum ad perdendum eum). Quae cum audisset Ioseph: nequaquam passus est scandalum: neque dixit incerta ista res est, ac prorsus ambigua: tu pauloante dicebas: quia saluabit populum suum: et nunc seipsum quidem non potest de periculis liberare. Aut si potest: quid nobis est opus labore, ac transmigratione longinqua. Contraria omnino sunt facta promissis. Sed horum nihil prorsus opponit. Vir enim erat fidelis: neque curiose reuersionis tempus inquit: quod utique ab angelo non signate fuerat expressum: sed esto ibi inquit usquequo dicam tibi. Verum ille nec per ista quidem factus est segnior: sed obediuit libenter, et

Commented [p43]: fol.22r (GB 37)

credidit omnes prorsus tribulationes cum gaudio sustinendo. Enimuero misericors deus moestis rebus: quaedam etiam iocunda permiscuit. Quod certe in sanctis omnibus fecit: quos neque tribulationes, neque iocunditates sinit habere continuas: sed tum de aduersis: tum ex prosperis iustorum uitam quasi admirabili uarietate contexuit. Quod hic quoque eum fecisse consydera. Videndo quippe sanctus Ioseph grauidam sponsam: in conturbationem incidit maximam: atque in horribilem quandam cogitationis tumultum. Iugis enim illum de puella adulterii suspitio mordebat: sed affuit repente angelus suspitionem soluens malignam: et timorem hunc prorsus extinguens. Deinde uidens puerum signo natum: maxima exultatione repletus est. Sed rursus huic etiam gaudii periculum grande successit. Cum tota itaque ciuitas turbaretur: ipse rex fureret, et ad necem puerum quaereret. Sed et hunc moerorem alia rursus laetitia subsecuta est: apparitio uidelicet stellae: et adoratio magorum. Post hanc quoque iocunditatem iterum periculum, iterumque formido. Quaerit inquit herodes animam pueri, et fugere necesse est, et in longinqua transire. Nondum quippe opportunum erat: ut signorum miracula corruscarent. Si enim a prima prorsus infantia mirabilia monstrasset homo: proculdubio creditus non fuisset. Iccirco nanque non utcunque templum fingitur: sed et tumor uteri cernitur, et nouem mensium tempus uoluitur: et ipse partus absoluitur, et nato nutrimentum lactis adhibetur: perque aliquot annos silentio res tanta caelatur, et uiriliter expectatur aetas: ut per haec omnia credibile efficiatur suscepti homini sacramentum. Qua igitur ex causa non sunt facta miracula propter matrem: propter Ioseph: propter Symeonem iam iamque moriturum: propter pastores: propter magos: propter ipsos quoque iudaeos. Si quidem uoluissent ea quae fiebant diligenter expendere: non paruum inde ad illa quae secutura erant, habuissent profectum. Quod si nihil prophetae de magis loquuntur. Nequaquam omnino turberis. Nam neque omnia praedixerunt prophetae: nec cuncta siluerunt. Quemadmodum enim si uidissent homines factum quod nunquam audissent futurum: et conturbationis plurimum, et stuporis habuissent: ita rursus si cuncta omnino ante didicissent: et illi etiam somnum: ut ita dixerimus, de securitate paterentur: nec quicquam nouum euangelistis fuisset relictum. Si uero de prophetia iudaei ambigerent, dicentes: (ex aegypto uocauit filium meum): de se dictum potius, quam de christo esse praedictum: responderem profecto esse hunc quoque prophetiae morem: ut multa saepe in aliis dicantur quidem: sed in aliis impleantur: ut illud quod de Symeone, et leui dicitur: diuidam eos in iacob: et dispergam eos in israel. Hoc enim non in ipsis: sed in eis etiam factum est: qui de illorum stirpe processerunt. Et quod in chanan a Noe dictum est in gabaonitis, posteris eius impletur. De iacob quoque similiter intelligitur accidisse. Siquidem benedictio illa quae dicit. Esto dominus fratris tui, et adorent te filii patris tui: non in ipso habuit effectum. Quemadmodum enim id possit intelligi cum econtrario iste timuerit fratrem, atque tremuerit, eumque milies adorarit. Sed utique in eis qui ex eius stirpe descenderunt. Hoc igitur etiam in praesenti potest quaestione defendi. Quis enim magis, ac proprie dei filius esse dicitur: ille ne populus qui adorabat uitulum: qui idolis initiabatur: quique filios suos daemoniis immolabat: an uero dominus Ihesus christus qui natura filius dei est: et toto patrem honore ueneratur? Itaque nisi aduenisset iste: nequaquam prophetia dignum finem habere potuisset. Consydera igitur quemadmodum istud ipse euangelista designet dicendo: (ut impleretur). Ostendit enim quoniam nisi uenisset iste: non utique fuisset impletum. Quod quidem ipsum beatam uirginem non mediocriter claram facit, ac nobilem: quae id habuit quod toti illi erat populo gloriosum: qui superbius se, atque insolentius efferebant: quod deducendo deo de

Commented [p44]: fol.22v (GB 38)

aegypto fuissent reuersi, idque ad gloriam suam saepe iactabant. Hoc enim etiam propheta denotans ait. Nonne alienigenas adduxi de capadocia: et syros ex fouea? Fecit etiam uirginis hunc esse primatum. Quinimmo et populus, et patriarcha cum descenderent in aegyptum, et inde rursus ascenderent: istius reuersionis signabant figuram. Nam et illi fugiendo mortem quam comminabatur fames: descenderunt in aegyptum, et hic mortem fugit quae per insidias imminebat. Sed illi quidem a fame quae tunc acciderat, liberati sunt: hic uero etiam descendens in aegyptum: omnem illam regionem suo sanctificauit ingressu. Diligenter uero perpende: quemadmodum cum humanitatis humilibus diuinitatis excelsa clarescant. Nam cum dixit angelus (fuge in aegyptum): nequaquam se socium itineris futurum esse pollicitus est. Neque illuc scilicet euntibus, neque redeuntibus proculdubio designans maximo ipsius propter quem fugiebant paruuli esse munitos comitatu: qui ubi certe primus apparuit: in melius cuncta conuertit. Nam et magi illi et barbari superstitionem patriam relinquentes: ad uerum dominum ueniunt adorandum: et augustus ipse futuro in bethleem partui per descriptionis seruit imperium: et aegyptus suscipit, ac tuetur insidias fugientem tyranni. Nanque tactu ipso domini gustum quandam sanctificationis adipiscitur: ut cum illum audierit ab apostolis praedicari: huius quasi priuilegii honore decoretur: quod dominum prima suscepit. Et certe solius hic palaestinae uidebatur esse primatus. Sed facta est postea ista feruentior. Denique si quis nunc ad aegypti ueniat solitudines: paradiso prorsus omnem illam uidebit eremum digniorem, et innumerabiles angelorum coetus in corporibus fulgere mortalibus, et populos martyrum, et choros uirginum, et omnem quidem tyrannidem diaboli dissolutam: christi autem regnum corruscans, et illam magorum quondam, ac philosophorum parentum, cunctarumque huius generis artium repertricem: quaeque etiam caeteris propria inuenta tradiderat, uidebit modo piscatorum magisterio gloriantem, et contemptis omnibus iam illis, repudiatisque doctoribus publicanos, ubique ac sutores pellium circumferentem: atque ad maximam fidei suae gloriam crucem domini praeferentem. Et haec omnia bona non in urbibus solum: sed etiam in desertis florent locis. Est enim cernere tota illa regione diffusum exercitum christi, et admirabilem illum regum gregem, uirtutumque coelestium conuersationem in terris micantem. Atque haec non in uiris solum: uerumetiam in foeminis splendere conspicias. Nam illae quoque non minori quam uiri uirtute decorantur. Non clypeo arrepto in equum insilire callentes: ut honestissimi illi, ac sapientissimi gentilium iubent magistri: sed multo certe uahementius bellum gerentes. Communis enim illis, ac uiris aduersus diabolum pugna est, contraque huius mundi potestates: nec usquam teneritudo sexus his congressibus impares facit. Non enim natura corporis: sed uoluntate animi exercentur ista certamina. Propterea saepe in huiusmodi acie fortius uiris foeminae decertarunt, ac trophaeis insignibus claruerunt. Non ita uariis astrorum choris coelum refulget: ut aegyptus innumeris monachorum, ac uirginum distinguitur, atque illustratur habitaculis. Si quis illam aegyptum ueterem nouit rebellem deo, ac nimietate superstitionum furentem adorantem irracionales animantes, porros etiam, caepasque pautantem. Hic optime christi potest nosse uirtutem: per quem facta est tam admiranda mutatio. Nec sane antiquis testibus indigemus. Adhuc enim stultissimae illius gentis reliquiae manent in exemplo prioris amentiae. Sed ex his tamen plurimi superstitionem pristinam respuentes, iamque deposito insultantis furore de coelo, et his quae in coelos philosophantur: et patriis moribus obloquuntur, et progenitores suos saepe miserantur, et philosophos nihilipendunt. Ipsis enim rerum uocibus eruditi sunt: quod illorum inuenta uerba sint anilium fabularum. Veram autem, coeloque dignam hanc

solam esse philosophiam: quae illis a piscatoribus praedicata est. Propterea cum hac dogmatum ueritate: plurimo etiam studio uirtutis ornantur, cunctis quippe praesentibus rebus exuti: mundoque crucifixi: nihilominus ad perfectionis ulteriora contendunt: proprii siquidem opera corporis ad indigentium utuntur alimonia. Neque enim quia ieiunant: aut uigilant: iccirco otium sibi indulgent diurnum: sed noctes quidem sacris hymnis, ac uigiliis: dies uero orationibus manuumque operibus exercent: apostolicae cursum uirtutis imitantes. Si enim ille inquit toto pene ad ipsum respiciente mundo, ut inopes pasceret: et opificem professus est: et usum pristinae artis exercuit, idque faciens, ne nocturno quidem sopore lassatus est: quanto nos magis qui secreto eremi fruimur. Vacatione quietis huius ad spiritualem uti decet operam. Erubescant hoc loco locupletes omnes: sed in ipsis diuitiis pauperes. Quando illi quidem nihil praeter corpus proprium possidentes: uim quandam manibus suis afferunt: adnitentes omnino, atque certantes fructus hinc egentibus inuenire. Nos uero cum plurimum opum occultemus interius: ad misericordiae opera: nec de superfluis aliquid attingimus. Quam igitur, responde quaeso, satisfactionem poterimus inuenire? quam ueniam? Et certe consydera quod isti aliquando pecuniae fuerint amatores: quinetiam cum caeteris uitiiis uentris imperio seruietes: ibi erant enim ollae carnium quantum iudaei in eremo recordantur: ibi multa tyrannis uentris, et gutturis: sed tamen quia noluerunt: in contrarium repente mutati sunt, et christi suscipientes ignem: in coelum subito subuolarunt. Quique prius ad iracundiam ardentiores omnibus fuerant, et ad libidinem corporis proniores: nunc incorporeas potestates temperantia, caeterisque speciebus uirtutum imitantur. Quisquis regionis illius gnarus est: ista quae dicimus, recognoscit. Si uero habitacula illa nondum nouit: consyderet uirum per cunctorum usque hodie ora uolitantem: quem apostolorum simillimum aegyptus protulit. Beatum dico, et magnum illum: de quo saepe audistis Antonium: et respiciat: quia hic quoque illius fuerit regionis indigena: cuius etiam pharao: sed nihil sit inde uitiatum. Nam et uisione dei dignus est habitus, et talem uitam prorsus ostendit: qualem habere student milites christi. Hoc autem facile cognouerit: quisquis eum legerit librum: qui uitae eius textit historiam. In quo etiam prophetiam lucentem uidebit. De his enim quos arriana pestis inuasit manifestissime prophetauit: quantaque ecclesiis labes immineret: edocuit deo utique reuelante haec, et cuncta ante oculos eius figura pingente. Quod certe, uel praecipuum catholicae fidei documentum est: nullum uidelicet hereticorum talem posse monstrari. Sed ne a me haec audire uideamini ipsum potius librum legentes: diligentius cuncta disceris, ut maxima inde philosophiae incitamenta capiatis. Obsecro autem ut non solum meditemur scripta illa: sed ea quoque, quae ibi exprimuntur, imitemur: neque desidiam nostram: aut regionum, aut nutritorum: aut ipsorum autem parentum uitiiis obumbremus. Si enim nosipsos diligentius uoluerimus excolere: nihil nos horum prorsus impedit. Et siquidem: et sanctus Abraam habuit patrem impium: neque tamen illius haeres impietatis effectus. Et Ezechias prophanissimi Achaz filius fuit: sed dei amicus esse promeruit. Et Ioseph in ea quondam seruiuit aegypto: sed gloriosam sibi texuit castitatis coronam. In medio quoque babiloniae tres pueri. In media quoque caldaeorum domo inter illos deliciarum uarios apparatus: in summa tamen arce philosophiae constiterunt. Et Moyses in aegypto: et paulus in toto orbe terrarum: nec tamen his omnibus quicquam horum impedimento fuit: quo minus cursum uirtutis implerent. Et nos igitur cuncta haec exempla cernentes: superfluas quidem curas, et uarias peccandi occasiones penitus amputemus, eumque quo uirtus paratur, amplectamur laborem. Sic enim et deum ad maiorem in nos beniuolentiam prouocabimus, et merebimur ut nobis in

spirituali certamine cooperetur. Atque ita bonis potiorem aeternis: quae omnes nos percipere contingat, gratia et misericordia domini nostri Iesu christi: cui gloria et imperium cum patre, et sancto spiritu in saecula saeculorum. Amen.

Homelia nona Ex capitulo secundo. [fol.23r-26r]

Tunc herodes uidens: quoniam illusus esset a magis: iratus est ualde: et mittentes occidit omnes pueros: qui erant in bethleem et in omnibus finibus eius a bimatu: et infra secundum tempus quod exquisierat a magis.

Et certe non eum oportuerat irasci: sed comprimi potius, ac timere, atque intelligere: quoniam impossibilia conaretur. Sed coherceri omnino nequit animus, praua semel uoluntate **uitiatus**. Iamque immedicabiliter aegrotans: neque cedit magnis quamlibet adeo remediis indultis. Consydera denique istum prioribus malis addere posteriora certantem: et homicidia homicidiis iungentem: perque omnia uelut furibundum in praecipitia labentem. Quasi enim ab aliquo daemonum ira, iracundia, inuidiaque uexatus: nulla prorsus ratione frenatur: sed contra ipsam omnino fuerit naturam: et iram qua aduersus magorum illusionem fremebat: in paruulos uertit innocuos: tale quiddam in palaestina facere aggressus quale pharao ille in aegypto perpetrarat. (Mittens enim inquit interfecit omnes pueros in bethleem, et in omnibus finibus eius a bimatu, et infra secundum tempus quod exquisierat a magis.) Hic iam uos diligenter attendite. Etenim multi multa super huiuscemodi infantibus dicere conantur: et alii quidem modestius patiuntur, magisquam faciunt quaestionem: alii uero confidentius certant: immo furiosius. Vt igitur hos quidem ab insania: illos autem ab imperitia liberemus: patimini nos de hac causa, uel breuiter disputare. Si enim illud criminari uolunt: quoniam despecti sunt a deo paruuli: cum iussu occiderentur tyranni: criminantur etiam illorum militum necem: qui traditum sibi petrum aliquando custodiebant. Sicut uero hic fugiente puero Iesu: alii paruuli pro illo qui solus quaerebatur intereunt: sic etiam tunc petrum de cathenis, et carcere ab angelo liberatum: tyrannus quidem huic de quo loquimur et opere iunctus, et nomine cum requisisset: nec tamen inuenire potuisset: pro illo eos a quibus custodiebatur milites interemit. Et quid hoc inquires, spectat ad causam. Istud enim non est solutio: sed geminatio quaestionis. Et ego id quidem noui: proptereaque omnia eiusmodi profero: ut uno absoluam cuncta compendio. Quonam ergo modo ista soluenda sunt: quamue poterimus probabilem proferre rationem: quoniam non quidem christi fuga paruulis causa mortis extitit, sed crudelitas regis. Sicut etiam illis militibus non petri liberatio causa interitus fuit: sed herodis profecto uacordia: qui si uidisset parietem carceris temere perfossum seras uiolenter reuulsas: habuisset colorem: quo uel dolum, uel desidiam custodientibus apostolum militibus imputaret. Cum uero integra: atque ita ut fuerant omnia permanerent: cum clausa ostia cernerentur: cum et petri et custodum manus eadem cathena constringeret: erant quippe pariter colligati: potuit ex his facile conicere: si iuste id quod acciderat iudicasset: quia neque uirtute, neque calliditate hominum id fuisset effectum. Sed diuina proculdubio potentia, atque mirifica. Ex quo illud quoque fuisset secutum: ut non inique uindicaret in milites: sed deum qui id egerat suppliciter adoraret. Sic enim fecit cuncta quae fecit, ut non modo custodes in periculum non induceret: uerumetiam per illos regem ipsum in uiam ueritatis adduceret. Si uero ille sapientissimo animarum

Commented [p46]: fol.23v (GB 40)

medico, et ad commodum hominum cuncta facienti esse uoluit ingratus: inobedientia languentis in culpa est: non peritia curantis. Quod in puerorum quoque causa dici consequentissime potest. Quo enim herodes saeuissimae colore rationis iratus es: cum te a magis illum uideres? Non cognoueras ortum illum esse diuinum? Non tu principes conuocaueras sacerdotum: non ipse congregaueras scribas? Non etiam illi qui a te fuerant conuocati prophetam secum in iudicium illius concilii protulerunt: qui olim ista praedixerat? Non intellexisti noua ueteribus consonare? Non audisti quoniam magos stella deduxerit? Cur non erubuisti tam laudabile studium barbarorum? Cur non libertatem illorum, fiduciamque miratus es? Cur non es reueritus ueritatem? Cur non ex praecedentibus etiam extrema pensasti? Cur non ex his omnibus collegisti: nequaquam magorum illusioni deputandum esse quod factum est: sed diuinae utique uirtuti provide omnia atque utiliter ordinanti? Quod si esses etiam magorum fraude deceptus: quid hoc praeiudicaret innocuis? His inquit assentior. Bene enim herodem omni excusatione nudasti: et ostendisti scelestissimum prorsus homicidam: non dum tamen soluisti de iniquitate ipsius operis quaestionem. Et si enim ille egit iniuste: cur tamen deus agi ista permisit? Quid igitur ad huiusmodi obiecta respondeam? Illud profecto quod semper et in ecclesia: et in domo et in publico et omnino ubique inculcare non desino: quodque a uobis summa cum diligentia cupio seruari. Stat enim certa illa, fixaque regula, et una contra omnes huiusmodi aptissima ac ualidissima quaestiones. Quaenam igitur haec regula est: quaeue ratio? Quia uidelicet qui laedere uelint multi sint: qui uero ab alio laedatur omnino nullus. Et ne in longum uos sententiae huius conturbet ambiguum, rem celeriter absolua. Quicquid illud a quolibet hominum passi fuerimus iniuste: aut remissione peccatorum deus: aut amplioris mercedis retributione compensat. Atque ut lucidius incipiat esse quod dicitur: rationum iuuemur exemplis. Ponamus enim aliquem seruum multarum pecuniarum proprio esse domino debitorem: uim quoque perpeti ab iniquis hominibus hunc seruum: et aliquanta eorum quae habebat amittere. Si igitur dominus ualens cohercere raptorem, atque uiolentum: non quidem seruo restituat erepta: sed tamen **cuncta** quae perdidit sibi illa computet reddidisse: putasne laesus est seruus? Nequaquam. Quid uero si receperit plura quam perdiderit: nonne etiam lucra damni occasione collegit? Quod certe ab omnibus absque ullo probatur ambiguo. Hoc igitur et in nobis: cum iniuste aliquid patimur cogitemus: quia scilicet pro illatis nobis afflictionibus, aut remissionem accipiamus omnium peccatorum, aut si tanta in nobis delicta non fuerint: clarioribus honoremus coronis. Audi enim paulum loquentem super eo qui fuerat fornicatus. Tradidi inquit huiusmodi hominem sathanae in interitum carnis: ut spiritus saluus sit in die domini Ihesu. Quorsum inquires, dicuntur ista? Nobis enim de illis sermo est laesis: qui ab aliquibus laeduntur inimicis: non qui a doctoribus corriguntur. Nullo si quidem si diligenter inspicias haec medio separantur. Etenim in quaestionem uertitur: si pati quippiam mali noxium dicatur esse patienti. Sed ut de eo quod prius quaeritur sermonem faciamus: recordare beati Dauid: qui cum uideret semel illum amarissime instantem: exque periculis insultantem, ac mille cum opprobriis obruentem: duces uero militiae ardere in conuiciatoris interitum, prohibuit: et dixit. Dimitte illum, ut maledicat, ut uideat dominus humilitatem meam, et reddat mihi bonum pro maledicto hoc in isto die. In psalmis quoque canendo dicebat. Respice inimicos meos quoniam multiplicati sunt: et odio iniquo oderunt me, et dimitte omnia peccata mea. Lazarus quoque propterea intrauit in requiem: quia patienter innumera huius uitae aduersa sustinuit. Non igitur laeduntur qui laedi nobis uidentur: si modo uiriliter illata patientur. Quin etiam hinc cumulatoria

Commented [p47]: fol.24r (GB 41)

percipiunt: siue corripiantur a deo: siue a diabolo uerberentur. Et quod inquis peccatum habebant paruuli: ut illis opus fuerit ignosci? De his quidem qui fuerunt aetate legitima: consequenter hoc dicitur. Qui uero tam immaturum sustinere finem: quaenam illa propter quae interfecti putentur, delicta fuerunt. Non me audisti pauloante dicentem: quoniam si ea quae soluantur peccata non fuerint: erit tamen retributio mercedis his qui iniuste aduersa aliqua patiuntur? Quid igitur obfuit in tali causa paruulis interemptis, et ad tranquillissimum, tutissimumque portum celeriter euectis? Quoniam si uixissent inquis, multis potuerant florere uirtutibus. Sed iccirco non exigua est praestanda merces. Quoniam in tali causa interitum pertulerunt. Possumus uero illud referre: quod scilicet non eos permisisset deus tam celeriter hinc rapi: si eos praeclari cuiusdam meriti futuros esse praescisset. Si enim etiam illos qui in summa malignitate uicturi sunt: tanta tamen cum patientia sustinet: quanto magis hos non ita sciisset auferri: si eos magnos quosdam prouidisset futuros. Et hi quidem sunt nostri super hac quaestione sermones. Immo ne ipsi quidem nostri omnes: sed sunt alii multo his remotiores: quos diligenter nouit ille qui cuncta dispensat. Igitur compraeensione huius rei certiore concessa: ad sequentia prouehamur: et ex afflictionibus caeterorum fortiter omnia ferenda discamus. Etenim non parua tunc bethleem luctus tragoedia compraehendit: cum passim paruuli ab ipsis matrum raperentur uberibus, ad crudelem illum interitum ducerentur. Quod si adhuc animo paruus es: et infra perfectionem probatae in aduersis philosophiae iaces: disce illius qui ista praeceperat finem tyranni: et in hac aliquantulum consolatione respira. Satis enim ille tunc celerem ob tale facinus poenam recepit, tantoque congruentia sceleri supplicia persoluit. Si quidem uitam istam morte teterrima: et multo hac quam insontibus intulerat miserabiliore finiuit, malaque alia mille sustinuit: quae facile nostis quotquot Iosephi super his legis historiam. Quam ego ne in longum uerba producerem: neue continuum textum expositionis iciderem: superfluum duxi praesenti inserere sermoni. Tunc inpletum est quod dictum est per hieremiam prophetam, dicentem. Vox in rama audita est, ploratus: et ululatus multus. Rachel plorans filios suos: et noluit consolari: quia non sunt. Admirabilis consequentia. Quia uero auditorem magnitudine horroris impleuerat: cum utique uiolentum illum iniquum, atque crudelem descripsisset interitum: rursus eum consolatur, et dicit quod non iccirco illa facta sint: quia ea deus prohibere nequiuert: aut futura non uiderit: sed quae certe et praescierit: et per prophetam longe ante praedixerit. Nequaquam igitur turberis, et concidas ad ineffabilem prouidentiam eius prospiciens: quoniam et per illa quae operatur ipse: et per ista quae ab aliis fieri sinit, perspicue possumus intueri. Quod igitur dominus discipulis loquens, ait. Hic etiam coaptandum est: quibus quoniam tumultuaria ista etiam iudicia, et aerumnationes uarias, ac totius impugnationes orbis, nulloque foedere soluenda praelia praecinebat: releuans eos, et consolans, ait. Nonne duo passeress assae ueneunt: et unus ex illis non cadet in terram sine patre uestro qui in coelis est? Haec uero dixit ostendens: quia nihil fieret eo nesciente: sed spectante quidem cuncta: non tamen cuncta faciente: ac si diceret. Nihil omnino turbemini: neue paueatis: ille enim qui, et prauidet ista omnia: quae et sustinetis: et potest profecto prohibere: uobis utique proficiendo non prohibet. Quod in nostris quoque temptationibus cogitare, et satis hanc idoneam consolationem poterimus accipere. Et quid inquis etiam Racheli cum bethleem commune dicit? (Rachel inquit plorans filios suos). Quid autem rama pertinet ad rachel? Rachel mater fuit Beniamin: quam defunctam sepelierunt in hypodromo: qui est iuxta bethleem. Quia igitur et sepulchrum uicinum erat, et campus ipse in Beniamin sorte contigerat rama: quoque ad eandem pertinebat tribum,

Commented [p48]: fol.24v (GB 42)

et a principe tribus: et ab ipso interfectionis loco consequenter eos qui occisi sunt filios eius uocauit. Deinde cum ostendisset incurabile illud uulnus infixum, ait. (Et noluit consolari: quia non sunt). Rursus etiam hic dicimus quod paulo ante dicebam: nunquam nos debere omnino turbari: cum accidunt aliqua quae promissionibus dei aduersari uideantur. Ecce enim adueniente ipso domino ad illius populi: immo totius orbis salutem: qualia populi exordia mater fugit intollerabilibus patria calamitatibus occupatur: caedes innumerae, omnibusque amariores mortibus perpetrantur. Cum ciues tunc utique fugarentur cum apostoli postea uaria ubique, et innumera etiam discrimina sustinerent: uerberatores tamen suos, ac persecutores facere dignatus est discipulos. (Defuncto autem herode: ecce angelus domini apparuit in somnis Ioseph in aegypto: dicens. Surge et accipe puerum et matrem eius, et uade in terram israel). Non iam dicit fuge: sed uade. Videsne rursum tribulationem requiem succedentem: deinde periculum imminere post requiem? Rediens enim montanam illam regionem reliquit: et in propriam rursus habitationem reuertitur: et crudelem illum paruulorum interfectorem uidit extinctum. Deinde ingressus domum: priorum discriminum reliquias offendit: filium scilicet tyranni uiuentem, atque regnantem. Quoniam autem modo in iudaea regnabat archelaus: cum ipsi prouinciae pilatus certe pontius praesideret: cum etiam recens adhuc esset herodis interitus: et necdum regnum illud fuisset in multa diuisum: nisi quia nuper patre defuncto filius interim pro ipso tenebat imperium. Nam frater quoque herodis eodem erat nomine: propter quod euangelista signanter addidit: (pro herode inquit patre suo). Quod si in iudaeam propter archelaum inquires uenire metuebat: debuit etiam galileam propter herodem timere. Sed mutandae regionis causa iam nulla remanebat: cum iam res profecto essent quietae. Omnis quippe impetus persequentis in bethleem, eiusque finibus desaeuierat. Qua utique caede completa opinabatur archelaus omnia iam peracta: atque in illa multitudine paruulorum: eum quoque qui solus quaerebatur extinctum. Alioquin si scisset mortuo patre: non occisum eum quem regem timebat futurum: sollicitior ipse fuisset in reliquum, atque in persequendo paternae crudelitatis imitator. Venit igitur Ioseph in nazareth: non solum periculi timore: uerumetiam patriae amore cogente, ut scilicet: et securius ibi habitaret, et gratius. Super qua responso angeli commonetur: quanquam lucas non dicat eum illuc ex responsi auctoritate uenisse: quia more purificationis impleto reuersi sunt in nazareth. Quidnam igitur sciendum est quod scilicet lucas illud tempus profecto describens: quod fuit priusquam in aegypto fugarentur: haec dixerit. Neque enim ante emundationem illuc eos deus ire iussisse: ne utique contra legem aliquid uideretur admissum. Sed ritum quidem illos purificationis implere: non tamen nazareth redire praecepit, ac tum demum in aegyptum fugere. Sed illi regionem patriae diligentes: istud ultro fecerunt. Qui enim in bethleem non nisi ob causam descriptionis ascenderant: cum prope ne standi quidem ibi haberent locum: ea re propter quam illuc uentum fuerat impleta: reuersi sunt nazareth. Propterea quippe, et angelus cum ipsorum faciens uoluntate in propriam illos domum remittit. Verum ne istud quidem ociose factum putemus: quod certe porro ante praedictum est: (ut impleretur inquit quod dictum est a propheta: quoniam Nazareus uocabitur). Quis igitur hoc asseruit prophetarum? Nequaquam scruteris ista: neque in huiusmodi fueris curiosus. Multa enim ex propheticis periere monumentis: quod de historia paralipomenon probare possibile est. Desides enim cum essent iudaei: nec desides modo: sed et impii alia quidem perdiderunt negligenter: alia uero tum incenderunt: tum conciderunt prophane. Et de prophanitate quidem tali hieremias refert. De negligentia uero in quarto regum libro legimus: quoniam

post multum temporis uix Deuteronomii sit uolumen repertum: defossum quodam in loco, ac pene deletum. Si autem absque ulla incensione templi, absque ullo impugnante ciuitatis tumultu sacri tamen libri uariae deperiebant: quis iam istud inter illas depopulationes, uastationesque hostium inter illa templi, ac totius urbis incendia contigisse miretur. Caeterum quia prophetae praedixerant: iccirco etiam apostoli nazarenum eum frequenter appellant. Hoc ergo est inquis quod prophetiam de bethleem fecit obscuram? Nequaquam: immo hoc ipsum illos potius ammonebat: et ad perscrutandum ea quae de illo dicta sunt, concitabat. Sic etiam nathanael ad eum inquirendum uenit, dicens. A nazareth potest aliquid boni esse? Erat enim uiculus ipse uilissimus: immo non ille tantummodo: sed cuncta prorsus regio galileae: propter hoc dixit. Interroga, et uide: quoniam propheta a galilea non surgit. Verum ille tamen ne inde quidem erubescens uocari ostendit quod nullius, quae secundum hominem magna uidentur, indiget. Nam et discipulos de galileae regione elegit, ubique occasiones amputans desidia, ac torpore languentibus, ac docens quod nullius rei indigeamus externae: si uouerimus studere uirtuti. Propterea ne domum quidem uspiam possidet, filius, inquit, hominis non habet ubi caput reclinet, et herodis insidias fugit, et natus in praesepio collocatur, et in diuersorio manet, et matrem elegit pauperem nos uidelicet erudiens ne quid horum esse erubescendum putemus. Itaque ab ipsis omnino principiis uniuersam mundi pompam, omnem superbiam: atque arrogantiam calcans: solius nos sectatores praecipit esse uirtutis. Cur enim tu de nobilitate patriae tumescas: cum te ego totius mundi iubeam esse peregrinum? Cunque talem esse te liceat: ut ad comparisonem tui totus hic orbis iudicetur indignus. Quemadmodum enim christianus ista debet despiciere: quae ne ab ipsis quidem gentilium philosophis alicuius pretii iudicantur. Sed longe extra bona hominis constituta, et extremi cuiusdam status sortita regionem. Et cur inquis paulus tale quid dicit? Secundum electionem autem charissimi, inquit propter patres. Sed require quando, et de quibus, et ad quos loquens hoc apostolus dixerit. Ad eos nempe hic sermo est qui ex gentilibus christiani de fidei priuilegio magnum quiddam tuebant: contraque iudaeos sese insolentius iactabant: atque hoc ipso eos a societate fidei repellebant. Reprimens igitur illorum tumorem: ad fidem istos trahit: atque ad eundem coelum credulitatis accendit. Caeterum quando de magnis loquitur uiris: atque in omni uirtute fortissimis: quemadmodum loquatur: attende. Qui autem, inquit haec dicunt: significant se patriam inquirere, et siquidem illius meminissent de qua exierant: habebant utique tempus reuertendi: nunc autem alteram meliorem expectant. Et rursus secundum fidem mortui sunt omnes isti non reportantes promissiones: sed de longe eas aspicientes, et salutantes. Et Ioannes quidem ad se uenientibus in clamabat. Ne uelitis dicere quia patrem habemus abraam. Et iterum paulus. Non enim omnes qui ex israel hi sunt israelitae: neque qui filii carnis hi filii dei. Quid enim filios samuelis necessitudo iuuat parentis: cuius non fuerunt uirtutis haeredes? Quid autem etiam moysi liberis paternae profuit cura iustitiae: cuius eis non successit imitatio. Itaque neque ad illos patris potestas quasi ex successione defertur: qui illum uocabulo tantum signabant parentem: sed ad eum migrat, qui illius erat filius uirtute non genere. E regione uero quid timotheo nocuisse creditur: quod fuit patre gentili? Quid autem e diuerso noe filius de patris uirtute lucratus est, qui ex in genuo factus est famulus? Vidisti certe quam non suffecerit ad suffragium liberis paterna nobilitas. Vitia siquidem uoluntatis uicerunt priuilegia naturae, et peccantem non modo de nobilitate patris: uerum de ipsa libertate etiam pepulerunt. Esau quoque nonne sancti ysaac erat filius: magno etiam patris fauore munitus, qui scilicet

Commented [p49]: fol.25r (GB 43)

studebat: atque cupiebat primatus ei benedictionem donare propter quod etiam ille omnia patris iussa faciebat. Sed tamen quia prauus moribus erat, nihil ex his omnibus adiutus prorsus est. Sed et iuxta naturae ordinem prior, et de patris uoluntate securior. Quia tamen displicebat deo omnia quae iam tenere uidebatur, amisit. Et quid ego de hominibus loquor? Iudaei quondam filiorum dei honore gaudebant: sed decoloratos uitiis nihil uiuit tanta nobilitas. Si igitur dei quis filius factus: nisi huic nomini meritum uirtutis addiderit, etiam maius subito profecto habebit supplicium. Quid mihi iam auorum: atque proauorum memoras dignitates? Hoc autem non in ueteri solum: sed in nouo etiam testamento contigisse certum est. Quot quot, inquit, receperunt eum: dedit eis potestatem filios dei fieri. Sed plurimis tamen ex huiusmodi filiis nihil patrem paulus profuisse denunciat. Si circuncidamini, inquit, christus uobis nihil proderit. Quomodo igitur his qui curam sui habere uoluerint: humanum poterit prodesse suffragium? Nequaquam ergo hominum accedamus sententiae qui de nobilitate, ac diuitiis gloriantur: ne in extremam inopiam decidamus: sed illam potius expetamus opulentiam: quae consistit in splendore uirtutum. Illam uero paupertatem refugiamus: quae nos constituit in squalore uitiorum: per quam ille diues uersus in pauperem est: qui ne unius quidem erat guttae dominus aquam certe multis precibus ambiebat. Nec est omnino inter nos quispiam qui tanta aegestate teneatur. Quamlibet enim aliqui nimia tabescant fame: aquae tamen non gutta solum: sed et copia aequaliter perfruuntur: nec ea solum: sed multo etiam maiore solatio. At non etiam ille diues qui usque ad guttae quoque inopiam singulari egestate deuenerat. Quodque erat multo acerbius nullum omnino aliud paupertatis solamen poterat inuenire. Quid igitur tota mente diuitiis inhiamus: quandoquidem nos istae in coelum euehere non possunt. Responde quaeso: si terrenus forte rex diceret: non posse diuitum quenquam in ipsius fulgere regno aut aliquo honore decorari: nunquid non certatim omnes abicerent inhonoratas repulsasque diuitias? Si igitur apud terrenum regem honorem nobis auferrent opes: continuo despiciabiles fierent: rege uero **coelorum** inclamante nobis, atque dicente: quia difficile sit nos cum diuitiis diuinae illius habitationis intrare uestibulum: non impendimus omnia. Nunquid non libentissime carebimus uniuersis, modo ut coelorum regnum introire mereamur? Et qua tandem digni uenia sumus: qui his nos omni ambitione circundamus quibus reiectis: interclusam hanc nobis uiam facile possumus aperire. At uero nos thesaurum nostrum non solum in archis recondimus: uerum etiam terrae defodimus: modo ne illum custodiendum transferamus in coelum? Quod faciendo tale quiddam facis, quale si aliquis agricola accipiens frumentum in terra fertili seminandum: uberem quidem agrum relinquat, in lacum uero frumentum omne demergit: ut eo nec ipse potiatur, et frumentum sui corruptione depereat. Sed illa uidelicet ab eis mira, et prorsus electa ratio proferatur. Quotiens enim nos ista culpamus, dicere solent non parum sibi consolationis afferri, quod ea uideant cum diligentia sibi cuncta seruari. Quinimmo non uidere sibi ista reposita esse: grande solatium est, et mira securitas. Tu uero propter reconditas tibi opes non solum sollicitudinis anxietate cruciaris: sed etiam mala caetera, multoque his grauiora perpeteris, formidando mortes, pugnas, et insidias, tum ne publica saeuat fames, et populus uacui uentris impulsu aduersus domum tuam corripiat. Cum certe ipse tu potius amando diuitias, et famem in urbem, et quod est fame grauius, hoc ipsum domui tuae discrimen importes. Neque enim facile uideas aliquos inopiae necessitate deficere. Possunt quippe multa uariis modis ad huiuscae miseriae solatium prouideri, propter pecunias uero, atque diuitias, caeterasque huiusmodi causas plurimos tum occulte, tum publice interemptos esse monstrauerim. Et multis quidem talium

Commented [p50]: fol.25v (GB 44)

exemplis malorum, uiae, agri, fora, omniaque iudiciorum loca plena sunt. Quinimmo si respicias mare ipsum: humano sanguine uideas cruentari. Non enim in terra tantummodo tyrannis ista dominatur: sed in pelago quoque multa cum insolentia, temulentiaque baccata est. Nam hic quidem congregandi auri cupidus nauigat: alter uero propter ipsum necatur aurum, et una: atque eadem tyrannis alium mercatorem: alium fecit homicidam. Quid igitur potest uel aerumnosius amore pecuniae: uel etiam perniciosius inueniri quando propter eam plurimi, et peregrinantur, et periclitantur, et saepe etiam trucidantur. Et quis inquis miserebitur incantatoris a serpente percussi? Oportebat enim ut scientes hanc crudelissimam tyrannidem, procul eius refugerent seruitutem: atque a tam inutili, et imperioso amore requiescerent. Et qua nam, inquis, hoc ratione possibile est? Si scilicet alium: idest coelestis regni amorem intra tuum pectus incluseris. Qui enim concupiscit illius regni gloriam, facile irridebit auaritiam. Qui semel christi seruus effectus est: non erit mammonae famulus. Cuius certe e regione fit dominus illa enim ut fugientem sequi: ita fugere consueuit sequentem. Nullum sic honorat: ut contemptorem sui: nec ita irridet aliquem: ut eos qui illam nimie concupiscunt: nec irridet modo uerumetiam uinculis eos mille circumligat. Itaque soluamus aliquando hos pessimos, artissimosque nodos. Quid rationalem animam in famulatum adducimus irrationalis materiae omniumque malorum parentis. Sed o grande ridiculum. Nos enim illam incessimus: at uero illa nos rebus impugnat. Sicut seruos quospiam per orbem nos iugiter in honorans, et quasi uenales per cuncta circumferens. Quo quid turpius possit: quidue indignius inueniri. Si enim insensibiles materias non uincimus: quemadmodum incorporeas possumus superare uirtutes? Si uilissimam terram, et abiectos lapides minime despiciamus? principatus quoque quomodo nobis, potestatesque subdemus? Quemadmodum uero ipsum illud poterimus decus castitatis tenere si enim aspectu subito splendor auri etiam nos sui cupiditate succendit? Quoniammodo possumus pulchram faciem pudico animo, ac oculo praeterire. Etenim tanto quidam in hanc tyrannidem amore concurrunt: ut eos ipse quoque aspectus auri saepe perturbet. Qui etiam facetum se loqui aliquid arbitrantur: cum quasi ludendo dicunt: iuuari quoque oculos quotiens aureus nummus aspicitur. Sed periculose o homo in talibus ludis. Nihil enim perinde, et animae oculis, et corporis: ut huiusmodi cupiditatis morbus incommodat. Hic quippe est amor ille teterimus qui lampades stultarum uirginum extinxit, easque a sponsi exclusit thalamo. Haec enim ut dicis species oculis accommoda: non sinit iudam ad domum respicere uoluntatem: quin etiam ut tecum duxit in laqueum: mediumque dirupit, postque illa omnia ad gehennae supplicia transmisit. Quid est hac igitur peste iniquius: quidue perniciosius, non dico materia pecuniarum: sed importuna ista cupiditate hominum: atque furiosa? Nam crebro et pugnasciet, et multo sanguine mortalium madet: omnique fera prorsus immanior incidentes sibi rabido ore dilaniat. Quodque his multo est grauius: ne ipsos quidem facit sentire laniatus. Oportebat enim eos qui tam dira patiuntur, et ad praetergradientes quosque tendere supplices manus, et impense in auxilium conuocare: qui e diuerso etiam delectantur, et gratificantur his morsibus. Quo quid unquam potest infoelicis: quidue furiosius iudicari? Haec igitur omnia **intelligentes**: fugiamus morbum hunc omnino letalem, et uenenatissimos auaritiae morsus remedio congruente curemus. Satis ab hac procul peste fugiamus, ut et hic tutam uitam habeamus: atque tranquillam, et thesauros consequamur futuros. Gratia et misericordia domini nostri ihesu christi: cui honor gloria in saecula saeculorum. Amen.

Homelia .x. ex capitulo tertio [fol.26r-28v]

In diebus illis uenit iohannes baptista predicans in deserto iudee: et dicens. Penitentiam agite: appropinquabit enim regnum celorum.

De quibus hoc uult intelligi diebus? Neque illud hic uidetur tempus notare quo adhuc ihesus puer nazareth uenisse legitur. Nam post triginta fere annos aduenit iohannes sicut lucas euangelista significat. Quemadmodum ait igitur in illis diebus. Mos est scripturarum, et utique celeberrimus hoc uti locutionis modo: non solum cum ad praeteritam narrationem aliud continuo tempus adiungitur: uerum etiam cum illa narrat quae post multorum annorum spatia contingunt. Si denique et dominus cum in oliueti monte resideret, et accedentes ad eum solliciti discipuli de captiuitate hierusalem: deque ipsius sciscitarentur aduentu, et certe nostris quam grandi utrunque hoc tempus medio diuidatur. Cum de urbis subuersione dixisset, sermonemque de his disputans terminasset: iamque ad dicendum de mundi fine transiret: tunc, inquit, haec uel illa erunt. Dicendo autem tunc, non utique tempora quae plurimum a se erant discreta, coniunxit: sed illud tantummodo quo haec euentura erant, tempus notauit, dicens (in diebus illis.) Non enim quasi continuo haec secutura monstraret id posuit: sed in illis, inquit, diebus in quibus certe ista contingerent: ad quae narranda progreditur. Et cuius inquit rei gratia post .xxx. annos ihesus uenit ad baptisma istud legem erat ueterem soluturus? Propterea usque in hanc aetatem quae omnia potest capere peccata in legis obseruatione permansit: nequis diceret ideo eum soluisse legem: quia eam non ualuisse implere. Neque enim omnis prorsus aetas cunctis uitis opportuna est. Nam primos adhuc annos imprudentia, et imbecillitas animi simul obsident. Adolescentiae uero tempus seruientior impugnat libido. Reliquam uero aetatem habendi maxime sollicitat cupido. Propterea igitur omnem hanc christus expectauit aetatem: per quod omne tempus iusticiam legis impleuit, ac tum demum uenit ad baptisma quasi cumulum illud cunctis obseruationibus legis imponens. Audi etenim quid loquatur. Sic inquit decet nos implere omnem iusticiam. Quod dicit huiusmodi est. Omnia iam legitima compleuimus: nec ullum transgressi sumus aliquando mandatum. Vnum adhuc deest solummodo: oportet etiam istud adiungi, sicque a nobis iustitia omnis implebitur. Iusticiam uero hic complementum cunctorum nominat mandatorum. Christum igitur propter eam quam diximus causam ad baptisma uenisse manifestum est. Sed inquirendum uidetur: unde ipsum baptisma, et quamobrem fuerit institutum. Quia enim non a semetipso iohannes: sed deo illum mittente ad mysterium istud accesserit: etiam lucas euidenter ostendit, dicens. Verbum domini factum est ad iohannem filium zachariae: idest praeceptum dei. Et ipse ait. Qui me misit baptizare in aqua: ille mihi dixit super quem uideris spiritum sanctum descendentem: hic est qui baptizat in spiritu sancto. Qua uero de causa ad baptizandi est missus officium? Et hoc nobis idem baptista declarat, dicens: quoniam uenerit in regione iordanis praedicans baptisma poenitentiae: in remissionem peccatorum. Et certe remissionem hoc baptisma non habebat. Hoc enim munus illius baptismatis erat: quod postea christus instituit. In hoc enim uerus homo noster crucifixus est, ac sepultus, et ante crucem nusquam prorsus remissio extitit peccatorum. Siquidem, ubique ipsius hoc sanguini deputatur. Idem enim istud paulus affirmans: sed emundati, inquit, estis: sed sanctificati estis, non per baptisma iohannis: sed in nomine domini nostri ihesu christi, et spiritu dei nostri. Et alibi ipse dicit iohannes quidem praedicaui baptismum poenitentiae, et non ait remissionis: sed ut

crederent in aduenientem post eum. Cum enim nondum pro peccatis mundi hostia fuisset oblata: cum necdum spiritus sanctus descendisset: nec peccatum esset solutum: nec inter dominum: atque homines inimicicia sublata: nec maledictum remotum: quomodo remissio peccatorum facta dicitur? Quid igitur est quod ait in remissionem peccatorum? Erant omnino iudaei prauissimae uoluntatis: nec peccatorum suorum mordebantur reatu: sed cum maximis sceleribus tenerentur obnoxii, audebant sibi tamen arrogare iusticiam. Quod certe praecipue a fidei illos ueritate decussit. Hoc enim etiam paulus accusans ait. Quoniam ignorantes dei iusticiam, et suam quaerentes statuere: iusticiae dei non sunt subiecti. Et rursus. Quid ergo dicemus: quod gentes quae non sectabantur iusticiam: appraehenderunt iusticiam: israel autem sectando legem iusticiae: **in** legem iustitiae non peruenit. Quare? Quia non ex fide: sed quasi ex operibus. Per quod omnino clare causam ipsorum signauit malorum. Venit autem ioannes nihil aliud faciens: quam ut illos ad peccatorum suorum cognitionem trahat. Hoc illius etiam habitus ipse ostendit: qui utique compunctioni, ac poenitentiae congruebat. Hoc ipsa quoque praedicationis uerba eius declarant. Nihil enim aliud aiebat: quam facite fructus dignos poenitentiae. Quia igitur propriorum obliuio peccatorum sicut etiam paulus ostendit insolentes eos aduersus christi dona: faciebat e regione uero delictorum memoria requirendi liberatoris, et consequendae ueniae desyderium suscitabat. Ad hoc ioannes praeparaturus aduenit suadens eis refugium poenitentiae ne scilicet puniantur, non ut emendentur omnino: sed ut humiliores poenitendo facti, et peccatorum suorum crebrius recordantes: ad dona remissionis accurrant. Vide igitur quam haec diligenter expresserit. Cum enim dixisset, quia uenerit praedicare baptisma poenitentiae: intulit in remissionem peccatorum. Quasi diceret ego illis confiteri peccata sua, et poenitentiam agere persuasi non ut purgarentur omnino: sed ut dignius postea remissionis dona susciperent. Si uero non seipsos ante culpasset: nequaquam gratiam requisissent. Non querentes uero gratiam: neque remissionem profecto meruissent, ita istud baptisma alterius: idest christi baptismatis praeparatio est: et iccirco dicebant ut crederent in aduenientem post eum praeter illam, quam diximus, aliam quoque causam baptismatis ponens. Neque enim dignum erat ut beatus ioannes singulas adiret domos et quasi appraehensa manu circuncideret christum: atque ipsum credendum esse clamaret, ac praesentibus cunctis: atque cernentibus beatam illam uocem emitteret: caeteraque cuncta compleret. Propterea igitur uenit ad baptisma. Nam et baptizantis fama, et causae dignitas omnes trahebat: atque ad iordanem uocabat, et frequentissimum quoddam colligebat theatrum: propterea, et aduenientium ad se tumorem reprimit, eisque suadet nequaquam de ipso magnum aliquid suspicari, ostendens illos extremorum esse reos malorum: per quae ob maximum illis imminere supplicium: nisi agant poenitentiam, et parentibus derelictis: eaque quam de illis habeant iocunditate contempta toto aduenientem christum corde suscipiant. Quo adhuc tempore in occulto erat non modo dignitas: uerum etiam praesentia ipsa christi, ita ut a plurimis, et mortuus crederetur recordantibus uidelicet eam caedem quae paruulos depopulata est. Et si enim duodecimo ostendit se aetatis suae anno: rursus tamen se caelauit, ac textit. Propterea igitur ad manifestandam cognitionem sui: clariore opus habebat et celsiore principio. Et iccirco tunc primum incoepit beatus Ioannes ea quae iudaei nusquam uel a prophetis uel a quibuscunque aliis audierant uoce clarissima praedicare. Nihil uero iam de terrenis promissionibus loquens regnum profecto annuncians instare coelorum regnum: hinc autem aduentum christi absque dubio christi, et priorem significat, et secundum. Et quid inquires ad iudaeos? Neque enim quid dicit intelligunt. Sed propterea inquit tectus loquor:

Commented [p52]: fol.26v (GB 46)

ut ipsa permoti obscuritate dictorum: ad inquirendum illum ueniant quem audiunt praedicari, in tantum uenientes ad se spebus melioribus erigebat: ut et publicam plurimi, et milites quid eos facere oporteret, inquirerent, ac sollicito interrogarent quemadmodum uitam suam instituere deberent. Quod certe signum euidentis erat: eos praesentium rerum curis leuatos: ad celsiora suspicere, iamque fideliter imaginari, tum supplicia, tum praemia futurorum. Cuncta quippe quae audiebant: quaeque cernebant ad altiorem eos sapientiam subleuabant. Considera enim quale tunc fuerit uidere hominem post .xxx. annorum spatia ab eremi uastitate uenientem filium certe pontificis: nullius prorsus ex rebus necessariis indigentem: mirabilem profecto omnibus, et per cuncta reuerendum: quem Esaias quoque testimonii sui auctoritate decorabat. Nam et ipse aderat praedicans eum, ac dicens. Hic est quem olim uenturum promisi clamantem in eremo uoce clarissima, ac praedicantem. Tanta enim gratiae largitate omnia haec futura propheticus sermo praedixerat: ut non solum ipsum dominum: sed etiam ipsum ministrum eius multo ante praecineret: nec illum solummodo pernunciaret: uerum etiam locum in quo erat habitaturus: sed et modum praedicationis eius doceret: quantaque per illum morum emendatio esset futura exprimeret. Considera igitur quemadmodum in eadem sententia, et si non in eadem omnino uerba conueniant euangelista scilicet, et propheta. Quid enim de iohanne Esaias ait? Cum inquit aduenerit clamabit parate uias domini: rectas facite semitas eius. Ipse uero cum aduenisset, aiebat. Facite fructus dignos poenitentiae. Quod utique tale est: quale si diceret parate uias domini. Vides igitur, et per illa quae propheta praedixerat, et per ista quae ipse praedicebat iohannes unum, idemque monstrari scilicet, et quod praecursor, et uiam domini paraturus aduenerit: non ut remissionem peccatorum daret: sed ut eorum praepararet animas: qui omnium dominum erant recepturi. Lucas uero etiam amplius aliquid adiecit. Neque enim initium solummodo indicasse contentus: omnem de ipso **prophetiae** ordinem narrationis inseruit. (Omnis inquit uallis implebitur, et omnis mons, et collis humiliabitur, et erunt praua indirecta: et aspera in uias planas: et uidebit omnis caro salutare dei). Vidisti certe quemadmodum ante ueniens propheta cuncta praedixerit: uidelicet, et quantus etiam ad christum populi concursus: et quanta per christum in melius rerum esset futura mutatio, quamque affluens bonorum coelestium largitas: quaeque horum omnium causa esset bonorum quanquam haec ipsa per allegoricam significauerit figuram. Quod certe genus loquendi maxime prophetas decet. Cum enim dicit omnis (uallis implebitur: et omnis mons: et collis humiliabitur, et erunt praua indirecta: et aspera in uias planas): ostendit: et humiles sublimandos: et ediuerso sublimes humiliandos, ac difficultatem legis fidei facilitate mutandam. Non iam inquit ad iustificationem merendam sudores peccatoribus imminentes: et labores: sed gratia omnibus occurrit, ac uenia plurimo salutis plena compendio. Deinde causam quoque ipsam quae id faceret ostendens (quoniam inquit uidebit omnis caro salutare dei). Non iudaei iam solummodo: atque proseliti: sed omnes terrae prorsus, ac maria, atque uniuersum humanum genus. Si quidem appellatione prauorum: omnem corruptam uitam, uitiosamque signauit: publicanos scilicet, atque meretrices: latrones, magosque significans: qui de priori conuersatione prauissimi ratis in reliquum gressibus cucurrerunt. Quod certe etiam dominus ipse dicebat. Publicani, et meretrices praecedunt uos in regno dei quoniam crediderunt. Id ipsum etiam alio sermone propheta praedixit. Tunc lupi inquit: et agni pascentur simul. Sicut enim ibi uallium appellatione uel collium inaequalitatem morum una dixit philosophiae aequalitate miscendam: ita hic quoque per irrationalium differentiam ostendit uitam hominum cultibus moribusque diuersam: in

Commented [p53]: fol.27r (GB 47)

eandem religionis coituras esse concordiam. Hic quoque causam ipsius societatis adiungens. Et qui inquit insurget esse gentium rector: in eum gentes sperabunt. Quod ibi, utique alio sermone signauerat dicendo. Quoniam uidebit omnis caro salutare dei. Illud sursum, deorsumque significans quod scientia euangelii huius ac singularis potentia toto diffundenda esset orbe terrarum: quae humanum genus a feris moribus, et lapideis cordibus ad plurimam mansuetudinem, ac teneritudinem mentis repente conuerteret. Ipse autem iohannes habebat uestimentum de pilis camelorum, et zonam pelliciam circa lumbos suos. Animaduertistis nempe quemadmodum ipsi prophetae aliqua praedixerint: aliqua uero euangelistis dicenda seruauerint. Et iccirco mattheus, et prophetiam posuit: et propria subiunxit non utique quasi superfluum esse, atque ociosum putans: si de sancti habitu quoque dixisset. Erat enim omnino mirabile humano in corpore tantam uidere tollerantiam. Quod certe iudaeos magis ad credendum trahebat cum in iohanne heliam cernerent, atque in illius beati recordationem: per istius uirtutem redirent: immo multo etiam maiore admiratione caperentur. Si quidem ille in urbibus pascebatur: hic uero ab ipsis incunabilis in eremo semper inhabitauit. Oportebat enim praecursorem illius qui omnia uetera disolueret: idest maledictionem, moerorem, dolorem, laborem, atque sudorem: aliquo ab his priuilegio uindicari, supraque ista consistere. Itaque non aratro curuus incubuit: non in sulcos in campum scidit: non in sudorem faciei suae panem comedit. Sed erat illi in praeparata mensa: et facilis amictus, et habitatio facilior amictu. Neque enim uel tecto indiguit ille, uel lecto: non mensam uel aliqua huiusmodi requisiiuit. Sed angelica quadam uita mortali in carne resplenduit. Propterea etiam uestimentum de pilis camelorum habuit: ut habitu quoque ipso mundi contemptum doceret, suadens caeteris nihil cum terra habere commune: sed ad priorem nobilitatem reuerti: quam certe habuerat adam, prius quam de uictu, uestituque curaret: ita ille tunc habitus poenitentiae pariter: et regni iudicia praeferebat. Neque uero dixeris: et unde illi cilicinum uestimentum: unde etiam ipsa zona qui certe in eremo ipse uersabatur. Si enim hinc pateris questionem: alia quoque horum similia plura reperies. Quemadmodum in solitudine hiemes, pluuiasque sustinuit: et hoc tenero adhuc corpore, atque aetate puerili. Quemadmodum ualuit rudis adhuc natura carnis tantas inaequalitates aerum cum illa ciborum tenuitate tolerare. Vt de reliqua eremi afflictione sileamus, ubi nunc illi sunt qui nimis illam inanem, atque uanam Cynicorum impudentiam pro uirtute sectantur? Quae enim philosophia aliquandiu quidem inclusum dolio coartari: post haec uero ingenti luxu intemperantiaque dissolui fulgere anulis: prolui phialis puerorum, atque puellarum ministeriis abundare: multaque alia pompae uanitate circumdari: et sub professione philosophiae utraque immoderatione delinquere? At non etiam iohannes talis apparuit: sed eremum ita ille habitauit ut coelum: omnisque uerae philosophiae uirtute decoratus est: et quasi angelus aliquis e coelo: ita in ciuitatem a solitudinis uastitate descendit. Ingens quidem athleta pietatis: ac uelut toto spectante mundo dei iudicio coronatus: et coelestis cuiusdam philosophiae dignitate resplendens. Et hoc nondum destructo, utique peccato: nec dum lege cessante: aut morte deuicta: nec con fractis certe aeneis portis: sed uetere adhuc morte regnante. Tantum enim ualet fortis animus, ac uirtutis semper amore flammatus: et ubique obuia sibi impedimenta transiliens: sicut etiam paulus in noui iam testamenti obseruatione faciebat. Et cur inquis etiam zona usus refertur? Mos iste apud antiquos uigebat priusquam in mollem istum, ac fluidum habitum laberentur, sic itaque et petrus cinctus inuenitur et paulus. Virum inquit cuius haec zona est. Helias quoque, sanctique caeteri istud uirtutis insigne gesserunt: quod scilicet in iugi opere uersabantur,

Commented [p54]: fol.27v (GB 48)

siue iter agerent: siue aliud quid necessarii, ac properandi laboris arriperent. Nec propter ista tantummodo: sed ut omnem, quoque habitum calcarent placendi, seque ad cunctos labores ipso, quoque habitu praepararent. Quod quidem ipse christus pro maxima praedicat laude uirtutis. Quid inquit existis uidere in desertum hominem mollibus uestimentis indutum? Ecce qui mollibus uestiuntur in domibus regum sunt. Si uero ille in omni uitae ratione mundissimus, coeloque ipso clarior: et prophetis celsior: quo nullus hominum maior fuit, quique tanta apud deum familiaritate gaudebat: ad omnem tamen patientiam durabat laborum: satis alta delictiarum fluxa despiciens: atque ad omnem se uitae rigorem coartans: quam nos satisfactionem afferre poterimus: qui post tot christi beneficia: postque mille nostrorum onera peccatorum: ne minimam quidem partem illius castigationis imitamur: sed commensationibus: et potationibus dediti: ac peregrino odore fragrantis: uel potius foetentes nihilque a theatralibus foeminis discrepantes: ac nosmetipsos eneruantes undique, ac undique relaxantes: in praedam diaboli praeparamur? Tunc exhibat ad eum omnis iudaea: et hierosolyma: et omnis regio iordanis: et baptizabantur ab eo confitentes peccata sua. Videsne quantum praesentia ualebat prophetae? Quemadmodum ad se fecit undique populos conuolare: quemadmodum illos ad peccatorum suorum cognitionem reduxit. Erat siquidem admiratione dignissimum tantam in hominis habitu fulgere uirtutem: tantaque in illo splendere constantiae dignitatem: quem utique tam ingentem uidebant: et aduersus omnem illam multitudinem quasi contra pueros insurgentem: plurimaque uultus gratia corruscantem, cum id quoque ad cumulum admirationis accederet: quod multo post tempore apparuisset propheta. Si quidem diu illis iam gratia ista defecerat, postque longum tempus ad eos fuerat reuersa, ipsum quoque praedicationis genus nouum erat, atque diuersum. Nihil quippe usitatum annunciabat, ac solitum: nulla praelia, nulla certamina, nullas de terreno hoste uictorias, non morbos, ac fames: non expugnationes babilonicas, ac persicas, non urbis captiuitatem: ne eorum omnino quicquam quae prius audire consueuerant: sed coelum annunciabat: et illud quod ibi promittitur regnum, atque e gehennae diuerso supplicium. Et haec cum illi, quoque qui prius habitabant eremum refugissent: non multum ante tempus occisis hominibus: qui iudae: et theodae coniurationem fouebant. Istos tamen nec haec quidem exempla ad conueniendum illuc fecerant tardiores. Neque enim iohannes ad tale aliquid illos conuocabat ut eis tyrannidem, dissensionemque suaderet: aut eiusmodi quicquam, aut quod iuueniles animi ardere consueuerunt. Sed ut auditores ad coelorum regnum uocaret scilicet: ideo neque secum illos retinet: nec per eremum circumducit sequentes: sed uenientes suscipit: et ad coelestem erudiens philosophiam: continuo domum remittit: per omnia illos docens, cuncta etiam terrena despiciere, atque ad praemia regni futurorum bonorum: et in eorum quottidie desyderio concitari. Hunc igitur etiam nos studeamus imitari: et omnem luxuriam, ac temulentiam relinquentes: ad preciosiorem uitam nos, undique coartemus. Tempus quidem confessionis incumbit his quoque qui baptismum consecuti sunt: aliis quidem ut post patentia criminum uulnera poenitentia interueniente curentur: et ad sacra mysteria redire mereantur: aliis uero et eam quam post lauacrum coeleste conceperant maculam diluentes: ad dominicam mensa munda iam conscientia, securaque conueniant. Absistamus igitur ab hac fluida, dissolutaque uita. Nequeunt enim omnino, nequeunt aliquando in unum: et confessionis lachrymae: et corporis conuenire delictiae. Et haec uos doceat beatus iohannes: et cibo suo, et habitu, et habitaculo. Quid igitur inquis? Ad huius tu uitae arduum nos imperas coartari? Non impero plane: sed suadeo. Quod si faciatis: et laudo. Sin uero istud uobis impossibile

iudicatis: saltem in urbibus constituti poenitentiae opera monstremus. Et enim iam iudicium assistit in ianuis quod si adhuc esset procul: nec sic quidem oportebat agere securius. Si quidem generalem illum mundi finem unius cuiusque nostrum uitae finis imitatur. Quia uero prope sit, atque in ianuis: audi paulum monentem. Nox praecessit, dies autem appropinquauit. Et rursus quantulum quantulum donec ueniat qui uenit: et non tardabit. Et signa quidem iam constant impleta: quae illum diem quodammodo uidentur uocare. Et praedicabitur inquit hoc euangelium regni in uniuerso mundo in testimonium omnibus gentibus: et tunc ueniet consumatio. Diligenter consyderate quae dicta sunt. Non dixit: cum creditum fuerit a cunctis: sed cum omnibus inquit fuerit praedicatum: et propterea subiunxit in testimonium omnibus gentibus: ostendens non se expectaturum ut omnes prius credant: et ita ipse qui praedixit, adueniat: Quod enim ait in testimonium omnibus gentibus hoc est dicere in accusationem, et redargutionem eorum qui euangelio credere noluerunt. Veruntamen nos audientes ista: immo cernentes: altissimo torporis sopore deprimimur: et illudentia nobis phantasmata somniamus: quasi nocte omnino profundissima soporati. Nihil siquidem a somnii uanitate praesentium differt rerum figura: siue illae tristes: siue sint prosperae. Exurgite, ergo iam deprecor a somno teterrimae istius noctis. Exurgite ut possitis solem uidere iustitiae. Nemo enim solem dormiens intuetur nec radorum eius decore oculos illuminat: sed cuncta quae se opinantur uidere, figmenta sunt somnii. Proptereaque maxime indigemus compunctione poenitentiae, multarumque lachrymarum: et ob hoc ipsum: quia cum peccamus nullo dolore compungimur: et quia magna peccamus: atque omnino talia quae modum indulgentiae uideantur excedere. Agamus tamen poenitentiam: et non modo uenia peccatorum: uerumetiam praemiorum gloria perfruemur. Poenitentiam uero dico: non solum ut a malis prioribus desistamus: uerum etiam ut bonorum operum fructibus impleamur. Facite inquit fructus dignos poenitentiae. Quo autem modo fructificare poterimus? Si utique peccatis aduersa faciamus: aliena rapuisti: et incipe donare iam propria. Longo es tempore fornicatus: a legitimo quoque usu suspendere coniugii, ac perpetuam continentiam saepius paucorum dierum castitate meditare. Iniuriam uel opere cuiquam uel sermone fecisti: refer benedictionis uerba conuictis, et percutientes te, nunc officiis, nunc etiam beneficiis placare contende. Neque enim uulnerato sufficit ad salutem tantummodo spicula de corpore euellere: sed etiam remedia adhibere uulneribus. Delitiis ante: et temulentia difflebas ieiunio et aquae potu utrunque compensa, ut famem superes imminentem. Vidisti impudicis alienum decorem oculis: foeminam iam omnino non uideas: maiore tactus cautione post uulnera. Declina inquit a malo: et fac bonum. Et rursus. Prohibe linguam tuam a malo: et labia tua ne loquantur dolum: sed doce me etiam bonum facere: qui malum uitare docuisti. Inquire inquit pacem: et persequere eam. Non tantum hanc dico pacem quae cum hominibus: uerumetiam quae cum deo est copulanda. Et bene ait: persequere: exagitata est enim undique: et prorsus explosa, ac terram relinquens in coelum profecta. Sed tamen possumus eam rursus reuocare si uolumus: si utique iracundiam, superbiam, atque iactantiam, omniaque abicientes impedimenta pacis: modestam hanc uitam, puramque sectemur. Nihil est enim ira ac temeritate deterius. Haec nanque est quae nunc in tyrannicam quandam superbiam animos extollit. Nunc eosdem prorsus seruili deiectione commutat: et hinc quidem ridiculos: inde uero reddit odiosos: contrariaque in unum uitia coniugit: adulationem arrogantiae copulando. Quid si nimietatem circuncidamus irae: et modeste humiles: et tute sublimes esse poterimus. Nam et corporibus nostris intemperantia de nimietate contingit. Cunque fines proprios,

Commented [p55]: fol.28r (GB 49)

certamque mensuram usus naturalis excesserit: tunc mille morbi: tunc funera acerba consurgunt: ut animalibus quoque inuenimus accidere. Circumcidamus igitur a nobis intemperantiam: et salutarem poculum bibentes: in corporis, atque animae sanitate maneamus. Sic enim etiam orationi digne, ac perseuerater poterimus incumbere. Nam et si non continuo accipimus quod rogamus: nihilominus permaneamus petentes: ut mereamur accipere. Neque enim uult deus sua dona differre: sed tardius dando quod petimus: instantiam nobis orationis indicit. Propterea: et aliquandiu: et annuere precantibus differt: et tribulationes irruere permittit: ut ad ipsum: et frequentius confugiamus: et expressius: nec ab eo discedamus aliquando. Tale aliquid faciunt mansuetiores filiorum parentes: cum parulos suos uiderint a se quidem saepe discedere: aequaeuorum autem suorum lusibus detineri: praecipiunt famulis terribilia multa simulate: ut exagitati etiam metu paruuli: ad maternum sinum confugere festinent. Ita etiam deus, non modo ab aliis nos saepe tribulari sinit: sed nonnunquam etiam ipse plagam minatur: non ut eam in nos inducat: sed ut nos ad se potius adducat. Si quidem cum ad ipsum fuerimus reuersi: continuo dissoluit timorem. Quod si quales in tribulatione sumus: tales etiam essemus in requie: nequaquam egeremus afflictionibus erudiri. Et quid ego de nobis loquor? illis quoque quos legimus sanctis plurimum eruditionis de tribulatione ueniebat: propter quod propheta dicit. Bonum mihi quia humiliasti me: ut discam iustificationes tuas. Ipse quoque dominus dicebat apostolis. In mundo tribulationes habebitis. Idipsum significabat et paulus cum diceret. Datus est mihi stimulus carnis meae angelus sathanae qui me colaphizet. Et iccirco ter dominum deprecatus est: ut ab eo illa temptatio discederet: sed impetrare non potuit: quia scilicet maxima per illam commoda colligebat. Quod si etiam sancti dauid uitam uelimus inspicere inuenimus eum profecto inter pericula clariorem: nec illum tantummodo: uerumetiam caeteros sanctos. Nam beatus iob maxime cum tribularetur, effulsit: et ioseph deo in tribulatione plus placuit. Iacob quoque, et eius pater: quique unquam iustorum fuerint: clariores de tribulationibus texuerunt coronas: quorum aliqui ipsa etiam morte coronati sunt. Quae omnia consyderantes iuxta sermonem sapientiae: non deficiamus: non festinemus in die temptationis: sed ad illud praecipuum erudiamur unum ut uiriliter cuncta tolleremus: nec de his quae nobis accidunt quaestionem curiositate moueamus. Nosse enim quando tribulationes auferri oporteat: illius est qui eas permisit inferri. Illatas uero cum omni gratiarum actione tollerare nostrae opus est uoluntatis: quod si fiat: bona proculdubio etiam omnia consequemur. Vt igitur haec cuncta proueniant: scilicet ut: et hic probatores: et illic clariores esse mereamur: suscipiamus aequo animo quicquid fuerit illatum, gratias agentes ei qui multo amplius quam ipsi nos quid nobis expediat, agnoscit. Quique in amore nostri facile parentum uincit affectum: et ad singula quaeque discrimina, utraque haec nobismetipsis iugiter incantantes tristitiam comprimamus. Glorificemus uero in omnibus dominum pro nobis cuncta facientem nobisque omnia prouidentem. Sic enim facile: et eas quae uirtuti opponuntur repellemus insidias: et immarcessibiles consequemur coronas: gratia, et misericordia domini nostri ihesu christi: cui gloria: et imperium cum patre: et spiritu sancto in saecula saeculorum. Amen.

Commented [p56]: fol.28v (GB 50)

Homelia .xi. Ex capitulo .iii. [fol.28v-32r]

Videns autem multos phariseorum: et saduceorum uenientes ad baptismum suum: dixit eis. Genimina uiperarum quis demonstrauit uobis fugere a uentura ira? Facite ergo fructum dignum penitentiae. Et ne uelitis dicere intra uos patrem habemus Abraam. Dico enim uobis: quoniam potens est deus de lapidibus istis suscitare filios Abrae. Iam enim securis ad radicem arborum posita est. Omnis ergo arbor quae non facit fructum bonum excidetur: et in ignem mittetur. Ego quidem baptizo uos in aqua in penitentiam: qui autem post me uenturus est: fortior me est: cuius non sum dignus calciamenta portare.

Quemadmodum igitur christus ait: quia non crediderunt iohanni? quia scilicet non erat aliud non credere iohanni: nisi quem ille praedicabat nolle suscipere. Nam et prophetias: et legislatorem uidebatur audire: sed tamen obedire eos illis negauit: quoniam prophetatum ab illis dominum suscipere noluerunt. Si enim inquit crederetis moysi: crederetis forsitan et mihi. Et cum interrogarentur a christo: baptisma ioannis unde esset: dixerunt: si dixerimus de terra timemus populum: si uero dixerimus de coelo dicet nobis: quomodo ergo non creditis ei? Et ex his omnibus illud liquido comprobatur: quod aduenerint quidam: et baptizati sunt: non tamen ad fidem quoque quae praedicabatur, accesserint. nam ioannes euangelista quoque malignitatem eorum euidenter ostendit: ex eo scilicet quod ad baptistam miserant sciscitandum: si tu es helyas: si tu es christus: propter quod intulit. Qui autem missi fuerant: erant ex phariseis. Quid igitur populi? nonne idipsum quidem putabant? Sed illi simplici illud suspicabantur animo: nulla prorsus ratione fuscato. Pharisei uero occasionem qua aliquid repraehenderent, quaerebant. Quia enim manifestum erat ex uico regis dauid christum esse uenturum: hic uero de leuitica ueniebat tribu: insidias ei in interrogatione posuerunt: ut si hic aliquid loqueretur: illi ad accusandum repente consurgerent. Hoc igitur etiam per ea quae secuntur, exposuit. Ioanne quippe nihil horum quae illi expectauerant confitente: tamen reprehendere non morantur dicentes. Quid ergo baptizas si tu non es christus? Atque ut discas quoniam alia quidem pharisei: alia uero populi ad eum uoluntate ueniebant: audi quemadmodum euangelista istud quoque declaret de populo quidem dicens: quia aduenirent ut baptizarentur ab eo: confitentes peccata sua. De phariseis uero haud si militer: quoniam uidens multos uenientes ad baptisma dixerit serpentes genimina uiperarum. O admirabilem animi magnitudinem, stupendamque constantiam: quam libere illis omnibus loquitur qui propheticum semper sitiebant cruorem, quique in nullo erant serpentibus mitiores. Quanta: et ipsos: et ipsorum parentes libertate castigat. Sed dicat hic aliquis libertatem quidem illam fuisse praecipuam. Caeterum illud esse quaerendum utrum narrationem aliquam habuerit ipsa libertas. Neque enim peccantes uiderat: sed post peccata conuersos: propter quod nec increpare debuerat: sed e regione laudare, atque suscipere: quia scilicet urbibus ac domibus derelictis ad eremum cucurrissent: ut ueritatem praedicationis audirent. Quid ergo dicemus? Non utique illum absque consyderatione tanta seueritate fremuisse: et neque praesentibus: neque absentibus pepercisse. Nam quia reuelante sibi deo cordis eorum occulta perspexerat, eosque superbum sapere de parentum nobilitate cognouerat: hanc illis perditionis esse causam: et hinc in ultimam eos sciebat praecipitatos esse desidiarum: satis necessariae radicem arrogantiae huius incidit. Propterea illos Esaias sodomorum principes, et gomorreorum plaebem uocat. Et alter propheta dicit. Num sicut filii aethiopum uos estis mihi? Et

Commented [p57]: fol.29r (GB 51)

prorsus omnes ab hac eos iactatione deducunt: reprimentes illorum tumorem qui eis innumerabilium causas: pariebat etiam malorum. Sed prophetae inquires consequenter: siquidem illos peccantes uidebant. Hic uero qua de causa: quare ratione idipsum facit: cum eos certe uideat ad obediendum paratos? proculdubio ut faciat paratiores. Nam si sermonem ipsius diligenter intendas: increpationi temperamentum laudis admiscet. Haec quippe dixit admirans quod ea quae illis pene impossibilia uidebantur: uel sero implere potuerunt. Huiusmodi igitur increpationis inuitantis est potius, atque ad uigorem animi coartantis. Cum enim illos resipuisse miratur: et pessimam prius eorum conuersationem fuisse: nunc laudabilem esse conuersationem declarat. Quid inquis factum est: quod cum illorum essent filii tanquam nequiter educati: susceperunt subito poenitentiam, et eam nobis non suis parentibus offerentes? Vnde haec facta est repente tanta conuersio? Quis uoluntates eorum asperas mitigauit? Quis uulnera immedicabilia curauit? Et consydera quemadmodum illos ab ipsis omnino principiis attentos, attonitosque reddiderit: de gehenna scilicet inferendo sermonem. Non enim aliquid usitatum locutus est: neque dixit. Quis uobis demonstrauit bella uitare, et irruentes fugere impetus barbarorum captiuitates, morbos ac fames? Sed aliud quoddam supplicium comminatur: quod nunquam certe illis fuerat ante manifestum. (Quis inquit demonstrauit uobis fugere a uentura ira)? Bene autem illos etiam genimina uiperarum uocauit. Siquidem id serpentium genus: ita in parentis festinat exitium, ut aluo qua portatur exesa, in uitam prodeat morte gignentis: quod isti quoque faciebant patrum sanguine, ac matrum madentes: et sceleratis manibus eos a quibus ad ueritatis lumen ducebantur, interficientes magistros. Nec sola tamen increpatione contentus: adiungit etiam uerba consilii. (Facite inquit dignos fructus poenitentiae). Non inquit sufficit a malignitate fugisse: nisi ad uirtutis studia transeatis. Non hic usitata illa opus est etiam mobilitate: ut ad tempus quoddam per compunctionem repressi: rursus ad malitiae uestrae familiare redeatis. Non enim tali conditione uenimus: quali etiam priores prophetae: multo sublimiorem in partem rerum est facta mutatio. Siquidem adest ipse iudex et dominus regni ad celsiorem homines philosophiam ducens, atque in coelum uocans: et ad eam quae ibi fulget conuersationem trahens: propterea occultatum etiam de gehenna pando sermonem. Nam et bona, et mala quae annunciantur aeterna sunt. Nolo te ergo in eisdem uitis permanere: nec proprias culpas obumbrare suffragiis, Abraam, ysac, et Iacob: superba uoce resonantes, ac de sanctorum uobis parentum nobilitate plaudentes. Haec uero dicit: non quo prohibeat eos sese ex illis genitos confiteri: sed quo proculdubio maneat: ne praeclarae illi iustitiae confidant parentum: cum tanta illi squalleant uitiositatis in curia. Simul et conscientiarum secreta prodit, et futura praedicat. Nam postea inueniuntur haec ita dixisse. Nos inquit patrem habemus Abraam, et nulli seruiuimus unquam. Quia igitur hoc erat quod in superbiam eos maxime erexerat, atque perdiderat. Id etiam ipse reprimit in primis. Consydera uero quemadmodum patriarchae honore seruato istos ad studium correctionis hortetur. Dicendo enim ne uelitis dicere quoniam patrem habemus Abraam: non ait nihil uobis prodesse potest patriarcha: sed minus quodammodo id locutus, ac lenius. **potest**, inquit, deus de lapidibus istis suscitare filios abraae. Nonnulli quidem opinantur, hoc illum dixisse de uocatione gentilium, quos metaphoricis lapides nominauerit. Ego tamen aliam quoque huius dicti intelligentiam esse prospicio. Quae uero est ista? Ne inquit putetis quoniam si pareatis ipsi absque filiis patriarcham deus esse patiatur. Non erit istud omnino: non erit. Deo enim possibile est filios ei etiam de lapidibus suscitare: atque ad nobilitatem propinquitatis eius adducere. Siquidem et ante sic factum est: homines

Commented [p58]: fol.29v (GB 52)

quidem ex lapidibus fieri tale est: quale fuit puerum de sterili matre procedere. Quod etiam propheta significans: aspiciat inquit in solidam petram de qua excisi estis: et in foueam lacus de quo effossi estis. Aspiciat in Abraam patrem uestrum: et in saram quae genuit uos. Huius igitur illos prophetiae admonens et ostendens: quoniam prius quoque tam admirabili modo eum fecisset parentem: ut quodammodo ex lapidibus ei filium dedisse uideatur: nunc quoque istud dicit esse possibile. Et consydera quemadmodum terreat quidem: nec tamen prorsus abscidat. Non enim dixit: iam suscitauit: ne semetipsos desperare cogantur: sed potest inquit suscitare. Nec uero ait potest homines ex lapidibus facere: sed quod multo erat pretiosius: filios inquit Abraae. Nempe consydera quemadmodum illos a iactatione etiam carnali: et refugio istius propinquitatis abduxerit: ut potius in conuersione uera et conuersione sancta spem salutis locarent. Vidisti quemadmodum cognationem carnis excludens: hanc quae per fidem constat, induxerit. Perpende igitur quemadmodum ex consequentibus quoque augeat hunc timorem: et sollicitudinem mentis extendat. Cum enim dixisset potest deus ex lapidibus istis suscitare filios Abraae: intulit. (Ecce securis ad radicem arboris posita est): ut sermonem faceret per cuncta terribilem: opus quippe erat talium auditorum magistro castigationis plena doctrina: per quam commoueret, atque excitaret animos, multo iam tempore in terrenis operibus uolutatos. Quid enim dico inquit? Quod a patriarchae satis cognatione remouendi: quod uisuri alios ex lapidibus in uestram succedere dignitatem? Non enim hucusque tantum supplicia uestra perueniunt: uerumetiam in ulteriora procedunt. (Ecce iam inquit securis ad radicem arborum posita est). Nihil terribilius hac ipsa exhortatione sermonis. Non enim adhuc illis falcem uolantem: non destructionem sepi: non conculcationem uineae comminatur: sed securim secantem: quodque multo est terribilius imminet: et iam, iamque caedentem. Quia enim in prophetarum uerbis increduli saepe dicebant: ubi est dies domini? et ueniat consilium sancti israel, ut sciamus: eo quod multa annorum spatia quae dicebantur, uenirent: necessarie ab hac illos desidia retrahens mala ipsorum uicina constituit. Id enim egit dicendo iam et radicibus securim admotam esse monstrando. Nihil inquit est medium: sed ipsi iam radici imminet prorsus adscisio. Neque enim aut ramis minatur: aut fructibus: sed ipsi utique radici, ostendens illos si forte neglexerint immedicabiliter esse feriendos: et ne spem quidem curationis esse habituros. Non enim qui aduenit seruus, ut priores: sed profecto omnium dominus grauissimam certe contemptoribus suis, ac potentissimam inferens ultionem. Attamen cum etiam maxime terrisset: non eos sinit desperatione concidere: sed ut paulo superius non dixit: quoniam suscitabit deus: uerum quia potest suscitare filios Abraae: consolationem quandam admiscendo terrori: ita hic quoque non ait quod radicem iam ipsam ictus securis attingat: sed quia interim posita sit: et radici prorsus admota. Nec quicquam iam esse dilationis ostendit. Cunque eam iuxta inquit admouerit: uos tamen ipsius facit incisionis auctores. Si uelitis quippe conuerti et esse meliores: securis ista remouebitur: nihil prorsus operata. Si uero in eisdem studiis permaneat: radicitus arbores desecabit. Propterea nec a radice remouetur: nec tamen aduersus radicem mouetur et caedit: quorum unum agit ne uos metipsos in otium resoluatis: aliud uero ut discatis posse: uos etiam breuissimi temporis posse conuersione saluari. Et iccirco undique auget timorem: excitans eos ad poenitentiam et poenae compellens. Nam et a stemate abduci parentum: et in filiorum locum alios induci: et poenam iam in ianuis assistere, et intollerabilia esse patienda: utraque haec enim quae per radicem, securimque monstrauit, idonea erant: etiam nimis iacentes, oppressasque torpore animas suscitare: et

ad studium uirtutis attollere. Hoc igitur etiam paulus ostendens ait. Quoniam dominus breuiatum faciet uerbum super uniuersum orbem. Sed nihil timeas: quinimmo uel maxime time modo ne in desperationem uenias per timorem. Adhuc quippe habes spem conuersionis incolumen: non enim processit immutabilis illa, iamque ad puniendum definita sententia: neque ut caederet uenit securis: alioqui quid illam ferire prohiberet iam radicibus inminentem: sed ut te terrore faceret meliorem: et expectatum fructum afferre compelleret. Propter quod intulit. Omnis arbor quae non facit fructum bonum: excidetur et in ignem mittetur. Cum uero dicit (omnis) uniuersum honorem carnalis nobilitatis excludit: etiam si ipsius inquit Abraae fuerit nepos, et mille a quibus ducis genus patriarchas enumeres: duplicem poenam subibis: si bonorum fructuum inanis extiteris. Horum itaque seueritate uerborum et publicanos terruit: et militum corda tremere fecit: non in desperationem illos utique mittendo: sed ab omni prorsus desidia liberando. In ipso siquidem timore plurimum erat consolationis inclusum: dicendo enim (quae non facit fructum excidetur, et in ignem mittetur) ostendit quod quae facit fructum bonum ab omni proculdubio supplicio uindicetur. Et quomodo inquit fructum facere possumus: ictu iam securis instante, et breuitate temporis coartante, atque indutiarum foedera resolvente? Potestis inquit. Non enim talis est iste fructus: qualis est arbor, longum nimirum tempus expectans: et horarum necessitatibus seruiens: nec absque magna difficultate proueniens: sed uelle sufficit, statimque arbor erumpet in germina. Neque enim tantummodo radicis natura: uerumetiam ars agricolae arborem istam colentis plurimum ad ferendum fructum opitulatur. Ne igitur dicerent: nimia nos festinatione conturbas. Vrges prorsus, atque angis: superponendo utique securim, et excisionem celerem comminando: tum etiam exigendo fructus tempore instantis supplicii intulit: quo ostenderet asserendi fructus facilitatem. (Ego inquit uos baptizo in aqua. Qui autem post me uenit: fortior est me: cuius non sum dignus corrigiam soluere calciamenti. Ipse uos baptizabit in spiritu sancto, et in igne). Per haec profecto demonstrat: quia sola opus sit uoluntate ac fide: non laboribus ac sudoribus: quanquam est facile baptizari: tam sit etiam facile imitari: fierique meliorem. Postquam uero mentes eorum concussit terrore iudicii, et expectatione supplicii: et nomine securis: et ipsorum repulsione: et aliorum introitu filiorum, et geminatione poenae abscisionis scilicet et combustionis. Cunque undique eorum duritiam mitigasset, atque ex tot malorum timore ad liberationis desyderium suscitasset: tum demum de christo intulit mentionem. Neque uero simpliciter: sed multo cum cumulo, eminentiaque sermonis. Deinde cum ostendisset grande illud medium quod inter se, christumque distingueret: ne gratiose id ipsum dicere uideretur: ab eo quod ex alterius rei comparatione conceditur: etiam istud destruxit. Neque enim continuo dixit: non sum dignus soluere corrigiam calciamenti eius: sed postquam baptismatis sui professus est uilitatem: nec quicquam illud amplius habere monstauit: quam ut eos ad poenitentiam duceret. Non enim dixit in aqua remissionis: sed poenitentiae. Tum demum ponit etiam christi baptisma ineffabilium donorum liberalitate cumulatum, ac si diceret. Neque quia post me illum audistis uenire: quasi posteriorem despiciendum putetis: donorum eius audite uirtutem, et liquido cognoscetis: quia nihil grande: nihilque dignum illius honore protulerim dicendo: non sum dignus soluere corrigiam calciamenti eius. Cunque audieritis quod me ille sit etiam fortior: nequaquam putetis me istud comparationis more dixisse: qui ne inter seruos quidem eius sum dignus collocari: etiam seruos eius extremos, neque uilissimam partem in ipsius mihi ministerio uendicare. Propterea enim non posuit calciamenta simpliciter: sed corrigiam: quae certe omnium

Commented [p59]: fol.30r (GB 53)

uidetur extrema. Deinde ne humilitatis potius quam ueritatis putetur esse quod dicitur: ex ipsis documentum rebus assummit. (Ipse inquit baptizabit uos in spiritu sancto, et in igne). Videsne quanta sit baptistae: quamque admiranda sapientia. Quando enim ipse praedicat: affert omnia plena terroris: et quae animos auditorum maxima prorsus comminatione concutiant. Quando uero illos ad christum remittit: iocunda ponit, ac prospera: et quae facile possint recreare metuentes. Non enim comminantem securim: non excidendam et comburendam proponit arborem non iram futuram adducit in medium: sed indulgentiam peccatorum, interitumque poenarum iustificationem, sanctificationem, liberationem filiorum, adoptionem, fraternitatem, cohaereditatem, communionemque christi: et sancti spiritus dona largissima. Haec etenim uniuersa pariter complexus est, dicendo. Ipse uos baptizabit in spiritu sancto: ipsa quoque translatione sermonis exprimens gratiae largitatem. Non enim dixit: dabit uobis spiritum sanctum: sed baptizabit uos in spiritu sancto. Iam uero commemoratione ignis adiuncta: rursus ipsius gratiae uahemens, atque incompraehensibile signauit. Perpende igitur quales tunc fieri consequens fuerit auditores: cum certe cernerent posse se subito effici similes prophetarum illorum utique magnorum. Propterea quippe etiam ignis intulit mentionem: ut eos ad illorum recordationem uocaret: quibus in hac specie apparuerant uisiones. Sic denique beato Moysi in rubo locutus est deus: sic omni populo de monte syna. Sic Ezechieli quoque de cherubyn. Consydera uero quemadmodum etiam **suscitet** auditorem: primum utique illud ponens: quod post omnia esset futurum. Oportebat quippe prius et agnum occidi: et interim peccatum et inimicicias solui: et fieri sepulturam, et resurrectionem sequi: et tum demum aduenire spiritum sanctum. Verumtamen interim nihil horum dicit: sed illud ponit extremum: propter quod certe facta sunt omnia: quodque tale est, ut libentissime, et ab illis audiri possit, et recipi: ut cum didicerit auditor: quoniam spiritum accipiat dei: ipse iam secum retractet: quoniam id fieri possit modo tam late regnante peccato. Vnde illum rursus excipiens sollicitudine attonitum, atque ad discendum paratum: consequenter inferat etiam de passione sermonem: nullo utique iam hinc scandalo subsistente: post tam grande donationis augmentum: propter quod clamat rursus, et dicit. Ecce agnus dei qui tollit peccata mundi. Non dixit remittit: quod profecto maioris pietatis est: sed qui tollit, inquit. Non enim tale est peccatum indulgere simpliciter: quale suscipere. Illud enim absque periculo fieri potest: hoc uero per mortem. Rursus uero dicebat: quia filius dei est. Sed ne hoc quidem apertam illius ostendebat audientibus dignitatem. Neque enim iam nouerat illum esse dei filium naturalem: sed de tanto spiritus sancti munere etiam illud profecto firmatur. Propterea etiam pater mittens Ioannem: hoc dignitatis christi documentum dedit. (Super quem uideris inquit spiritum descendentem sicut columbam: et manentem super eum: hic est qui baptizat in spiritu sancto). Vnde etiam ipse pronunciat. Et ego uidi, et testimonium perhibui: quia ipse est filius dei: ut uidelicet ostenderat: ex illo etiam istud liquido claruisse. Denique quia prospera nunciando recreauerat auditorem, atque aliquantulum a timore laxauerat: sequenti eum rursus sermone restrinxit: ne ad desidiam a securitate transiret. Talis nanque erat natio iudaeorum: ut si paulo amplius fuissent in laetitiam per iocunda laxati: facile in deterius uerterentur. Propter quod terribilia rursus inducens, ait. Cuius uentilabrum in manu sua. Superius tantummodo supplicium memorauerat. Hic uero ostendit, et iudicem. Iamque signate poenam ipsam mortem esse dicit aeternam, dicendo. (Paleas autem comburet igne inextinguibili). Videsne eum, et dominum esse rerum, et eundem rursus agricolam pariter, ac patrem: de quo alibi pater meus inquit agricola est. Quia enim

Commented [p60]: fol.30v (GB 54)

dixerat securis ad radicem arborum posita est: ne necessarium huic operi laborem putares, uixque inter abscidendum unumquenque, et reseruandum haberi posse iudicium: ex alio opere inducit etiam facilitatem: ostendens ipsius uniuersum esse mundum: neque eum uocasse alienos. Nunc uero cuncta permixta sunt. Et si enim appareat frumentum refulgens: sed tamen quasi in area sparsum est: non quasi in horreo congregatum: in futuro erit multa discretio: ubi nunc illi sunt qui gehennam esse non credunt. Duo quippe pariter hic posuit: quia scilicet et credentes baptizat spiritu sancto: et comburat incredulos. Si igitur illud uerum est: proculdubio et istud est uerum. Propterea enim simul utrunque praedixit, ut ex hoc quod iam factum est: etiam illud quod adhuc differtur: credamus futurum. Nam ipse quoque christus dominus seruat hanc dispensationem loquendi: saepe in eisdem rebus: saepe etiam in contrariis duas prophetias pariter collocando: quarum unam hic impleat: alteram spondeat in futuro: ut ab his qui de promissionibus eius pertinacius dubitant: ex hac quae iam facta est: etiam illa quae impleta nondum est, credatur implenda. Siquidem et illis qui propter ipsum mundi huius cuncta contemnerent: centuplum in praesenti tempore: in futuro autem uitam promisit aeternam. Ex his utique quae in praesenti saeculo praestat: uera esse etiam futura declarans. Quod etiam Ioannes hoc fecit loco simul utrunque ponendo: quoniam scilicet et baptizet in spiritu sancto: et comburat igni inextinguibili. Si igitur non et apostolos baptizasset in spiritu: et quotidie omnes uolentes: posses de eo quoque quod simul posuit fortasse dubitare. Si uero quod difficilius uidebatur et grandius: ac supra omnem prorsus ire rationem factum tamen est: fitque quotidie: quomodo illud quod et facile et iuxta rationem sit: non uerum esse contendis. Quia uero dixerat baptizabit uos in spiritu sancto et igni, magnaue hinc repromittebat bona: ne cuncta quae erant dicta despiciens: in turpe te otium relaxares: intulit uentilabrum: perque hoc iudicium designatum. Nolite inquit putare sufficere baptisma: si post illud prauis esse persistitis. Opus enim nobis est multa philosophia, multaue uirtute. Propterea illos post comminationem securis: ad lauacrum cohortatur: post gratiam uero lauacri de uentilabro, ignique deterret. Atque illorum qui necdum baptizati sunt, nullam prorsus discretionem facit: sed generaliter: omnis inquit arbor, quae non facit fructum bonum: excidetur, et in ignem mittetur: per quod cunctos profecto infideles significat puniendos. Inter baptizatos uero distinguit: quia proculdubio sic sciebat futurum: ut plurimi: ex his etiam qui credidissent: indignum fide fructum suae conuersationis ostenderent. Nullus igitur efficiatur ex parte palearum: ne uentilabro huc, illucque facile rapiatur: neque malis cogitationibus applicetur miserabiliter ab illis per cuncta iactandus. Si enim in frumenti soliditate permanseris, etiam si tribulatio irruat: nihil tibi suadebit incommodi. Illae siquidem in aeris rotae speciem serarum gerentes: frumentum undique non conferunt. Si uero in infirmitatem decideris palearum: et hic intolleranda patieris a cunctis omnino concisus, et ibi immortale supplicium sustinebis. Si quidem omnes huiusmodi etiam ante illius fornacis incendium: pabulum hic efficiuntur irrationabilium passionum: sicut et paleae ab irrationabilibus, uorantur animalibus, et ibi rursus esca erunt ignium, atque materia. Neque uero istud loquendi genus ociosum esse aliquis existimet. Nam simpliciter, nudeque dicere: quia ipse de uniuscuiusque actibus iudicabit: non tanta facit suscipi facilitate sermonem. At uero eundem sensum comparatione uestire, atque hoc modo totum exequi ad penetrandos animos multo est accommodatius. Cunque maxima ad se auditorem delectatione perducit: propter quod plurima eis dominus quoque ipse loquitur sic. Nam et agrum et aream et messem et uineam et torcular: et sagaenam et piscium capturam, caeteraque huiusmodi: in quorum

Commented [p61]: fol.31r (GB 55)

quotidie uersabatur usu: uerbis suis saepe miscebat. Quod etiam baptista hoc fecit loco: eorum quae praedicta sunt praebet grande documentum: sancti scilicet spiritus donum, ac si diceret. Qui tantum potest: ut etiam peccata dimittat: et sanctum spiritum largiatur: quanto magis poterit ista perficere? Vidisti nempe: quam consequenter resurrectionis uerbum ante praemisit, et qua inquit ex causa noluit ea signa memorare: quae ab ipso continuo erant futura: quia scilicet hoc quod ait maius omnibus erat: propter quoque istud cuncta illa facta sunt miracula. Itaque caput ipsum ponens bonorum: simul omnia compraeendit: destructionem profecto peccatorum: mortis interitum: maledictionem remotam: proelia dissoluta: in paradisum introitum: in coelos ascensum: conuersionem cum angelis copulatam: futurorum communionem bonorum. Pro his quippe omnibus sancti spiritus pignus accipitur: quem scilicet euangelista memorando simul: et resurrectionem corporum nominauit: et miracula illa signorum: et in coelorum regno consortium. Et illa utique bona quae oculus non uidit: nec auris audiuit: per illud nanque donum haec nobis cuncta praestantur. Erat ergo superfluum mentionem facere signorum: quae paulo post essent futura, et certissimo oculorum probanda iudicio. Magisque oportuit disputari: quod filius esset dei: quod Ioannem absque collatione praecederet: quod peccatum tolleret mundi: quod de cunctis operibus exigeret profecto rationem: quod spes nostrae ultra mensuram praesentis saeculi tenderentur, atque in futuro digna, unusquisque: aut praemia susciperet: aut supplicia sustineret. Ista enim oculis interim inferri non poterant. Haec igitur scientes omnia: maximo uirtutis studio serueamus: dum adhuc certe in area sumus. Licet enim quandiu hic degimus: de palea in frumenta mutari. Nequaquam ergo iaceamus: neque ad omnem uentum huc, illucque rapiamur. Neque scindamus a fratribus: etiam si exigui nobis uideantur, et uiles. Nam et frumentum paleis mensura quidem minus est: sed natura preciosius. Ne igitur praeteruolantes saeculi huius umbras, atque imagines concupiscas: quae utique ignibus praeparantur: sed amplectere humilitatem deo placitam firmam scilicet, ac dissolui omnino nesciam: quam nullus gladius incidere: nullus queat ignis exurere. Propter huiusmodi enim et paleas patienter expectat: ut fiant ex illius coniunctione meliores. Propterea nondum iudicii examen agitur: ut omnes pariter coronentur: ut multi ad uirtutem a uitii transeamus. Inhorrescamus igitur audientes huius parabolae sermonem. Si quidem ignis ille nescit extingui. Et quomodo inextinguibilis perseuerat? Nonne cernis solem istum semper ardentem: et nunquam prorsus extinctum? Non legisti incensum rubum: nec tamen ipso incendio concrematum? Si ergo tu quoque extinguere uis flammam: misericordiae operibus abunde circumdare, atque hoc modo ne experimentum quidem illius ignis accipies. Si enim his quae dicuntur absque ulla ambiguitate credideris: nec uidebis quidem illud incendium. Si uero incredulus perseueres, ibi ipso satis experimento discas: quando iam non ualebis effugere. Ineuitabile quippe supplicium est his qui rectam uitam habere neglexerint. Neque enim sola cuiquam fides sufficit ad salutem. Nam et daemones credunt: immo etiam contremiscunt. Sed maximo etiam prorsus morum quoque indigemus ornatu. Propterea quippe, et in ecclesia uos saepius congregamus: non ut huc tantummodo introisse uideamini: sed ut aliquem fructus ex ipsa congregatione referatis. Si uero semper assitis, absque ullo autem hinc discedatis profectu: nihil uobis ingressus iste nihil haec poterit prodesse sedulitas. Si enim pueros tradentes magistris: cum nihil eos proficere uiderimus **acerrimi** continuo accusatores efficimur magistrorum, abductosque ab eis discipulos ad alium doctorem saepe transferimus: qua possumus satisfactione defendi: qui ne tantum quidem studium uirtuti tribuimus: quantum terrenis

istis exiguis, rebusque solemus impendere: sed uacuas semper domum tabulas reportamus: cum certe plures hic sint, ac multo potiores magistri. Nam et prophetas, et apostolos, et patriarchas, omnesque iustos per singulas quasque ecclesias uobis adhibemus magistros: et nec sic quidem aliquid profectus acquiritur. Sed si duos, aut tres psalmos ex more sonantes, et solemnes orationes negligenter, et omnino prout casus quidam attulerit effundentes habeatis abunde sufficere uobis creditis ad salutem: nec auditis prophetam loquentem: quin dominum potius per prophetam. Populus iste labiis me honorat: cor autem eorum longe est a me. Ne igitur et nobis istud eueniat: dele litteras, uel potius signa confusa que in tua diaboli mente formauit, atque affer mihi cor liberum a saecularium curarum tumultu: ut ibi quae uolueris omni cum licentia, diligentiaque conscribam. Nunc autem nihil ibi potest aliud agnosci: quam pessimi magistri terrimaeque illae litterae: auaritia scilicet, rapina, dolus, zelus, inuidia. Et iccirco tabulas uestras accipio: eas nec legere quidem possum. Non enim illas inuenio ibi litteras quas uobis reliquimus cunctis certe dominicis diebus inscriptas: sed pro illis alias quasdam detortas: scilicet atque confusas: quas cum deleuerimus: aliasque denuo quae sunt de sancto spiritu scripserimus: uos nihilominus abeuntes, ac diaboli magisterio uestra corda praebentes: offeritis illi: ut suas ibi litteras rursus inscribat. Quisnam igitur horum finis speratur malorum: etiam si ipse non dicam: uniuscuiusque uestrum conscientia recognoscit. Ego tamen opus meum implere non desinam: rectas uobis litteras scribens. Sin autem uos studia uestra cassetis: nobis quidem merces manebit immobilis: uobis autem non. Sed nihil uolo tristius dicere. Obsecro itaque rursus, ac deprecor: saltem studium imitemur: erga ista puerorum. Illi enim primo quidem solas discunt: in scholis litterarum figuras: deinde legere illas: licet deprauando meditantur: per quae ista paulatim ad certam uiam perueniunt lectionis: quae eisdem nihilominus litteris continetur. Hoc igitur nos etiam faciamus, totamque iustitiam singulas eius partes menti dando discamus. Et primo quidem non iurare: ac non peierare meditemur. Inde quasi ad alia elementa uenientes, discamus non liuore mentis: non amore corrumpi: non cura uentris: non ebrietate: non crudelitate delinquere, omnemque prorsus animi superare torporem. Post haec uero ad spiritualia transeuntes: meditemur continentiam, uentrisque neglectum, iusticiam, castitatem. Deinde ut inanem quoque gloriam respiciamus: et sic modesti, ac mente compuncti, atque haec simul omnia copulantes: nostris inscribamur animabus, et eadem semper in domo, et in publico apud amicos: cum coniugibus retractemus, et liberis. Sed a primis interim, ac facilioribus inchoemus: a non iurando uidelicet: quod quasi primum disciplinae elementum saepe meditemur: et praecipue domi. Ibi enim plurimi sunt qui hanc bonam meditationem frequenter impediunt. Nunc enim, aut negligens famulus: aut nequam mentem a sui quiete deturbat. Nunc etiam contristat uxor: et ad indignationem, iramque conuertit: nunc indocilis, atque indisciplinatus filius ad minas, ac iuramentum remittit. Quod si in domo saepius ab his irritatus: nihilominus coeperis obtinere: ne facile ad iuramentum traharis, poteris uictor etiam in publico permanere, atque ita neque in uxorem: neque in seruum: neque in alium quenquam contumeliosus existere. Nam et uxor uel laudando alterum quempiam, uel semetipsam saepe miserando: uirum in maledictionis uerba succendit: tu tamen ne cogaris uituperare laudatum: sed cuncta uiriliter sustineto, et cum a tuis seruis dominos uideris laudari alienos: nihil omnino turberis: sed fer cuncta patienter. Sit tibi prorsus domus tua quasi quidam certaminis locus, et palaestra uirtutis, ut ibi uiriliter exercitatus: et omni cautione uallatus: his qui foris sunt: absque periculo miscearis. Haec etiam in gloria contemnenda

facere te conuenit. Si enim inanem gloriam apud uxorem, seruosque calcaueris: apud nullum prorsus alium hac facile peste capieris. Vbique enim morbus iste arcem tenet: maxime tamen uxoris praesentia conualescit. Si igitur ibi eius uiolentiam destruamus, facile illam apud omnes superabimus. Idipsum uero aduersus alia quoque uitia seruemus domi contra illa exercentes animum: et quotidiana meditatione firmantes: hac spirituali assidue utentes palaestra. Vt autem faciliores huiusmodi exercitationes nobis esse possint, et castigationum nobis aliquid inferamus cum de propositi quippiam lege transgredimus. Sit uero castigatio ipsa non damnum aliquod inferens: sed mercedem, ac lucrum maximum referens. Id autem est: ut scilicet nosipsos condemnemus, et longiore ieiunio laniemus, atque huiusmodi tollerantiam indicamus laborum. Sic enim undique multa nobis lucra proueniunt. Nam et hic dulcem uitam uirtutum ipsarum delectatione ducemus, et futurorum dono potiemur bonorum, **deique** insolubiles amicitias sortiemur.

Verumtamen ne ista proueniant: cum hic utilia fueritis dicta mirati negliguntur: et ut cuique libuerit: proiicientes mentis uestrae tabulas diabolo eas scribendas rursus offeritis. Quid ergo faciendum est: cum hinc unusquisque discedit? Vocet coniugem suam cui omnia ista memoriter replicet, eamque sibi in hoc opus copulet adiutricem, atque ab hodierna iam die bonam istam frequentet palaestram: quasi oleo quodam: ita sancti spiritus usus auxilio. Sed et si semel, et si iterum, et si saepe cecideris haec exercens: nihil omnino desperes: sed ista rursus, rursusque congregare: nec ante prorsus absistas: quam claram uicto diabolo tibi texas coronam, et thesauro tutissimo opes uirtutum recondas. Si enim in usum semel bonae istius philosophiae transeas: etiam si postea aliquis ibi torpor obrepat: non tamen facile poteris horum quippiam quae praecepta sunt transgredi: bona scilicet consuetudine firmitatem iam imitante naturae. Quam enim facile est dormire, comedere, bibere, respirare, tam nobis facilia erunt etiam opera uirtutis: ex qua etiam capiemus honestissimam uoluptatem: quietissimo in portu sedentes, et serenitate continua perfruentes. Sic enim nauim nostram uariis opibus onustam: in diem perducemus futurum: et coronas perpetuas consequemur quas omnibus nobis eueniat promereri: gratia et misericordia domini nostri Ihesu christi: cui gloria et imperium: cum patre, et spiritu sancto, in saecula saeculorum. Amen.

Homelia .xii. Ex capitulo tertio. [fol.32r-33v]

Tunc uenit Ihesus a galilea in iordanem: ut baptizaretur ab eo. Ioannes autem prohibebat eum dicens. Ego a te debeo baptizari: et tu uenis ad me?

Cum famulis, cum reis baptizandis iudex uenit. Verum nihil tibi hinc conturbationis oriatur. In his quippe humilibus illius sublime respundet. Qui enim dignatus est tanto tempore gestari utero uirginali: cunq̄ue nostra in diem procedere natura, et uerberari palmis, atque crucifigi: cunctaque perpeti: quae ille passus est: quid miraris etiam si baptizari suscipiat: cunq̄ue aliis ad seruum uenire non respuat. Illud est quippe admirationis omnimodo plenum: quod scilicet ille qui erat deus, homo fieri uoluit. Iam uero alia iuxta rationis ordinem consequuntur. Propterea enim, et Ioannes in antecedentibus dicit: quoniam non sit dignus soluere corrigiam calciamenti eius, cunctaque alia ex quibus illud est: quod sit omnium iudex: et secundum meritum uniuscuiusque retribuatur: quodque sanctum spiritum omnibus liberaliter largiatur: ut cum

eum uideris ad baptisma uenientem: nihil prorsus humile suspiceris. Iccirco enim Ioannes praesentem quoque illum prohibet, dicens, (Ego a te debeo baptizari, et tu uenis ad me)? Quia enim illud erat baptismum poenitentiae: ne quis putaret: quoniam et ipse tali proposito ad Iordanem ueniret, procuratione utitur maxima: agnum certe illum, ac redemptorem uocando: ab omni quod in toto erat orbe peccato. Qui enim cuncta humani generis poterat peccata delere: multo magis absque omni erat ipse delicto. Sed quod utique multo erat amplius qui tollit inquit peccatum mundi, ut post ipsum: illud quoque cum omni iam facilitate suscipias. Cunque susceperis: animaduertas, quod duo pariter magna dispensans ueniat ad baptismum: propter quod et uenienti clamat Ioannes. (Ego a te debeo baptizari: et tu uenis ad me)? Quid igitur christus: quod postea fecit in petro: hoc prius in Ioanne seruauit. Nam et ille pedes sibi eum lauare prohibebat: sed cum audisset quod facio ego: nescis modo: scies autem postea, et non habebis partem mecum: celeriter ab intentione sua destitit, atque in diuersam transiuit repente sententiam. Et iste similiter cum audisset: sine modo: sic enim decet nos implere omnem iusticiam: parere non distulit. Non enim erant pertinaciter contentiosi: sed dilectionem suam, atque obedientiam publicabant: perque omnia domino meditabantur esse subiecti. Consydera uero quemadmodum illum per haec ipsa a cunctatione deducat: per quae praecipue id quod fiebat uidebatur esse suspectius. Denique non ait: ita iustum est: sed sic inquit decet. Quia enim satis ipso esse ducebat indignum, ut baptizaretur a famulo aduersus indecentiam contrarium eius opposuit, ac si diceret. Nonne istud ut quoddam indecens refugis, et iccirco me prohibes? Propterea ergo dimitte: quia est utique decentissimum. Nec uero ait simpliciter sine: sed addidit modo. Non enim inquit erunt ista continua: cito me in his que concupiscis uidebis. Nunc uero sine istud impleri. Deinde quemadmodum deceat ostendit. Vnde igitur illud decere monstrauit? Quia inquit omnem iustitiam implebimus. Hoc quippe signauit, dicendo. (Sic enim decet nos implere omnem iustitiam). Iustitia siquidem est omnium mandatorum plena custodia. Quia utique iam inquit cuncta mandata perfecimus: hoc autem solummodo erat reliquum: id quoque ipsum oportet adiungi. Venit enim soluere maledictum: quod erat de praeuaricatione legis impositum. Prius igitur me inquit illam oportet implere, uosque a maledictione eius eruere, ac tum demum ei cessationem dare. Decet itaque omnem me implere legem: quia utique decet etiam maledictum soluere: quod ob praeuaricationem legis illatum est. Propterea quippe et carnem assumpsi, et ueni. Tunc dimisit eum. (Et baptizatus confestim ascendit de aqua. Et ecce aperti sunt ei coeli, et uidit spiritum descendentem sicut columbam, et uenientem super se). Quia enim multo maiorem illo esse Ioannem putabant, eo quod omni tempore in eremo uersaretur, essetque summi filius sacerdotis: stola quoque ex ipsius certe ordinis more circumdatus: quodque maxime admirationem mouebat, de sterili matre progenitus. Ihesus uero, et de ignota natus puella. Nam plurimis adhuc uirginitatis erat partus incognitus, et nutritus in domo, et in omnium medio uersatus: et communi hac ueste tectus: facile illum inferiorem putabant. Nondum eorum scientes aliquid quae adhuc habebantur abscondita. Accessit autem ut etiam baptisma ipsum a Ioanne susciperet: quod certe maxime abundat ad confirmandum istius suspensionis errorem: etiam si illa quae prius posuimus, defuissent. Arbitrabantur enim quod hic unus esset quidem e uulgo: nec putabant: quod si ille singulare, ac magnum aliquid obtineret: ad baptisma inter caeteros uenire potuisset. Propter quod uidebatur Ioannes multo illo admirabilior: multoque praestantior. Ne igitur apud plurimos opinio ista firmaretur: baptizato illo: et coeli aperiuntur: et spiritus sanctus continuo descendit, et cum spiritu sancto uox patris

Commented [p64]: fol.32v (GB 58)

unigeniti sui praedicat dignitatem. Quia enim uox illa quae dixit: hic est filius meus dilectus: credebatur a multis Ioanni potius conuenire: nec enim adiecit, ut diceret: iste qui baptizatus est: sed iste simpliciter, et unusquisque id quod auditum est de baptista, magisquam de baptizato dictum putabat: tum ob ipsam baptizantis dignitatem: tum propter omnia illa quae diximus. Venit spiritus sanctus in specie columbae, et uocem traxit ad filium, cunctisque fecit esse perspicuum. Quia istud quod ait. Hic est filius meus dilectus: non de Ioanne baptista: sed de filio baptizato deberet intelligi. Quemadmodum igitur non crediderunt qui sub moyse: quando et si non talia, plurima tamen sunt facta miraculo: nihilominus post illa omnia: post uoces: post tubas: post tonitrua: post fulgura: et uitulum fabricauerunt: et behelphégor initiati sunt: ita et hi ipsi qui tunc aderant: cum uidissent Lazarum suscitatum: tam longe tamen a credendo ei qui hoc ipsum operatus fuerat, refugerunt: ut ipsum quoque interficere saepe conati sunt. Si igitur resurrectionem a mortuis ante oculos habentes: ita tamen erant maligni: quid miraris si delatam coelitus uocem minime receperunt? Quando enim anima ingrata fuerit, ac praua, morboque langoris oppressa: nullo omnino horum superatur: ut e regione uoluntas bona non satis indiget signis iuuari. Ne igitur quaeras quomodo non crediderunt: sed illud require si non omnia facta sint: propter quod illos oportuerat credere. Si quidem per prophetam deus pro illis omnibus quae facere consuevit: carmen quoddam satisfactionis instituit. Quia enim erant iudaei profecto perituri, extremoque supplicio deputandi: ne quis de illorum malignitate prouidentiam culparet dei, ait. Quid faciam uineae meae quod adhuc ei non fecerim? Id ipsum itaque etiam hoc est consyderandum loco. Quid scilicet oportuerit fieri: quod a deo factum est possit negari: ut si quando de dei prouidentia aliquis sermo moueatur: hoc utaris satisfactionis modo aduersus eos qui illi de multorum malitia obtreclare conantur. Consydera igitur quanta hic faciat opera miranda, et initia futurorum. Non enim paradus: sed coelum aperitur ipsum: ut discas etiam cum tu baptizaris: hoc fieri deo te iam ad patriam coelestem uocante, nihilque commune cum terra habere suadente. Quod et si non uides: tamen non iccirco discredas. Semper enim inter initia spiritualium, ac mirabilium dispensationum apparent sensibiles uisiones, taliaque signa praestantur: ut ea cum uel semel, uel postea fuerint praedicta: statim fidei ardore suscipias. Nam et super apostolos sonus factus est spiritus uahementis, et ignearum utique linguarum species apparuit: sed propter astantes profecto iudaeos. Nunc uero etiam si euidencia signa non fiant: ea tamen quae olim facta referuntur, suscipimus. Caeterum et columba tunc ideo apparuit: ut extenti quodammodo digiti uice dei filium Ioanni, caeterisque monstraret, ut disceres: quoniam super te quoque cum sacro fonte dilueris sanctus spiritus ueniat: iam uero non uisibili specie: qua utique non egemus cum nobis pro cunctis sola fides sufficiat. Cur autem in specie uenit columbae? Mansuetum hoc animal, ac mundum est. Quia igitur est mansuetudinis spiritus: propterea in eius specie apparuit. Simul etiam ueteris nos uidetur admonere historiae. Nam cum uniuersum aliquando orbem naufragium commune mersisset: et omne prorsus hominum genus periclitaretur: istud interim certe animal apparuit, finemque illius tempestatis ostendit, atque ore ramum portans oliuae: pacem mundo redditam nunciauit. Quae omnia erant futurorum figura: tunc enim multo erat hominum uita deterior: multoque maiore digna supplicio. Ne igitur ipse desperes: illius te historiae confirmat admonitu. Nam tum quoque desperatis iam omnino rebus: liberatio facta est, atque correctio: sed tunc utique per poenam: modo uero per gratiam, atque ineffabilem indulgentiam redemptoris. Propterea, et columba cernitur nequaquam oliuae ramum ferens: sed omnium liberatorem

nobis euidenter ostendens, spemque suggerens prosperorum. Non enim ex archa unum, educit hominem: sed postquam apparuit: uniuersum prorsus orbem attollit in coelum quae certe pro oleae ramo omni generi hominum adoptionem detulit filiorum. Consyderans igitur tanti amplitudinem muneris: nequaquam illius inferiorem existimes dignitatem: quia se in huiusmodi specie demonstrauit. Audio quippe dicentes aliquos, quantum inter homines, columbamque discrimen est: tantam christi, et sancti spiritus esse distantiam: quia ille quidem in nostra utique natura. Hic uero in specie sit uisus columbae. Quid igitur ad talia responderi potest: nisi quia filius quidem dei naturam hominum profecto suscepit. Spiritus uero sanctus non assumpserit naturam columbae: nec unquam omnino postea: sed tunc certe solum in hac uisus est figura. Si uero propterea minoris illum esse autumas dignitatis: inuenientur iuxta ratiocinationem tuam cherubin quoque, multo esse potiora: et tanto utique quanto columbae aquila praecellit. Si quidem istius quoque illa susceperit figuram: et rursus praestantiores angeli esse credentur. Saepe enim in figura hominis ostensi sunt. Sed non est, istud omnino non est. Aliud nanque est dispensationis ueritas permanentis: aliud uero temporalis condescensio uisionis. Noli igitur tam grandi beneficio ingratus existere noli ei uicem referre contrariam: qui tantorum rigauit te fonte donorum. Vbi enim adoptio filiorum est: ibi etiam omnium malorum prorsus interitus, et cunctorum collatio fit bonorum. Propterea iudaicum quidem baptisma aboletur, ac desinit: nostrum uero summit exordium. Quodque in paschae mutatione factum est, idipsum efficitur inuouatione baptismatis. Nam et pascha cum utrunque dominus celebrauerit: illi quidem terminum posuit: huic uero principium. Hic uero iudaicum postquam impleuit baptisma: continuo etiam ianuam ecclesiae reserauit. Sicut ergo in una tunc mensa: ita in uno nunc flumine, et recepit umbram, et addidit ueritatem. Sancti enim spiritus gratia in christi baptisate est. Ioannis uero baptisma hac donatione priuatur. Propterea igitur cum quidem alii baptizarentur: nihil tale factum est omnino. In isto uero solo qui illud erat traditurus impletur: ut cum his quae dicta sunt: etiam illud adiscas: quia scilicet non erat meritum baptizantis: sed baptizati uirtus operata est. Tunc enim, et coeli aperti sunt, et spiritus sanctus superuenit. A ueteri quippe nos in nouum transferens testamentum, et portas nobis supernas reclusit, et sanctum inde spiritum misit: qui ad illam nos patriam cum dignitate maxima conuocaret. Non enim angelos nos, neque archangelos faciens: sed dei filios, atque dilectos ad gloriam ducit aeternam. Haec igitur uniuersa consyderans uidelicet, et charitatem uocantis, et illius ad quam uocaris patriae claritatem, et honorem quo utique donatus es: uitam exhibens, muneribus congruentem, crucifige te mundo, tibi que mundum cunque omni diligentia coelestis: in te decus conuersationis exorna. Nec quia corpus tuum translatum adhuc in coelum non est, ideo iam putes cum terra aliquid te habere commune, cum caput iam certe tuum regnet in coelo. Et iccirco cum in terris adhuc dominus uersaretur: angelos inde deduxit: cunque eis rursus ascendit, ut tu quoque priusquam illuc ascendas: ita tibi possibile esse dicas: habitare nunc terram: ut tunc habitaturus es coelum. Permaneamus igitur custodientes eam: quam initio suscepimus dignitatem, et futura quottidie regna quaeramus: omniaque praesentia umbras esse prorsus: ac somnia iudicemus. Neque si rex terrenus aliquis assumens te pauperem, ac mendicum repente sibi adoptaret in filium tu iam ad tugurii tui respiceres uilitatem. Et certe non grandi haec discrimine separantur: ita nunc igitur nihil praesentium putes esse pretiosum. Longe quippe maiora sunt ad quae uocatus es capescenda. Qui enim uocat dominus angelorum est. Ea uero quae conferuntur bona, et explicationem sermonis, et cogitationem mentis excedunt. Non enim te a terra transponit

in terram: ut terrenus iste rex: sed a terra extollit in coelum, et a mortali ad immortalem profecto naturam, atque ineffabilem gloriam: quae tunc solummodo cernenda a nobis erit: quando etiam possidenda. Tantorum igitur particeps futurorum bonorum: noli auri, argenti que curis onerare mentem, caeterisque huiusmodi umbris, atque imaginibus illudere. An forte non putas omnia ista quae cernimus comparatione coelestis regni mendicorum panniculis esse uiliora? Et quemadmodum illo eris honore dignus, quamue satisfactionem parabis: immo quae non supplicia persolues post tam grande donum ad uomitum priorem transcurrens? Non tam enim quasi homo simpliciter: sed ut dei filius peccans, seuerius punieris: et ipsa excellentia dignitatis maioris tibi fiet causa supplicii. Nam nos quoque haud similiter famulos peccantes castigamus, et filios, et maxime quando magna a nobis aliqua fuerint beneficia consecuti. Si enim ille qui paradisi fuerat fortitus habitaculum: propter unum utique delictum tanta post honorem pertulit mala nos postquam coelum accepimus, et coheredes unigeniti facti sumus quamue uiam sperare poterimus: si ad serpentem curramus post columbam? Non est hic enim terra es, et in terram ibis: nec dicendum est operaberis terram non illa inquam hic audiemus priora: sed quod est multo his amariis tristiusque exteriores tenebras: insolubilia uincula: uermem perpetua uenena fundentem, et stridorem dentium flebiliter insonantem. Et sane merito, qui enim nec inter tanta beneficia melior effectus es: iustissime extrema illa: atque seuissima tormenta patieris. Coelum aliquando helias aperuit, et clausit: sed ut pluuiam aut emitteret aut teneret, tibi autem non iccirco apertum est coelum: sed ut illuc profecto conscenderes. Quodque est amplius non ut ascenderes tamen: uerum ut alios quoque si uelles: simul leuares tantam tibi in suis omnibus potestatem fiduciamque donauit. Quia igitur ibi est domus nostra: ibi etiam omnia recondamus: nihil hic poenitus relinquentes. Quicquid enim hic dimiserimus amittimus. Hic siquidem, et si hostiis thesauros tuos, et si clauibus serisque communias: si apponas famulorum mille custodias, et si superas omnes insidias malignorum, et si oculos effugas inuidentium, et si nulla pertineas damna patiaris, etiam si nullum omnino rebus inferat detrimentum uetustas. Quod utique inter impossibilia numerandum est. Mortem tamen nunquam ualebis effugere: sed uno tibi momento temporis omnia illa rapiuntur. Nec rapiuntur modo: sed in manus etiam inimicorum plerumque tradentur. Si uero in supernam illam domum opes tuas transferas: omnia proculdubio ista superabis. Non enim hostium non seras, et claues superponi erit necesse. Tanta est securitas illius ciuitatis: tam in despoliabilis regio et quae omnino in uia corruptioni malitiaeque permaneat: quod certe constat esse uerissimum. Nonne igitur extremae uecordiae est: hic quidem ubi reposita corrumpuntur, ac pererunt omnia congregare: ibi uero ubi si aliquid recondamus etiam augeri poterit: non minimam quidem commendare partem, et hoc cum ibi sumus sine fine uicturi? Propterea nec gentiles fidem his quae a nobis dicuntur accomodant. De actibus enim non de sermonibus nostris futurorum uolunt habere documentum. Nunc uero cum uideant aedificari a nobis splendorum domos, agros, balnea: atque hortorum amoenitates parari: nolunt credere quod alterius nos urbis perfectionem paremus. Si enim inquit uerum esset istud uidentes prorsus cuncta quae possident: illuc profecto praemitterent. Itaque de praesentibus facile coniectant. Vident quippe locupletiores quosque domos: atque agros illis maxime iunctas urbibus comparare in quibus habitationem locarunt. Sed nos econtrario facimus, et terram quidem quam paulo post relicturi sumus, multo cum studio nobis parantes pro paucis certe iugeribus, et exiguis habitaculis non modo aurum: sed proprium quoque sanguinem frequenter impendimus. Vt uero coelum nobis emamus ipsum, ne haec quidem quae

Commented [p66]: fol.33v (GB 60)

nostris usibus superant erogamus. Et hoc cum et exiguo illud precio emere possimus, et in perpetuum possidere: si semel emerimus. Propterea extremas merito poenas luemus: nudi illuc euntes, ac pauperes. Quinimmo non pro nostra paupertate tantum, uerumetiam pro eorum quos nostri similes facimus intolerabilia etiam supplicia perferemus. Cum enim uideant gentiles eos quoque erga ista studium omne figentes qui coelestibus misteriis perfruuntur: multo iam ipsi magis praesentia contuentur plurimum sane super nostrum caput ignium congregantes. Quando enim nos qui eos deberemus docere cuncta haec contemnere quae uidentur: ipsi ex omnibus maxime in istorum desyderium concitamur: quemadmodum ipsi salui esse poterimus, qui certe poenas pro aliorum quoque perditione soluemus. Nonne audis christum loquentem quoniam pro salibus nos esse in hoc mundo uelit: atque lampadibus: ut et diffuentes delitiis restringamus, et pecuniae sollicitudine obtenebratos illuminemus. Quando igitur ipsi potius properamus in tenebras: quando ipsi potius relaxamur: quae tandem nobis supererit spes salutis? Nulla est omnino nulla. Sed mugientes prorsus, praesissisque dentibus infrementes, manibus simul, ac pedibus colligatis: in gehennae trudemur incendium. Et hoc postquam nos abunde uitae huius cura confecerit. Haec igitur omnia considerantes: uincula tanti abrumpamus erroris, ut nec in illa incidamus quae nos inextinguibili igni tradant: et praesenti hac cathena sollicitudinum liberemur: Qui enim pecuniae seruit, et praesentibus compedibus stringitur, et futuris paratur. Qui uero istius cupiditatis immunis est: utraque libertate potietur. Quam ut ipsi etiam consequamur: grauissimum auaritie conterentes iugum: ad coeli fastigia subleuemur, gratia et misericordia domini nostri ihesu christi, cui gloria et honor cum patre et spiritu sancto in saecula saeculorum. Amen.

Homelia .xiii. Ex capitulo .iiii. [fol.34r-37r]

Commented [p67]: fol.34r (GB 61)

Tunc ductus est ihesus a spiritu in desertum: ut temptaretur a diabolo. Et cum ieiunasset quadraginta diebus: et quadraginta noctibus: postea esuriit. Et accedens temptator dixit ei. Si filius dei es: dic ut lapides isti panes fiant. Qui respondens dixit. Scriptum est. Non in solo pane uiuit homo: sed in omni verbo quod procedit de ore dei. Tunc assumpsit eum diabolus in sanctam ciuitatem et statuit eum super pinnaculum templi: et dixit ei. Si filius dei es: mitte te deorsum. Scriptum est enim quia angelis suis mandauit de te: et in manibus tollent te: ne forte offendas ad lapidem pedem tuum. At illi ihesus rursus.

Tunc istud ad quodnam tempus aptandum est? Proculdubio ad illud quo descendit spiritus sanctus: cum etiam desuper delata uox ait. Hic est filius meus. Mirum est uero quod dixit a spiritu idest sancto: ab hoc enim illum in desertum ductum esse significat. Quia enim omnia ad nos erudiendos: et facienda sibi: et patienda susceperat: in eremum quoque se patitur abduci: et cum diabolo inire certamen: ut unusquisque cum fuerit baptizatus: si post baptisma maioribus temptationibus urgeatur: non utique turbetur: quasi insperatum sibi aliquid obuiauerit: sed permaneat cuncta uiriliter sustinendo: utpote quae sibi consequenter contigerint. Iccirco enim accepisti arma non ut otieris. Propterea deus in te tribulationes irruere permittit. Primo quidem ut discas quoniam christi baptisma multo te fecerit fortiorem. Deinde ut in egregia illa animi mediocritate permanas, neque donorum scilicet magnitudine elatus: neque temptationum mole depressus. Supra haec uero: ut malignus ille daemon: cum de tua a se discessione dubitat: ex ipsa tribulationum

tollerantia discat: quod perfecta ab illo abrenuntiatione discesseris. Quarto ut fortior et ipso prorsus ferro ualentior temptationum exercitatione reddaris. Quinto ut capias grande documentum thesaurorum tibi a domino creditorum. Neque enim superueniret tibi, neque aduersus te diabolus irrueret: nisi in maiore te peritum honore conspiceret. Hinc enim aduersus adam insurrexit aliquando: quia multa illum dignitate uidit conspicuum. Propterea et contra sanctum iob nequitiae suae arma commouit quia utique uidebat illum ab omnium deo miris laudibus coronatum et quemadmodum igitur dominus dicit. Orate ne intretis in temptationem: propterea non eum ultro isse in eremum: sed a sancto spiritu ductum esse commemorat: iuxta dispensationis profecto rationem ut nos uidelicet apertissime signatum esse uideamus. Quia non sponte nos ipsos in temptationes oporteat insilire: sed si contracti fuerimus uiriliter repugnare. Et consydera quoniam illum assumens spiritus duxerit non in urbem, neque in forum: sed in eremum. Quia enim diabolum ad temptandum uolebat inducere: non de esurie solum: uerum etiam de loco, occasionem illi temptationis ingressit. Tunc quippe maxime aliquos diabolus aggreditur cum solos uiderit, atque ab aliis segregatos. Sic denique mulierem ab initio aggressus est: solam illam excipiens, atque a uiro inueniens seperatam. Quando enim uiderit aliquos copulatos haud similiter audet accedere. Vnde maxime oportet etiam ob hanc causam frequenter nos aliis aggregari: ut non facile in diaboli captionem paremur. Inuenit ergo illum in inuio solitudinis. Quod enim talis esset eremus: lucas diligenter notauit de domino dicens. Et erat cum bestiis. Consydera uero cum quanta ad eum arte malignitatis accedat: quodue praecipue tempus obseruet: non enim ieiunantem temptat: sed esurientem: ut scilicet discas quam sit bonum grande ieiunium: et quia haec aduersus diabolum arma sint maxima, quodque post baptisma non delitiis, atque temulentiae: non mensae epulis onustae: sed ieiunio animum debemus intendere. Propterea enim: et dominus ieiunauit: non quia hoc indigeret ipse: sed ut nos, utique doceret quibus peccata ante baptisma dominatio uentris intulerat. Vt enim si aliquis aegrotum quem ad sanitatem reduxit: iubeat illa non facere: ex quibus morbus ille contigerat: ita etiam post baptisma ieiunium contra uitium edacitatis induxit. Nam et adam de paradiso intemperantia uentris eiecit, et diluuium sub noe ista commeruit: et fulmina in sodomitas ipsa deposuit. Et si enim fornicationis quoque ibi crimen horrebat: sed hinc tamen, utriusque radix supplicii pululauit. Quod ezechiel quoque notando dicebat. Veruntamen hoc erat peccatum sodomorum: quoniam in superbia: et in saturitatem panum: et in abundantis effluebant. Et sic etiam iudaei maxima prorsus mala frequenter operati sunt: et ad impietatem delitiis, atque ebrietate compulsi: propterea et ipse .xl. dies ieiunat: nobisque ostendens remedia salutis. Nec tamen ultra progreditur: ne scilicet admirationis enormitas incredibilem faceret suscepti hominis ueritatem. Nunc uero nequaquam fit istud: quia prius moyses: et helias dei potentia sustentati in hanc ieiunii longitudinem peruenire potuerunt. Si uero ulterius progressus fuisset: plurimis etiam incredibilis fuisset carnis assumptio. Cum igitur .xl. dies ac noctes ieiunasset postea esuriit. Occasionem diabolo temptandi praebens: ut prius ipse congressus quomodo etiam ab aliis uinci possit, ostenderet. Sic enim faciunt athletae qui cum discipulos suos uincere docent: data opera in palaestris cum aliis certamen exercent: ut in luctantium corporibus faciant artem spectare uincendi, quod in hac quoque colluctatione constat esse effectum. Quia enim diabolum ad certandum uoluit attrahere: esuriam suam ei fecit manifestam: et non repulit prouocantem. Sed cum eum suscepisset ad luctam: et semel: et iterum: et tertio cum facilitate quae eum maxime decebat, elisit. Sed ne ipsas uictorias transcurrendo

Commented [p68]: fol.34v (GB 62)

utilitatibus uestris aliquid detrahamus: a primo incohantes conflictu: unum, quidque certamen diligentius retractemus. Postquam esuriit inquit accedens diabolus dixit ei. (Si filius dei es dic ut lapides isti panes fiant.) Cum enim audisset uenientem de coelo uocem, atque dicentem. (Hic est filius meus dilectus.) Audisset etiam ioannem testimonium illi tam insigne perhibentem: ac hominem de inde ipsum esurientem uideret: magno teneri coepit ambiguo. Nam neque hominem illum esse nudum credere poterat: propter ea quae diuina uox de eo protulerat. Nec rursus istud recipere: quod filius esset dei quem esurientem uidebat. Itaque maxima rerum conclusus angustia: uoces emittit ancipites. Et sicut in paradiso accedens ad hominem: finxit illa quae non erant: ut quae erant disceret: ita his quoque nesciens manifeste suscepti hominis ineffabile sacramentum: et quisnam esset is praesens: alia raetia iacere molitur: per quae se absconditum istud, atque secretum opinatur addiscere. (Si filius inquit dei es: dic ut lapides isti panes fiant). Non dixit: si esuris: sed si filius dei es: uidelicet existimans posse se illi aliquid per laudum blandimenta furari. Iccirco non commemorauit esuriem: ne hoc ei quasi exprobrare, atque obiicere uideretur. Magnitudinem quippe tantae dispensationis ignorans istud ei erubescendum putabat: propter quod dolosa illum adulatione palpando: solius admonet dignitatis. Quid igitur christus? Insolentiam eius factum quae deiciens: et ostendens id quod acciderat, nec confusione dignum: nec indignum sua esse sapientia id quod ille in eius adulatione absconderat: in medium profert, palamque constituit. (Non in solo inquit pane uiuit homo). Ita nihil erubuit a necessitate uentris incipere. Tu uero maligni daemonis perpende nequitiam, et unde faciat initia luctandi, et quemadmodum propriae non obliuiscatur artis: per quae enim: et primum expulit hominem: et alios certe plurimos malis mille circundedit. Per hoc etiam nunc textit dolos prouocans scilicet ad appetitum ciborum. Multos igitur stultorum nunc etiam audire possumus qui dicant mala propter uentrem innumera committi. Sed christus ostendit quod amatorem uirtutis nihil tyrannus ista indecens facere compellat. Denique et esuriit: et non obedit imperanti: nos profecto erudiens ne unquam diabolo credamus. Quia enim homo hinc offendit deum legemque transgressus est ex abundanti tunc docet: quod et si non tibi praeuaricationem ille praecipiat: nec sic quoque esse credendum. Et quid dico praeuaricationem: etiam si aliquid utile daemones iubeant: nec sic quidem illos debebis audire. Sic enim etiam illos daemones loqui uetuit: qui eum dei filium praedicabant: et plus id ipsum clamantibus increpauit: et certe erat utile quod dicebant. Sed magis eos, magisque deprimens: eorumque insidias destruens exagitabat: salutaria quoque dogmata praedicantes: undique eorum ora claudens: et tacere praecipiens. Iccirco nec hic quidem dictis eius annuit christus. Sed quid ait? (Non in solo pane uiuit homo). Quod uero dicit: hoc est. Potest esurientem deus etiam sermone pascere. De uetere autem testimonium protulit testamento, atque praecepit: siue famen: siue aliud patiamur aliquid: nunquam tamen dominum relinquamus. Si uero quis dixerit: et quidem debuit hoc quod petebatur ostendere: respondebo. Cuius rei gratia: quae id exigente ratione? Non enim ut crederet: haec ille dicebat: sed quantum opinabatur ut ipsum de infidelitate conuinceret. Siquidem etiam primos homines hac arte decepit: eosque parum deo credidisse conuicit. Contraria enim dixit ille promittens, eosque inanibus spebus inflauit: cum persuasione fecisset incredulos: etiam de illis bonis quibus fruebantur exclusit. Sed christus ostendit se, neque tunc diabolo, neque postea iudaeis iuxta diabolum sapientibus annuisse, ubique nos docens: ut etiam si aliquid eiusmodi facere possimus: nihil tamen uel absque ratione: uel cum aliqua uanitate faciamus. Nec diabolo unquam credamus etiam si magna quaedam

Commented [p69]: fol.35r (GB 63)

necessitas urgere uideatur. Quid igitur sceleratus ille, atque deuictus? Postquam praeceptum suum illi persuadere non potuit, et hoc cum tanta urgeret esuries: ad aliud procedit: et dicit. (Si filius dei es: mitte te deorsum. Scriptum est enim: quoniam angelis suis mandauit de te: et in manibus tollent te). Cur autem ad singula temptamenta proponit: ac dicit. (Si filius dei es). Id ipsum etiam nunc facit quod fecit in primis. Sicut enim tunc de deo detrahens ait. Sciebat enim deus quia, in quacunque die manducaueritis: aperientur oculi uestri. Per haec ostendere uolens illos circumuentos esse a deo, atque deceptos: nullumque ab eo beneficium consecutos. Ita hic quoque id ipsum profecto significat quodammodo dicens. Frustra te filium suum nominauit, talique donatione decepit. Aut si certe aliud est documentum nobis aliquod tantae ostende uirtutis. Deinde quoniam ille fuerat de scripturis locutus: etiam dominus testimonium illi protulit de propheta. Quemadmodum igitur christus uerba euis audiuit: nihil utique indignatus est: nihilque commotus: sed cum multa modestia scripturarum ei rursus uoce respondet. (Non temptabis dominum deum tuum). Nos, utique docens: quia diabolum per patientiam ita oporteat, atque tollerantiam: non per signa superari. Nihilque ad ostentationem nostri, atque amorem facere gloriandi. Consydera uero diaboli insipientiam de testimonio, quoque ipso quod protulit. Nam ea quidem quae a domino prolata sunt: satis a parte utraque prolata. Quae uero ab illo usurpata inepte nimium, ac prorsus incongrue: et quae nulla parte sui domini responsionibus obuiarent. Neque enim quod scriptum est: quia angelis suis mandauit de te: suadet ut se ipse iaciat, atque praecipitet: aliter uero, neque de domino istud dictum est: quanquam hoc quidem de illo noe arguat. Et certe cum ille iniurioso sermone abusus fuisset, ualdeque contrarie. Nemo enim a dei filio istud exposcit. Daemonum quippe est se ipsos iacere seorsum: dei uero homines erigere iacentes. Nam si potentiam oporteret ostendi: non semetipsum prociendo ac praecipitando ostenderet: sed alios profecto saluando. Caeterum seipsum in praecipitia ac praerupta proicere: diabolicae est mentis insania. Quotiens enim istud aliqui faciunt consilio nimirum seductoris agitantur. At Christus etiam cum ista dicta sint: nondum se tamen reuelat: sed quasi homo ei interim loquitur. Dicere enim quia non in solo pane uiuit homo: et non temptabis dominum deum tuum: non ualde seipsum manifestantis erat: sed unum se ostendentis e caeteris. Neque uero mireris si diabolus christo loquens: saepe huc, illucque uertatur. Nam ut praeliantes solent cum acceperint letales plagas multo utique sanguine perfluentes, tenebrasque patientes: moribunda circumferre membra: ita hic quoque prima statim ac secunda fauciatu plaga: in alia, atque alia uerba deuoluitur: et tamen hic quoque tertium certamen ingreditur: et ducens illum in montem excelsum ualde: ostendit ei omnia regna mundi: et dixit. Haec omnia tibi dabo si procidens adoraueris me. Tunc dicit ei. Vade sathana. Scriptum est enim. Dominum deum tuum adorabis: et illi soli seruias. Quia enim iam in patrem ipsum nequissimus ille peccauerat: omnia quae illius sunt sua esse dicendo, seque eorum dominum sacrilege profitendo quasi cunctorum esset creator: tunc eum iam utique corripuit: et ne tunc nimie quidem: sed omnino simpliciter, atque mediocriter. (Vade inquit sathana) quod praeceptum magis quam increpatio fuit. Postquam uero ei dixit (uade) continuo illum uertit in fugam. Neque enim aliis iam per semetipsum temptationibus appetiit. Et quomodo inquires: lucas ait quia omnem temptationem consumauerit? Mihi quidem uidetur ipsa temptationum capita ille cuncta dixisse: ut ea quoque omnia pariter intelligas quae sub istis quasi principalibus continentur. Haec enim sunt quae in se mala innumera compraehendunt. Seruire uentri: inanis appetitu gloriae quippiam facere: ac furioso pecuniarum amore superari. Quod,

utique etiam sceleratus iste cognoscens: quasi omnibus uitiiis fortiorem pecuniarum cupiditatem locauit: ante iam quidem: et prorsus ab initio certaminis idipsum meditatione parturiens extremum uero illud reseruans: quasi quod omnibus ualentius esse iudicaret. Hic quippe mos deceptionis eius est: ut quae magis ad supplantandum idonea esse credit: haec adhibeat extrema. Quod certe etiam in sancti iob temptatione seruauit. Propter quod hic quoque cum ab illis quae uidebantur faciliora, atque infirmiora caepisset ad fortius transiit. Quemadmodum igitur istud superari oportet? ita proculdubio ut ipse christus edocuit. Vt scilicet refugiamus ad dominum: et ne fame quidem ipsa deiciamur: credentes ei quod uel solo possit alere sermone: et ne in illis quidem quae accipimus bonis temptemus datorem, atque ut coelestis tantummodo gloriae claritate contenti: terrena ista pro nihilo iudicemus et semper sciamus esse uilissimum quicquid mensuram necessarij usus excesserit. Nihil enim sic **diabolo** subiici hominem facit: ut inhiare opibus, atque habendi amore superari. Idque ex his quae nunc fiunt: facile doceri potest. Nam modo, quoque non desunt qui in uitiiis, atque delitiis omni aetate uixerint. Ibi tamen iuxta rationem dumtaxat tuam eodem excipiuntur statu. Quis tandem unquam tyrannus: quis ita crudelis: ita truculentus, ac barbarus tam dure de cultoribus suis ac subditis iudicabit? Vidisti certe stultitiae nimietatem, consyderasti ubinam huiusmodi ratiocinatio terminetur. Age igitur: et si nulla alia: his saltem rationibus eruditus: ab hac malignissima suspitione desiste. Fuge longius uitia: et laborem qui est pro uirtute complectere. Non enim usque ad praesentium possessionem bona nostra perueniunt. Quod et si aliquis dixerit: quis inde ueniens: ea quae ibi sunt indicauit? Responde. Homo equidem nullus. Nam illi forsitan credendum non fuisset utpote pompam magnam omnino facienti rebus, easque elatius proferenti. At uero omnium dominus cuncta illa nobis maxima cum ueritatis reuerentia reuelauit. Quod igitur homine nobis opus est iudice: cum idem ille qui exacturus est, ista supplicia clamet quotidie: quia: et gehennam pararit: et regnum, atque horum praebeat nobis clara documenta. Si enim nequaquam ibi iudicaturus esset: ne hic quidem unquam ultionem de infidelibus expetisset. Nam hoc quoque quam putamus habere rationem: quod malorum quidem non puniuntur alii: cum alii puniantur nisi forte dominum personarum acceptorem quis dixerit. Itaque uanum etiam istud est: si credantur alii quidem poenas soluere: alii uero hinc impune transire. Hoc enim priore illo est errore deformius: sed si bono me animo uolueris audire: hanc quoque quaestionem breuiter absoluam. Quaenam igitur haec absolutio est? Neque ab omnibus hic deus exigit ultionem: ne resurrectionem utique desperando: iudicium quoque desperes futurum: quasi omnium iam hic supplicij persolutis: nec tamen omnes sinit impune transire: ne cuncta prorsus, absque ulla esse prouidentia suspiceris. Sed et non punit: et punit per ea quidem quae punit ostendens ibi ab eis qui hic immunes supplicij fuerint exacturum se esse rationem: per ea uero quae non punit sperare nos faciens esse terribile prorsus post ista iudicium. Si uero generaliter dissimulans fuisset: priorum nullum hic aliquando punisset: nullum beneficiis honorasset. Nunc autem eum uides propter te, et coelum extendisse: et accendisse solem: et fundasse terram: et maria sudisse: et aera tenuasse: et lunae disposuisse cursus: et immutabiles anni leges hominibus ordinasse: aliaque omnia cernis nutu eius cursum suum, absque cessatione perficere. Omnis quippe nostra, irrationaliumque natura reptilium serpentium, atque gradientium, uolantium quoque, ac natantium in fretis, in stagnis, in fluminibus, in fontibus: tum eorum quae in montibus uagantur ac uallibus: tum quae in aere in domibus in campis: tum semina uniuersa: tum germina: arbores quoque: et siluestres: et mites steriles aliae, aliae feraces: caeteraque

Commented [p70]: fol.35v (GB 64)

omnino cuncta ab illa nihil laborante prorsus manu, tum creata, tum mota in nostram dispensantur salutem. Nec solum ad necessarium nobis usum: uerumetiam ad exercenda liberalitatis officia: et communicandi ministeria praestantur: tantum igitur cernens ordinem rerum. Et certe ne exigua quidem a nobis numerata pars est: audes dicere quod ille qui tanta est propter te operatus ac talia: aeternae te obliuioni tradat. Cunque asinis ac porcis mortuum iacere patiatur: et cum tanto te munere suae pietatis honorauerit: qua te angelis quoque fecit aequalem post labores innumeros, sudoresque despiciet? Et quam haec poterunt rationis similitudine colorari. Haec enim etiam si nos forte taceamus lapides proclamabunt tam certa: et clara sunt, atque ipso lucidius sole fulgentia. Quia igitur haec omnia propter te facta sunt: aemulare hanc, atque imitare uictoriam. Et si ad te ex cultoribus daemonis: ac de illa sapientibus aliquis accedat, ubique exprobret ac dicat: si magnus quidam es, atque mirabilis transfer hunc montem: nihil omnino turberis: nec ad iracundiam uelut quadam feritate rapiaris: sed commoda ratione responde, dicens illud quod dominum certe tuum audisti paulo ante dicentem. Non temptabis dominum deum tuum. Et si ille gloriam, potentiamque proponens, et infinitam pecuniae multitudinem adorare te iubeat: sta perseueranter prorsus ac fortiter. Non solum enim in communem nostrum omnium dominum hoc diabolus fecit: sed quotidie prorsus, in eremo, atque deserto: nec per semetipsum tantummodo: sed in urbibus: et in foris: et iudiciorum locis: et per homines naturae nobis societate coniunctos. Quid igitur facere nos conuenit? Ex toto uidelicet illi non credere, atque obstruere prorsus auditum: et odisse etiam blandientem. Tuncque illum aduersari maxime: cum maiora promittit: quia et eum quando maxima speciebus extulit: tunc utique deiecit, magisque illi inuexit incommoda. Etenim nunquam ille foederatus inimicus bellum aduersus nos grande suscipit quod tamen non denunciaret antequam gerat. Nec tantum nos pro salute nostra quantum ille pro perditione decertat. Aduersum hunc igitur non sermonibus tantum: sed et operibus: non cogitationibus solum: sed et actibus, nihilque ex his quae illi solent placere faciamus. Sic enim omnia quae placitura sunt faciemus. Nam ille quidem multa saepissime pollicetur non ut det: sed ut potius accipiat. Promittit plurima de rapinis ut auferat regnum, atque iustitiam: et quasi quosdam laqueos tendens, atque decipulas: thesauros pollicetur in terra: ut etiam nos: et istis thesauris: et coelestibus spoliis. Vult nos in hoc saeculo ditari ne uideat diuites in futuro. Et si non potuerit per diuitias ab illa nos excludere beatitudine praemiorum: alia ad nos uia idest paupertatis accedit: quod sanctum quoque iob in pugnando faciebat. Quia enim uidit nihil ei nocuisse diuitias rhaetia ex paupertate contexit inde saltem credens eum posse laqueari quo quid aliquando queat esse uecordius? Nam qui potuit modeste ferre diuitias: multo magis poterat etiam fortiter ferre pauperiem. Et qui praesentes opes, absque cupiditate possederat: facile non requirebat absentes. Itaque beatus ille in opulentia: sed inopia factus est illustrior. Siquidem diuitias malignus spiritus auferre potuit: charitatem uero qua erga deum ille feruebat non modo auferre non potuit: sed fecit etiam fortiolem: et quem cunctorum possessione nudauerat: maioribus postea doluit abundare diuitiis. Et iccirco in magna rerum uersabatur angustia cum quanto plures, quantoque maiores admouit plagas: tanto eum potentiolem uideret effectum. Itaque cum omnia peregisset, maximoque temptatum strepitu nihil tamen explicare potuisset quasi ad antiqua illa arma cucurrit ad foeminam: et personam sibi induit quasi pie aliquid prouidentis per quam calamitatum eius tragoediam miserabiliter inculcat: et simulat se ad ipsius extantis liberationem malis istud afferre consilium. Verum nec sic quidem ualuit obtinere. Vidit enim dolosam eius escam uir ille mirabilis:

Commented [p71]: fol.35r [36r] (GB 65)

et loquentem ex diabolo coniugem maxima repente prudentia in silentium coartauit. Quod nos quoque facere conuenit. Nam et si fratris: et si amici charissimi: et si coniugis: et si necessariorum uel cuiuslibet alterius personae indutus aliquid nobis eorum quae solet loquatur: non illum per quem loquitur: sed illum qui loquitur aduersari, atque horrere debemus. Nam modo quoque plurima similia horum facit ac diuersarum nos personarum consolatione: et compassione sollicitat quae uidentur quidem specie esse blanda: re uero letifera siquidem uenenosis omnibus nocentiora uerba nouit infundere: blandiri enim ut noceat, diaboli est: corripere uero ut prosit dei. Nequaquam igitur aliter quam se res habet intelligere conemur. Neque per omnem modum uitae huius tranquilla sectemur. Quem inquit diligit dominus corripit. Quando enim prosperitate fruimur cum in malignitate uiuamus tunc magis nobis est ac magis dolendum. Nam semper quidem nos oportet metuere peccantes maxime autem cum nihil triste perpetimur. Quando enim per partes ab uno quoque nostrum poenas exigit leuiorem nobis ipsam animaduersionem facit. Quando uero patientius nostra uidetur dissimulare delicta: ad maximam nos in talibus permanentes poenam reseruat. Perpense igitur quanta pharao dei patientia quondam potitus extremam pro cunctis postea pertulit ultionem. Nabuchodonosor quoque postquam plurima: et magna peccauit grauius in fine punitus est. Et purpuratus ille diues quo magis nihil triste sustinuit: hoc ipso infoelicior fuit. De praesenti enim uita delitiatus abscessit dignam: pro his omnibus uindictam daturus: ubi certe nec consolationem inuenire posset malorum. Et tamen sunt ita frigidi prorsus ac stolidi: ut praesentia magis eligant, et ridicula illa uerba depromant. Interim fruar praesentibus, et tunc de incertis probabo. Indulgeam uentri: seruiam uoluptati abutar: istius uitae iocunditate. Da mihi quod praesens est. Accipe quod futurum est. Et in quo tandem ab hircis: et porcis differunt: tam irrationabilia proferentes. Et qui inquit insanientes in foeminas facti sunt, unusquisque ad uxorem proximi sui hinniebat. Non concedit propheta ut eos qui tales fuerint homines nuncupemus. Quis ergo culpae nos poterit: cum porcis, atque asinis stultiores putamus eos qui his manifestiora quae cernimus esse adhuc suspicantur incerta? Si enim nulli alii credis: audi daemones saltem cum dei potentia uerberantur qui certe ad nobis nocendum: et facere meditantur: et dicere. Neque enim negare poteris quod omnia illa agant ad nostram desidiā nutriendam: et gehennae resoluendum timorem, atque ut nullum credatur futurum esse iudicium. Sed tamen hi qui ista cupiunt persuadere semper clamantes nihilominus, atque ululantes frequenter praedicant ibi exercenda supplicia. Vnde igitur haec dicunt: et contra quam uolunt locuntur? nequaquam aliunde nisi quia ad istud cruciatus sui nimietate coguntur. Neque enim sponte uel hoc illi uoluissent fateri uel quod a mortuis hominibus saepe torquentur uel quod omnino aliquid triste patiuntur. Cur igitur haec discimus quia scilicet gehennam, atque daemones esse fateantur quia nobis gehennam credi omnino nolunt. Tu uero cum tanto honore potiaris: et ineffabilium mysteriorum sis certe particeps: ne illos quidem inueniris imitari: sed ipsis quoque deterior effectus es. Et quis inquis uenit ab inferis: et talia nunciauit? Sed et de coelo quis uenit: et dixit quia deus sit qui cuncta condiderat? Animam quoque unde nos habere manifestum est? Si enim sola illa crediturus es quae uidentur: et de coelo: et angelis: et de anima ac mente dubitabis: sic tibi omnia prorsus ueritatis dogmata deperibunt. Et certe si manifesta uis credere inuisibilibus magis te oportet fidem: quam uisibilibus commodare. Quanquam enim ammirabile satis sit, magnumque quod dicitur: tamen uerum est: et habentibus intellectum, absque ullo ambiguo confitendum. Oculi enim carnis saepe fallunt, non utique in illis quae inuisibilia esse constat illa quippe ex toto nesciunt: sed

Commented [p72]: fol.35v [36v] (GB 66)

etiam in his ipsis quae uidentur aspicere. Falluntur autem: et spacii longitudine: et aeris aequalitate: et mente ut stabili defixa: et ira: et sollicitudine: et mille aliis quibus eorum perspicuitas impeditur. At uero mentis oculus si diuinarum scripturarum lumen aspiciat: multo certius, atque ab omni prorsus errore alienum: horum quae sunt incipiet habere iudicium. Nequaquam ergo nobis illudamus ipsi ne per desidiam uitae nostrae quae de talibus est orta dogmatibus, perque ipsa dogmata magis nobis conflamus incendium. Si enim iudicium non est futurum, neque pro malis actibus supplicia soluemus: sequitur ut, neque pro sanctis laboribus praemia capessamus. Perpendite igitur, quousque uestra blasphemia prouehatur qui dicitis iustum: mitem ac misericordem deum: tantos suorum labores, sudoresque despiciere. Et qua tandem istud poterit ratione defendi? Itaque etiam si aliunde omnino nequeas: exemplo tamen propriae domus ista consydera: et tunc manifestam hanc stultitiam deprahendes. Nam et si milies ipse sis immisericors, atque crudelis: et ultra omnes feras rationis extraneus: nequaquam tamen pateris: ut amantem tui seruulum moriens inhonoratum relinuas quem certe, et libertate donas, et pecunia, caeterisque muneribus et quia ipse nihil ei iam poteris praestare post mortem cum patrimonii tui haeredibus sollicitate commendas rogans pro illo, ac deprecans, facisque prorsus omnia ne illum irremuneratum relinuas. Tu igitur tam malignus erga seruulum tamen tam benignus ac misericors inueniris. Deus uero infinita illa bonitas ineffabilis misericordia inaestimabilis pietas famulos suos paulum: petrum: iacobum: Ioannem, caeterosque horum similes propter ipsum confectos fame: afflictos uinculis uerberibus scissos: fluctibus mersos bestiis traditos, quotidieque morientes perpessos quanta nec numerari quidem possunt incoronatos, inhonoratosque despiciet? Et ille quidem qui ludicrum instituit hunc agonem eum qui in olympio certamine uictor extiterit praedicat: et coronat. Et dominus seruum: et rex militem cuncti generaliter bene de se meritos quibus possunt remunerant bonis: deus uero solus post tam largos sudores, postque tam multos labores nec amplum nec exiguum prorsus bonum propriis cultoribus recompensabit? Sed sancti illi, atque iusti, cunctisque prorsus uirtutibus dediti illic demum iacebunt ubi adulteri homicidae, ac paricidae: ubi uiolatores etiam sepulchrorum: et quam tandem habent ista rationem si nihil est post illum quo hinc auferimur abscessum: sed usque ad praesens est omne nostrum. In eodem uero statu sunt etiam qui studia habuere diuersa: immo ne in ipso quidem per omnia. Nam aliter fiet illis qui hic propter deum in aerumna: et istis qui dicunt: haec omnia tibi dabo si procidens adoraueris me. Qui quidem homines sunt natura: sed per uoluntatem suam diaboli facti sunt instrumenta. Vnde et tunc non per seipsummet tantummodo: sed per alios quoque accede ad christum. Quod etiam lucas significando dicebat. Discessit ab eo, usque ad tempus ostendens quod postea per sua aduersus illum instrumenta pugnauerit. Et ecce accesserunt angeli: et ministrabant ei. Quandiu enim fuit in conflictu positus nequaquam eos apparere permisit ne scilicet ante uictoriam superandum fugaret. Postquam uero illum per cuncta deuicit: et uictum fugere praecedat tunc angeli consequenter apparent ut tu discas quod te quoque post confectam de diabolo uictoriam angeli repente suscipiant plaudentes tibi, teque stipatorum, ubique more comitantes. Si igitur et lazarum post fornacem paupertatis ac famis, totiusque prius angustiae suscipientes ad requiem pertulerunt. Quod enim paulo ante memorauimus multa nunc eorum christus ostendit quibus nos postea perfruemur. Haec igitur consyderantes omnia suademus animae nostrae quod postquam hinc fuerimus profecti: et ante terribile illud astaturi sumus tribunal: et omnium quae hic agimus rationem reddiduri. Nam et supplicia perferemus si in peccatis perseueramus: et potiemur coronis, bonisque

ineffabilibus perfruemur si paruo hoc tempore nos uoluerimus excolere, eorumque qui his contradicere ausi sunt ora claudamus: ipsi uero gratissimam eligamus uirtutis uiam: ut digna cum fiducia ad iudicium illud abeuntes promissa nobis praemia consequamur. Gratia et misericordia domini nostri Ihesu christi: cui gloria cum patre et spiritui sancto in saecula saeculorum. Amen.

Commented [p73]: fol.37r (GB 67)

Homelia .xiiii. Ex capitulo quarto. [fol.37r-38v]

Audiens autem Ihesus: quoniam traditus esset Ioannes: secessit in galileam. Et relicta ciuitate nazareth: uenit et habitauit in ciuitate capharnaum maritima: in finibus Zabulon et neptalim: ut adimpleretur quod dictum est per Esaiam prophetam. Terra Zabulon: et terra neptalim: uia trans iordanem galilee gentium: populus qui ambulabat in tenebris: uidit lucem magnam: et sedentibus in regione umbre mortis: lux orta est eis. Exinde cepit Ihesus predicare et dicere. Penitentiam agite. Appropinquabit enim regnum celorum. Ambulans autem Ihesus iuxta mare galilee uidit duos fratres: Simonem qui uocatur petrus: et Andream fratrem eius: mittens rhete in mare: erant enim piscatores. Et ait illis: uenite post me: et faciam uos fieri piscatores hominum. At illi continuo relictis rhetibus secuti sunt eum. Et procedens inde uidit alios duos fratres. Iacobum zebedei: et Ioannem fratrem eius in nauis cum zebedeo patre eorum: reficiente rhetia sua: et uocauit eos. Illi autem statim relictis rhetibus: et patre secuti sunt eum. Et circuibat Ihesus totam galileam docens in sinagogis eorum: et predicans euangelium regni: et sanans omnem languorem: et omnem infirmitatem in populo.

Qua tandem ratione secedit? Nos uidelicet docens: non ultro in tribulationes irruere: sed secedere potius atque discedere. Neque enim crimen est non semetipsum in pericula sponte proicere: sed non fortiter cum incideris permanere. Hoc igitur nunc docens: et materiam subtrahens inuidiae iudaeorum: secedit in capharnaum: tum prophetiam quae de ipso concinerat adimplens: tum etiam capere festinans orbis magistros. Ibi quippe illi exercendae tunc artis suae studio morabantur. Tu uero consydera quemadmodum eundi ad gentiles occasionem a iudaeis semper accipiat. Nam hic quoque cum praecursori eius incidias retendissent: ipsum in galilea gentium ire compellunt. Vt autem intelligas quia neque proportione de iudaeorum hic gente dicatur neque omnes memorentur tribus: consydera quemadmodum regionem illam propheta secernat. (Terra zabulon et terra neptalim uia maris trans iordanem galileae gentium. Populus qui sedebat in tenebris uidit lucem magnam). Tenebras hic non istas profecto sensibiles: sed errores atque impietates uocauit: propter quod et intulit. Qui sedebant in tenebris et umbra mortis lux orta est eis. Vt enim disceres: quia neque lumen neque tenebras has sensibiles nominaret: et cum de lumine loqueretur: non simpliciter lumen posuit: sed lumen magnum: quod alibi appellat: et uerum, et tenebras memorans: umbram mortis uocauit. Deinde monstrans quia non ipsi inquirentes inuenerint: sed ultra illos deus desuper illustrauit: ipsum inquit eis lumen exortum est, ac refusit: non quod illi prius ad lumen accesserint. Ante aduentum quippe christi in extremis nimirum malis uita erat hominum constituta. Neque enim ambulabant: quod utique signum erat ne spem quidem illos liberationis habuisse: sed sedebant a tenebris compraehensi: quasi ignorantes prorsus quonam promoueri deberent. Sedebant in tenebris: ut qui omnino nec stare iam possent. (Tunc coepit Ihesus praedicare, et dicere.

Poenitentiam agite: appropinquauit enim regnum coelorum). Tunc istud quando significat? Cum scilicet Ioannes in carcere inclusus est: et quam rem ipse ab initio praedicauit. Quid autem opus erat Ioanne: cum christum satis ipsa operum suorum testimonia praedicarent: ut uidelicet: hinc quoque illius dignitatem disceres: quod sicut pater: ita etiam filius haberet prophetas. Sic enim zacharias ipse dicit in spiritu. Et tu puer propheta altissimi uocaberis. Deinde ut ne impudens quidem iudaeis defensionis pars ulla remaneret: quod quidem etiam ipse posuit: dicens. Venit Ioannes: neque manducans: neque bibens: et dicunt daemonium habet. Venit filius hominis manducans et bibens: et dicunt: ecce homo uorax et potator uini publicanorum et peccatorum amicus: et iustificata est sapientia a filiis suis. Tum etiam fuit omnino necessarium: ut ea quae de illo erant dicenda: non ab ipso priusquam ab aliis dicerentur. Qui enim post tot, ac tanta illa testimonia atque documenta clamabant: tu testimonium perhibes de teipso: testimonium tuum non est uerum: sed nisi prius Ioanne dicente praecessisset in medium, ac pro se testimonium ipse dixisset: quid non illi fuissent locuti? Propterea nec praedicat ante ea quam Ioannes, nec mirabilia operatus est: quoadusque ille incideret in uincula: ne hac existente causa magna pars populi scinderetur. Iccirco nec aliquod signum fecit Ioannes, ut ex hoc quoque multitudinem traderet Christo: quae ad eum signorum admiratione conflueret. Si enim post tantum dispensationis tenorem ante carcerem Ioannis, atque post carcerem: discipuli eius tam pertinaci aduersum Christum aemulatione feruebat: ut non ipsum: sed Ioannem Christum esse contenderent: si horum nihil fuisset: quid tandem non accidisset erroris? Propterea etiam euangelista signauit: quia tunc coepit praedicare. Cunque coepisset: illud praedicauit in primis quod certe docuerat et Ioannes. Et necdum interim de se aliquid memorat: sed praedicationem quam praedicaauerat ille confirmat. Haec enim erat quae facilius possit audiri: quia scilicet nullam de illo dignam opinionem gerebant. Iccirco concipiens nihil dicit aduersum, ut certe ille qui imminentem securim arborem radicitus excidendam: sed a bonis praemiatur, ac prosperis: coelum scilicet, et illud quod ibi est regnum futurum audientibus nuntiando. (Et ambulans iuxta mare galileae uidit Symonem qui dicitur petrus: et andream fratrem eius: mittentes rhaetia in mare, et dicit eis. Venite post me: faciam uos piscatores hominum. Hi autem relictis rhaetibus secuti sunt dominum). Et Ioannes quidem aliter dixit eos uocatos. Vnde manifestum est secundum hanc uocationem fuisse. Idque multis ex rebus ostenditur. Nam ibi quidem dicit quod ad christum antequam Ioannes in carcerem duceretur, accesserint: hic uero postquam ille inciderit in uincula. Et ibi quidem quod Andreas Petrum: hic uero quod Ihesus ambos uocet. Et Ioannes quidem ait: quod Ihesus uenientem ad se petrum uidens dicit. Tu es Symon filius Ioanna: tu uocaberis cephas: quod interpretatur Petrus. Matheus uero asserit: quod isto iam nomine uocaretur. Videns inquit Symonem qui dicitur petrus. Sed a loco etiam quo uocati sunt, aliisque multis id scire possibile est: et ab eo quod facile obedierunt uocanti, suaque omnia reliquerunt. Erant quippe sufficienter iam ante praedocti: et ibi quidem Andreas in domum ueniens, multaque a christo audiens inuenitur. Hic uero unum audientes, nudumque uerbum confestim secuntur. Videtur quippe fuisse consequens ut prius quidem, et audierint, et secuti sunt. Postea uero cum et Ioannem in carcere ligatum: et ipsum secessisse uideissent: reliquisseque eos magistrum: atque ad artem propriam reuertisse. Sic denique piscantes eos rursus inuenit. Ipse autem neque prius eos cum uellent abire prohibuit. Neque quia discesserant in finem reliquit: sed concedens eis cum resiliere uoluerunt ad eosdem iterum capiendos uenit: qui certe est optimus spiritualibus quoque piscationis modus. Perpende uero et fidem et obedientiam

Commented [p74]: fol.37v (GB 68)

uocatorum, et cognosces quam dulcis sit piscatio. Si quidem in medio ipsius operis constituti: cum illum audissent iubentem: nihil distulerunt: nihil omnino cunctati sunt. Non dixerunt: reuertimur domum: loquemur propinquis. Sed cuncta illico relinquentes: fecerunt quod Elyseus quoque sub Elya legitur implisse. Talem quippe a nobis obedientiam christus efflagitat: ut neque punctum temporis differamus: etiam si nos aliquid necessarium urgere uideatur. Propter quod et alium quem accedentem ad se: et rogantem ut ad sepeliendum patrem rediret: ne id quidem facere permisit: ostendens quia christus cunctis sit etiam necessitudinibus praefendus. Sed dicas forsitan plurimam in apostolis fuisse uirtutem et hoc est propter quod illos maxime ammiror: quia cum nondum signum aliquod factum fuisse uidissent tam firmiter promissionis magnitudinem crediderunt: ut etiam christum sequi rebus omnibus anteferrent. Ex illis quippe ipsis quibus capti sunt uerbis facile crediderunt: alios quoque per eadem a se capiendos. Istis igitur hoc promisit. Iacob uero et Ioanni nihil tale pollicitus est. Siquidem obedientia praecedentiam: his quoque ad credendum iter parauit. Sed ut multa iam de illo ante audierant praedicari. Vide autem quam etiam diligenter inopiam eorum euangelista signauerit. Inuenit inquit eos reficientes rhaetia sua. Tanta erat nimietas egestatis: ut uetera contexerent: quia emere noua nequibant. Nec sane parua haec sunt documenta uirtutis: facile omnem tollerare pauperiem de iustis laboribus uiuere: mutua sibi charitate connecti: secum habere inopem patrem: atque in eius obsequio laborare. Quia istos ergo iam ceperat: tunc incipit **eisdem** praesentibus mirabilia monstrare: quae utique faciendo Ioannis de se dicta firmabat. Sinagogas uero saepius introibat: hinc quoque iudaeos docens: quia non esset aduersarius quidem dei, ac seductor animarum. Sed quia patri consentiens aduenisset: ingressus uero synagogas, non modo praedicabat: uerumetiam monstrabat. Quando enim nouum fit aliquid, atque praecipuum signa deus facere consuevit praestans quaedam pignora suae potentiae his qui legem eius accipiunt. Sic denique cum hominem facturus esset: prius mundum creauit, ac tum demum facto homini legem in paradiso dedit. Et cum sancto etiam Noe legem positurus esset: magna utique mirabilia monstrauit: per quae instaurauit omnino creaturam, ac terribile illud pelagus per annum certe integrum toto fecit orbe diffundi, iustumque illum in tanta totius mundi potestate seruauit. Abraae quoque multa signa legitur praestitisse: ut claram illam de regum bello uictoriam, ut insignem quoque aduersus pharaonem plagam: ut cum de uariis illum periculis liberauit. Sed et iudaeis quidem cum legem esset daturus: prius mirabilia illa et prodigia magna ostendit, ac tum demum eis praecepta legis imposuit. Ita hic quoque cum sublimem quandam uiuendi introduceret etiam disciplinam, et quae nunquam ab illis fuisset audita: auctoritatem mandatis suis praestruxit de claritate signorum. Quia enim aeternum regnum quod praedicabat: ex his quae uidentur etiam illa quae nondum sunt uisa monstrabat. Consydera uero quam nihil euangelista superfluis immoretur: quemadmodum non singulos nobis eorum qui curabantur enumeret: sed nubes quasdam signorum grandi uerborum parcitate transcurrat. (Obtulerunt inquit ei omnes male habentes: uariis languoribus et tormentis comprahensos: et daemonia habentes, et lunaticos et paraliticos, et curauit eos). Verum illud inquitur cur a nullo eorum fidem poposcerit? Neque enim dixit quod aliis postea dixisse narratur. Creditis quoniam possum hoc facere? Quod certe hic ideo non dixit: quia nondum potentiae suae documenta praestiterat. Deinde hoc ipsum quod eum simpliciter adibant et certatim infirmos ei, ac debiles offerebant: non mediocrem profecto eorum fidem docebat. Nam elonginquo eos utique portabant: non portaturi proculdubio: nisi prius de illo magna praesumerent.

Commented [p75]: fol.38r (GB 69)

Sequamur etiam illum igitur nos. Varios siquidem langores habemus animarum, et hi sunt quibus principaliter uult mederi, Propterea enim etiam illas aegritudines sanat, et istas scilicet de nostris animabus expellat. Accedamus ergo ad eum: nec ab illo quicquam de praesentis uitae prosperitatibus expectemus: sed indulgentiam peccatorum precemur. Nam etiam nunc dabit ille: si nos non negligimus postulare. Tunc enim in syriam solummodo fama eius exierat. Nunc uero totum terrarum orbem peruasit. Et illi quidem cum audissent eum daemonia fugasse undique confluebant. Tu uero cum longe plura, longeque maiora uirtutis eius experimenta iam ceperis: nequaquam tamen exurgis et curris. Nam illi quidem, et patrias reliquerunt, et parentes et amicos atque cognatos: tu uero ne domo quidem abscedis, multoque maiora quam sequaris relinquis. Immo ne istud quidem a te poscimus: sed consuetudinem solummodo malignam relinque, et domo tua atque cum tuis manendo poteris facile saluari. Nunc uero siquidem habuerimus aliquam corporis passionem: omnia facimus: cuncta mereamur: ut in reliquum aegritudine liberemur. Anima uero nostra tam male se habente: dissimulamus: semper differimus. Propterea ne corporeis quidem langoribus liberamur: quoniam quae maxima necessaria sunt superflua esse ducimus: quae uero pene dissimulanda: haec omnino necessaria iudicamus, et fontem ipsum incuratum relinquentes: malorum riuulos purgare conamur. Quod autem earum quae sunt in corpore passionum maligna saepe anima causa, et triginta annorum paralyticus: et ille qui per tectum legitur fuisse depositus: et ante omnes cayn ipse monstrauit, multisque aliis exemplis idipsum poterit comprobari. Exsiccemus igitur fontem malorum, et cuncta continuo langorum fluenta siccabuntur. Non modo enim paralisi dissolui peccare: uerumetiam langor est: et longe illo languore deterior, ac tanto utique quanto est corpore anima praestantior. Accedamus igitur ad eum, et iam modo precemur ut stringat animam nostram, undique dissolutam, omniaque haec temporalia relinquentes pro spiritualibus supplicemus. Si uero horum sollicitudinem geris: cum illis etiam ista curato. Nec quia non doles ipse cum peccas, age te securum: ob hoc quoque ipsum gemas magis: quia ne sentis quidem de peccato dolorem. Hoc enim fit non quia peccata non mordeant: sed quia insensibilis est anima quae peccat. Denique ex illis istud quod dico perpende: qui propria peccata iam sentiunt. Nonne huiusmodi: his quoque qui secantur uel uruntur: amarius uidentur ululare. Quanta faciunt: quanta patiuntur: quantum lugent: quantum etiam lamentantur: ut a mala conscientia liberentur. Quod certe non facerent nisi secundum animam uehementer dolerent. Est igitur primum bonum: nihil omnino peccare. Secundum uero post peccatum sentire quod commiseris, atque lugere. Si uero ne istud quidem habemus quemadmodum praecabimur deum, et peccatorum remissionem petemus de quibus nihil omnino curamus. Cum enim ipse ille qui deliquit: ne hoc quidem ipsum quod peccauit studeat agnoscere: pro quibus deum delictis rogabit: quae adhuc commisisse se nescit? Haec uero ignorans: quodammodo nosse poterit diuini beneficii largitatem? Sollicite igitur propria delicta consydera, ut discas quorum remissione doneris, atque ipsi beneficio gratus existas. Nam tu quidem cum hominem in te fortem commoueris, et amicos et uicinos et ianitores rogas: et pecunias erogas: et plurimos dies patienter impendis: humiliter astando, ac saepius supplicando. Sed et si semel, et si iterum et si milies te repellat qui in te fuerat offensus: tu nihilominus non quiescis: sed sollicitudine maiori concussus: supplicationem quoque abhibes longiorem. Nobis uero cum indignetur omnium deus oscitamus, atque oscitando recubamus, delitiamur, inebriamur, et cuncta quae sunt malae consuetudinis frequentamus. Et quando illum possumus facere placatum: quodammodo autem non illum aduersum nos amplius

Commented [p76]: fol.38v (GB 70)

commouemus. Non dolere enim quia peccaueris: magis indignari atque irasci facit deum: quam illud ipsum quod ante peccaueras. Propter quod in ipsam iam dignum erat demergi terram: et ne solem quidem istum uidere nec respirare prorsus. Quia cum tam reconciliabilem nobis habeamus deum: eum tamen et ad iracundiam prouocamus: et quotidie commouentes: nec ad poenitentiam aliquando confugimus. Et certe ille ne hoc quidem quod irascitur odio et auersione nostri fecit: sed ut sic saltem ad se attrahat quos non uult perire. Alioquin si etiam iniuriis lacessitus iugiter beneficia praestaret: amplius profecto contemneres. Ne igitur istud eueniat: aduersatur ad tempus, ut te secum habeat in aeternum. Confidamus ergo ipsius misericordiae, et sollicitissimae poenitentiae opera monstremus: priusquam ille illucescat dies qui nobis minime iam istud prodesse permittat. Nunc enim fere totum consistit in nobis: tunc uero solus profecto iudex habebit in te sententiae potestatem. Praeoccupemus igitur faciem eius in confessione, fleamus atque etiam lugeamus. Si enim poterimus ante certam illam horam, definitamque sententiam rogare iudicem, ut nobis peccata dimittat: iam nec introitu opus erit ad iudicium dei, ut e diuerso nisi id faciamus: publice ac toto mundo teste nos audiet: nec spes ulla ueniae restabit. Nullus quippe illuc uadens eorum ualebit peccatorum effugere tormenta a quibus hic non fuerit absolutus. Sed sicut illi qui ut saepe cernimus cathenati de his carceribus ad iudicium protrahuntur. Sic omnes quoque animae cum hic fuerint uariis peccatorum restibus circumactae: ad terribile illud ducentur tribunal. Nullo enim praesens uita differre uidetur a carcere. Sed sicut cum triste illud introimus habitaculum circumdatos uidemus, ac uinctos cathenis: ita etiam nunc si extra omnia nos phantasmata collocantes, uniuscuiusque ingredamur animam uidebimus eam durioribus ferro uinculis colligatam, et maxime si in diuitum intremus animas, qui quanto copiosius suis opibus ambiuntur: tanto onerosius uinciuntur. Sicut enim cum aliquem uideris uinctum, et ceruice manibus, pedibusque ferratum: propterea illum maxime miserearis: sic etiam cum uideris diuitem cunctis rebus omnino circumdatum: noli eum propter illa putare locupletem: propter quae debes infoelicem uocare. Praeter illa siquidem uincula habet custodem carceris saeuiolem amorem scilicet pecuniarum: qui semel a se uinctum: nequaquam de hoc carcere exire permittit. Sed mille illi imponit cathenas, et ostia et seras, atque custodias, et in interiorem illum coniciens carcerem etiam delectari his uinculis facit, ut ab illis quibus oneratur malis: ne spem quidem ullam liberationis inueniat. Quod si intenta mentis acie animum eius inspexeris: non modo illum ligatum: uerumetiam squalentem atque sordentem: ac uermibus plenum uidebis. Neque enim meliores deliciarum iudicandae sunt uoluptates: immo etiam horribiliores simul quippe corpus, animamque corrumpunt: et, utranque substantiam mille aegritudinum fontibus rigant. Propter haec ergo omnia liberatorem animarum nostrarum deprecemur deum: ut et uincula ista dirumpat: et saeuum hunc a nobis custodem repellat, grauissimoque illo nos liberans onere cathenarum, omnique alite pernitiorem intellectum nostrae mentis efficiat. Sic autem illum precemur: ut etiam nostra iungamus uoluntatem uidelicet ac studium, atque in bonis operibus exequendis congruum alacritatis uigorem. Ita enim etiam breui tempore poterimus a malis quae nos obsident liberari: et tunc saltem ubi nam fuerimus adiscere, ac digna perfrui libertate quam nos consequi omnes eueniat: gratia, et misericordia domini nostri ihesu christi cui gloria: et imperium cum patre: et spiritu sancto in saecula saeculorum. Amen.

In illo tempore. Videns turbas Ihesus: ascendit in montem. Et cum sedisset accesserunt ad eum discipuli eius: et aperiens os suum docebat eos dicens. Beati pauperes spiritu: quoniam ipsorum est regnum celorum.

Consyderemus fratres contemptum honoris et gloriae. Neque enim secum circunducebat sequentes: sed quando quidem petebat ratio curandi: ipse omnia circuibat uisitans turbas, atque regiones. Quando uero plurima ad eum multitudo collecta est: uno in loco residet: et non in urbis, forique medio: sed in monte, atque deserto nos uidelicet erudiens, nihil ad ostentationem nostri facere: sed a cunctis potius tumultibus liberari: et praecipue cum philosophandum est, ac de rebus seriis differendum. Cum ascendisset, atque sedisset: continuo ad eum accessere discipuli. Vidisti certae uirtutis augmentum: et quemadmodum sint facti repente meliores. Nam signorum quidem spectatores erant plurimi. Isti uero etiam audire magnum aliquid ac sublime cupiebant. Quod certe illum, et ad magisterium prouocauit: et ab his fecit inchoare sermonibus. Non enim corpora sola curabat: sed etiam animas medicabatur: a quarum cura rursus ad corporum remedia transibat. Ipsas quippe utilitatum uices saepe uariabat, et doctrinae uerborum suorum salutarium operum dona miscebat. Simul etiam impudentissima hereticorum ora claudebat utriusque curam gerendo substantiae, seque integri animalis esse creatorem docendo. Propter quod plurima utriusque naturae sua prouidentia conferebat: nunc illam: nunc istam medendo. Quod hoc etiam facit loco. (Aperiens inquit os suum docebat eos.) Et cuius rei gratia uidetur adiunctum aperiens os suum: ut proculdubio disceres: quia non cum loqueretur modo: uerumetiam cum taceret docebat. Nunc quidem os aperiens: nunc uero ipsis uocem operibus emittens. Cum uero audis (docebat) ne opineris solis eum locutum esse discipulis: sed propter illos, et caeteris. Quia enim erat adhuc multitudo illa uulgaris, totaque terrena: constituens ante se discipulorum chorum: ad ipsos uerbum facit, ut ex sermone quo eos docet: etiam his plurimum a talibus distantem faciat philosophiae disciplinam. Quod igitur et Lucas significando dicebat: quia sermonem ad eos uerterit: idipsum etiam mattheus manifestans ait. Quoniam accesserunt ad eum discipuli, et docuerit. Vnde igitur incipit? Quae fundamenta nouae nobis collocat disciplinae? Audiamus itaque quae dicuntur. Dictum est nanque praesentibus: scriptum uero his omnibus qui postea essent futuri. Propterea docens quidem ad discipulos respicit. Verum nequaquam in eis sua dicta determinat: sed infinite: et incircumscripse cunctas beatitudines in commune proponit. Non enim dicit beati estis uos: si pauperes. Et certe etiam si ad illos hoc directe, signateque dixisset futura: nihilominus fuisset omnibus doctrina communis. Nam et cum dicit: ecce ego uobiscum sum omnibus diebus usque ad consumationem saeculi: non ad eos tantummodo loquitur: sed per eos ad uniuersum prorsus orbem. Et quando eos beatificat persecutionem ferentes: exagitatos undique: et intollerabilia illa patientes: non eis solum: sed et cunctis eadem implentibus textit coronam. Verumtamen ut istud magis, magisque luceat: et discas ea quae dicuntur a christo: tibi quoque et cunctis generaliter hominibus si attendere uelint esse communia. Audi quodnam his mirabilibus uerbis ponat exordium. (Beati pauperes spiritu: quoniam ipsorum est regnum coelorum.) Qui sunt pauperes spiritu? Humiles scilicet mente, atque contriti spiritu. Spiritum hic enim posuit pro anima et uoluntate. Quia enim sunt humiles plurimi non sua sponte ducti: sed necessitate rerum coacti: relinquens huiusmodi neque

hoc inter laudanda numerandum est: eos qui se humiliant, et comprimunt uoluntatem: primos beatos appellat. Et quam ob causam non humiles uoluit appellare, sed pauperes? Quia hoc loco utique praestantius est. Siquidem illos hic humiles memorat: qui dei praecepta metuunt, atque etiam contremiscunt. Quod per Esaiaem prophetam deus amanter excipiens dicebat. Super quem requiescam: nisi super humilem, et quietum, et trementem sermones meos? Multi quippe sunt humilitatis modi. Et hic quidem est humilis mediocriter: alter uero cumulate. Hanc igitur humilitatem etiam propheta collaudat: non utcunque compressam designando mentem: sed omnino contritam. Sacrificium inquit deo spiritus contribulatus: cor contritum et humiliatum deus non spernit. Sed etiam tres pueri pro magno sacrificio hanc offerunt deo dicentes: sed in anima contrita, et spiritu humiliato suscipiamur. Hanc ergo nunc etiam christus beatam uocauit. Quia enim profecto mala maxima: et quae toti fere orbis intulere perniciem de superbia mentis exorta sunt: quando quidem ille qui talis certe ante non fuerat per hoc diabolus effectus est. Quod etiam paulus significando dicebat. Ne in superbiam elatus: in iudicium incidat: et in laqueum diaboli. Et primus ille homo his a diabolo speciebus inflatus: postquam se arroganter extulerat cecidit in mortem: dominum enim se credens futurum: etiam quod habebat amisit. Hoc enim ei et dominus exprobrans, ac stultitiae eius insultans ait. Ecce Adam factus est sicut unus ex nobis. Caeterique postea hinc ad impietatis praecipitia deuiarunt, aequalitatem dei cogitationum sibi phantasmate mentiendo. Quia inquam hanc esse constat causam malorum et radicem, fontemque peccati: contrarium aegritudini remedium docendo conficiens: quasi fundamentum quoddam forte, atque munitum hanc primum sententiam collocauit. Siquidem unusquisque humilitate supposita: tutissime cuncta alia superponit aedificans. Hac uero subducta etiam si ad ipsum usque coelum conuersationis sublimitate peruenias: simul omnia subtrahuntur, atque in finem pessimum relabuntur. Nam siue orationem, siue ieiunium, siue misericordiam, siue pudicitiam, siue aliud quid bonorum, absque humilitate congreges: statim cuncta defleunt, cunctaque deperunt. Quod etiam phariseo legimus accidisse: qui cum ad ipsum uirtutis cacumen ascenderet: amittens simul uniuersa descendit quia scilicet non habuit matrem bonorum. Sicut enim superbia omnium fons malorum est: ita humilitas cunctarum origo uirtutum. Iure igitur hinc incipit, ut arrogantiam radicitus de auditorum pectoribus euellat: et hoc ad discipulos ait: qui humiles semper extiterant: quippe qui ne occasionem quidem habuerant insolentiae: cum essent utique piscatores, ac pauperes: nec minus de imperitia quam de ignobilitate despecti. Et si ergo non hoc propter discipulos diceret: dicebat tamen propter caeteros qui uel tunc aderant: uel postea erant futuri, ac disciplinam ipsam per apostolos recepturi: ne illos per superbiam forte contemnerent: immo etiam propter ipsos profecto discipulos. Et si enim tunc forsitan minime: sed postea tamen hac indigebant maxime cautione. Post tot certe illa mirabilia: post signa: post honorem ab uniuerso sibi pene orbe delatum: post illam postremo fiduciam quam se apud deum habere gaudebant: non enim diuitiae: non potentia: non ipsum omnino regnum: ita quenquam poterat efferre: ut ea quae apostolis suppetebant. Quinimmo etiam antequam facultatem acciperent signa faciendi abunde extolli quibant: cum uiderent magistrum theatro illo undique admirante circumdari: per quod certe pati poterant aliquod humanum. Iccirco in primis mentes eorum humiliat, et comprimit: doctrinam suam non sub spe mandatorum, atque exhortationis inducit: sed sub praemiis beatitudinum, ut scilicet sermonem ipsum faciat gratiorem, et stadium doctrinae suae cunctis recludebat. Non enim dixit ille, et ille: sed quicumque ista fecerint omnes beatitudine seruos fieri, siue

Commented [p78]: fol.39v (GB 72)

ignobilis atque pauper, siue plaebeius, siue peregrinus, nihil te fieri beatum uetat: si istius uirtutis aemulator extiteris. Hinc igitur unum maxime oportebat exorsus progreditur ad mandatum aliud: quod uidetur contra totius mundi pugnare sententiam. Cum enim omnes putent gaudentibus inuidendum: eos uero qui in moerore, pauperie, luctuque uersantur miseros existiment: hos ipsos pro illis appellat beatos, dicens. Beati qui lugent, et certe isti infoelices ab hominibus iudicantur: sed iccirco ante doctrinam signa promisit, ut facillime crederent talia sentienti. Verum hic quoque non simpliciter lugentes hic posuit: sed propter peccata lugentes. Quippe cum illud aliud etiam uaeuementer uetetur: de saecularium scilicet rerum dispendiis. Quod significabat et paulus dicendo: quoniam saeculi quidem tristitia mortem operatur: quae autem secundum deum est tristitia poenitentiam in salutem stabilem operatur. Istos hic igitur beatos uocat: qui utilem uoluerunt habere tristitiam. Et non simpliciter posuit tristes: sed omnino cum cumulo: non ut quippe merentes: sed lugentes. Siquidem praeceptum istud totius philosophiae magisterium est. Si enim illi qui uel filios mortuos lugent, uel coniuges, uel alium quempiam proximorum toto illo doloris sui tempore: non pecuniarum tenentur amore, non corporum, non gloriam concupiscunt, non consumuntur inuidia, non iniuriis permouentur, non aliis uitiiis obsidentur, utpote solis luctibus mancipati: multo magis qui propria peccata lugent: sicut ea lugere dignum est: celsiorem philosophiam mentis ostendunt. Deinde praemium illis aptissimum ponens: quoniam ipsi inquit consolabuntur. Et hic profecto et quod est amplius in futuro. Quia enim praeceptum ipsum ualde uidebatur onerosum, ac uaeuementer molestum: hoc se promisit daturum: quod illud quam maxime leue possit efficere. Quando enim consolatur deus: etiam si milia moerorum irruant: cunctis superior existis. Siquidem ipsis doloribus praemia Deus ampliora constituit. Quod certe hoc ipso quoque designat loco: beatitudinem lugentibus deputando: non secundum dignitatem **operum**: sed iuxta suorum munerum largitatem. Perpende uero quam non est hoc operis humani: sed indulgentiae dei. Nonne lugentes isti ob peccata lugent. At uero his sufficit, si deum satisfactione placauerint: ut ab eo ueniam consequantur. Sed quia ipse magno homines amore miseratur: neque in summotione poenarum: neque in remissione culparum retributionem suam terminat: sed eos qui ob peccata lugent: et beatificat, et multa consolatione donat. Non autem de propriis tantum: uerum etiam de alienis iubet lugere delictis. Quales etiam sanctorum orationes fuerunt, ut moysi: ut samuelis: ut pauli. Isti quippe omnes aliena peccata lugebant. Beati mites quoniam ipsi possidebunt terram. Dic quaeso quam terram: terram quidam intelligibilem dicunt. Verum istud omnino falsum est: nec in scripturis usquam reperimus intelligibilem terram. Quidnam hoc ergo est quod dicitur? Sensibile hic praemium statuit: sicut, et prius. Honora inquit patrem tuum, et matrem tuam: sic enim eris longeuus super terram. Et rursus dominus ipse latroni. Hodie mecum eris in paradiso. Neque enim de futuris solummodo bonis: uerumetiam de praesentibus cohortatur: propter tardiores scilicet auditores, et antequam futura ueniant praesentia requirentes. Propterea igitur in processu euangelii dicit. Esto consentiens aduersario tuo cito. Deinde istiusmodi philosophiae ponens praemium ait. Ne tradat te aduersarius iudici, et iudex tradat te ministro. Videsne unde terruerit a praesentibus scilicet, et quae frequenter eueniunt? Et rursus. Quicumque dixerit fratri suo racha: reus erit concilio. Paulus quoque creberrimae: et praemia sensibilia proponit, et de praesentibus adhortatur. Vt cum de uirginitatis bono disserit: nihil enim ibi super coelesti honore commemorat: sed de praesenti utilitate rem commendat dicens. Propter instantem necessitatem, et rursus. Ego autem uobis parco. Et

Commented [p79]: fol.40r (GB 73)

iterum. Volo autem uos sine sollicitudine esse. Sic igitur christus spiritualibus sensibilia miscebat. Quia ergo mitis quisque propria putatur ammittere: contrarium pollicetur dicens: quod ipse sit qui tutissime cuncta possideat, non audax scilicet, ac proteruus. Aliter uero quia in ueteri testamento saepe propheta cecinerat, mansueti autem haereditabunt terram, a familiaribus iam illi populo notisque uerbis sermonem texuit: ut non in omnibus inusitatae loqueretur. Haec uero dicit non tantum ad praesens usque tempus sua promissa perducens: sed cum futuris etiam ista promittens. Nam cum, et spiritualia pollicetur. Haec certe nobis quae sunt in praesenti uita non aeripit. Et rursus cum praesentia repromittit, non tamen magnitudo promissionum solummodo usque ad ista pertingit. Quaerite inquit primum regnum dei, et haec omnia adiicientur uobis. Et rursus. Quicumque dimiserit domum aut fratres: centuplum accipiet in saeculo isto, et in futuro habebit uitam aeternam. Beati qui esuriunt, et sitiunt iustitiam. Quam uero iustitiam? Vtique rationalem istam quae ex aduerso auaritia collocatur. Quia enim commendaturus erat misericordiam: ostendens quomodo misereri oporteat, idest non ex auaritia nec rapina oportune beatificat iustitiam contuentes. Et consydera quanta idipsum exaggeratione cumulauerit. Non enim dixit. Beati qui iustitiam seruauit: sed beati qui esuriunt, et sitiunt iustitiam: ut non utique mediocriter: sed cum omni illam cupiditate teneamus. Quia enim hoc est auaritia proprium. Neque sic cibum desideramus ac potum: ut possidere latius induique pretiosius. Concupiscentiam istam quae habendi amore flagrat: iubet in meliora conuerti. Deinde rursus sensibile praemium statuens ait. Quoniam ipsi saturabuntur. Quia enim plurimos diuites facere putatur auaritia: dicit hoc esse contrarium magisque id praestare iustitiam. Noli igitur iustitiam exercens formidare pauperiem, neque famem timere cum certe illi magis omnibus bonis excidant qui aliena diripiunt: ut ex aduerso ille qui iustitiam diligit: tutissime omnia bona possidet. Si enim qui aliena inuadunt: tanta rerum ubertate potiuntur, quanto magis qui propria fideliter largiuntur. Beati misericordes. Hic non pecuniarum solummodo erogatores designare mihi misericordes uidetur sed idipsum cum aliorum quoque mandatorum obseruatione facientes. Varii sunt enim miserationis modi. Latum, quoque hoc omnino mandatum est. Quod igitur huius uirtutis est praemium? Quoniam ipsi misericordiam consequentur. Et uidetur aequalis quidem esse retributio: sed est tamen longe ipsa uirtute praestantior. Isti enim quasi homines profecto miserentur: cum ab omnium deo misericordiam consequantur. Par autem non est humana miseratio atque diuina: sed quantum beniuolentiae: malitiaeque discrimen est: tantum ab illa ista discernitur. Beati mundo corde quoniam ipsi deum uidebunt. Ecce rursus praemium spirituale. Mundos uero hic appellat: aut uniuersalem uirtutem tenentes: et nullius sibi mali conscios: aut de perfecta castitate conspicuos. Nihil enim nobis est ita opus ad uidendum deum: ut istius puritate uirtutis. Propter quod paulus ait. Pacem sectamini, et sanctimoniam, sine qua nemo uidebit deum. Videre autem dixit: quemadmodum hominibus uidere possibile est. Quia enim sunt plurimi qui se a rapina quidem auaritiaque contineant: fornicentur tamen, atque luxurientur, ostendens quia primum illud minime sufficiat, etiam istud adiecit. Sicut et paulus ad corinthios scribens: macedonibus testimonium reddidit: quia non solum misericordia essent diuites: uerum aliis, quoque uirtutibus adundarent. Cum enim illorum in pauperes liberalitatem differeret: intulit quoniam seipsos, dederunt primum deo: deinde nobis. Beati pacifici. Hic non modo dissentire illos prohibet, atque aduersum se mutuo dimicare: sed aliud quiddam maius inquirere: scilicet ut etiam alios dissidentes in sacram studeant reuocare concordiam, ac rursus praemium spirituale subiungit. Quod uero istud

Commented [p80]: fol.40v (GB 74)

est? Quoniam ipsi filii dei uocabuntur. Si quidem unigeniti hoc praemium opus fuit distantia copulare, conciliare pugnantia. Deinde ne opineris bonam esse, ubique pacem, addidit. Beati qui persecutionem patiuntur: propter iustitiam. Idest pro uirtute, atque pietate pro defensione caeterorum. Solet quippe iustitia omnem prorsus animi appellare uirtutem. Beati estis cum exprobrauerint uobis homines et dixerint omne malum aduersum uos mentientes. Siue enim seductores, siue maleficos, siue pestiferos, siue aliud uos tale quippiam uocent: eritis inquit beati. Quidnam possit his praeceptis inusitatus inueniri: per quae illa nobis desyderanda dicit: quae alii putant esse fugienda. Egere dico, atque lugere, persecutionem pati audire maledicta. Eo nihilominus non modo id dixit: uerumetiam facile persuasit. Nec duobus, aut decem: non uiginti, aut centum hominibus, aut mille: sed uniuerso iam pene mundo. Cunque dicerentur illa quae uidentur onerosa, et grauia: contraque multorum consuetudinem uenientia: nihilominus admirabatur uenerans omnia illa audientium multitudo, tanta quippe erat uirtus docentis. Attamen ne putares quia quolibet modo audire maledicta praestaret beatos: duos tantum separauit modos cum scilicet uel propter ipsum audiuntur uel falsa iactantur. Si uero ista non fuerint: non modo non est beatus haec audiens: uerum etiam miserrimus. Deinde respice rursus in praemium. Quoniam merces uestra multa est in coelis. Tu uero etiam si non per singulas beatitudines regnum audias repromitti: nequaquam tamen moerore turberis. Et si enim retributiones ipsas indifferenter: appellat eas tamen profecto cunctas ad unum coelorum regnum adducit. Quando autem dicit: et lugentes consolabuntur, et misericordes misericordiam consequentur, et mundi corde deum uidebunt, et pacifici filii dei uocabuntur: nihil omnino aliud nisi coeleste regnum per haec cuncta designat. Qui enim horum dicuntur potiri: illud sine dubio consequentur. Ne igitur tantummodo pauperum spiritualium hoc esse praemium suspicaris: sed et esurientium iustitiam, et initium prorsus omnium quos idem beatitudinum textus includit. Propterea enim in cunctis uirtutibus, et promissionibus beatitudinem posuit, ut ne quid sensibile sperandum putares. Neque enim esset beatum talibus coronari: quae in praesenti uita continuo soluuntur, ac defluunt, et fugatius quam umbra praeteruolant. Cum uero dixisset: quoniam merces uestra multa est in coelis: aliam quoque consolationem intulit, dicens. Sic enim persecuti sunt, et prophetas qui fuerunt ante uos. Quia enim regnum coelorum adhuc erat in spe, atque expectatione: solam consolationem illis de eorum societate praestat: qui ante illos afflictiones uarias pertulerunt. Ne inquit putetis qui mala aliqua docentes, et noxia sancientes: ista patiamini. Vel ab eis quasi prauorum sitis magistri dogmatum persequendi. Non enim de prauitate doctorum: sed de malignitate auditorum pericula ista, insidiaeque contingent. Non ergo uobis obrectabitur: qui talia patiamini: sed illis profecto qui inferent passionem: in testimonium uero uobis est tempus paratum. Neque in prophetis iniquitatem aliquam, deoque aduersam culpando doctrinam, alios quidem eiciebant: alios uero lapidabant: alios malis innumeris obruebant. Neque hoc uos ergo perturbet. De eadem quippe sententia nunc quoque cuncta perficient. Vidisti quemadmodum eorum sensus erexerit iuxta moysen illos, atque heliam omnino constituens. Sicut etiam paulus ad thesalonicenses scribens ait. Vos enim imitatores facti estis fratres ecclesiarum dei: quae sunt in iudaea in christo: quia eadem passiestis, et uos a contribulibus uestris: sicut, et illi a iudaeis: qui occiderunt dominum ihesum, et prophetas, et nos persecuti sunt, et deo non placent, et omnibus hominibus aduersantur. Quod hic quoque christus impleuit, et in aliis quidem beatitudinibus. Beati inquit pauperes: beati misericordes: hic uero infinite posuit: sed ad ipsos prorsus dirigendo

sermonem dicens. Beati estis cum exprobrauerint uobis, et dixerint omne malum aduersum uos. Videlicet ostendens ipsorum hoc esse praecipuum, et proprium super omnes prorsus magistros. Simul etiam suam hic prodidit dignitatem, et honorem quae aequaliter cum patre communicat. Sic enim illi inquit propter patrem: sic etiam uos propter me ista patiemini. Quando enim dicit persecuti sunt prophetas: qui fuerunt ante uos: istos, quoque iam prophetas: factos esse declarat. Deinde ostendes quia hoc eos maxime iuuat, ac faciat clariores: non dixit maledicent uobis quidem, uosque etiam persequuntur: sed ego tamen fieri istud uetabo. Neque enim discipulos suos non audiendo maledicta: sed audiendo ac fortiter sustinendo: et persecutores suos ipsis operibus arguendo uult esse munitos. Hoc autem multo est illo utique praestantius: sed longe potius est percuti: nec tamen malum aliquod pati quam omnino non percuti. Hic igitur dicit quia merces uestra multa est in coelis. Lucas uero etiam cum additamento, cunq̄ue maiori consolationis cumulo hoc eum dixisse commemorat. Non solum enim illos qui propter deum maledictis expositi sunt: beatos dicit a christo uocari: sed etiam eos quibus a cunctis benedicuntur infelices. (Vae inquit uobis cum benedixerint uobis omnes homines). Et certe etiam apostolis benedicebant homines: sed profecto non omnes. Et iccirco non ait uae cum benedixerint uobis homines: sed cum benedixerint omnes. Hoc enim impossibile est cum uirtute uiuentibus cunctorum ore benedici. Et rursum ait. Cum eiecerint nomen uestrum tanquam malum: gaudete et exultate. Non enim pro periculis solum quae passi sunt uerumetiam pro maledictis retributionem maximam pollicetur. Propterea non dixit cum uos exagitauerint, atque interfecerint: sed cum exprobrauerint uobis. Nescio quo enim modo omnibus pene rebus amarius solent mordere maledicta. In periculis quippe multa sunt quae laborem ipsum faciunt leuiorem ut multorum exortatione succendi: ut habere plurimos applaudentes, dignisque passionem ipsam praeconiis coronantes. In maledictionibus uero etiam consolatio ipsa subducitur. Neque enim creduntur cunctis periculis saeuus mordere certantem: nec omnino magna esse quempiam uirtus putatur fortiter sustinere maledictum: cum certe multi etiam ad laqueum conuolarint famae obprobria non ferentes. Et quid hoc miraris in caeteris cum proditorem illum impudentissimum pariter: et crudelissimum, atque contra omnia flagitia nequitiae fronte duratum hoc praecipue ad laqueum ire compulerit. Iob quoque ipse certe omni lapide, atque adamante tollerantior: cum quidem patrimonium ammitteret, malaque innumera sustineret, cunq̄ue subito numerosa sobole esset orbatus: cum quasi fontem quendam uermium toto uideret corpore bullientem, supraque haec uxorem sibi molestius imminentem: per facile cuncta superauit. Vbi uero exprobrare sibi amicos, atque iusultare uidit: et malignam illam de se existimationem fouere: et dicere quod talia propter peccata pateretur, ac malitiae suae solueret ultionem: tunc demum utique turbatus est ille uir maximus: ille fortissimus Dauid quoque omittens cuncta quae pertulit: pro maledicto patienter audito uicem a domino reposcebat. Dimitte inquit ut maledicat quoniam dominus mandauit ei ut uideat afflictionem meam: et reddat mihi pro maledictione hac in die illa. Et paulus non solum pericula sustinentes: nec tantummodo propriis spoliatis bonis laudat: et praedicat uerumetiam maledicta tolerantibus. Rememoramini inquit dierum priorum in quibus illuminati magnum certamen sustinuistis passionum: et in altero quidem obprobriis: et tribulationibus spectaculum facti. Propterea et mercedem huic patientiae plurimam proposuit christus. Ac ne quis diceret hic ergo non reddis maledicentibus uicem, neque illorum ora consuis: cum mercedem promisisset futuram, commemorauit prophetas: ostendens quoniam nec propter illos in praesenti deus exegerit

Commented [p81]: fol.41r (GB 75)

ultionem. Si uero tunc quoque cum adhuc praesentium tribulationum tempus esset: tamen de futurorum illos promissione solatus est: quanto nunc magis quando et haec ipsa spes solidior effecta est: et philosophia profecto sublimior. Consydera uero etiam post quot mandata idipsum locarit. Non enim hoc absque certa ratione fecit: sed quia uoluit ostendere quod nisi quis illis quas superius posuit armatus fuerit, ornatusque uirtutibus: ad haec nequaquam possit prodire certamina. Propterea de priore semper etiam mandato sequentis uiam struens auream quandam nobis seriem texuit. Cum enim quis humilis fuerit: erit consequenter et mitis. Qui autem mitis etiam peccata lugebit. Qui uero ob peccata luget, esurit, sititque iustitiam. Qui iustus est: iste etiam misericors. Qui et misericors fuerit, et iustus idem etiam compunctus: et mundo corde. Qui uero talis est: erit etiam profecto pacificus. Porro qui ista perfecit: erit absque dubio ad pericula praeparatus: nec ad maledicta prorsus ulla terrebitur: nec non mala quoque mille patiatur. Postquam igitur prout oportuit, ad uirtutum studia cohortatus est: rursus eos laudum admixtione permulcet. Quia enim erant praecepta sublimia, multoque quam in ueteri lege maiora: ne trepidarent: neue turbarentur ac dicerent: et quemadmodum haec implere poterimus: attende quid dixerit. (Vos estis sal terrae). Per quod ostendit quam necessarie ista praecipiat. Non enim pro uestra inquit salute tantummodo: sed pro uniuerso prorsus orbe haec uobis doctrina committitur. Non ad duas quippe urbes aut decem aut uiginti, neque ad unam uos mitto gentem sicut etiam prophetas: sed ad omnem terram prorsus ac mare, totumque mundum: et hunc uariis criminibus oppressum. Dicendo enim (uos estis sal terrae) ostendit omnem **hominum** infatuatam esse naturam, conculcatamque peccatis et iccirco illas ab eis maxime uirtutes requirit quae cunctis necessariae, atque utiles sunt futurae. Cum enim mansuetus aliquis ac modestus: cum misericors fuerit: et iustus non in semetipso tantummodo haec recte facta concludet: uerum in aliorum quoque utilitatem bonos hos facit emanare fontes. Sed qui mundo corde est, atque pacificus: et qui persecutionem pro ueritate perpetitur: nihilominus in commune commodum uitae suae statuit exemplum. Ne igitur opinemini ad mediocria uos ducendos esse certamina, neque pro exiguis rebus uobis hunc insonare sermonem: uos estis sal terrae. Quid igitur? Ipsi ne putrefacta medicati sunt? Nequaquam. Nec enim possibile est: ut ea quae corrupta sunt: salis perfricatione reparentur. Non hoc fecerunt ergo: sed ante se mota, sibique tradita, atque ab illa iam putredine liberata perfricabant sale, inque hac nouitate seruabant quam a domino, utique susceperant. Liberare quippe a putredine peccatorum christi profecto uirtutis est: ut autem non ad illa iterum reuertantur apostolorum curae est ac laboris. Vides quemadmodum paulatim etiam prophetis eos meliores esse patefecerit. Non enim illos filios ueteris testamenti, neque mediocres ponit magistros: sed seueros quosdam, atque terribiles. Hoc est enim omnino mirabile quia non adulantes, neque palpantes: sed e diuerso salis instar urentes fere omnibus se tam desyderabiles reddiderunt. Nolite ergo inquit mirari si alios omittens: uos potissimum doceo, atque ad pericula tanta succingo. Consyderate quippe quantis urbibus, quantisque populis uos sim missurus magistros. Propterea non uos tantummodo uolo esse sapientes: sed ut tales faciatis: et caeteros. Huiusmodi autem magistros in quibus certe tantorum periclitatur salus, maxima decet pollere prudentia, tantasque illis uirtutum adesse diuitias: ut aliis quoque utilitatem aedificationis impertiant. Nisi inquit fueritis omnino tales: ne uobis quidem ipsis sufficere profecto poteritis. Nolite igitur de difficultate conqueri quasi qui doctrinam meam molestam esse dicatis. Infatuatis enim, conculcatisque populis: per uos ad sapientiam redire possibile est. Si uero id etiam patiamini uos ipsi: uobiscum perdetis: et reliquos.

Commented [p82]: fol.41v (GB 76)

Itaque quanto etiam maiorum uobis rerum cura committitur: tanto potiore indigetis et studio. Propter quod intulit. (Si autem sal euanuerit in quo salietur)? Ad nihilum ualet ultra: nisi ut mittatur foras: et conculcetur ab hominibus. Alii enim etiam si saepe delinquant: possunt tamen ad ueniam peruenire. Si uero hoc magister ipse patiat: omni satisfactione priuabitur: et supplicia extrema persoluet. Ne enim audientes cum exprobrauerint uobis: et persecuti uos fuerint: et dixerint omne malum aduersum uos in medium prodire formident: dicit. Quoniam nisi ad ista fueritis parati frustra etiam proditis in publicum. Non enim uos oportet maledicta hominum timere: sed laudes quas si audire cupiatis: tunc uere infatuandi estis, atque calcandi. Si uero perseuerabitis: uosmetipsos undique castigantes: et deinde audieritis mala: gaudete. Hoc enim est opus salis: laxa, quaeque urere, atque restringere. Itaque iam necessaria subsequitur maledictio: nihil uobis prorsus incommodans: immo etiam testimonium uestrae perhibens firmitatis. Si uero illa timentes: fortitudinem uobis utilem deseratis: multo saeuiora patiemini: et male scilicet audientes: et contempti a cunctis, atque despecti. Hoc nanque est ab omnibus conculcari. Deinde ad aliud eos sublimius ducit exemplum. Vos estis lux mundi. Iterum mundi: non unius profecto gentis nec uiginti urbium: sed totius orbis lumen tunc perhibentur: et lumen intelligibile, ipsoque sole fulgentius: sicut etiam sal hoc loco intelligitur spirituale. Prius autem sal posuit deinde lumen ut discas quantum sit uerborum urentium beneficium, quantumque commodum honestae, rectaeque doctrinae. Haec siquidem stringit animos nec quoquam diffluere permittit, facitque attentius ad lumen uirtutis aspicere ad quam uelut appraehensa manu pertrahit audientes. Non potest ciuitas abscondi super montem posita. Neque accendunt lucernam: et ponunt eam sub modio. Rursus eos per ista ad bene uiuendi diligentiam cohortatur ostendens: ut studeant esse solliciti: quasi ante omnium scilicet oculos constituti: et in medio orbis terrarum certantes theatro. Nolite inquit aspicere: quia in isto nunc residemus loco: et in exigua sumus parte certaminis. Sic enim eritis manifesti cunctis: quemadmodum ciuitas in montis uertice collocata uel sicut lucerna in domo super candelabrum relucens. Vbi nunc sunt christi uirtutis increduli? Audiant ista: et prophetiae potentiam post experimenta mirantes: maiestatem domini adorando uenerentur. Perpende enim qualia polliceatur eis: qui in sua, quoque regione habebantur incogniti quod uidelicet terra omni, marique celebrandi sint: et ad terminos, usque mundi fama ducente uenturi: immo non fama: sed manifesto beneficiorum, atque admirandae operationis effectum. Non enim illos fama portans, fecit ubique notissimos: sed ipsa, utique documenta uirtutum. Sicut enim quidam uolucres effecti ipso etiam sole pernitius omnem perlustrauere terram: spargentes, ubique lumina ueritatis. Hic autem uidetur **mih** illos ad constantiam cohortari. Dicendo enim non potest ciuitas abscondi super montem posita: suam declarat profecto uirtutem. Sicut impossibile inquit est super montem positam abscondere ciuitatem: ita etiam praedicationem latere, atque reticere. Quia enim praedixerat persecutiones: et maledicta: et insidias: periculae putarent quod haec eos possint in silentium coarctare: confirmans eos, ait. Quia non modo non tacebunt: sed etiam uniuersum prorsus illustrabunt orbem: et ob hoc, quoque clari efficientur ac nobiles. Et hic quidem proprie ostendit insigne uirtutis. In consequentibus uero ab illis constantiam flagitat dicens. (Neque accendunt lucernam: et ponunt eam sub modio: sed super candelabrum ut luceat omnibus qui in domo sunt. Sic luceat lux uestra coram hominibus). Ego quidam inquit lumen accendi: ut uero perseueret adens: uestri profecto sit studii non propter me, uosque ipsos modo: uerumetiam propter illos qui eadem luce potentur, uobisque ducentibus uiam ueritatis inuenient. Non enim

Commented [p83]: fol.42r (GB 77)

poterunt maledictionibus uestrum obumbrare fulgorem: si tamen uos omni cum diligentia uix eritis, atque ita prorsus quasi qui uniuersum orbem uestri faciatis imitatione conuerti. Dignam igitur tanta gratia exhibere uitam ut sicut illa cunctis mox regionibus praedicanda est: ita illi etiam conuersatio uestra conueniat. Deinde aliud quoque lucrum cum hominum salute subiungit. Sane quod sit prorsus idoneum illos praestare sollicitos, atque ad omne uirtutis concitare. Non solum inquit corrigitis orbem recte, sancteque uiuendo: uerumetiam glorificare deum ex uestra conuersatione facitis quemadmodum si contraria gesseritis: et homines perdetis profecto: et dei nomen blasphemiis offendetis. Et quemadmodum inquit per nos glorificabitur deus: si nos homines maledictorum fuerint contumeliis consecuti. Sed utique non omnes. Nam illi quoque ipsi qui hoc publice faciunt inuidentes apud conscientiam tamen suam admirabuntur uos, atque suscipient sicut e regione uitiosos, quosque palam quidem adulatorio sermone demulcent: sed eosdem in secreto mentis accusant. Quid igitur ad ostentationem nos uiuere, atque ad gloriae amorem iubet? Absit non dico istud omnino. Neque enim dixi ut recte facta uestra in medium studeatis afferre: nec ut illa monstretis admonui. Sed dixi luceat lux uestra: hoc est plurima in uobis sit uirtus, ac maxime ingens illius accendatur ignis: et ineffabile omnino lumen effulgeat. Quando autem tam magna uirtus fuerit: et clara latere non poterit. Etiam si mille illam contegere uelit modis ille qui possidet. Irreprehensibilem igitur etiam hominibus praestare uitam nullum in uobis uerum colorem accusationis inueniant. Sequetur illud: ut etiam si innumeri accusare cupiant: nullus unquam infuscare uos possit. Bene autem ait lumen. Nihil est quod sic hominem faciat insignem, atque conspicuum: etiam si magno ambitu optet latere ut splendor iste uirtutis. Sicut enim ipso sole circumdatus, ita utique clarus refulget. Nec in terram solummodo rutilatus propriae uirtutis emittit: sed supra ipsum etiam coelum proprio fulgore radiabit. Hinc, itaque illos uberius consolatur. Et si inquit maledicta in uos audientes doletis: sed habetis plurimos quos ad amorem, atque admirationem dei uestro adducatis exemplo. Ac ne dicatur: et uideatur omnium generaliter maledictorum commendare patientiam admoneo: ne hoc quidem positum, atque confuse: sed prouide: et omnino distincte. Si quidem de illis hic loquitur profecto maledictis quae falso: et propter deum obici solent. Iam uero demonstrat quia non modo maledicta huiusmodi patienter ferre: uerumetiam praedicare, atque laudare plurimum afferat lucri ad dei gloriam recurrentis, perque hoc ipsum melioribus spebus eos attollit. Non enim inquit tantum ualebit obtrectatio malignorum ut alios quoque tenebris obducatur quominus uestrum queant lumen aspicere. Nam cum sal infatuatur: cum lumen extinguitur: tunc uos tantummodo, meritoque calcabunt non cum recta facientes subiaceris opprobriis. Tunc enim multi erunt omnino mirantes, non utique uos tantum: sed per uos etiam patrem uestrum. Nec dixit deum: sed patrem conferendae illis nobilitatis praerogatiuam, hoc iam nomine largiendo. Itaque cum similitudinem illis proprii honoris impertiens pauloante dixisset. Nolite merere cum coeperitis audire maledicta: sufficit enim uobis quod propter nomen meum illa auditis. Hic iam deum eorum appellat patrem ut honoris similitudinem, ubique demonstret. Consydera quantum istiusmodi sit commodum quantum etiam discrimen si per nos noster dominus blasphemetur. Sine offensione igitur simus: et iudaeis: et gentibus: et ecclesiae dei uitam nostram clariorem sole praestantes. Et si maledicere quis uelit: non ipsum male audire doleamus: sed si merito istud audiamus. Si enim uitis sordeamus: etiam si nobis nullus obtrectet: erimus omnibus misericordes. Si uero uirtutibus splendere curemus: uel si totus mundus contra nos maledictis uoluerit personare: erimus omnibus beatissimi, atque ad

nos trahemus omnes qui uenire elegerint ad salutem: et qui non contumelias malignorum: sed uitae nostrae uoluerint consyderare uirtutem. Omni quidem tuba documenta sunt operum clariora, uitaque munda ipsa est luce fulgentior. Nec obscurari poterit: etiamsi innumeri fuerint obloquentes. Si enim habuerimus illa omnia quae paulo ante praemissa sunt: nec solummodo mansueti, ac misericordes, mundoque corde fuerimus, atque pacifici: sed si etiam cum maledicimur: non referamus iniuriam: quinimmo etiam gaudeamus: non, inferius omnino quam per ipsa signa spectatores nostros ad ueritatem trahemus, uenientque ad nos omnes libenter. Sed etiam si ferus: etiam si daemon aliquis: etiam si nonnulli uirtutis tuae conscii: nihilominus te contumeliis insequantur: nequaquam inde turberis: nec consyderes quia publice in te iaculentur iniurias: sed ipsam illorum interroga conscientiam: et uidebis applaudentes tibi, teque mirantes, ac uirtutum tuarum laudes numerantes. Consydera igitur quemadmodum rex aliquando babilonius tres illos in fornace pueros praedicaret: et certe hostis erat, atque apertus inimicus. Sed quia uiriliter eos stare prospexit, praedicat: et coronat. Propter aliud certe omnino nihil nisi quia illo, utique contempto dei legibus seruiebant. Diabolus enim cum nihil se uiderit effecisse discedit metuens iam profecto ne maiorum nobis fiat occasio coronarum. Cum uero ille discesserit quauis scelestus sit aliquis, ac tota prorsus mente corruptus: incipiet tamen introspicere uirtutem, illa iam qua offendebatur nube submota. Quod et si homines bona tua uidere dissimulent: maiorem certe apud deum admirationem, laudemque reperies. Noli igitur dolere, atque concidere. Nam et apostoli ipsi aliis quidem erant odor mortis: aliis autem odor uitae. Si enim te nullam tu culpandi occasionem ministres: omni prorsus crimine liberaris: immo magis ac magis beatus efficeris. Resplende igitur fulgore uitae: et maledicos omnino contemne. Non potest enim accidere omnino: non potest ut qui uirtutem diligenter exequitur: nunquam plurimos acquirat inimicos. Sed nihil hoc ad eum qui uirtute laetatur quando quidem clarius illorum occasione resplendeat. Haec igitur scilicet illud caeterum unum diligenter: quemadmodum dispensare uitam. Sic etiam enim illos qui nunc in umbra mortis sedent: ad uitam perducemus futuram. Tanta quippe istius luminis uirtus est: ut non solum hic fulgeat: uerumetiam illuc possit ducere uolentes. Cum enim uiderint praesentia nos cuncta contemnere: et ad futura esse praemia praeparatos: supra omnino nostrum omnem sermonem ipsis erunt operibus credituri. Quis enim tantae uacordiae est: qui uidens hominem pauloante diuitiis, ac delitiis irretitum: repente uero exutum his omnibus: et quendam uolucrum factum: ad famem iam ac pauperiem: et omnem prorsus laborem: ad pericula etiam, pugnasque ac sanguinem, atque interfectionem sui: postremo ad omnia quae uidentur metuenda succinctum: non manifestum documentum accipiat futurorum? Si uero nosmetipsos praesentibus implicemus, semperque ceterius relabamur: quemadmodum credere poterunt nos ad perfectionem alterius mansionis urgeri? Qua uero etiam poterimus satisfactione purgari: cum non tantum apud nos ualuerit dei reuerentia: quantum apud sapientes gentilium humana gloria? Si quidem eorum se aliqui: et pecuniis exuere: et audacter ad contemptum mortis pararunt: ut se hominibus ostentarent: propter quod eorum spes inanes fuerunt: quaenam ergo nos ratio liberabit, si tanto nobis praemiorum honore proposito, tantaque aperta nobis ad philosophandum uia: ne illis quidem similia fecerimus: sed nos pariter perdiderimus: et caeteros. Non enim ita incommodat gentilis iniquitatem faciens: quemadmodum cum illam christianus operatur: et satis, utique consequenter illorum enim gloria corruptibilis ac fluxa est. Nostra uero per dei gratiam ex aduersis quoque praecipua esse, et illustris agnoscitur. Iccirco quando etiam a nobis

Commented [p84]: fol.42v (GB 78)

maxime exprobrare uoluerint, suaque in nos maledicta augere, istud adiungunt. O christiane quod profecto non dicerent nisi magnam de ipso dogmate existimationem tenerent. Non audisti quanta perfecit christus: et qualia. Quando igitur unum ex illis mandatis poteris implere, cum relinquent omnia usuras colligendo circuneas: et foenori foenus adiungas. Et nunc quidem negociationes instituens: emas seruorum cateruas, diuersorum animalium greges, argentea uasa conficias: nunc agros merceris ac domos, atque utinam id solum. Cum uero uanissimis huiusmodi studiis iniquitatem sociam iungas cum finittimorum terras: tuis copules, inuadas domos, pauperes conteras, augeas famam: quomodo potes ipsum saltem ecclesiae introire uestibulum? Sed nonnunquam forte pauperum misereris. Noui hoc quidem: sed ibi quoque etiam multa est aegritudo. Aut enim cum fastu id superbiae facis: aut ad gloriae uanitatem uel lucrum: ne de bonis quidem operibus mercedem consequaris. Quo quid infoelicus credatur esse cum in portus tranquillitate naufragium patieris etiam. Ne igitur istud eueniat cum boni quippiam feceris: noli a me gratiam flagitare ut deum certe habeas debitorem. Accipit enim ille foenus a quibus non putatur accipere. Habes igitur locupletissimum debitorem. Cur illum relinquens: me exigis hominem pauperem prorsus ac tenuem? Nunquid enim indignatur hic debitor cum foenus exigitur? Num aut uerax in soluendum non est aut soluere sponte dissimulat? Non cernis eius nullo explicabiles sermone thesauros? Non liberalitatem illam inenarrabilem donatoris? Ipsum igitur tene, ipsumque exige. Hac enim exactione laetatur. Nam si ab alio exigi uiderit: quae ipse debet, suam reputabit iniuriam. Nec tibi ultra iam reddet: quinimmo te sibi ultionis faciet debitorem. Vnde me iudicas inquit ingratum? Cuius uero mihi es idoneus conscius paupertatis? Quia scilicet me praetermisso ad alium importunus accedis alterum foeneratus es: et alterius exactor efficeris. Nam et si homo accepit quod dedisti: deus tamen ut tribueres, imperauit: se igitur principalem debitorem tuum, seque uult esse uadem: praebens tibi occasiones innumeras exigendi. Noli igitur tantas relinquendo diuitias: tantamque facultatem: et copiam largiendi a me ut accipias postulare qui nihil omnino possideo. Cuius enim rei gratia mihi te ostendas cum misericordiam pauperibus impendis? Num ego tibi ut tribueres imperaui? Nunquid a me ut retribuere audisti: ut a me consequenter mercedem uidearis exigere ipse dixit. Qui miseretur pauperi, foeneratur deo. Deo igitur foeneratus es: ipsum reposece: sed non tibi in praesenti cuncta restituet. Verum hoc quoque tuo commodo facit. Est quippe talis hic debitor non qui ut alii festinet ipsum tantummodo foenus exsoluere: sed agit omnia ut et usura currat: et creditum ipsum maneat in tuto. Propterea hic quidem reddit ex parte: maximum autem tibi in futuro thesaurum reseruat. Haec igitur scientes misericordiae operibus liberaliter affluamus, plurimumque amorem ostendamus in pauperes, eosque non pecuniis solum: uerumetiam caeteris operibus adiuuamus. Et si uiderimus publice ut fit caedi aliquem, aut iniuriam sustinere: etiam si pecunia pro eo est danda, praestemus: et si rem uerbis possumus terminare ne pigeat. Est enim pro sermonibus merces: immo pro ipsis quoque gemitibus condolentis. Et ideo beatus iob flebam ego inquit super omnem infirmum: et ingemui cum uiderem homines in necessitatibus. Si uero certa merces est etiam gemituum, atque lachrymarum quando: et uerbum: et studium, aliaque plurima concurrerint: consydera quanta sit retributio conferenda. Nam ipsi quoque cum inimici essemus dei unigenitus nos ei reconciliauit irato medium se inferens: et opponens qui: et plagas pro nobis suscepit: et mortem. Studeamus igitur nos etiam eos qui affliguntur de malis innumeris liberare. Non quemadmodum nunc certe facimus qui cum uidemus in se aliquos concurrisse,

Commented [p85]: fol.43r (GB 79)

alteriusque iniuriis caedi, atque discindi: quasi data opera subsistimus confusione aliorum, ac dolore gaudentes: et colligimus diabolicum quoddam theatrum quo quid stultius possit ostendi? Vides mutuis se contumeliis denotantes, atque alterna caede mulctantes, scindentes uestes, ora foedantes, et quietum astare te pateris? Num leo est: num alia fera aliqua: num coluber? Certe homo est tibi per cuncta communicans. Frater est, membrum est, noli peccare: sed dissolue pugnantes. Noli ex eis uoluptatem capere: sed eorum corrige uoluntatem. Impudentum enim: et ociosorum est in talium rerum gaudere discrimine. Iumentorum hoc inquam est, atque irrationalium prorsus asinorum. Cernis homines mutua caede turpari: et non hanc esse tuam turpitudinem ducis: et non medius insilis: nec diabolicam illam dispergis cateruam, atque hominum pericula dissoluis. Et iubes tu inquit ut me huiusmodi manibus inseram, plagisque ipse conficiar? Primo quidem non patieris istud: et si acciderit incipiet tibi hoc opus pars quaedam esse martyrii: siquidem propter deum ista perpeteris. Si uero plagas accipere cunctaris: consydera quoniam dominus tuus propter te nec crucem quidem sustinere cunctatus est. Nam illi quidem uelut ebrii tenebras de tyrannide patiuntur furoris: quo solo illi tunc utuntur duce: indigent autem sano aliquo cuius adiuuentur auxilio. Et ille qui facit iniuriam: et iste qui patitur hic quidem ut liberetur afflictus: ille autem ut cesset affligere. Transi ergo: et manum porrige sobrius temulento. Est enim furoris ebrietas: et multo illa quae contingit ex uini ebrietate deterior. Non uides saepe nautas: cum aliquod cernunt incidere naufragium continuo uela tendentes, maxima intentione properare, ut eiusdem artis homines de periculo tempestatis eripiant. Si uero artis socii tantum opitulandi studium sui similibus ostendunt: quanto magis fidei participes: haec omnia implere conueniet? Nam hic quoque naufragium est, illoque quod diximus pernitiosius profecto naufragio. Aut enim uim patiens blasphemauit: et cunctis quae habebat bonis repente uacuatus est: aut peierauit tyrannide furoris oppressus: et nihilominus incidit in gehennam aut plagam inferens commisit homicidium, perque id naufragium uitae ipse sustinuit. Perge igitur, malumque compece, mersos extrahe, inque ipsos comiti maris fluctus fida mente descende. Cunque theatrum illud dissiparis diabolicum singulos admone separatim, restringe flammam, fluctusque comprime: et compone. Si uero maior ignis: et fornax fuerit ardentior: ne tunc quidem timeas. Habes enim multos iuuantes, manumque tibi continuo porrigentes. Si modo initium rei ipse praestiteris: habes supra omnia opitulantem tibi pacis deum, flammamque illam primum ipso cooperante discuties. Plurimi etiam alii subsequuntur: et illorum quoque recte **facto**: merces ad te profecto perueniet. Quid aliquando iudaeis praecipit deus? Iudaeis inquam adhuc rudibus, humique reptantibus si uideris inquit iumentum inimici tui cecidisse in uia: ne pertranseas: sed accurre: et iumentum quod cecidit subleua cum eo. Multo quam hoc facilius est rixantes homines separare, atque eos in pacem rursus adducere. Si uero inimicorum asinum: quanto magis animas amicorum oportet erigere. Praecipue cum ista multo sit ruina deterior: per quam scilicet non in foueam: sed in gehennae collabuntur incendium: nequaquam irarum suarum onera sustinentes. Tu uero uidens fratrem tanto furoris fasce depressum, et diabolum propter astantem, ignemque protinus accendentem transcurris immisericorditer, atque omnino crudeliter, quod absque periculo, nec in bruto animante committitur. Samaritanus quidem ille cum uulneratum uideret ignotum, nihilque ad eum penitus pertinentem: et astitit et iumento proprio superposuit: et adduxit ad stabulum, medicumque conduxit. Et aliud quidem continuo dedit: aliud uero promisit. Tu uero cum fratrem non in latronem uideas incidisse: sed in ipsas daemonum turmas in

obsidionem furoris: non in auio solitudinis: sed in medio ciuitatis, nec pecuniam impensurus, nec conducturus animal: nec proximum longo itinere ducturus: sola etiam proferre uerba dissimulas: et absque ulla omnino misericordia: immo etiam cum crudelitate praecipua contemnis, ac praeteris? Et quemadmodum speras bonorum deum te habiturum esse placatum. Iam uero ad uosipsos meus sermo conuertitur: qui publice quoque ista committitis? Ad te inquam qui uim affers: et iniquitatem facis dic mihi plagas tu incutis: et calcibus caedis, et mordes: susne siluester effectus es: et asinus agrestis: et canis rabidus. Non confunderis, non erubescis in feram ex homine conuersus: et propriae nobilitatis oblitus. Et si enim pauper sis: sed certe liber: et si opifex: sed nihilominus christianus. Propter hoc ipsum ergo quod pauper es magis necessariam habes quietem. Diuitum est enim litigare non pauperum eorum, utique hoc opus est: quos uariae aduersum se materiae incitant iurgiorum. Tu uero cum diuitiarum non habeas uoluptatem: mala tamen diuitiarum requiris, congregans tibi metipsi inimicitias, atque certamina. Angis fratrem, atque suffocas: et publice spectantibus cunctis elidis, ac saucias: nec existimas maiore te ipsum confusione foedari: qui ferarum impetus furibundos imitaris. Quinimmo etiam ipsis deterior effectus es. Illis quidem sunt cuncta communia. Nam et pariter congregantur: et iter una carpunt: et societate sua gaudent. Nobis uero omnino nihil commune est: sed sursum ac deorsum rixa, atque contentio maledicta inimicitiae: et usque ad commissum caedis iniuriae. Itaque nec coelum quidem reueremur ipsum: ad quod certe communiter omnes uocamur. Nec terram quae nobis itidem in communem donata est, neque ipsam postremo naturam. Ita prorsus omnia simul foedere charitatis iracundiae furor: et amor pecuniae dissipauit. Non uidisti illum qui mille erat debitor talentorum: quia opus eorum remissionem conseruum proprium ob centum denarios etiam suffocabat: in mala certe ultima decidisse, atque immortalis traditum esse supplicio? Num reuereris exemplum non metuis: ne talia ipse patiaris. Etenim nos quoque: et plurima domino debemus: et maxima: sed tamen magnanimiter expectat, neque imminet exigendo sicut nos studemus facere conseruis, neque astringit, neque suffocat. Et certe si uel minimam eorum partem a nobis in praesenti uellet exigere: olim sine dubio perissemus. Haec igitur scientes dilectissimi: humiliemur et debitoribus nostris etiam gratias agamus. Fiunt enim si philosophari uolumus maxime: non solum indulgentiae: uerumetiam mercedis occasio. Pauca siquidem damus, plurima recepturi. Quid ergo exigis uiolenter a paupere? Oportebat enim etiam si ille uellet exsoluere: te tamen potius remittere non habenti ut a deo non modo totum: sed etiam multiplicatum illud acciperes. Nunc uero cuncta contrario facis: et uiuis omnino opibus uiolentiae, idque contendis nequid ex tuis tibi debitis remittatur: et proximum quidem uideris opprimere: cum temetipsum proprio mucrone transfodias: et gehennae tibi augeas ipse supplicia. Quod si hic paululum philosopheris: retributionem tibi facies largiorem. Nam et deus nos uult propterea a uirtute liberalitatis incipere ut occasionem inueniat per quam nobis plura restituat. Quantoscumque habeas igitur debitores pecuniarum, atque culparum: cunctos liberos abire permittens: a deo istius magnanimitatis reposce mercedem. Quandiu enim illos exigere perseueras non habebis dominum debitorem. Si uero illos dimiseris: tunc tenere poteris deum, atque ab eo huius philosophiae uicem cum cumulo maxime liberalitatis exigere. Si enim homo quispiam forte praeteriens, teque a creditore teneri uidens: illum quidem iam secum dicit habere rationem: te uero solui iubet nec post remissionem illam ei existit ingratus: cuius in se creditum omne transposuit: quemadmodum deus non multiplicia redempturus est: cum propter ipsius utique

mandatum debitores nostros inculpato a nobis, absolutosque abire **permittimus**. Ne igitur temporalem hanc aspicias uoluptatem: quam de exactione capimus debitorum: sed damnum illud quod sustinebimus in futuro in illis certe nosmetipsos quae sunt aeterna laedentes. Cuncta igitur auaritiae, atque malitiae impedimenta superantes: et pecunias debitoribus nostris: et peccata donemus: ut nobis retributio etiam optata proueniat. Quodque negleximus per aliam explicare uirtutem. Hoc de obliuione admissae in nos malitiae consequentes aeternorum gaudio potiamur bonorum. Gratia et misericordia domini nostri ihesu christi cui gloria in saecula saeculorum. Amen.

Commented [p87]: fol.44r (GB 81)

Homelia .xvi. Ex capitulo .v. [fol.44r-49r]

Nolite putare quia ueni soluere legem aut prophetas.

Quis enim id fuerat suspicatus qui suae omnino istud obiecerat ut contra necessario uideatur occurrere. Neque enim ex dictis eius: istiusmodi suspitio nascebatur. Nam iubens esse mites: modestos ac misericordes, et corde mundo: et pro iustitiae parte certare: nihil utique tale monstrabat: sed totum huiusmodi quod huic potius suspitioni esset aduersum. Cur igitur hoc dixit? Non ociose omnino nec uacue. Sed quia ueteribus praeceptis multo erat maiora positurus, dicens: audistis quia dictum est antiquis non occides: ego autem dico uobis etiam ab iracundia temperate: et diuina quadam conuersatione, atque coelesti iter caelebrate uiuendi: quia ergo ista erat dicturus ne ipsa nouitas audientium corda turbaret, atque aduersus domini praecepta quasi quandam cogitationum seditionem moueret: hac utitur procuratione sermonis. Et si enim legem illi nec cogitationibus nec operibus implerent: quippe quam quotidiana praeuaricatione dissoluerent: ipsas tamen litteras immobili uolebant auctoritate permanere, nihilque aliud illis adiungi: immo addentes quidem illis supra antiqua praecepta: principes suos aequo sustinebant. Verum non cum in melius: sed cum in deterius eorum additamenta proficerent. Si quidem honorem parentibus debitum praecepta addendo soluerunt, aliaque ex lege plurima importunis his additionum suarum redundantis surruerunt. Quia igitur christus nec de sacerdotali ueniebat tribu: et quae erat igitur dicturus: cumulus erat quidam non imminuens: sed augens profecto uirtutem: sciens quod eos possent haec utraque turbare, priusquam admirabiles illas leges discipulis inscribat: necessario praemonendo hoc quod eorum mentibus obripere poterat, excludit. Quid uero istud erat obrepens, ac sermoni resultans docentis? Opinabantur illum ista dicendo legitima antiqua dissoluere. Contra hanc ergo nunc illis suspitionem medetur: et non hic tantummodo istud: sed alibi quoque rursus inculcat. Quia enim illum quasi de obseruantia sabbati aduersarium dei esse credebant suspitiones eorum curans: hic quoque satisfactionem adhibet. Alibi alias quidem: sed omnino dignas: ut cum dicit. Pater meus usque modo operatur: et ego operor. Alias uero multa condensatione plenas ut cum ouis sabbato perditae adducit exemplum: et ostendit propter mutae animantis salutem sabbatum esse uiolatum. Circumcisionis quoque similiter meminit idipsum profecto facientis. Propter quod etiam humilioribus utitur saepe uerbis, ut suspitionem qua contrarius deo putatur, interimat. Propterea qui innumeros sermone solo mortuos suscitauit: cum de sepulchro lazarus uocaturus esset orationem ante praemisit. Deinde ne hoc illum minorem patre monstraret, ut hanc quoque suspitionem curaret, adiecit. Sed haec propter turbam quae

circunstat, dixi: ut credant quia tu me misisti. Itaque nec omnia sic facit quasi ipse habeat potestatem ut infirmitates scilicet eorum hac moderatione medeatur: nec cuncta rursus operatur orando: ne aliquibus in posterum malignae suspitionis argumentum relinquat. Non igitur quasi infirmus agit aliquid: aut quasi qui ipse non possit: sed excelsa humilibus: et rursus excelsis humilia permiscet. Verum ne hoc quidem, absque ratione aliqua facit: sed cum sibi prorsus congruente sapientia. Cum enim maiora iure propriae potestatis operetur: in minoribus tamen ad coelum respicit. Nam peccata dimittens: et occulta animorum reuelans: et paradisum reserans: et daemones fugans: et leprosos emaculans: et pelagus frenans: et plurimos etiam mortuos suscitans: solo utebatur imperio. Quando uero id quod his erat minus, panes multos fecit ex paucis, tunc respexit ad coelum: ostendens non se hoc de infirmitate fecisse. Qui enim maiora fecerat potestate, quemadmodum oratione in minoribus indigeret? Sed ut paulo ante praemisi, facit istud: ut ora obstruat impudentium. Id igitur etiam in dictis eius quotiens eum humilia loqui audieris intellige. Nam et uerborum eius: et operum talium uariae causae reperiuntur: et plurimae. Vt cum docet ne adeo putetur esse alienus ut cum ad humilitatem suam instituit exemplum: ut cum a quo sit tactus interrogat. Vt cum dicit iudaeos cuncta simul audire non posse. Vt cum discipulos docet ne de illo interim aliquid magnum loquantur. Propter hoc cum multa de se humilia ipse dixerit: excelsa aliis magis dicenda dimisit. Nam ipse quidem cum ad iudaeos loqueretur aiebat. Antequam Abraam fieret ego sum. Verum discipulus eius antiquus in principio inquit erat uerbum: et uerbum erat apud deum: et deus erat uerbum. Rursum quia coelum: et terram: et mare: et uisibilia omnia, atque inuisibilia ipse condiderat, nusquam omnino patefecit. Discipulus uero eius cum libertate maxima, nihilque subtrahens: et semel et secundo: et frequenter hoc loquitur scribens. Omnia per ipsum facta sunt: et sine ipso factum est nihil. Et in mundo erat: et mundus per ipsum factus est. Et quid miraris si alii de illo plura dixerint quam de seipso memorauit quando plurima quae rebus ostendit: uerbis tamen non ad liquidum uoluerit indicare? Quia enim hominem ipse fecerit docuit in caeco cui oculos quos nunquam habuerat creauit. Quando uero de prima illa hominis formatione disseruit: non dixit ego feci: sed qui fecit inquit masculum, et foeminam, fecit eos. Rursum quia mundum: et quae in eo sunt ipse formauerit: et ex piscibus: et ex uino: et ex panibus: et ex tranquillitate mari reddita: et ex sole quem crucifixus tenebris abduxit, perque alia multa monstrauit, uerbis tamen nunquam manifeste istud expressit. Discipuli uero: et id saepe memorauerunt: et ioannes uidelicet: et petrus: et paulus. Si enim illi certe nocte ac die illum: et audientes loquentem: et uidentes signa facientem: et quibus seorsum inquiringibus de quaestionibus multa soluebat: si illi inquam quibus tantam utique uirtutem dedit, ut etiam mortuos suscitarent, quosque ad tantum perfectionis culmen euegit: ut propter eum cuncta contemnerent: post insignem illam philosophiam, ac uirtutem: omnia tamen portare non poterant antequam illos ad audiendum spiritus sanctus praepararet: quemadmodum iudaicus populus exsors omnino sapientiae, tantaeque uirtutis extraneus: et uel ad audiendum christi uerbum, uel opera cernenda casu quodam aliquando deductus, non eum alienum esse a deo omnino credidisset: nisi tantam ille condescensionem per cuncta seruasset? Iccirco enim etiam cum sabbatum solueret: non principalem legem quod illud solueret induxit: sed excusationes quoque plurimas, uariasque composuit. Si uero unum mandatum resoluens: tanta utitur dispensatione uerborum: ne utique uulneret audientes: quanto magis cum legi integrae integram adderet legem grandi satisfactionis opus habuit praeparatu, grandique cura ne auditorum animos

Commented [p88]: fol.44v (GB 82)

uulneraret. Propterea igitur non ubique manifeste de sua inuenitur docere deitate. Si enim hoc quod legi aliquid adiecit, ita eorum corda turbauit: multo magis si se deum dixisset. Iccirco ergo: et alibi plurima infra propriam loquitur dignitatem et hic progrediens ad legis augmenta multa doctrinam suam procuratione muniuit. Non enim semel dixit: quia non solueret legem: sed etiam secunda id ipsum satisfactione repetiuit, maiusque aliud rursus adiecit. Cum enim dixisset: nolite putare quoniam ueni soluere legem aut prophetas: intulit. Non ueni soluere legem: sed implere. Hoc enim non solum iudaeorum impudentissima illa: sed etiam hereticorum ualet ora frenare qui ueterem legem ex diabolo esse confingunt. Si enim ad dissoluendam tyrannidem illius christus aduenit: cur legem eius adeo non soluit: ut et impleat? Neque enim contentus dixisse non soluo, uel quod solum certe sufficeret impleo. Hoc autem dicere non modo non est aduersarii legis: uerumetiam conseruatoris eius, atque fautoris. Et quemadmodum eam non dissoluit inquis? Quomodo etiam implese uel legem dicitur uel prophetas. Prophetas quidem quia ea quae de ipso dixerant operibus cuncta firmauit. Propter quod per singula euangelista dicebat, ut impleretur quod dictum est per prophetam. Et quando natus est dominus: et quando in eum paruuli admirabilem illum hymnum canebant: et cum super asinam sedit: et in aliis omnino multis ea quae de illo prophetae aliquando praedixerant euidenter impleuit. Quae omnia nisi uenisset ipse, impleta proculdubio non fuissent. Legem uero non uno tantum: sed altero: et tertio impleuit modo. Vno quidem quia nihil ex legitimis ipse transgressus est. Nam de omnia se lege completa: audi quid dixerit. (Sic enim decet nos implere omnem iusticiam). Iudaeis quoque dicebat. Quis ex uobis arguet me de peccato. Rursus uero discipulis. Venit inquit princeps mundi huius: et in me inuenit nihil. Olim autem etiam praedixerat propheta: quia peccatum non fecit. Vno igitur isto legem impleuit modo. Alio uero quia per nos quoque id ipsum facit. Hoc est quippe mirabile: quia non solum legem impleuit ipse: sed idem istud nobis quoque facere donauit. Quod paulus significando dicebat. Quoniam finis legis christus ad iustitiam omni credenti. Et peccatum illum damnasse dixit in carne, ut iustificatio legis impleretur in nobis qui non secundum carnem ambulamus. Et rursus. Legem ergo destruimus per fidem? Absit. Sed legem statuimus. Quia enim studebat lex hominem facere iustum, atque ad hoc inueniebatur infirma: ueniens Christus: et per fidem certissimum modum iustificationis inducens: uoluntatem legis impleuit. Quod enim illa non potuit hoc per fidem ipse confecit. Propterea quoque dixit. (Non ueni soluere legem: sed adimplere). Si uero aliquis diligenter examinet: alium quoque tertium modum implere ab eo legis inueniet. Quem uero istum? Ipsa utique praecepta quae erat daturus. Non enim interitus priorum: sed augmentum potius, et complementum erant ea quae dicebantur a christo. Illius quippe sententiae qua dicitur: non occides: non interemptio: sed adimpletio magis, atque munitio est dicere: non irascaris, omniumque similiter caeterorum. Propter quod cum iam semina horum insuspecta praemiserit: nunc cum manifeste futurus est: ex ueterum praeceptorum comparatione suspectus: necessario utitur procuratione sermonis. Nam haec ipsa recte quidem: sed tamen iam ante praemisit per ea profecto quae dicta sunt. Siquidem dicere: beati pauperes spiritu: tale est: quale etiam dicere nolite irasci. Et beati mundo corde: simile huic est quod ait: ad concupiscendum mulierem non uidendam. Et nolite thesaurizare thesauros super terram: et hoc concinit quod ait. Beati misericordes. Et lugere, et persecutiones pati: et opprobria sustinere profecto tale est: quale etiam per angustam uiam perseueranter incedere, et esurire, ac sitire iusticiam: nihil aliud est quam quod etiam post in consequentibus loquitur. Quaecunque uultis ut faciant uobis homines:

Commented [p89]: fol.45r (GB 83)

haec etiam uos facite illis. Et cum pacificum appellaret beatum: illud pene dicebat: ut relinqueret ante altare munus, et ad reconciliationem laesi a se fratris accurreret, atque aduersario celeriter consentiret. Sed ibi quidem praemia his qui uirtutem perficerent, ordinauit. Hic uero non facientibus supplicia comminatur. Propter quod ibi equidem dixit: quia mansueti haereditabunt terram. Hic uero quod qui fratrem fatuum uocet reus efficietur gehennae. Et ibi quidem quoniam mundo corde uidebunt deum. Hic uero quod perfectus adulter sit qui foeminam obscuro cernat aspectu. Et ibi pacificos filios appellauit dei. Hic uero discordes aliunde deterret: ne forte tradat te inquit aduersarius iudici. Sic et lugentes persecutionem ferentes superius uocat beatos: in consequentibus uero his qui non ea ingrediuntur uia, perditionem minatur. In qua utique illi sunt qui latam uiam spatiosamque concelebrant. Sed et quod dicitur: non potestis deo seruire et mammonae: huic uidetur aequale quod ait, beati misericordes: et qui esuriunt, et sitiunt iustitiam. Verum quod paulo ante memorauit: quia haec ipsa lucidius erat profecto dicturus: nec lucidius modo: uerumetiam cumulatus: plurima scilicet alia illis quam dixerat, additurus. Non iam enim usitatum misericordem requirit: sed etiam tunica te exui iubet ad tegendam alterius nuditatem. Neque simpliciter mitem: sed illum qui alteram quoque maxillam praebeat ferire cupienti: per quae omnem obiectionem, quae nasci uidebatur, extinguit. Quia inquam cumulata erat praecepta positurus: iccirco satisfactionem ipsam non semel: sed iterum, iterumque congeminat. Cum enim dixisset: nolite putare quoniam ueni soluere legem: aut prophetas: intulit (non ueni soluere: sed implere. Amen amen dico uobis donec transeat coelum et terra: iota unum: aut unus apex: non praeteribit a lege donec omnia fiant). Quod uero dicit: eiusmodi est. Impossibile est legis decreta non perfici. Nam minimum quoque eius oportet impleri. Quod certe ipse fecit: omni illam diligentia, curaque seruando. Hic iam illud nobis profecto significat: quoniam totius mundi figura mutanda sit. Nec uero idipsum simpliciter posuit: sed ut auditorem doceret atque ostenderet perfectionem se introducere disciplinam. Siquidem transfiguranda cuncta omnino creatura: et hominum genus ad alteram patriam sit uocandum: atque ad sublimioris uitae gloriam praeparandum. (Quicumque soluerit unum de mandatis istis minimis, et docuerit sic homines: minimus uocabitur in regno coelorum. Postquam enim suspitione se uindicauit maligna: et uolentium contradicere ora clausit: tunc iam consequenter: et terret, atque in honorem constituendae a se legis poenam praeuaricantibus maximam comminatur. Quod enim non de ueteri hoc lege dictum est sed de illa quam ipse erat positurus. Ex his disce quae continuo subsequuntur. (Dico enim uobis: nisi abundauerit iusticia uestra plusquam scribarum et phariseorum: non intrabitis in regnum coelorum). Si uero de ueteri hoc lege dixisset: quemadmodum diceret: nisi abundauerit. Ea enim facere quae pharisei, scribaeque faciebant: non erat in ratione abundare iusticiae. Sed quid erat hoc abundantius? scilicet nec irasci: et adulterium: nec uidendi obscenitate committere. Qua igitur gratia uocauit minima mandata: cum tam magna certe sint, atque sublimia. Quia enim conditurus erat ipse legem: sicut semetipsum humiliat interdum et mediocritate de seipso loquitur: ita nunc etiam de praecipis suis nos scilicet: per haec quoque docens mediocritatem ubique seruare: et inuidiam nouae legis attenuans utitur quippe sermone qui diuersis intellectibus possit aptari. Cum uero audis minimum in regno coelorum: nihil aliud intelligas quam in tempore regni, atque supplicii. Solet etiam **coelorum** appellare regnum: non solum ipsa gaudia praemiorum: sed etiam resurrectionis tempus: et praesentiam illam per cuncta terribilem. Caeterum quaenam esset haec ratio, ut ille quidem qui fratrem fatuum uocasset, unumque mandatum

soluisset: iret in gehennam? Hic uero qui et mandatum solueret, et non solueret solum: sed ad ipsum alios etiam induceret: esset tamen uel minimus in regno. Non igitur hoc dixit. Sed quia resurrectionis tempore huiusmodi praeuaricator erit minimus, et abiectus. At uero omnium minimus post iudicium incidet in gehennam. Deinde quasi uere deus futuram multorum desidiā praeuidebat: quia uidelicet opinaturi erant exaggerationis illa esse praecepta, et aduersus euangelium ratiocinaturi, atque dicturi. Ergo ne qui fratrem tantummodo fatuum uocauerit punietur: et qui incaute foeminam uiderit: inter adulteros deputandus erit? Porro ante impatientiam custodiendae legis interimens, utriusque poenam est maximam comminatus, et praeuaricatoribus scilicet, et his qui ad praeuaricationem alios cohortantur. Scientes igitur comminationis istius magnitudinem, neque transgrediamur ipsi legem, neque eos qui illam seruare cupiunt, resoluamus. (Qui autem fecerit inquit, et sic docuerit: hic magnus uocabitur in regno coelorum). Non enim sibi ipsi tantum, unusquisque utilis esse debet: sed etiam caeteris. Neque enim aequa merces est eius qui solummodo seipsum regit, et illius qui etiam alios acquirit. Sicut enim docere, absque operibus condemnat docentem qui inquit doces alium, teipsum non doces: ita facere quidem nec tamen aliis facienda suggerere: non parum de illa plena mercede decerpit. Oportet igitur in utroque esse perfectum. Cunque primum se aliquis ipse correxerit: tunc eundem etiam erga caeteros fieri diligentem. Iccirco enim etiam ipse prius posuit facere quam docere, ostendens quod sic aliquis bene accedere ualeat ad docendum. Nec talis omnino aliquando audiet: medice cura teipsum. Qui enim cum seipsum docere nequiuerit: alios emendare conatur: irrisioni est expositus plurimorum: immo ne docere quidem seipsum ualebit: cum scilicet uerbis eius clariores hominum uoces reclamant. Si uero fuerit ex utroque perfectus: magnus uocabitur in regno coelorum. (Dico uobis quia nisi abundauerit iusticia uestra plusquam scribarum et phariseorum). Hic iusticiam uniuersam dicit profecto uirtutem. Sicut etiam de sancto Iob loquens, ait. Erat homo iustus sine quaerela. Iuxta hunc modum etiam paulus signanter iustum uocabat: cui nec legem positam esse dicebat. Iusto inquit lex non est posita. Saepissime quidem in scripturis generaliter positum hoc uirtutis nomen inuenies. Tu uero attentius gratiae augmenta consydera quemadmodum scilicet rudes adhuc discipulos ueteris legis obseruatoribus uelit esse meliores. Scribas hic enim atque phariseos non iniquos, ut putatur, appellat: sed eos qui legis praecepta custodiunt. Neque enim illos qui non custodirent dicere habere iusticiam: neque ei quae non esset eamque esset iusticiam, compararet. Perspice igitur etiam quemadmodum hoc loco legem commendat antiquam, dum eam confert nouae. Cuius sane illam esse quasi cognatam docet, et omnino germanam. Plus enim, ac minus eiusdem generis manifestum est. Non igitur legi obtrectat antiquae: quam profecto cumulare uult. Quae si statuta fuisset a malo: nunquam eius incrementa quaeuisset: nec implesset illam: sed penitus explodisset. Et quemadmodum igitur si talis est: non inducit in regnum? Sed modo utique non introducit, iam post christi aduentum perfectiori deditos disciplinae. Vtpote qui maiori gratiae ipsius uirtute potiamur: per quae haec maiora debeant inire certamina. Caeterum electos illa sui temporis alumnos: in regnum omnes prorsus induxit. Etenim multi ab oriente, et occidente ueniunt inquit: et recumbent: cum Abraam, et ysaac, et Iacob in regno dei. Et Abraam igitur, et ysaac, et Iacob, et Lazarus qui magnis certe praemiis fruitur, atque in Abraae sinibus inuenitur epulari: et omnes qui perfecte in lege ueteri de uirtute fulxere per ipsam profecto fulxerunt. Deinde si illa lex mala, si fuisset aliena: nequaquam totam illam ueniens ipse christus implesset. Si enim istud tantummodo attrahendi ad se iudaeos

studio fecisset: non autem ut ostenderet cognatam esse illam legi nouae, eique per omnia congruentem: quam quaeso ratione: non etiam gentilium ritus, et legitima seruauit? ut per hoc quoque gentes possit attrahere. Per quae manifestissime undique relucescit: non ideo ueterem legem desisse in regnum inducere: quia mala sit: sed quia perfectiorum utique mandatorum tempus aduenerit. Si uero ad comparationem legis nouae: uetus imperfecta monstratur: ne hoc quidem illam malam esse conuincit. Si quidem secundum hunc modum: idem istud etiam noua ipsa patietur. Nam et huius scientia si futurae scientiae comparetur: portionalis et imperfecta quaedam est: quae cum illa uenerit destruat. (Cum autem inquit uenerit: quod perfectum est: euacuabitur quod ex parte est). Quod certe uetus a noua lege perpessa est. Nec tamen continuo aduersus nouae legis loquitur dignitatem. Cum tamen nobis coelorum regno potentibus: illam quoque cessaturam esse dicamus: tunc inquit euacuabitur quod ex parte est. Sed quamuis maiora succedant: hanc tamen esse magnam nihilominus confitemur. Quia igitur et ampliora sunt praemia, et eminentior sancti spiritus gratia consequenter requiruntur etiam maiora certamina. Non enim iam lacte, ac melle manans terra promittitur: non senectus uberior: nec numerositas filiorum: non frumenti, uinique copia: non ouium, atque armentorum greges: sed coelum, et ea quae sunt in coelo bona, et filiorum adoptio: et cum unigenito iuncta fraternitas, et societas haereditatis, et glorificari, et conregnare, et praemia illa quae promittuntur innumera. Quia enim etiam maiore in regno honore potiemur: audi paulum loquentem. Nihil igitur iam damnationis est his qui sunt in christo Ihesu: qui non secundum carnem ambulant sed secundum spiritum. Lex enim spiritus uitae in christo Ihesu liberauit te a lege peccati et mortis. Cum igitur fuisset praeuaricantibus comminatus supplicia, ac praemia obedientibus ampla posuisset, cunque ostendisset: quia merito a nobis supra prioris iustitiae mensuras requirat: incipit recentis legis ordinare praecepta: non simpliciter: sed per comparationem legis antiquae. Propter quod studuit ostendere: quia et praecedentibus non repugnans: sed ualde etiam per cuncta consentiens ista precipiat: et quia consequenter, atque opportune prioribus secunda praeponat. Quod ut possit esse lucidius: ipsius conditoris legis uerba diligentius audiamus. Quid igitur ipse pronunciat? Audistis quia dictum est antiquis. Non occides. Et certe idem est: qui etiam illa praeceperat. Sed absque illius cuius hoc interim posuit commemoratione personae. Siue enim dixisset: audistis quia dixi antiquis: fuisset nihilominus sermo receptus difficilis, cunctisque audientibus inaccessus: siue dixisset quia dictum est antiquis a patre meo: deinde intulisset. Ego autem dico uobis: maioris hoc profecto esse insolentiae iudicassent. Propter quod medie illud posuit, atque suspense: unum illud praecipue conficiens, ut ostenderet opportunissimo euenisse tempore, ista dicendo. Cum enim posuit: quid dictum est antiquis: plurimum iam esse tempus asseruit: ex quo istud accipere mandatum. Hoc uero fecit ut auditorem ad sublimiora progredi praecepta cunctantem acrius incitaret: ut si quispiam doctor dicat puero negligenti. Nescis iam quantum temporis in syllabarum meditatione consumpseris? Tale igitur aliquid etiam significans antiquorum commemoratione facta: ad doctrinam illos aduocat celsiorem, ac si diceret. Habuisti sufficiens omnino tempus ista meditandi iamque oportet uos ad sublimiora succendi. Bene autem quod nec ipsum praeceptorum confundit ordinem: sed ab eo primum caepit: a quo in parte moralium etiam lex fuerat exorsa. Nam id quoque est in omnibus conuenientiam legis ostendere utriusque. (Ego autem dico uobis: quoniam qui irascitur fratri suo sine causa reus erit iudicio). Vidisti perfectam utique potestatem: uidisti dignitatem que latorem certe legis deceret? Quis enim prophetarum: ita unquam

Commented [p91]: fol.46r (GB 85)

locutus est? quis iustorum? quis patriarcharum? Nullus omnino. Nam illi per singula saepius inferebant. Haec dicit dominus. Sed non ita loquitur et filius. Illi enim domini uerba. Hic uero patris annunciat. Cum autem dico patris: sua utique dico. Mea inquit tua sunt, et tua mea. Et illi conseruis suis loquebantur, hic seruis. Interrogemus igitur eos qui ueterem legem penitus explodunt. Non irasci contrarium est eius praecepto quo prohibemur occidere: an potius suppletorium: per quod illud quoque ipsum custodiri queat: haud dubium hoc illius sit supplementum, proptereaue perfectius. Qui enim in iracundiam non effertur: quanto longius ab homicidio separatur? Et qui animi indignationem refrenat: quanto magis manus suas innoxias continebit? Radix quippe homicidii iracundia est. Qui igitur radicem abscidit ipsam: multo facilius ramos eius poterit amputare: immo ne germinare quidem illos omnino patietur. Non igitur in legis interitum: sed ad maiorem eius profecto custodiam ista praecepta sunt. Quid enim lex uolebat efficere: cum ista mandaret? Nonne ut nequis occideret proximum? Igitur impugnatores legis homicidia oportuerat imperare. Occidere enim et non occidere duo sunt absque ambiguitate contraria. Sin uero ne irasci quidem sinit: hoc utique statuit: et perfectius statuit. Quod etiam lex uolebat. Non enim similiter aduersatur homicidium: qui tantummodo in occidere meditatatur. Et qui iram quoque ipsam prorsus interimit: satis enim procul ab huiusmodi recessit audacia. Vt autem illos etiam aliunde capiamus: cuncta quae solent dicere proferamus in medium. Quanam ergo sunt illa quae dicuntur? Deus inquit qui fecit hunc mundum: qui solem suum facit oriri super bonos et malos: et qui pluit super iustos et iniustos: malus est. Qui uero ex illis quasi modestiores uidentur: istud quidem repudiant: iustum uero illum esse dicentes: boni tamen appellatione defraudant. Alterum uero quendam qui certe omnino non est: nec eorum quae sunt quicquam creauit patrem attribuit christo, et illum quidem non bonum in suis manere dicunt, suaque seruare: bonum uero in aliena irrurere, eorumque quorum non sit creator subito uelle fieri saluatorem. Vidisti diaboli certe filios quemadmodum de fonte ipso patris loquantur, alienantes a deo creaturas eius. Cum Beatus Ioannes e regione clamet. In propria uenit: et mundus per ipsum factus est. Deinde legem discutientes priorem quae oculum pro oculo: et dentem pro dente eici iubet: insiliunt continuo dicentes. Et quemadmodum esse bonus potest qui tam dira praecepit? Quid igitur ad ista referemus? Quia scilicet maximam misericordiae speciem haec praecepta contineant: non enim ut nobis uicissim effunderemus oculos sanxit hanc legem: sed ut metu quo ab alio istud timeamus pati. Ipsi quoque tale quippiam in alios caueremus admittere: sicut enim niniuitis euersionem minatus est: non ut eos interficeret. Si enim uoluisset istud: nihil potius oportuerat quam tacere: sed ut eos faceret timore meliores, iramque compesceret: sic etiam temere in alienos insipientibus oculos poenam statuit, ut et ipso uoluntatis bono nollent a crudelitate desinere: saltem metu cogentur oculis parcere proximorum. Si uero illud crudele dicitur, et homicidam, et adulterium arceri crudele dicatur. Sed insipientium omnino ista uerba sunt: et extremo furore dementium. Ego enim adeo metuo dicere haec esse crudelia: ut his contraria etiam iniqua perdoceam. Quod certe communis quoque ratio deprahendit. Qui enim dicit quia oculum pro oculo iussi auferri, iccirco crudelis. Ego autem refero: quia nisi praecepisset istud: tunc uere apud plurimos talis fuisset qualem tu eum falso coquereris. Denique sermone fingamus omnem legem esse resolutam: nec quenquam pro huiuscaemodi fratris formidare supplicium: sed cunctis prorsus malignis licere uti moribus suis, et adulteris, et homicidis, et furibus, et periuris et parricidis: nonne sub hac licentia omnia pariter una confessio iniquitatis inuolueret?

Commented [p92]: fol.46v (GB 86)

Nonne mille sceleribus et caedibus urbes, fora, domus, maria totusque omnino mundus fuisset impletus? Nam si legibus certe dominantibus, et uigente comminatione, atque terrore: uix tamen uoluntates cohibentur malignae: si etiam hoc praesidium defuisset: quam posset malitia ratione frenari: aut quae non in uitam hominum pestis irrueret? Nec tamen solum istud crudele est permittere scilicet malis agere quae uelint: sed aliud quoque isto certe nihilominus: idest laesum, et immerito afflictum negligere, atque despiciere. Dic enim mihi: si quis feros homines, ac semper malignos in unum colligens gladiis armaret, totamque circuire ciuitatem iuberet, atque obuios sibi quosque confodere: quid tandem hoc esset immanius? At si alius eos quidem qui ab illo armati essent ligaret, uiolenterque constringeret: eos uero qui interimendi erant ab iniquis illius manibus liberaret: quid e regione isto inueniretur humanius? Haec igitur etiam ad legem transfer exempla. Quae enim oculum pro oculo effodi praecepit: timorem quasi carnificum pectoribus immittens: illius similis inuenitur: qui illos, quos dixi, cohibuit armatos. Qui uero nullam omnino poenam decreuit nocenti: nonne armasse tibi iniquitatem uidetur, eumque imitatus fuisse: qui sceleratos illos gladiis instruxit inque totius ciuitatis misit exitium? Videsne quemadmodum non solum nullius crudelitatis: uerumetiam maxime pietatis sint illa praecepta? Si uero propter ista importabilem legislatorem uocas, ac prorsus onerosum: quid est dic mihi laboriosius non occidere solummodo: aut ne irasci quidem? Quis iudex seuerior, atque districtior qui de homicidio: an qui etiam de ira exigit ultionem: qui adulterum post commissum opus poenae subiicit: an qui etiam pro sola concupiscentia: iubet subire supplicium sempiternum? Perspiciate igitur etiam in contrarium illorum conuersum esse sermonem. Nam ueteris quidem legis deus quem dicunt illi esse crudelem: inuenitur esse mansuetus, ac mitis: nouae autem quem bonum fatentur: onerosus, ac durus secundum stultitiae illorum dumtaxat errorem. Nos uero unum, atque eundem utriusque sacramenti asserimus conditorem: qui ad uarias hominum utilitates omnia dispensarit: et diuersitati temporum diuersitatem utriusque legis aptauerit. Igitur nec illa praecepta crudelia: nec ista onerosa sunt, atque molesta: sed unius, eiusdemque omnia prouidentiae. Quod enim etiam ueterem ipse condiderit: audi prophetam loquentem: immo ipsum magis deum per prophetam. Disponam uobis testamentum quod disposui patribus uestris. Si uero ista non suscipit qui manicheorum tabe infectus aegrotat: audiat paulum eadem rursus ista dicentem. Abraam enim duos filios habuit: unum de ancilla: alium de libera. Haec autem sunt duo testamenta. Sicut ergo diuersae ibi sunt quidem foeminae: sed uir unus utriusque: sic etiam ibi duo testamenta: unus uero utriusque legis est conditor. Atque ut discas unam, eandemque in utroque mansuetudinem contineri, ibi quidem dicit oculum pro oculo. Hic uero si quis te inquit percusserit in dexteram maxillam praebe illi et alteram. Sicut enim ibi alienus timor ad modestiam ducit nocentem: ita hic quoque dum commendat laeso patientiam: laedentem multo maiore ultione deterret. Et quemadmodum inquires ille terrebitur: cum hic alteram praebere iubeatur. Et quid tandem huiusmodi conficere gestit obiectio? Non enim ideo hoc praecepit: ut resoluere percussoris timorem: sed ut hunc quem praebere iusserat ad omnem tollerantiam praepararet. Nec dixit quod impune ille inferret iniuriam: sed hunc interim referre prohibuit: duo pariter efficiens: et percussorem scilicet supplicio maiore terrendo, et eum qui percutitur de ipsa quoque patientiae uirtute solando. Sed haec uelut in transitu de mandatis omnibus quasi generaliter dixerimus. Necessarium uero est ad inceptum reuerti, et consequentiam eorum que prius sunt dicta contexere. (Qui irascitur inquit fratri suo sine causa reus erit iudicio). Non enim omnino istum extinxit

affectum. Primo quidem: quia impossibile est hominem passionibus liberari. Nam ut regere illas possimus ita absque illis per omnia esse non possumus. Deinde quia etiam multis utilis est affectus iste: si illo uidelicet oportune ac scienter utamur. Itaque consydera quam ampla quondam bona operata sit ira pauli. Hanc enim ille aduersus corinthos exercendo: a maxima illos errorum pestilentia liberauit. Per hanc etiam galatharum gentem: quae fere a christo iam exciderat reformauit, aliosque his plures illius irae censura correxerit. Quodnam igitur opportunum est tempus irae: quando non scilicet nosmetipsos ulciscimur: sed cum reprimimus erga alios insolentes, cunque desides in crepatione conuertimus. Quod uero importunum est tempus irae: cum scilicet ut nosmetipsos uindicemus, irascimur. Quod paulus quoque prohibendo dicebat. Non uosmetipsos defendentes charissimi: sed date locum irae. Quando etiam de pecuniis litigamus. Nam hoc est quod idem magister omnino destruxit, dicendo. Quare non magis fraudem patimini? Sicut enim hinc irasci superfluum, et inutile est: ita inde et necessarium est: et commodissimum. Sed plurimi econtrario efferuntur quidem: cum ipsi aliquid patiuntur iniuriae. Resoluuntur uero et omnino mollescunt: cum alios uel maximam afflictionem uiderint sustinere: quod certe utrunque euangelii uerbis repugnat. Non ergo ipsum irasci malum est: sed oportune, ac leuiter irasci. Propterea etiam propheta dicebat. Irascimini, et nolite peccare. (Qui autem dixerit fratri tuo racha: reus erit concilio). Concilium hic iudicium hebreorum uocauit: quod ideo nunc posuit: ne noua ubique uideretur docere, atque peregrina. Racha uero non grandis alicuius est sermo conuitii: sed magis de contentu ueniens, impatientiaque dicentis, ut ipsi nonnunquam uel seruulis: uel inferioribus quibusque aliquid imperantes dicimus. Vade tu dic illi. Sed etiam qui lingua utuntur syrorum: racha pro eo quod es tu dicere solent. Sed misericors dominus cum maioribus etiam, minima quaeque delicta pariter euellit: praecipiens ut mutuo nobismetipsis: et honorabilius utamur, et cautius: ut per haec maiora quoque peccata moriantur. (Qui autem dixerit fatue: reus erit gehennae ignis). Multi hoc graue atque onerosum putant esse mandatum: ut scilicet pro uno, nudoque sermone tanta nobis poena subeunda sit. Vnde quidam istud exaggeratione magis dictum esse uoluerunt. Sed uereor ne nosmetipsos his uerbis omnino friuolis: uel potius infidelibus seducentes: ibi rebus ipsis supplicia extrema soluamus. Sed cur quaeso mandatum istud uidetur onerosum. An forte nescis quia plurima pars culparum, atque poenarum a sermonibus summat exordium. Nam et blasphemia per uerba: et dei negatio per uerba: inde et maledicta et iniuriae, atque periuria, et falsa testimonia, et ipsa frequenter homicidia. Noli igitur aspicere quod unus hic sermo sit: sed quantum periculi habeat expende. An ignoras inimiciorum tempore inde ascendente ira, animoque prorsus ardente etiam minimum aliquid magnum uideri? Tunc quippe et quod non ualde iniuriosum est: nimis tamen putatur onerosum. Nam haec ipsa paruula et homicidia saepe pepererunt: et urbes crebro integras subruerunt. Sicut enim manente amicicia: etiam quae molesta sunt, leuia dicuntur: sic inimiciorum obortis leuia quaeque pro grauissimis audiuntur. Nam et si simpliciter aliqua dicantur: de malo tamen animo prolata creduntur: atque ut in igne cum scintilla exigua est, etiam si plurimum lignorum admoueas: non ea facile comprehendit: si uero satis inexcelsum flamma consurgat: non iam ligna: sed et saxa: et omnem prorsus incidentem materiam sibi uindicat: et per quae extingui solet: per ea ipsa potius accenditur. Quidam quippe aiunt quod huiusmodi flammam: non ligna tantum, et stupa, aliaque ignis alimentata: sed aqua etiam maiori impetu iactata magis, magisque succendat. Ita accidere etiam in ira solet. Quicquid aliquis dixerit: continuo pabulum pessimi huius

efficietur incendii. Quae omnia christus ante iam comprimens: eum quidem qui sine causa irascitur iudicio condemnat. Et iccirco dixit. (Qui irascitur fratri suo sine causa: reus erit iudicio). Eum uero qui dixerit, racha reum pronunciat esse concilio. Sed adhuc ista non magna sunt. Haec enim iccirco non sunt memorata supplicia: ut eum qui fratri fatue dixisset: gehennae ignibus deputaret: modo certe primum nomen gehennae commemorans. Cum enim prius de regno multa dixisset: nunc istius intulit mentionem: ostendens quoniam illud quidem illius uoluntatis sit, atque pietatis. Haec uero nostrae profecto desidia. Respice autem quemadmodum gradatim faciat augmenta poenarum quodammodo satisfaciens tibi, atque demonstrans: quoniam ipse quidem nihil uelit tale imitari. Nos uero illum ad huiusmodi sententias pertrahamus. Idipsum itaque diligenter expende. Dixi inquit. Noli irasci sine causa: caeterum eris iudicio. Contempsisti fratrem. Vide quid peperit iracundia ad iracundiam te continuo prouocauit. Racha enim fratrem uocasti: cui rursus culpae poenam concilii comminatur. Quod si ista quoque despiciens: ad maius uoueris promoueri conuitium: non iam ultra his in te mediocribus uindicabo: sed in mortali illo gehennae supplicio: ne iam etiam ad homicidium forte prosilias. Non est omnino: non est intolerabilius aliquid iniuriis: quodque possit magis hominis animam remordere. **Quod** si sermo ipse paulo fuerit austerior: duplex conflatur incendium. Ne igitur leue aliquid existimes fatuum fratrem uocare. Quando uero isto quo ab irrationalibus separamur: et quo maxime homines sumus intellectu scilicet, atque prudentia fratrem spolias: omni illum nobilitate priuasti. Non ergo uerborum tantummodo simpliciter audiamus: sed in res ingredientibus ipsas, et passionem illam conuitii ponderantes: consyderemus quantum sermo iste operatur dolorem: atque ad quantum malum saepe perueniat. Propterea igitur et paulus non adulteros solum: et masculorum concubitores: uerumetiam maledicos a regno dei excludit, et merito. Conuitiator quippe bonum charitatis omnino corrumpit, et mille proximum inuoluit incommodis, ac iuges inimicicias frequenter operatur, et christi membra discerpit, ac desyderabilem deo pacem singulis, quibusque diebus exagitat amplissimam diabolo uiam per conuitia parans, eumque efficiens fortiorem. Propterea etiam christus neruos potentiae eius excidens: induxit hanc legem. Est quippe illi cura maxima charitatis. Omnium enim mater bonorum, et disciplinarum scientia, et ea quae in nobis sunt bona, cuncta complectens. Haec est praecipua ex cunctis omnino uirtutibus. Igitur consequenter radices inimiciciarum, ipsosque fontes per quos charitas necari solet: multa cum uahementia christus intercipit. Ne igitur haec dicta cuiusdam exaggerationis existimes: sed intelligens ea quae ex his saepe gignuntur: legum statutarum mansuetudinem demirare. Nihil enim ita studet deus: ut nos mutuis nobis charitatis nexibus colligare. Propterea, et per semetipsum, et per discipulos suos: tam in nouo quam in ueteri testamento plurimo hoc mandatum sermone commendat. Et uahemens animaduersor, atque punitor est eorum qui praeceptum tale contemnunt. Nihil quippe est quod ita omnem malitiam, et pariat, et firmet: ut interemptio charitatis. Nam et dominus iccirco dicebat. Quoniam abundabit iniquitas: refrigescet charitas multorum. Sic etiam cayn est fratricida factus: sic esau et patri obstat: et fratri minatur interitum. Sic etiam contra Ioseph sanctum fremuit male coniurata germanitas. Sic mille alia pululare mala hac uirtute subtracta. Propterea et christus omnia incommodantia charitati diligenter interimit. Neque enim haec tantummodo quae posuimus dixisse contentus: alia quoque plura subiungit: per quae quantum illorum curam habeat, ostendit. Comminatus enim per concilium, atque iudicium: comminatus etiam per gehennam: intulit rursus et caetera quae prioribus

Commented [p94]: fol.47v (GB 88)

constarent, dicens. (Cum offers munus tuum ante altare: et ibi recordatus fueris quod frater tuus habet aliquid aduersus te: relinque munus tuum ante altare: et uade prius reconciliare fratri tuo: et tunc ueniens offer munus tuum). O admirabilem benignitatem, atque ineffabilem erga homines amorem dei. Honorem suum despicit: dum in proximo charitatem requirit: ostendens quoniam nec priora quae etiam comminatus est: de odio aliquo hominum: uel de cupiditate inferendi supplicii comminatur: sed de amore praecipuo. Quid enim his uerbis mitius esse possit: quid lenius. Interrumpatur inquit ministerium meum: ut tua charitas integretur. Sacrificium mihi est fratrum reconciliatio. Propterea quippe non dixit postquam obtuleris: aut priusquam offeras: sed munere ipso iam posito et inchoante sacrificio reconciliandum mittit ad fratrem: et neque proposita etiam munera auferri iubet: neque priusquam offerantur id memorat: sed proposito palam sacrificio: illuc currere imperat offerentem. Quam igitur ob causam istud fieri iubet? Duo sunt: ut certe ego arbitror: quae per ista, et designat, et conficit. Vnum quidem quod utique iam dixi ostendere scilicet uolens quod honoret maxime charitatem: et hanc acceptissimum esse sacrificium ducat. Absque ista uero nec illud profecto suscipiat. Aliud uero quo irrefutabilem quandam necessitatem reconciliationis imponat. Qui enim iussit non prius munus offerri quam reconcilietur offenso: etiam si non ob proximi charitatem: saltem ne sacrificium maneat imperfectum: currere ad contristatum iubet, inimiciciasque dissoluere. Propterea et taxanter cuncta memorauit: terrens illum uidelicet, ac suscitans. Cum enim dicitur: relinque munus tuum non ibi restitit: sed intulit ante altare, atque ob hoc rursus ad honorandum fratrem remittens, ait, et uade. Nec simpliciter dixit, uade: sed addidit prius: et tunc ueniens offer munus tuum: per omnia ista significans: quia per aliquas inter se inimicicias diffidentes nequaquam mensa illa suscipiat. Audiant hi qui sacris certe mysteriis iniciati: cum inimiciciis ad communionem altaris accedunt. Audiant etiam illi qui nondum iniciati sunt. Nam ad ipsos quoque habet aliquid sermo iste commune. Offerunt nanque et ipsi munus et hostiam: orationem dico et elemosynam. Quia enim et haec sacrificii instar obtineant: audi prophetam loquentem. Sacrificium laudis honorificabit me. Et rursus. Imola deo sacrificium laudis. Et eleuatio manuum mearum sacrificium uespertinum. Itaque etiam si orationem cum tali offeras uoluntate: melius est orationem relinquere: et ad reconciliationem fratris excurrere: et tunc orationem consequenter offerre. Propter hoc enim facta sunt omnia. Iccirco et deus homo factus est: atque omnia illa gessit: ut nos in unum sine dubio congregaret. Et ibi quidem eum qui laesit mittit ad laesum. In oratione uero laesum ad eum qui laesit, adducit, ac sibi utrunque conciliat. Nam ibi quidem dixit. Dimitte hominibus debita eorum: hic uero iussit: si frater tuus habet aliquid aduersus te: uade ad eum prius. Immo hic quoque mihi uidetur laesum: et iccirco non dixit: reconcilia tibi fratrem tuum: sed reconciliare fratri tuo. Et uidetur quidem super eo qui contristauerit esse sermo: totum uero de contristato potius dicitur. Si enim illi inquit reconciliatus fueris: per illam quam in eum ostenderis charitatem: me quoque incipies habere placabilem, cunque multa fiducia poteris munus offerre. Si uero adhuc indignaris ac tumes: respice quia et ego libenter mea iubeo contemni ut amicitia nostra renouetur. Atque ut tibi ad consolationem maximam haec ipsa proficiant: non dixit cum plurimum senseris: tunc reconciliare: sed cum extenuatione. Si aliquid frater tuus habet aduersus te nec addidit si tamen iuste: nec sic quippe inimicicias oportet extendi. Nam et christus iustissime nobis poterat irasci: sed tamen semetipsum pro nobis dedit: tanta certe illa peccata non imputans. Propterea igitur et paulus alio modo de reconciliatione dicebat. Sol non occidat super iracundiam uestram.

Sicut enim hic dominus de sacrificio: ita ibi a die ipso ad pacem paulus impellit. Secretum quoque noctis ueretur: ne forte solum causa excipiens fauciatum: maius profecto uulnus efficiat. In die nanque multi sunt aduocantes atque retrahentes in nocte uero quia solus relinquitur in utraque semetipsum cogitationum aestibus huc, illucque iactatur: in immensum uerticem minarum fluctus tumescunt, fitque maior omnino, saeuiorque tempestas. Iccirco praeueniens paulus uult iam reconciliatum nocti tradere: ne saltem unam occasionem de solitudine diabolus inueniat: per quam iracundiae fornacem possit accendere, eamque efficere saeuiozem. Sic etiam christus non concedit ne paululum quidem omnino differre: ne huiusmodi anima impleto absque reconciliatione sacrificio desidia maiore capiatur: quotidie dissimulet in pacem reuerti. Nouit enim talem esse huiusmodi passionem: quae satis uelocis curationis indigeat. Et sicut sapiens quisquam medicus non modo imminentes morbos praeuenientibus remediis excludit: uerumetiam iam tenentes alio medendi genere iam repellit. Ita etiam christus facit. Nam fatuum quidem uocare prohibendo aduersus inimicicias auditorum corda praemunit. Reconciliationem uero post inimicicias imperando: uim morbi iam obtinentis interficit. Et consydera quam uaeuementer: uereque ponatur. Ibi enim gehennam est comminatus. Hic uero munus nisi praecedente reconciliatione non suscipit. Maximam sane per haec omnia iudicans iracundiae pertinaciam, atque iccirco et radicem eius interimit, et fructum. Et primo quidem. Nolite inquit irasci. Postea uero ait: nolite maledicere. Siquidem utrunque istud ex alterutro augeri solet: ex inimiciciis scilicet maledictio: et ex maledictione rursum inimiciciae. Et ideo primo quidem malum ipsum nasci uetat: deinde si importunissime pulularit: et noxium germen attulerit, undique illud exurit. Ideoque cum et iudicium et concilium ante memorasset, cunque etiam de gehenna, suoque sacrificio disputasset, etiam alia subiunxit, dicens. (Esto consentiens aduersario tuo cito: dum es cum illo in uia). Ne enim diceres: quid si iniuriam patiar, ac fraudem? Quid si mea mihi aliquis eripiat: perque hoc me ad iudicium ire compellat: hanc quoque occasionem uel excusationem remouit. Iubet enim ne sic quidem te inimicicias aliquando suscipere. Deinde uidens magnum hoc praeceptum: de praesentium illud utilitate commendat: quae certe crassiores quasque mentes magis permouent quam futura. Quid ais inquit si potentior sit ille qui nocet. Amplius igitur nocebit: nisi reconciliatione placet. Sed ad iudicium te uenire compellet. Et hoc ipsum est: quod praecipue debes cauere. Nam prius quidem tantummodo rebus exutus: corpus saltem liberum possidebas. Cum uero sub iudicis coeperis stare sententia: etiam uincula sustinebis, et supplicia extrema persolues. Si uero illud iurgium fugeris: duo bona pariter acquires. Dum et nihil triste ipse perpeteris: et absolutio negotii non de illius potentia: sed de tua uirtute praestatur. Si autem huic nolueris consentire praecepto: non tantum certe illi: quantum tibi metipsi profecto nociturus es. Cerne igitur hic quoque quemadmodum illum ad pacem studeat adducere. Cum enim dixisset: (esto consentiens aduersario tuo): intulit (cito) nec tamen hoc addidisse contentus: aliud quesiuit augmentum, dicens: (dum es cum illo in uia). Per haec illum prorsus urgens, ac satis uaeuementer impellens. Nihil quippe est quod ita uitam nostram ualeat euertere: ut operum actionem bonorum dissimulare, semperque differre. Saepe enim istud omnibus nos bonis fecit excidere. Sicut ergo praecepit et paulus: priusquam sol occidat inimiciciarum uincula dissoluere: et ut superius ipse dominus imperauit: antequam sacrificium celebretur: reconciliari fratri: ita hic quoque cito inquit dominus: (dum es cum illo in uia): ante scilicet quam ad iudicium accedas fores: priusquam ante illius sistaris tribunal, iamque in iudicantis transeas potestatem: prius

enim quam illuc introeas: tu es totius negotii dominus. Cum uero ad uestibulum illud fueris ea quae ad te attinent: prout uolueris ordinare: sub ditione iam constitutus alterius non poteris. Quid est igitur consentire? Hoc est omnino quod dicit. Elige rerum magis subire dispendium: aut certe sic negotium quod agitur apud te ipse diiudica: ut personam diuersae partis non assummas: nec iustitiam ita tractabis ut propriam: tunc enim demum iustam poteris ferre sententiam. Si uero grande quidem istud uidetur: nihil omnino mireris. Iccirco enim omnes illas beatitudines posuit: ut praeparans, atque praemolliens auditoris animam oportuniorem illam ad susceptionem totius huius legis efficeret. Et nonnulli quidem aduersarii nomine diabolum ipsum significari putant, ac iuberi nequid illius prorsus habeatur: idque esse ei consentire: nihil ex eius rebus attingere. Nosque postquam hinc fruimur profecti ineuitabile expectare supplicium. Mihi autem de his qui in praesenti sunt uidetur dixisse iudicibus, ac de illa uia quae ad iudicium ducit, superque isto usitato carcere disputasse. Qui enim ad sublimia fuerat cohortatus: non modo de futuris: uerumetiam de praesentibus addidit timorem. Quod certe facit frequenter et paulus nunc de futuris: nunc etiam de praesentibus animum auditoris instituens. Inuitos aliquos a malis operibus reuocans: iudicem illis ostendit armatum, dicens. Quod si malefeceris, time. Non enim sine causa gladium portat: dei enim minister est. Et rursus potestatibus subditos esse praecipiens non solum timorem ponit dei: sed humanae quoque postestatis minas: commodum scilicet commune curans. Necesse est enim esse subiectos: non solum propter iram: sed et propter conscientiam. Si quidem insipientiores quosque ut ante paulo praemisi: magis solent ista corrigere quae uidentur: quaeque prius assistunt. Propter quod etiam christus non solum gehennam: sed iudicium et traditionem et carcerem: et omnem quae ibi est commemorauit aerumnam per cuncta haec radicem homicidii penitus excidens. Qui enim nec maledicit: neque litigat: neque dilatione pacis inimicicias extendit: quonam est modo futurus homicida? Et hoc quoque liquido apparet: quia in proximi commodo, nostrum quoque commodum collocetur. Qui enim aduersario consentit: multo magis semetipsum iuuabit a iudiciis se uidelicet, ac uinculis omnibus: quaeque ibi sunt miseris abstrahendo. Consentiamus: his ergo quae dicta sunt: nec ultra inobedientiam contemptione foueamus maxime cum praemia: et uoluptatem in se et utilitatem habeant ipsa praecepta. Quae si molesta plerisque, et ingentis cuiusdam uidentur laboris: intellige propter christum te illa suscepisse facienda: et quod uidetur esse triste iocundissimum iudicabis. Quod si sermonem hunc absque intermissione teneamus: nihil experiemur onerosum: sed e diuerso plurimam capiemus undique uoluptatem. Siquidem labor ipse non iam apparebit labor: sed quanto magis fuerit extensus: tanto pleniori suauitate, ac delectatione mutabitur. Quando igitur quasi quodam te infundens ueneno cupiditas pecuniarum: aliorumque obsederit consuetudo uitiorum: illa ex aduerso te cogitatione armato: quae dicit. Nequaquam nos umbra haec fugitiua seducat: largissima profecto mercedem pro contempta temporali uoluptate capiemus. Atque ipse ad tuam animam loquere. Tristaris quia te corporis uoluptate defraudo: sed laetare potius quia coelorum tibi regna prouideo. Non enim propter hominem: sed propter deum: certe istud operaris. Paululum igitur expecta, et uidebis quam sit commodum grande patientiae. Disce praesentis uitae incommoda magnanimiter sustinere: et ineffabili apud deum fiducia, ac libertate gaudebis. Si enim ista semper nostrae inculcemus animae: nec ad sola respiciamus onera uirtutum: sed eas quoque quae illis proueniant consideremus coronas: celeriter ab omnibus illam uitiiis subtrahemus. Nam si diabolus ostendens iocunditatem equidem temporalem: dolorem uero perpetuum, tamen inualescit

Commented [p96]: fol.48v (GB 90)

et superat: nobis scilicet in contrarium ista uertentibus: qui et dolorem illum quasi breuem negligimus: et uoluptatem hanc quasi sit aeterna, complectimur. Quanam poterimus ratione defendi: qui uirtutem nec post tanta promissa perficimus: cum certe causa laboris ipsa pro omni nobis retributione sufficiat: qui certissime credimus propter deum nos haec omnia sustinere. Si enim mortalem hunc certe regem habens quispiam debitorem: grande se omni suae uitae tempore creditit inuenisse praedium: quantus sit futurus ille perpende qui misericordem deum, semperque uiuentem bonorum operum paruorum simul atque magnorum sibi fecerit debitorem. Noli ergo mihi labores imponere atque sudores: neque enim spe solum, ac fiducia futurorum: sed alio etiam modo facilem deus facit esse uirtutem: uidelicet cooperando nobis, nosque semper in bonis actibus adiuuando. At ubi enim uolueris exiguum quid deuotionis afferre: reliqua omnia celeriter subsequenter. Propterea enim uult: et te aliquid laborare: ut tua quoque possit esse uictoria. Et ut plurimumque rex aliquis uult quidem filium suum in acie uersari: in hostem iacula torquere exercitii esse conspicuum: ut illum profecto habeat consortem triumphi: totum uero ipse bellum gubernat, ac peragit: ita etiam deus in hoc praelio facit quod aduersus diabolum geritur. Vnum enim illud a te solum requirit: ut aduersus hostem ueras inimicicias pro honore regis, et tua salute suscipias. Itaque si ei istud obtuleris: omne iam bellum ipse conficiet. Et si uel iracundiae passione: uel pecuniae cupiditate flammari: uel ab aliis quibuspiam uitiiis quasi immanissimis hostibus obsideris: aderit profecto uelociter: si modo te expeditum, sibi que uiderit praeparatum: et facilia tibi esse cuncta praestabit, teque totius flammae faciet esse uictorem. Sicut etiam pueros illos in babilonia fornace tutatus est: qui certe nihil ei aliud prorsus obtulerant praeter uoluntatem. Vt ergo nos quoque superantes hic omnem fornacem illicitae uoluntatis ibi gehennae effugiamus incendia. Haec quotidie: et cogitemus: et curemus: et agamus uoluntate semel bonis operibus destinata: et orationum frequentia beniuolentiam nobis reconciliantes dei. Ita enim etiam illa quae importabilia nunc putamus, facilia prorsus ac leuia, amabiliaque ducemus. Quandiu enim in uitiiis permanemus: asperam, atque difficilem: et omnino arduam opinamur esse uirtutem. Ipsa uero uitia desyderabilia prorsus ac dulcia. Sin autem illa uel breui tempore deseramus: tunc et haec horribilia, turpiaque uirtus delectabilis apparebit: et facilis. Haec autem ex illis habunde ualemus adiscere qui uitam suam facta in melius conuersione mutarunt. Audi igitur quemadmodum paulus eos afferat de uitiiis erubescere qui iam ab eis fuerant liberati. Quem inquit fructum habuistis tunc in illis in quibus nunc erubescitis? Quemadmodum uero uirtutem leuem esse dicat, eam laborem momentaneum, ac leuem tribulationem appellans, atque in passionibus suis gaudent, plurimumque gloriae sibi uendicans de stigmatibus pro christi nomine susceptis. Vt igitur nos quoque in tam sancta, tanque utili permanentes consuetudine robaremur: quotidie nobis ex his quae hactenus sunt dicta modulemur: et praeteritorum quidem obliti: ad ea uero quae priora sunt semper extenti: supernae brauium uocationis sequamur. Ad quos omnis peruenire contingat: gratia et misericordia domini nostri ihesu christi: cui gloria et imperium in saecula saeculorum. Amen.

Commented [p97]: fol.49r (GB 91)

Homelia .xvii. Ex capitulo .v. [fol.49r-52r]

In illo tempore dixit dominus ihesus discipulis suis. Audistis quia dictum est antiquis. Non mechaberis. Ego autem dico uobis quia omnis qui uiderit mulierem ad concupiscendum eam: iam mechatus est eam in corde suo.

Postquam plenissime quid primum mandatum contineret edocuit: quod certe usque ad supremum philosophiae cacumen extendit: certa iam uia, institutoque pergens ordine prouehitur ad secundum. Hic quoque legi profecto consentiens. Qui tamen mandatum hoc in parte moralium non secundum dixit esse: sed tertium, neque totius decalogi primum mandatum est: non occides: sed dominus deus tuus deus unus est: propter quod inquisitione dignum uidetur: cuius rei gratia non inde fuerit exorsus. Quam igitur ob causam? Quia inde scilicet inchoantem: et mandatum illud oportebat augere: et semetipsum notitiae hominum pariter inferre. Nondum uero erat tempus tale de se aliquid praedicandi. Aliter uero ut moralem interim exercendo sermonem tunc ex praeceptis ipsis: tunc etiam ex mirabilibus dei se filium audientibus esse suaderet. Si igitur priusquam: et faceret aliquid: et doceret, dixisset: audistis quia dictum est antiquis. Ego dominus deus tuus: et praeter me non est. Ego autem dico uobis: ut me quoque adoretis sicut et patrem, fecisset profecto ut omnes illum furere iudicarent. Si enim post doctrinam quoque tantaque miracula: nondum eum manifeste loquentem: istud daemonium habere clamabant: si ante haec omnia tale quid dicere uoluisset: quid iam illi uel cogitare aduersus eum: uel pronunciare dubitassent? At uero super hac re doctrina opportuno tempori reseruasse hoc fuit facilitatem suscipiendi huius dogmatis praestitisse. Propter quod nunc quidem consulto illud commemorare praeteriit: signis uero id ubique confecit: quod tamen postea implendo optimam doctrinam etiam sermonibus reuelauit. Nam modo claritati signorum modo nouitati dicatorum sensim, atque paulatim istud admiscet, si quidem eum potestate talia sanciendo, legemque supplendo quisnam esset facile monstrabat, ostendens sese: ex ipso etiam praecipendi sermone mirabilem: ita ut euangelista diceret: erat enim in potestate sermo eius. Non enim docebant scribae eorum et pharisei. A principalibus quippe uitiiis exorsus ab iracundia scilicet: et concupiscentia. Haec enim sunt quae tyrannidem quandam in hominum pectoribus exercent: ita ut sola ex omnibus magis naturalia esse uideantur cum ingenti illa: et quae prorsus latorem legis decebat auctoritate correxit, omnesque hos affectus doctrinae perfectione composuit. Neque enim illum hic dixit adulterum puniendum: qui opere adulterium perpetrasset: sed quod fecit in homicidia: hoc etiam in isto facit: et non actum solummodo: sed impudicum quoque coerces aspectum. Vt discas ubi consistat illud quod supra scribarum: et phariseorum nostra praecipitur abundare iustitia. Propter quod ait. (Qui uiderit mulierem ad concupiscendum eam iam moechatus est eam in corde suo). Hoc est dicere. Qui dat operam in uenusta corpora curiosius intueri: et decoras aucupari facies, talique animam spectaculo: et obscoenos pulchris etiam uultibus oculos affigere. Non enim iccirco dominus aduenisse contentus est: ut solummodo corpus a malis actibus: sed ut prius animam quoque ab eiusmodi cogitationibus liberaret. Quia enim sancti spiritus gratiam mente suscepimus, merito ipsam ante purificat. Et quemadmodum inquis possumus a concupiscentia liberari? Maxime quidem si uelimus etiam ipsam mortificare possibile est, atque a tali prorsus aestu ociosum pectus manere. Hic enim non omnino generaliter concupiscentiam interimit: sed illam quae ex formae decore concipitur. Qui enim studet

Commented [p98]: fol.49v (GB 92)

elegantem faciem inspicere, ipse praecipue fornacem sibi istius passionis accendit: et caput faciens animam ad opus quoque celeriter adducit. Propterea non dixit qui concupiuit ad adulterandum: sed qui uiderit ad concupiscendum. Et cum quidem de ira loqueretur? certe quadam peccatum ipsum definitione signauit, dicendo sine causa. Hic uero non ita: sed ex integro eiusmodi concupiscentiam penitus amputauit. Et certe utraque haec ingenita, utraque utiliter instituta sunt: et ira uidelicet: et concupiscentia, illa quidem ut coerceamus malos, atque incompósitos ordinemus: haec uero ut propagetur soboles: et genus successione seruetur. Quanam ergo ratione non etiam hic rem ipsam proprie diffiniuit? Maximam quidem si uolueris intendere, hic quoque positam diffinitionem uidebis. Non enim passim dixit qui concupiuerit. Potest nanque etiam aliquis inter secreta montium residens concupiscere: sed qui inquit uiderit mulierem ad concupiscendum: id est qui concupiscentiam uidendi curiositate collegerit, quique nullo omnino cogente quiescenti animae feram subito immiserit. Hoc enim non iam naturae est: sed propriae omnino desidia quod certe olim etiam ueteri lege prohibetur. Noli inquit adiscere pulchritudinem alienam. Deinde ne quis diceret. Quid autem: et si inspiciam: nec tamen capiar. Cohibuit aspectum ne huiusmodi licentia fidens: etiam in peccatum quandoque corrueres. Quid autem inquis si uideo ad concupiscendum: sed tamen turpe nil egero? Et sic quidem iam in adulterorum parte numeraris. Pronunciauit enim lator legis nec amplius aliquid hinc oportet inquiri. Deinde semel quidem: et secundo ac tertio sic uidens possis animum continere. Si uero frequenter id feceris, fornacemque istam sponte succendens profecto capieris. Non enim ex natura humana lubricus consistis. Sicut enim nos cum gladium teneri uideamus a puero: etiam si nondum eum uulneratum inde esse cernamus: uerberamus tamen ac saepe minantes denunciamus, ne quando illum rursus attingat: ita etiam deus in uerecundum coercet aspectum, ne quandoque in ipsam quoque incidat actionem. Qui enim in se flammam cupiditatis accenderit: etiam absente muliere quam uidit iugiter apud semetipsum turpium rerum simulachra depingit. Et necesse est huiusmodi nonnunquam ad flagitium: ipsum etiam opere peruenire. Propterea illos quoque qui in solo fiunt corde complexus christus interimit. Quid ergo hic iam respondent qui ausi sunt temere cohabitare uirginibus? Huius enim sanctione legis mille sunt adulterorum rei quotidie illas ad concupiscendum uidentes. Propterea etiam beatus iob hanc sibi ab initio legem ipse decreuerat. Periculosum hoc spectaculum undique a suis oculis repellendo. Siquidem post huiusmodi aspectum multo iam difficilius certamen efficitur, cum et uiderit aliquis: et tamen ea quam uiderit non fruatur: nec tantam de contemplatione ipsa capimus uoluptatem: quantum patimur de augmento istius cupiditatis dolorem fortiorem contra nos facientes hostem: et ampliorem locum diabolo praeparantes ut nequaquam illum ulterius propulsare ualeamus: quem semel in intima cordis admisimus, cuique temere mentis nostrae claustra reserauimus. Iccirco praecipit ne forniceris oculis: ne per hoc scilicet animo forniceris. Est enim possibile: et aliter aspicere ut certe aspiciunt: et pudici: et ideo non aspectum ipsum: sed concupiscentiae uinctum interimit aspectum. Si enim id uoluisset efficere profecto dixisset. Qui uiderit mulierem: profecto moechatus est eam in corde suo: nunc uero id omnino non dixit: sed qui uiderit mulierem ad concupiscendum eam: qui scilicet ad hoc aspicit, ut oblectet eius aspectum. Neque propterea tibi deus oculos effinxit, ut per illos ad animum adulteria transmittas: sed ut creaturas eius aspiciens mireris auctorem. Sicut ergo est sine causa irasci: ita etiam ad concupiscendum uidere. Si enim uis uidere, atque ex uisu capere uoluptatem aspice propriam coniugem: et illius prius amore perfrue. Hoc enim nulla lex prohibet omnino.

Si uero erga alienum curiosius decorem tuam despicias: et ipsam profecto laedis a qua in aliam oculos auertis: et istam etiam quam illicite contingis. Si enim nequaquam illam attrectasti manu: sed oculis tamen, ac uoluntate palpasti: propterea etiam hoc proculdubio adulterium esse reputatur: et ante futura illa tormenta non leue iam in praesenti inuenitur affere supplicium. Nam perturbationibus, ac tumultu intrinsecus cuncta complentur. Et multus quidem aestus plurimus etiam sentitur dolor. Nec omnino huiusmodi homo melius affectus est: quam qui affliguntur: uel captiuitate: uel uinculis. Et illa quidem quae letalem hanc eiecit sagittam: subito auolans te relinquit: tu uero mortiferam tibi ipsi plagam dedisti: effrenato semel usus aspectu. Et hoc dicens pudicas quidem ab omni accusatione submoueo. Si qua uero ideo ornatur: et comitur ut in se oculos omnium irritet: etiam si nullum pulchritudine sua potuerit uulnerare: dabit tamen extrema supplicia. Parauit quippe uirus, temperauit uenenum: porrexit poculum, etiam si nullus qui mortem biberet, inuentus est. Quid igitur? Num etiam ad ipsas iniquis loquitur dominus? Quoniam quis communes ponit ubique leges: etiam si ad solos interdum uiros uideatur attendere, absque ullo ambiguo cum capiti loquitur: toti profecto corpori admonitio ipsa communis est. Mulierem nanque et uirum unum esse nouit animal: et iccirco nusquam lege diuidit quod genere coniunxit. Si uero et specialiter prolatam in foeminas correctionem audire maus: audi Esaia plurima in illas inuectione clamantem, earumque et habitum, et aspectum, et incesum notantem: et uestes in humum defluas: lasciuientes pedes: et luxuriosis motibus colla ludentia. Audi cum eo etiam beatum paulum: multa illis praecepta ponentem: tum de auri, ac uestis ornatu, tum de intortis arte crinibus: tum de ipsis quoque deliciis, aliisque huiusmodi eas uahementius increpantem. Ipse etiam christus in consequentibus tecte quidem: idipsum tamen proprie signauit: cum ea quae etiam nos scandalizant erui, abscondique praecepit: per quod certe ira qua in eiusmodi foeminas uti debemus ostenditur. Et iccirco subiunxit. (Si oculus tuus dexter scandalizat te: erue eum: et proiice abste). Ne enim diceres quid igitur si propinqua sit: si aliqua mihi necessitudine copulata: propterea ista mandauit: cum utique non de membrorum disturbanda compage disseret. Absit hoc enim. Nullum quippe esse crimen carnis enunciat: sed ubique malum arguit uoluptatis. Non enim oculi: sed per oculos animus intuetur. Denique nobis interdum ad alia mente conuersis: oculi ante se posita non cernunt. Non igitur totum ad illorum spectat effectum. Quod si de membris ista loqueretur: nequaquam uel de uno, uel de dextro id oculo: sed indifferenter de utroque. Qui enim dextro scandalizatur oculo: haud dubium quin ipsum patiatum etiam de sinistro. Quam igitur ob causam, et oculum dextrae partis: ut scilicet disceres: non de membris esse sermonem: sed de his potius qui nobis familiaritate iunguntur. Et si igitur tantum aliquem diligas: ut eo oculi utaris uice: aut ita tibi quempiam esse utilem putes: ut cum dextrae manus ducas loco: et hi tamen animae tuae fortassis incommodent: etiam istos a te inquit abscide: et diligentius uim ipsam sermonis examina. Non enim dixit: a talium societate discede: sed maximam separationem indicens: erue inquit, ac proiice. Deinde quia satis seuera praeceperat lucrum ex utroque ipsius seueritatis ostendit translationem uerbi: tam in bonorum, quam etiam in malorum parte seruando. Expedit enim tibi inquit: ut pereat unum membrorum tuorum quam totum corpus tuum mittatur in gehennam. Si enim nec seipsum certe saluet: quae tibi fuerit adiuncta: et te perditionis suae socium faciat: licet unum saltem separationem saluari. Cur enim paulus optabat anathema fieri? Non utique ut nihil inde lucri caperet: sed ut alios acquireret in salutem. Hic uero idipsum etiam de causa reprobi fratris intellige. Vtique noxius est. Et iccirco non ait tantummodo

Commented [p99]: fol.50r (GB 93)

erue: sed proiice inquit abste: ut eum nunque recipias ulterius si qualis fuerat perseuerat. Hoc enim modo et illum maiori crimine liberabis: et te a perditione saluabis. Vt autem manifestius commodum istius legis aspicias: si placet etiam in corpore iuxta causam id quod dictum est requiramus. Si enim daretur electio: unumque esset necessarium de duobus: uidelicet aut cum ambobus oculis in foueam ruere: atque ibidem deperire: aut etiam absque uno oculo reliquum saluare corpus: putasne e duobus suscipere non malles secundum? At istud omnibus absque ambiguitate perspicuum est. Non enim hoc esset odientis oculus: sed corpus reliquum diligentis. Hoc etiam in uiris consyderetur, et foeminis. Si qua enim tibi noceat amando, incurabilisque permaneat et te omni peste dum sic absciditur, liberabit, et ipsa a maioribus est erepta peccatis: non iam ultra cum suis malis etiam crimen tuae perditionis admiscens. Vidisti quanta leuitate christi lex plena sit: et quae a plurimis nimiae seueritatis putatur: quantum apud homines pietatis ostendat? Audiant ista qui saepius ad theatrum festinant, seque ibi pene quotidie adulterii obscenitate commaculant. Si enim etiam familiaritate deuinctum: sed scandalizantem tamen abscidi, atque abici lex iubet. Qua tandem poterunt satisfactione defendi: qui nunquam sibi cognitos per artem spectaculis deditam illuc quotidie trahunt, ac mille illis occasiones perditionis ministrant. Neque enim solum impudice non concedit aspicere: sed posteaquam noxam de societate patefecit: progrediens etiam praeceptum ipsum legis extendit iubens, scilicet: uel eruere nos eiusmodi: uel abscidere, longeque proiicere. Et hoc qui innumera de seruanda charitate mandauerat: ut ex utra illius curam, ac prouidentiam disceres. Et quemadmodum ubique nostram utilitatem requirat. Dictum est autem (Quicumque dimiserit uxorem suam: det illi libellum repudii: ego autem dico uobis. Quicumque dimiserit uxorem suam excepta causa fornicationis: facit eam moechari: et qui dimissam duxerit, adulterat. Nequaquam ad ea quae sunt ulteriora progreditur: nisi bene priora mandauerit). Ecce enim nobis etiam speciem adulterii demonstrat. Quae uero ista est? Erat hoc ueteri in lege mandatum: ut qui propriam quacunque de causa odisset uxorem: non eam prohiberetur eiicere: inque illius locum alteram ducere. Quod certe non passim fieri lex iusserat: sed ut quicumque dimittere, librum repudii coniugi daret ne ius haberet ad illam iterum reuertendi: sed nihilominus haec nuptiarum saltem figura remaneret. Nisi enim praecepisset istud, et sine repudii libro hanc quidem expellere: aliam uero ei liceret accipere. Deinde reducere priorem plurima fuisset secutura confusio: omnibus uidelicet maritis alternis uicibus eiectas saepe, receptasque ducentibus, essetque adulterium omnino manifestum: propter quod non paruam consolationem repudii librum repperit. Quod quidem factum est propter aliam quoque molestiam, multoque maiorem. Si enim retineri etiam exosam praecepisset uxorem: facile profecto illam qui oderat occidisset. Talis quippe erat natio iudaeorum. Qui enim ne filiis quidem proptiis parcere: et prophetas solebant frequenter occidere: ut aquam ita humanum effundentes cruorem: multo illi minus odiosis coniugibus pepercissent. Propterea igitur concessit minus: ut quod longe erat maius incideret. Quia uero ipse omnem interemit iram: non solum certe homicidium: sed etiam irrationabilem indignationem uetando: istius quoque praecepti intulit mentionem. Iccirco etiam priorum semper uerborum memor est, ut ostendat non se dicere illis aduersa sed consona. Cumulat nan que illa non destruit: et extollit praecepta aliqua non soluit. Consydera uero illum semper uiro loquentem. (Qui enim dimiserit inquit uxorem suam facit eam moechari, et qui dimissam duxerit adulterat). Ille quidem si alteram duxerit: tunc se constituit criminis reum qui adulteram fecit ex coniuge: hic uero accipiendo alienam adulter effectus est. Nequaquam enim mihi referas: quia illam alter

Commented [p100]: fol.50v (GB 94)

eiicit. Nam expulsa quoque uxor esse eius qui eam expulit perseuerat. Deinde ne totum in eiicientem referas magis superbam faceret uxorem. Post haec etiam suscipientis ei ianuam claudit dicendo: qui autem dimissam duxerit adulterat. Per quod certe mulierem facit nolentem pudicam: ad omnes illi aditum claudens: neque permittens ut aliqua uiro impatientiae occasio ministretur. Cum enim didicerit mulier quod omni modo necesse sit: aut eum habere quem ab initio sortita sit: aut illius semel eiectam domo nullum se iam aliud inuenturam esse suffugium: etiam nolens coniugem suum amare cogetur. Si uero nihil ipsi de hoc proprie loquitur: minime mireris. Est enim mulieris sexus infirmior: propterea illam relinquens: dum deterret uirum: uitium quoque uxoris emendat. Vt si aliquis lasciuum habens filium: illum quidem relinquat: eos uero corripiat: per quos ille talis efficitur, eosque ab illius comitatu discedere: nec ei prorsus appropriare praecipiat. Quod si hoc uidetur onerosius: priorum recordare dictorum: quibus beatificat audientes, et ualde istud possibile esse uidebis, ac facile? Mansuetus quippe atque etiam pacificus, et humilis, ac misericors quemadmodum eiiciet uxorem? Qui alios quoque in pacem reducit: quo pacto ipse discordabit a coniuge? Neque uero hoc solum: sed alio etiam modo leuem hanc legem facit ac facilem. Siquidem reliquit uiro unum expulsionis modum dicendo: excepta causa fornicationis. Alioquin in eandem rursus turpitudinem cuncta remearent. Si enim iuberet etiam pluribus mixtam retineri: tamen a uiro coniugem rursus in adulterii licentiam negotium omne conuerteret. Cernis nempe quemadmodum praecedentibus ista conueniant. Qui enim non uidet alienam coniugem oculis impudicis: nequaquam utique fornicatur: nec praebebet occasionem uiro qua propriam eiiciat uxorem. Propterea igitur libertati iungit timorem, atque progrediens magnum uiro periculum si eiiciat: opponit ipsum quippe de uxoris adulterio facit reum. Ne enim cum audisses eiice oculos: putares istud de uxore mandari: opportunissime correctionem huius ambiguitatis induxit: dum uno tantum: nec ullo alio prorsus modo coniugem permisit expelli. Iterum audistis: quia dictum est antiquis. Non periurabis. Reddes autem domino iuramenta tua. Ego autem dico uobis non iurare omnino. Quanam quaeso ratione non continuo uenit ad furtum: sed ad periurium, illudque mandatum omnino praeteriit? Quia uidelicet qui non furatur: nec iurare quidem cogitur. Qui uero neque iurare: neque mentiri solet: multo magis furtum facere uitabit. Itaque per istud etiam illud destruit profecto peccatum. Nam praecipue mendacii causa de furto est. Quid uero est: reddes autem domino iuramenta tua. Hoc est iurans uerum loqueris. Ego autem dico uobis non iurare omnino. Deinde auditores suos ad ulteriora perducens: neque per terram inquit iurate: neque per coelum: quia thronus dei est: neque per hierosolymam quia ciuitas dei est magni regis. Vtens scilicet sermonibus prophetarum, et ostendens nequaquam se ueteribus esse contrarium habentibus consuetudinem per ista iurandi. Nam et erga euangelii finem morem istum fuisse declarat. Tu uero consydera unde dominus extollat elementa. Nam de ipsorum profecto quam diximus: rursus est ad dei maiestatem reuersus. Non enim dixit: quia pulchrum est, magnumque coelum: nec quia utilis terra: sed quia illud quidem thronus dei est. Haec autem scabellum per quae omnia ad dei illos compellit timorem. Neque per caput tuum inquit iuraueris: quia non potes unum capillum album facere, aut nigrum. Non hic utique hominem utilitatis accusans intulit de capite iuramentum: sed **gloriam** ad deum referens, et ostendens: quia nec tui profecto sis dominus: ergo nec ullius prorsus quod per capitis ex igitur iuramentum. Si enim agrum alteri nemo dat proprium: multo magis deus opus suum ipse non prodit. Nam et tuum caput est: sed alterius profecto creatura. Tamque longe abest: ut capitis tui ipse sis

Commented [p101]: fol.51r (GB 95)

dominus: ut ne minimum quidem quod in eo est possis operari. Neque enim dixit: non potes producere capillum: sed nec ipsam coloris eius conuertere qualitatem. Quid igitur si aliquis exigat iuramentum, et necessitatem iurationis imponat? Sit tibi timor dei, omni necessitate uolentior. Si enim uelis huiusmodi occasiones semper obiicere: nihil de his quae sunt imperata custodies. Nam et de uxore dicturus est. Quid si litigiosa? quid si fuerit sumptuosa? Et de oculo dextro. Quid si eum diligo: et amore eius inflammor? Et de impudico aspectu: quid si non aspicere non possum? Et de conuitio in fratrem prohibito: quid si petulans fuero? Et ita prorsus omnia quae sunt praecepta calcabis. Et certe in legibus quas homines condiderunt: nihil ausus es tale proferre, ac dicere. Quid si illud, uel istud? Sed uolens prorsus, ac nollens suscipis cuncta quae scripta sunt. Quod si legem uolueris custodire christi: necessitatem quidem nullam qua te obseruatione eius impediatur aliquando patieris. Qui enim superius dictas beatitudines audiuit talem in se praebuit: qualem praecipit christus: nullam prorsus necessitatem per aliquem sustinebit: cum certe sit apud omnes uenerandus et admirabilis, atque reuerendus. (Sit autem sermo uester est est: non non. Quod autem abundantius est, a malo est. Quid est abundantius)? Superest absque dubio iuramentum: non utique periurium. Illud siquidem omnino manifestum est, et quod a malo est doceri nullus indigeat: et non tam superfluum quam omnino contrarium. Superfluum uero est quod superuacuae atque abundanter adiectum est: quod certe ut ostendamus: iuramentum est. Quid igitur a malo hoc esse dicetur? Et si ex malo erat quomodo iubebatur in lege? Id igitur etiam ipsum de uxore dicturus es. Quemadmodum nunc esse adulterium iudicatur: quod fuerat aliquando concessum. Quid igitur ad ista dicemus? Nisi quia pleraque quae tunc dicta sunt, accipientium legem infirmitas exigebat. Nam et fauillas coli satis indignum deo est: sicut etiam philosopho balbutire non congruit. Adulterium ergo nec dicitur tale repudium a malo iuramentum. Ad perfectum sui uenerunt incrementa uirtutum. Si uero haec ab initio diaboli lex fuisset: nunquam intantum utique profecisset. Nisi enim illa praecessent non tam facile ista fuissent secuta. Noli igitur eorum uim desyderare dictorum: quorum iam usu nihil penitus indigemus. Tunc enim profecto ualuerunt: cum tempus petebat: immo si uis etiam nunc. Nam modo quoque eorum uirtus ostenditur: hoc ipso quoque quo maxime accusatur a nobis. Talia quippe nunc apparere illa ipsorum est grande praeconium. Nisi enim nos bene, atque utiliter enutrisset: et ad susceptionem profecto maiorum opportunos esse fecisset: nequaquam modo esse nobis uiderentur esse exigua. Sicut enim mamilla nutricis cum omne suum impleuerit officium: et puerum ad mensuram firmioris aetatis adduxerit: inutilis iam uidetur, et parentes qui prius necessariam esse filio eius iudicabant mamillam: mille illam postea irrisionibus prosequuntur. Plaque autem eam non solum uerbis horribilem faciunt: sed etiam amarum quibusdam herbarum succis obliuunt: ut cum sermone nequuerint importunum iam circa illam desyderium pueri compescere: ipsis saltem illud rebus extinguant. Sic etiam christus a malo illam esse dixit, non ut ostenderet diabolo ueterem esse legem: sed ut etiam uahementius ad antiqua eos uilitate reuocaret. Et iudaeis quidem ista dicebat, utpote insensibilibus, et in eadem impietate durantibus: uelut quadam amaritudine: ita captiuitatis timore eorum circumliniens ciuitatem, eamque quasi in uiam solitudinem faciens. Quia uero nec hoc quidem illos ab ea poterat arcere: sed rursus illam uidere cupiebant: sicut ad mamillam pueri recurrentes perfecte illam occuluit destruendo, et plurimos eorum in longinqua dispersit, sicut plaque abductos a matribus uitulos includunt, ut eis tempore ipso persuadeant a solito nutrimento lactis arceri. Si uero diaboli esset testamentum uetus: nequaquam coli simulachra uetuisset. Ex

aduerso autem eiusmodi cultum etiam praecepisset. Hoc enim diabolus fieri uolebat: nunc uero econtrario legem ipsam uidemus egisse: quae ob hoc est principaliter promulgata: ne homines, aut simulachra colerent, aut per simulachra iurarent. Iurate inquit per deum uerum. Non igitur paruum aliquid hominibus bonum: sed omnino magnum lex ipsa contulit: si ad solidum eos cibum studuit adducere. Quid igitur mali inquit habet iurare? Et plurimum sine dubio mali. Sed nunc tamen post tanta scilicet augmenta uirtutis: tunc uero nequaquam. Et quonammodo inquis fieri potest: aliquid nunc quidem bonum: nunc uero non bonum? Ego uero econtrario assero. Quonam enim modo non est et bonum aliquid idemque non bonum cum id esse clamet quicquid in rebus est, et educationes uidelicet, et artes, et fructus, et caetera. Primum itaque in nostra istud perpende natura: portari enim in humeris hominum in prima aetate bonum est: postea miserrimum. Immensis uti cibus inter principia uitae bonum est: postea uero abhominabilis, horroisque plenissimum. Lacte nutriri, atque ad mamillarum alimenta confugere: in initio quidem utile, ac salutare est: postea uero pernitiosum prorsus, ac noxium. Vides quemadmodum eadem ipsae res secundum tempora nunc bonae: nunc uero contrarii esse generis appareant. Nam et uestem non indui paruulo quidem honestum est: uiro autem pudendum. Visne etiam e diuerso discere: quemadmodum puero apta non sint ea quae uiro sunt? Da puero uestem uirilem, et plurimus omnino risus sequitur, maiusque erit incedentis periculum: et saepe huc, illucque nutantis. Da illi negocia curare ciuilia, et uel mercari, uel serere, ac metere: et erit rursus grande ridiculum. Et quid ego ista commemoro: quando homicidium quoque ipsum quod a diabolo inuentum esse manifestum est: opportune aliquando factum: cum qui id operatus est: phineen scilicet maxime fecit sacerdotii honore decorari? Quod autem homicidium diaboli opus sit: audi in euangelio docentem christum. Vos opus patris uestri uultis facere. Ille homicida erat a principio, et ab initio. Sed tamen occidit phinees hominem, et reputatum est ei ad iusticiam. Abraam uero non homicida solum uerumetiam parricida: quod certe est grauius effectus: magis deo, magisque complacuit. Sed et petrus geminum fecit homicidium: fuit tamen opus speciale quod factum est. Non sola igitur respiciamus opera: sed tempus et causam, et uoluntatem, et personarum differentiam, et quantacunque alia ipsis operibus acciderint: diligentissime requiramus. Non enim possumus ad ueritatem aliter peruenire. Studeamus igitur si coelorum regnum consequi uolumus, supra uetera facere praecepta: quasi utique aliter illud nequeamus accipere. Nam si ad mensuram tantummodo ueterum peruenimus: inueniemur extra illius domicilii stare uestibulum. Nisi enim abundauerit inquit iusticia uestra plusquam scribarum, et phariseorum: non intrabitis in regnum coelorum. Cunque nobis comminatio sit tanta proposita: sunt tamen aliqui qui non modo non supergrediantur illam iusticiam: sed nimis etiam infra ipsam iaceant. Non solum enim iurare non fugiunt: uerumetiam peierare non metuunt. Non modo impudicum aspectum minime deuitant: uerumetiam in turpissimam illam incidunt actionem, omniaque alia quae uetantur, audent absque cunctatione committere: unum expectantes illum diem profecto poenarum, et quando pro delictis suis supplicia extrema persoluantur: quod est eorum certe proprium: qui uitam istam in uitiiis terminarunt. Illos enim prorsus desperare iam conuenit, nihilque in reliquum expectare nisi poenam. Qui uero in ista adhuc luce uersantur, et pugnare possunt, et uincere, atque ad coronam facile peruenire. Noli ergo o homo in ocium reclinari: nec dissoluas bonam animi uoluntatem: neque enim quae operantur onerosa sunt. Qui tandem quaeso te labor est fugere iuramentum? Nunquid pecuniarum id paratur impenso? Nunquid aerumnis, ac sudore perficitur?

Commented [p102]: fol.51v (GB 96)

Tantummodo uelle sufficit, et totum quod iubetur impletum est. Quod si mihi consuetudinem tuam apponis: ut legem per hanc ipsam te admoneo quam sit facilis ista correctio. Si enim in aliam consuetudinem ex alia te conuerteris: hoc quod tibi difficile uidetur, effeceris. Consydera igitur quemadmodum gentilium aliqui quarundam syllabarum non bene exprimentes sonum: offendentem saepe linguam longa meditatione limauerint: qui humerum quoque indecenter mouentes gladio superne suspenso, iugulumque ipsum saepe tangentes: consuetudinem timore uicerunt. Qui enim scripturis sacris non acquiescitis: saecularium uos admonere cogor exemplis. Quod etiam deus propter iudaeos fecit. Abite inquit in insulas cethim, et in cedar mittite. Et consyderate si mutabunt gentes deos suos, et ipsi non sunt dii. Ad irrationalia quoque animalia homines saepe transmittit, ac dicit. Vade ad formicam o piger, et aemulare uias eius: et uade ad apem, et discite quam operatrix sit. Tale igitur aliquid, et ego nunc uobis loquor. Saltem philosophos consyderate gentilium, et tunc profecto discetis quanto simus digni supplicio: qui diuinae legis praecepta contemnitis: quando quidem inueniuntur illi propter humanam hanc honestatem innumera fecisse. Nos uero nec propter coelorum quidem tale regnum studium commodamus. Quod si etiam post ista dixeris magnam uim esse consuetudinis, et quae nobis possit contra propositum nostrum multa furari, et ipse consentio. Sed cum hoc nihilominus etiam illud adiungo: quia sicut ad uitandum consuetudo est uiolenta: ita sit potens ad corrigendum. Si enim multos tibi uolueris domi praeficere: custodes et seruos scilicet et amicos: compulsus, atque exactus a cunctis a uitiosa illa consuetudine facile discedes. Et si quadraginta saltem diebus hac te meditatione firmaueris: nequaquam ad similem laborem alterius ultra temporis indigebis: sed tutissime repositum in te manebit: quod studendo quaesieris. Et quidem multa optime istius consuetudinis firmitate fundatum. Cum igitur istud corrigere temptaueris, et si semel: et si iterum legem consuetudine fueris fallente transgressus: sed et si tertio: et si uicis: ne tunc quidem omnino desperes: sed rursus resurge, atque idipsum studium sollicitius appraehende, et absque ulla prorsus ambiguitate superabis. Non enim leue quippiam malum putes esse periurium. Nam si iurare a malo est: iam peierare ipsum quantum opinaris esse supplicium? Nempe omnia dicta laudastis: sed nequaquam ego plausum requiro: nec fauentium sonos: et uocum tumultus. Vnum est omnino quod cupio, ut omni cum disciplina scilicet: et quiete audiatis quae dicimus, eademque faciatis. Hic est mihi maximus plausus: ista pergrata praeconia. Sin uero dicta laudes: nec studeas facere quae laudas, et tibi magis acquiritur sine ambiguitate supplicium, et mihi confusio, ac manifesta prorsus irrisio. Neque enim theatrum est iste conuentus: nec ad spectandum hic tragoedum sedetis: ut tantummodo uerba laudetis. Magisterium hic est absque dubio spiritale: propter quod illud unum studendum est: ut quae dicuntur opere compleatis, et obedientia teste monstretis. Tunc enim acceptissima omnia confitebor: quae nunc etiam desperare compellor. Nam cum et priuatim plurimos uestrum admonere non cessem, et rursus uobis incommunt disserere: nihil tamen cerno plus fieri: sed prima uos adhuc elementa meditari. Quod certe maximam potest docenti inferre desidiam. Vide igitur et paulum: propterea erubescens: quia auditores eius plurimum immorabantur prioribus disciplinis. Nam cum deberetis inquit magistri esse propter tempus: rursus indigetis ut uos doceam: quae sunt elementa exordii sermonis dei. Propterea nos quoque lamentamur, et plangimus. Et si uiderimus uos in eisdem manentes: etiam interdiciemus omnino uobis sacri istius ingressionem uestibuli: et coelestis participationem mysterii: sicut etiam fornicatoribus, et adulteris: et his qui de homicidiis arguuntur. Melius nanque est cum

Commented [p103]: fol.52r (GB 97)

duobus, ac tribus diuinae legis praecepta seruantibus orationes deo offerre solitas: quam inique agentium, caeterosque perdentium multitudinem congregare. Nullus aduersum me hoc loco potens: nullus diues infletur: nec superbum attrahat supercilium. Cuncta enim apud me ista, uel fabula uidentur, uel umbra, uel somnium. Nemo quippe mihi ex his qui locupletes habentur: ibi cum accusatus fuero patrociniabitur: cum mihi pro crimine fuerit: dei a me lex non cum omni uaeuolentia, constantiaque defensa. Hoc enim hoc inquam etiam illum quondam admirabilem perdidit sacerdotem: cuius cum uita esset irreprensibilis: tamen quia filios calcantes dei legem, non cum seueritate corripuit: cum illis etiam iure punitus est. Si uero ille quoque cui certe necessitudinis uinculum, et tyrannis repugnabat tanta naturae: non tamen cum seueritate propria congrua filiis suis seuerissimam usum exactus est ultionem: quam nos ueniam habere poterimus: qui cum simul tyrannide illa liberi: omnia tamen adulatione corrumpimus. Ne igitur uosque, ac nos una perire faciatis: obedite obsecro commonenti: et mille uobis constituentes redargutores, et iudices. Consuetudinem fugite iurandi, ut coepto itinere pergentes: post hanc aliam quoque perficiatis omni cum facilitate uirtutem: et ita bonis potiamur futuris. Quae omnes nos contingat adipisci gratia et misericordia domini nostri Iesu christi: cui gloria et imperium in saecula saeculorum. Amen.

Homelia decima octaua. Ex capitulo quinto. [fol.52r-54v]

Audistis: quia dictum est. Oculum pro oculo: et dentem pro dente. Ego autem dico uobis non resistere malo. Sed qui te percusserit in dextram maxillam tuam: prebe ei et alteram. Et uolenti tecum in iudicio contendere: et tunicam tuam tollere: dimitte ei et pallium.

Vides nempe non eum de oculo dixisse: cum nos scandalizantem oculum iubet eiicere: sed eum proculdubio qui nobis per familiaritatem noceret, nosque in baratrum perditionis impelleret. Qui enim ad tantum hic cacumen beniuolentiae prouocauerat: ut nec eius quidem oculum eiici sineret qui effodisset alterius: quonam pacto aliquem proprium sibi oculum iuberet eruere. Si uero ueterem legem aliquis accusat: quod talem uidelicet exigi praeceperit ultionem ualde mihi uidetur huiusmodi ab illius consyderatione sapientiae: quae latorem legis decet. Satis quoque hic et uim temporum, et utilitatem condensationis ignorat. Si enim satis diligenter inspexeris: quinam illi legis fuerint auditores, et in qua conuersatione degentes: et quando haec praecepta susceperint: facile intelliges, maximeque miraberis legislatoris sapientiam certissime perspicies quod unus atque idem sit qui et illa tunc: et postea ista praeceperit, et utranque utilissime scripserit, atque ad diuersum tempus aptissime. Etenim si inter ipsa principia doctrinae: sublimia haec, atque eminentia praecepta posuisset: neque ista: neque illa etiam, forsitan recepissent. Nunc uero opportuno in tempore duo haec diuersa disponens: totum prorsus orbem ex utroque correxit. Aliter uero praecepit istud, non ut mutuo nobis oculos eruamus: sed ut potius innocentes manus contineamus. Siquidem comminatione tali impetum frenauit iniuriae, sicque paulatim maximam philosophiam seminauit: dum interim iubet laesum aequali supplicio iudicari: cum certe maiori poena ille dignus sit: a quo haec iniquitas coepit exordium. Hoc enim ratio aequalitatis efflagitat. Sed quia miserationem quoque uoluit admiscere iusticiae: eum qui magis profecto deliquit, minori punit supplicio quam meretur: docens uidelicet ut patientiae uirtutem etiam per membrorum damna seruemus.

Commented [p104]: fol.52v (GB 98)

Cum igitur de priore iam lege dixisset, omniaque fere eius praecepta numerasset: rursus ostendit nequaquam illum esse fratrem qui ea operatus est: sed malignum. Et iccirco intulit. (Ego autem dico uobis non resistere malo). Non dixit non resistere fratri: sed ait malo: ostendens quod illo utique instigante talia perpetrentur. Per quod certe plurimum de ira laesi erga eum qui laesit relaxat, et imminuit indignationem dolentis: dum quasi in alium transfert causam doloris. Quid igitur non oportet nos resistere malo? Oportet quidem sed non hoc tamen modo: uerum eo quo ipse praecepit, ut scilicet ad patiendas nos iniurias praebeamus. Sic enim illum profecto superabimus. Nec enim aliquando ignis igne: sed aqua utique ignis extinguitur. Vt autem discas: quod etiam in ueteri lege patiendi quisque superaret: et tunc quoque hic est dignus corona: idipsum diligenter expende: et uidebis multo istum uirtutis honore conspicuum. Nam ille qui prior noxias manus intulit ipse utrunque, et fratris uidelicet: et suum effodit oculum: propter quod iure omnibus odiosus est. At uero laesus etiam cum se talione ultus est: nihil tamen fecit immaniter. Et iccirco iste plurimos inuenit condolentes: utpote mundus ab hoc delicto etiam cum exegerit ultionem. Nam calamitas quidem in utroque existit aequalis: sed dispar est meritum: et apud deum profecto, et apud homines: et ideo iam nec ipsa calamitas aequalis est. Sufficiens uero dixerat: quoniam qui irascitur fratri suo sine causa: et qui fatuum uocat, reus erit gehennae. Hic uero etiam maiorem exigit philosophiam: non modo quiescere percussum iubens: sed econtrario etiam honorare caedentem, aliamque illi maxillam parare. Hoc autem dicit non ad hanc unam tantummodo iniuriam imperans patientiam: sed in omnibus quoque aliis ad istius nos exercitationem uirtutis erudiens. Sicut enim cum dicit: qui fratrem suum fatuum uocat reus erit gehennae: non de sola istud pronunciat illius sermonis iniuria: sed de omni profecto maledicto: ita hic quoque non ut tantummodo palmis caesi fortiter feramus, iubet: sed ut quodcunque illud nobis fuerit illatum: absque ulla conturbatione patiamur. Propterea ibi extremam elegit iniuriam: et hic faciei uerberationem locauit: quod certe maxime exprobrabile: et praecipue esse iniuriosum solet. Cum autem de illo qui percutitur, disserat: pone etiam pro percutiente praeceptum. Quando enim ille qui patitur iniuriam: nihil se graue existimat sustinere. Siquidem ad philosophandum paratus quodammodo: ne sensum quidem ipsum experitur iniuriae. Certat enim potius ille qui caeditur: tunc proculdubio percussor pudore suffunditur: nec iam ictum infert secundum: etiam si omni prorsus fera existat immanior: immo plurimum se etiam de priore culpabit. Nihil enim ita laedentes coercent: ut patientia, modestiaque laesorum: nec secutorum modo coercent impetum: sed etiam de praecedente exigit poenitentiam, cogitque caedentem: ut a percusso cum modestiae illius admiratione discedat. Quinimmo et familiares facit: nec solum amicos de inimicis: sed saepe etiam famulos. Sicut econtrario ultionis exactio utrunque confundit, ac deteriorem facit, et iram ad maius inflammat incendium: ad mortem quoque ipsam peruenit malum, in ulteriora progrediens. Propterea eum qui palmis caeditur: non modo prohibuit irasci: sed etiam percutientis iram exsaciare praecepit: ut ne primam quidem iniuriam sustinuisse uideretur inuitus. Hoc enim inquit modo etiam impudentissimum plaga certiore percusis: quam si eum ferires manu. Et non solum tibi eum tollerabiliorem facis: uerumetiam sibi modestiorem. Et qui uult inquit tunicam tuam tollere: et iudicio contendere: dimitte ei et pallium. Neque enim tantummodo in plagis uerumetiam in pecuniis, rebusque diuersis: nos uult praestare patientiam: etiam iccirco rursus similem uirtutis cumulum posuit. Sicut enim caesum iubet patiendi superare: ita eum qui spoliatur: praecipit etiam plura dimittere quam

raptor petebat: et tamen non simpliciter idipsum: sed cum additamento posuit. Neque enim dixit da obuio uestimentum sed ei qui uult tecum iudicio contendere idest si te ad iudicium propter tunicam trahat, ac negocium tibi, molestiamque commoueat. Quemadmodum autem primo quidem fatuum fratrem uocare, ac sine causa te prohibuit irasci: progrediens uero plus aliquid exegit: quando quidem: iussit etiam dexteram te maxillam parare: ita hic quoque cum dixisset: esto consentiens aduersario tuo: rursus extendit imperium. Non solum enim illa quae auferre uult dari praecipit sed maiorem etiam uirtutem liberalitatis ostendit. Quid igitur nudum circuire me iubes? Nunquam essemus omnino nudi: si his praeceptis diligenter, et per omnia crederemus: sed cunctis profecto omnibus bonis cultu abundantiori circumdati. Nam primo quidem in talem forsitan nullus irruere: deinde etiam si esset aliquis tam ferox, tanque immitis: ut eo usque immanitate procederet: multo tamen plures reperirentur qui ita philosophantem: non uestibus solum: sed si fieri posset, ipsis quoque corporibus tegere certarent. Quod si necesse esset ob philosophiam nudum rursus incedere: nec sic quidem **esset** pudendum: quia et adam nudus erat in paradiso: nec erubescat tamen. Et esaias nudus et discalciatus: sed omnibus iudaeis longe honestior incedebat et clarior. Et ioseph quando nudatus est: tunc potius effulsit. Non enim hoc modo nudari malum est: sed ita ut uos indui scilicet praeciosis uestibus. Hoc uero turpe, hoc omnino ridiculum est: propterea illos quidem laudauit deus. Hos uero et per prophetas et per apostolos saepe culpauit. Ne igitur impossibilia putemus esse praecepta: quae certe et utilia nobis sunt, et ualde facilia: si tota utique mente uigilemus: tantumque in se lucri continent: ut non solum nobis, sed ipsis quoque laudentibus maxime prosint. Et hoc est eorum omnino praecipuum: quod hoc ipso quo nos iubent patienter iniurias sustinere: eos quoque faciunt, docent philosophari. Cum enim ille quidem rapere aliena festinat: tu uero ei ostendas: quoniam id tibi dare leue sit, ac minime molestum: illius quoque pauperiem copia tuae liberalitatis exsatis. Perpende quanta doctrinae ubertate potiatur: qui ad malitiae contemptum, studiumque uirtutis: non iam utique sermonibus, sed factis animatur. Non enim nobis ipsis tantummodo utiles nos esse uult deus: uerum etiam caeteris. Si igitur dederis, et forense certamen effugeris: tuum tantummodo commodum requisisti. Si uero aliud addideris: illum quoque meliorem per te factum remittes. Tale est quippe sal, quod certe dominus uult esse discipulos: quot utique, et se ipsum seruat: et ea quibus conseruandis fuerit admotum. Talis est oculus, nam et sibi lucet, et caeteris membris. Quia igitur huius te uoluit uicem tenere: sedentem in tenebris illumina docens: ne illud quidem quod prius concupiuerat, rapuisse uiolenter: persuade illi, quia te omnino nihil laeserit. Hoc enim modo eris apud eum ipse reuerendus: si scilicet donasse te non ammississe monstraueris. Modestiae igitur uirtute pollens: fac de cupiditate illius liberalitatem tuam. Si uero satis esse hoc magnum putas, paulisper expecta et liquido cognosces: nondum te ad perfectionem uenisse mandati. Neque enim qui patientiae leges posuit: hic stetisse contentus est: sed procedit, ac dicit. (Siquis te angariauerit mille passus: uade cum illo alia duo). Vidisti nempe cumulum sapientiae. Post concessam tunicam palliumque dimissum etiam si nudo inquit corpore tuo ad iniurias, ac labores uti inimicus uelit: ne sic quidem illum oportet uetari. Vult enim omnia nos possidere communiter: et pecunias uidelicet et corpora, non cum indigentibus solum: uerum etiam cum iniuriam facientibus. Vnum enim misericordiae est: alterum uero patientiae. Et iccirco dixit: si quis te angariauerit mille passus: uade cum eo alia duo: ad priorem utique adducens te uirtutem: eandemque liberalitatem seruare praecipiens. Nam si ea quae inter initia praecepit: cum

Commented [p105]: fol.53r (GB 99)

multo certe sint minora: tantas tamen beatitudines habent: perpende qui, nam illos expectat status, qui ista perfecerint: quales etiam efficiantur ante illam gloriam praemiorum: qui impassibili profecto corpore: quadam, ut ita dixerim, impassibilitate potiuntur. Quando enim neque iniuriis, neque plagis, neque rerum direptione mordentur, neque alii cuiquam molestiae caedunt. Verum econtrario, et ad tollerandum fortiores fiunt: et ad dandum paratiores. Consydera quanta illorum animus cumuletur uirtute in passionibus certe ipsis. Propterea quod in plagis, quodque in pecuniis iubet idipsum id quoque fieri praecepit. Quid inquit iniurias ac pecunias loquor? Etiam si ipso corpore tuo ad laborem atque dolorem uti quis uelit: et hoc inique tamen: rursus exsupera, et illius iniusticiam uirtute transcendere. Angariare uero est: inique aliquem trahere: et absque ulla omnino ratione opprimendo scilicet atque laedendo: sed tamen ad hoc quoque ita esse debes, paratus: ut amplius pati uelis: quam ille optat inferre. (Petenti te da: et uolentem a te mutuari, ne auerseris). Haec superius dictis minora sunt: sed nihil omnino mireris. Hoc enim semper fere facere consuevit: ut maioribus minora permisceat. Si uero haec illorum comparatione inueniuntur exigua: audiant illi qui aliena diripiunt: uel qui propria meretricibus largiuntur: duplicem sibi accedentes ignem: et de iniquis certe fructibus: et de perniciosis sumptibus puniendi. Hic uero mutuum non usurarum illud foenus appellat: sed simplex beneficium commodandi. Alibi uero idipsum manifestius explicauit illis, dicens esse tribuendum, a quibus nihil nos recepturos putemus. (Audistis quia dictum est. Diliges proximum tuum: et odies inimicum tuum. Ego autem dico uobis. Diligite inimicos uestros: et orate pro calumniantibus et persequentibus uos: ut sitis filii patris uestri qui in coelis est: qui solem suum oriri facit super bonos et malos: et pluit super iustos et iniustos). Perspice obsecro quemadmodum ultimam posuit coronam bonorum. Propterea quidem docet non modo caesum palmis ferre patienter: aliamque etiam maxillam parare: et auferenti tunicam etiam pallium concedere: sed et mille angariari passus: per duo quoque alia praebere comitatum: ut quod his maius erat cum omni facilitate susciperes. Et quid nam inquis his maius est? Videlicet ista facientem nulli esse prorsus inimicum: immo quod potius est, atque perfectius, etiam illius a quo laeditur amicum. Non enim dixit non oderitis: sed diligite inquit. Nec ait: nolite nocere: sed benefacite. Quod si aliquis diligenter examinet: horum quoque ipsorum aliud: et multo his maius additamentum uidebit. Neque enim utcunque inimicos amari docuit: sed pro inimicis etiam supplicari. Vidisti nempe quantis ad perfectionem gradibus ascenderit: et quemadmodum nos ad ipsum uirtutis cacumen eduxerit. A superioribus igitur ad inferiora numerando descende. Primus gradus est: nequaquam priorem ad laedendum uenire. Secundus, ut non amplius referat: quam quod a laedente sustinuit. Tertius, ne laesus faciat illa quae passus est, sed quiescat. Quartus, ut etiam praebeat se ipsum ad iniuriam sustinendam. Quintus, ut etiam ad maiora se praebeat: quam uult ille, qui fecit. Sextus, non odisse a quo ista perpetitur. Septimus etiam diligere laedentem. Octauus, beneficiis quoque eum libenter afficere. Nonus, etiam deum pro aduersario depraecari. Perspexisti celsitudinem philosophiae: et iccirco tam claro est digna praemio: quia tam magno est subiecta praecepto: quodque ingentem semper animam: et studium omnino multum requirat. Nam et praemium illi tale proponit quale priorum omnino nulli. Neque enim terrae hic meminit: sicut in mitibus: nec consolationes, ac miseraciones: sicut in lumentibus, atque miserentibus. Neque regnum coelorum memorat: sicut in pauperibus spiritu persecutionemque patientibus: sed quod his erat longeque sublimius: ut scilicet fierent similes dei: prout tamen hominibus, id esset possibile: ut sitis, inquit similes patris

Commented [p106]: fol.53v (GB 100)

uestri, qui in coelis est. Tu uero diligenter nota: quemadmodum, neque hic, neque in superioribus, patrem suum uocet. Nam ibi quidem, ubi de iuramentis agit: deum appellat, magnumque regem: hic uero eorum patrem uocauit. Id autem facit, ut sermonem: de hoc opportunius in tempus reseruet. Deinde ipsam quoque similitudinem proferens: qui, inquit, solem suum oriri facit super bonos et malos: et pluit super iustos et iniustos. Nam et ipse quoque, non modo, non odit inquit, contemptores suos: uerum etiam beneficiis munerat. Et certe nequaquam est aequale peccatum: non modo propter cumulum beneficii: uerum etiam propter eminentiam dignitatis. Tu enim a conseruo non pateris iniuriam, ille uero a seruo: et quidem mille beneficiis affecto. Et tu quidem uerba donas, pro illo uidelicet supplicando: deus uero res ipsas satis magnas, satisque mirificas: quotidie solem reducens: et opportunas per totum magnum pluuias subministrans. Sed tamen concedo, ita esse te illi prorsus aequalem: ut hominem homini esse possibile est. Noli igitur odisse malum tibi hic aliquod inferentem: sed magis ama, quasi multorum tibi consiliatorem bonorum: teque etiam ad amplissimum honorem laedendo ducentem. Alioquin et dolorem passus es: et futura mercede nudatus. Quod certe extremae omnino dementiae est: ut aliqui cum maiora perpassi sunt nequaquam minora sustineant. Et quemadmodum inquires fieri ista possibile est? Vidisti deum hominem fieri: et eousque pro tua descendente salute: tantaque propter te esse perpassum: et adhuc inquires, et dubitas quemadmodum possibile sit iniurias donare conseruis? Non audisti eum in patibulo dicentem. Pater dimitte eis: non enim sciunt quid faciunt? Non audisti paulum dicentem. Christus ihesus qui mortuus est: qui et resurrexit: qui et sedet ad dexteram dei: qui etiam interpellat pro nobis? Non uides quia: et post crucem: et post resurrectionem iudaeis interfectoibus suos apostolos miserit: bona illis innumera portantes: sed ab eis mala innumera passuros? At tu plurimum omnino laesus es. Verum quid tandem tale perpassus es: quale tuus immo omnium dominus? uinctus loris: uerberatus flagellis: palmis ora temeratus: consputus a seruis: ad mortem usque deductus: et mortem omni mortis genere peiorem. Et hoc postquam beneficia eius mille contulerat. Sin autem omnino nimis laesus es: iccirco nihilominus beneficium refer nocenti: ut et tibi facias maiorem coronam: et fratrem periculo grauissimi langoris absoluas. Nam et medici quando iniuriis et calcibus caeduntur furentum: tunc illorum magis, magisque miserentur: cum maxime ad reddendam illis sanitatem parantur: scientes quod supremus sit aegritudinis cumulus iniuria. Et tu igitur de inimicis eandem teneto sententiam: sicque utere tibi cupientibus. Illi nanque sunt maxime aegroti: omnemque uiolentiam sustinentes. Libera te igitur a pessima laesione, et tumescentem in te iram remitte. Libera te a saeuissimo daemone, propriae scilicet mentis furore. Nam et cum aliquos a daemone actos uidemus: saepe lachrymamur. Non autem agimus: ut ipsi quoque eadem illa patiamur. Hoc igitur etiam in eorum: quos diximus ratione seruemus. Illorum enim sunt similes iracundi: immo illis longe miserioris: qui utique scienter insaniunt. Propter quod et inueniabilis est eorum, ista dementia. Noli igitur opprimere iacentem: quinimmo miserere. Etenim si uideamus aliquem horribiliter uexatum: et uertiginis suae tenebris obiectum: quique etiam malignum illum humorem urgeatur euomere: porrigimus manum, et supportamus huc, illucque iactatum. Et si uestimenta ille nostra polluat, non aduersamur: neque abiicimus aegrotum: sed illud tantummodo unum requirimus: quemadmodum a tam grandi, hac eum angustia liberemus. Hoc igitur etiam erga istos faciamus: ut et supportemus uomentes, et confoueamus aegros. Nec eos uspiam relinquamus priusquam totam prorsus amaritudinem ponant. Et tunc tibi gratiam qui talis

fuerit exsoluet. Quando enim eiusmodi aeger a passione requieverit: tunc liquido cognoscet, a quanta illum conturbatione sanaueris. Et quid dico ab illo tibi gratiam referendam? Deus te illico coronabit, et innumeris remunerabit bonis: quia fratrem tuum grauissima aegritudine liberasti. Sed etiam ille te honorabit: ut dominum, modestiam tuam per cuncta miratus. Nonne uides parientes foeminas: quemadmodum assistentes sibi saepe commordeant: et tamen illae minime dolent: immo dolent quidem sed ipsum dolorem fortiter ferunt, ac dolentibus, et partus uexatione conscissis, maxime condolent. Harum igitur etiam memineris, et noli esse foeminis mollior. Cum enim mulieres istae pepererint: sunt quippe huiusmodi mulieribus de impatientia fluxiores: tunc te uirum esse cognoscent. Sin autem uidentur grauia praecepta, consydera quia ideo aduenerit christus: ut haec in nostris mentibus sereret: et utilia non amicis modo: uerum etiam inimicis efficeret. Propterea utranque habere etiam curam iubet: et fratrum uidelicet quando dicit: cum autem offers munus tuum ad altare: et inimicorum cum tibi eos diligere imperat, et orare pro ipsis deum. Et non solum dei ad hoc hortatur exemplo: uerum etiam uilium personarum. Si enim dilexeritis, inquit diligentes uos: quam mercedem habebitis: nonne et publicani hoc faciunt? Tale quid dicit et paulus. Nondum usque ad sanguinem restitistis aduersus peccatum repugnantes. Si igitur haec feceris: cum non utique perstitisti: si uero neglexeris in publicanorum parte numeraberis. Nempe consyderas, quemadmodum non tanta sit praeceptorum magnitudo, quanta differentia personarum. Non modo igitur rem cogitemus ipsam: quod sit uidelicet difficile praeceptum: sed respiciamus, et praemium, et consyderemus cuius efficiamur similes implendo praecepta: quibus etiam comparemur peccata faciendo. Et fratri quidem reconciliari fratrem iubet: nec ante prorsus absistere quam inimicitias extinguat. Quando uero de omnibus disputat: non iam huic nos necessitati subicit: sed ea tantum quae a nobis debentur efflagitat. Hoc quoque ipso efficiens facilia praecepta. Quia enim dixerat: ita persecuti sunt et prophetas: qui fuerunt ante uos. Ne propter haec eos amarius haberent: iubet non modo ut sustineant ista facientes: uerum etiam diligant. Perspiciasne igitur quemadmodum radicitus prorsus euellat, et iracundiam et concupiscentiam: tum illam quae erga corpora est: tum ista quae erga pecunias: uel erga gloriam, uitamque praesentem? Hoc autem quanquam et ante iam fecerit, multo tamen nunc amplius facit. Quando enim pauper aliquis fuerit, ac mitis et lugens, iram prorsus excludit. Quando iustus et misericors habendi cupiditatem repellit: sed et cum mundo corde quis fuerit: obscoena profecto concupiscentia liberatur. Qui uero persecutionis patitur: et tolerat iniurias: et aequanimiter diuersorum obtrectatione laceratur: praesentia etiam iam cuncta despicit: atque ab omni fastu: ab omni gloriae uanitate seiungitur. Cum igitur absoluisset his uinculis auditorem: atque ad uaria eum certamina praeparasset: aliter quoque et maiori omnibus diligentia haec uitia rursus euellit. Cum enim ab ira fuisset exorsus: et undique neruos istius passionis excidisset docendo, atque dixisset: et qui irascitur fratri suo: et qui racha uocat et qui fatuu puniatur: et qui offert munus: ne ad altare accedat, priusquam inimiciorum nodos exsoluat: et qui habet aduersarium antequam ingrediatur ad iudicium, et ex inimico faciat amicum: rursus ad concupiscentiam regreditur et dicit. Qui uiderit oculis impudicis: sicut adulter puniatur. Qui scandalizatur a muliere turpi: uel ea quae iuncta est coniugio: uel a quolibet, qui ei per usum familiaritatis incommodat: omnia haec penitus abscedat. Qui mulieri iunctus est lege connubii: nunquam eam expellat: et alteram ducat. Per haec enim pudendae concupiscentiae radices prorsus euellit. Iam uero hinc pecuniarum amorem coherens, praecipit nunquam omnino iurare: nunquam omnino mentiri: nec tunicam quam

Commented [p107]: fol.54r (GB 101)

quis induitur, aliquando defendere: quinimmo etiam pallium indulgere rapienti, ipsam quam exigitur corporis sui operam sponte geminare. Quod certe plenissimum fecit desyderium: quo erga pecunias ardorem extingueret. Post horum igitur uariam praeceptorum coronam inducit consequenter, et dicit. Orate pro calumniantibus et persequentibus uos. Per quod scilicet auditorem ad supernum philosophiae cacumen eduxit. Sicut enim maius est caedi palmis: qua esse mitem: ut perfectius est: cum tunicam etiam pallium suum cedere quam esse misericordem: ut constantius est pro iusticia passum aliquid ferre patienter: quam ipsam exercere iusticiam, atque ut grandius est: uel ad operam comprahensum, libenter sequi: uel maxillam alteram praebere ferienti: quam esse pacificum: ita celsius est, persequentibus benedicere: quam ipsam persequentium molestiam sustinere. Vides certe ut paulatim auditores suos ad fastigia prorsus euellet ipsa coelorum. Quonam igitur digni supplicio sumus: qui cum ad similitudinem dei uitam nostram informare iubeamur: forsitan ne gentilibus quidem inueniamur aequales. Si enim diligere diligentes te publicanorum est, atque gentilium: quando ne id quidem faciamus: cum iustis fratrum laudibus inuidemus. Quae non tormenta patiemur? Qui enim iubemur iusticia supra ire phariseos: gentilibus quoque inferiores iacemus. Quemadmodum igitur responde quaeso uidebimus **regnum** futurum? Quemadmodum sacrum illud merebimur adire uestibulum: qui nec publicanis quidem ipsis inuenimur meliores? Id enim signauit dicendo. Nonne et publicani hoc faciunt? Quod uero uel praecipue doctrinam eius admirabilem facit, ubique cum multo etiam cumulo praemia ponit bonorum, ut est deum uidere, regnum accipere coelorum: et in dei filios adoptari, et misericordiam consequi, et consolationem mereri, et mercedem recipere copiosam. Sic ubi uero opus est: etiam tristium mentione strictius istud attingit et partius. Nam gehennae quidem nomen semel in tantis sermonibus posuit: et in aliis quibusdam simili breuitate perstrictis: saepe autem cohortatorio magis quam comminatorio sermone utens, corrigit auditorem, dicendo. Nonne et publicani hoc faciunt. Et si sal infatuatum fuerit, et minimus uocabitur in regno coelorum. Est uero ubi etiam ponit peccata pro poenis, ut supplicii pondus potius per semetipsum auditor intelligat: ut cum dicit moechatus est eam in corde suo, et facit eam moechari. Et quod abundantius est, a malo est. Intellectu quippe potentibus ad emendationem sui: poene nomine commemorata peccati sufficit magnitudo. Propter quod hic etiam publicanos, atque gentiles producit in medium: ut tales discipulis comparando personas: ad uirtutem illos etiam pudore succendat. Quod etiam paulus fecit, dicendo. Sicut et caeteri qui spem non habent: et sicut gentes quae ignorant deum. Ostendens quoniam nihil ab eis supra modum exigit: sed mediocre quiddam et plurimis usitatum. Nonne et gentiles inquit hoc faciunt? Sed non hic tamen sermonem terminat: quem certe opportunius finit in praemiis, spebusque melioribus: dicens. (Estote ergo perfecti, sicut et pater uester coelestis perfectus est). Saepissime coelorum nomen ac fere ubique disseminat: ab ipso etiam praemiorum loco eorum animos suscitando. Adhuc enim infirmius quidnam, derisiusque sapiebant. Omnia igitur quae dicta sunt iugiter mente uolentes: plurimam etiam inimicis studeamus impendere charitatem, et ridiculum illum tumorem omnino pellamus: quem rationis inopes plurimique patiuntur: expectantes ut prius salutentur ab amicis, quique illud quod plurimam certe beatitudinem: continet negligentes: hoc quod est plenum irrisionis adamarunt. Cuius enim rei gratia eum salutatione non praeuenis? Quia hoc inquit expectat. Propterea ergo praecipue: ad hoc oportet accurrere: ut tu potius accipias humilitatis coronam. Non inquit: sed quia idipsum ille quaesiuit. Et quid hac satisfactione deterius? Quia inquit ille mihi factus est mercedis

Commented [p108]: fol.54v (GB 102)

ocasio: nolo hanc accipere mercedem. Si enim ille te salutet prior: nihil tibi proficiet amplius: quam etiam salutanti: immo illi potius hoc proderit, qui te anticiparit officio. Si uero tu prius ad salutandum properes, lucrum de illius tumore coepisti, et largissimum quendam fructum: de illius superbia etiam messuisti. Quemadmodum igitur non extremae omnino uerecundiae est: ut qui nudis etiam uerbis tantum capere fructum possumus: eum tamen sponte perdamus, et super quo culpamus alterum: in idipsum nihilominus incidamus. Si enim culpas quoniam prius ab alio salutationis expectetur officium: cur obsecro quod reprehendis imitaris? Quodque ipse malum esse consequeris: cur et hoc quasi bonum rursus exequeris? Vides certe quam nihil sit omnino uacordius homine, inter uitia uiuente. Propter quod obsecro fugiamus hunc tumorem malignum pariter, atque ridiculum. Mille quippe hic animorum morbus, amicitias dissipauit: multasque operatus est simultates. Et iccirco huius quoque homines nos praeueniamus officio. Qui enim et caedi palmis: et angariari, atque nudari ab inimicis iubemur: et tamen ferre patienter: qua tandem digni uenia sumus, qui in salutatione nuda tam grande uitium contentionis ostendimus? Despiciemur inquis, et consputabimur prorsus, cum ei hoc donauerimus. Et ne contemnaris homo offendis deum. Ne contemnat te conseruum furens: deum ipse contemnis: et eum certe qui tantis beneficiis te honorauit. Si enim indignum est: ut te qui eiusdem honoris es despiciat: quanto indignius est a te contemni deum: qui omnium est creator et dominus. Post haec uero etiam illud expende: quoniam quando te ille contempserit: tunc tibi maioris fiet mercedis occasio. Propter deum enim nimis ista perpeteris: quia scilicet legem eius audisti. Hoc enim quo tandem digno honore pensandum est: quibus diadematis conferendum? Mihi uero magis proueniat inimicitias sustinere propter deum, atque contemni: quam uel a cunctis regibus honorari. Nihil enim prorsus nihil huic potest gloriae comparari. Hanc igitur insequamur, sicut ipse praecepit: et omnino nihil esse omnia humana ducamus. Sed certam ostendentes philosophiam, uitam nostram in cunctis prorsus officiis ordinemus. Hinc enim merebimur frui: et possessione coelorum, et gloria eorum, quae ibi sunt praemiorum: quasi angeli quidam cum hominibus ambulantes, tamquam uirtutes coelorum in terrarum regione degentes: ut extra omnem conturbationem positi: omnemque moerorem, etiam bona ineffabilia consequamur. Quibus nos omnes contingat potiri gratia, et misericordia domini nostri ihesu christi: cui gloria in saecula saeculorum. Amen.

Homelia .xix. Ex capitulo sexto. [fol.55r-56r]

Commented [p109]: fol.55r (GB 103)

Attendite autem ne faciatis elemosynam uestram coram hominibus: ut uideamini ab eis.

Impotentissimam hic hominum eliminat passionem, rabiem quandam scilicet, ac furorem: quem ab aliis uitiiis emendati: de inanis gloriae amore patiuntur. Nam inter principia quidem ipsa doctrinae nihil super hac passione disseruit. Erat quippe superfluum si priusquam aliquid sanctorum operum facere suaderet: quomodo ea facerent, et quemadmodum singula quaeque exequerentur doceret: postquam uero in studium illos philosophiae induxit: tunc iam pestem illis istam, quae illis importune assistere consueuit interimit. Neque enim utrunque gignitur haec aegritudo, sed cum plurima ex his quae praecepta sunt, fecerimus. Oportuit ergo prius inserere uirtutem: et tum demum noxium illi istius passionis germen necare. Et consydera unde ipsum sumat exordium, ab

elemosyna scilicet oratione, atque ieiunio. In his enim maxime solet gloria cohabitare uirtutibus. Nam phariseus quoque ille hinc fuerat inflatus, atque dicebat: ieiuno bis in sabbato, decimas do omniumque possideo: et hoc in ipsa glorians oratione promebat: quam certe ad ostentationem emisisse conuincitur. Quia enim nullus tunc illi astiterat alter: publicano se ostentando dicebat. Non sum qualis publicanus iste: uel caeteri hominum. Consydera unde saluator noster fuerit exorsus, qui quasi de insidiosissimo aliquo serpente loqueretur, potentissimoque furandi, ei utique qui non tota prorsus mente uigilasset. (Attendite inquit, ne iusticiam uestram faciatis coram hominibus). Sic etiam paulus philipenses monens: uidete inquit canes, uidete malos operarios. Clam quippe ingreditur bestia, cunctaque bene orientia intus maxima cum quiete, et absque ullo sensu perdentis asportat. Quia igitur plurimum feci de elemosyna, sermonem, deumque adduxit in medium: qui solem suum oriri facit super bonos et malos, atque auditorem ad liberalitatem undique cohortatus: etiam gaudere persuasit largitate donandi: consequentissime cuncta prorsus, quae pulcherrimam, et feracissimam hanc oleam necare nituntur, euellit. Propter quod ait. Attendite ne elemosynam uestram faciatis coram hominibus. Illa uero quae superius dicta est, dei est proprie misericordia, cum uero dixisset, ne faciatis coram hominibus, adiecit: ut uideamini ab eis. Et uidetur quidem idipsum etiam ante dixisse. Sed si aliquis diligenter expendat, non hoc unum atque idem: sed aliud quidem illud aliud uero esse istud inueniet. Multam enim praeceptum hoc continet cautionem, et ineffabilem quandam dei erga homines curam: id utique prouidentis, ne cuius hii mercedem operis amittant. Potest enim aliquis etiam coram hominibus elemosynam facere, nec tamen hoc ad facere: ut eam oculis hominum ostendet, et aliquis non coram hominibus faciens: eo tamen animo facere, ut se id facientem optet uideri. Propter quod non omnino indiscrete factum ipsum: sed uoluntatem, aut coronat, aut punit. Nisi enim haec diligentia fuisset adiuncta, fecisset plurimos ad misericordiam segiores, quia scilicet non omnes ubique possent percuncta id facere latenter. Propterea ab huius te uinculo necessitatis absoluens: non fini operis, sed uoluntati operantis mercedem, damnus decernit. Ne enim diceres: cur ergo sustineo detrimentum, si quod etiam facio, alter aspexerit? Non hoc inquit requiro: sed tuam profecto mentem, modumque miserendi. Curare quippe uult animam, atque omni aegritudine liberare. Postquam igitur datum illud explodit: quod dari ad ostentationem solet, quantumque id damnus inferret, edocuit. Est enim uane istud, frustra que fecisse: animos eorum rursus exsuscitat, dum et patrem memorat, et coelum ne scilicet solo eos damno mercedis exterreat. Verum etiam illius a quo sunt geniti memoria coercentur. Non habebitis inquit mercedem apud patrem uestrum, qui in coelis est. Verum ne hic quidem stare contentus est: sed ad ulteriora progreditur, aliisque rursus modis plurimum, eos ab inani gloria dehortatur. Sicut enim superius publicanos posuit atque gentiles: ut imitatores malorum de personarum etiam qualitate confunderet: ita hic quoque commemorauit hypocritas. Cum inquit facis elemosynam: noli tuba canere ante te, sicut hypocritae faciunt. Non quia uero illi stipem ad signum erogant tubarum: sed maximam in eis uolens notare ostentationis insaniam, oportunissime translatione uerborum uitii eorum redundantiam publicauit. Et bene hos nominauit hypocritas. Erat quippe facies quidem ipsa miserantium: mens uero inhumanorum, atque crudelium. Non enim ut proximorum miserentur dabant: sed ut ipsi delectatione gloriae pascerentur. Quod certe erat crudelitatis extremae: aliis fame pereuntis honoris auuiditate raptari, et non toto cum affectu operis ac mentis affectu periculum soluere proximorum. Non ergo tantummodo dedisse elemosynam: sed

quemadmodum oportet dedisse uirtutis est. Postquam illos sufficienter igitur notauit, ac tetigit, maximam certe audientibus incutiens uerecundiam: iam hic tam grauiter aegrotantem corrigit uoluntatem. Cunque ostendisset quomodo non fieri deberet elemosyna, quemadmodum debeat fieri rursus ostendit. Quonam igitur modo fieri debet? (Nesciat inquit sinistra tua quid faciat dextera tua.) Hic quoque non manus uoluit intelligi: sed exaggrogatorie posuit hunc sensum. Si inquit possibile est: teipsum quoque ignorare quod facis. Sit tibi hoc prorsus in studio: non ut opinantur quidam ab iniustis tantum hominibus misericordiae opus uoluit abscondi: cunctos enim iussit omnino caelari. Deinde animaduerte merces ipsa quanta sit. Quia enim erat inde etiam supplicium: hinc iam ostendit et praemium, ut eos ad uiam rectam ex utroque compellat, atque ad doctrinae excelsa perducatur. Docet quippe ut sciant deum utique esse praesentem. Et quia non usque ad hanc tantummodo uitam: uel bona: uel mala nostra perueniant: sed quia terribile nos expectat post ista iudicium: et sua unicuique actuum retributio reseruatur, ac pro diuersitate operum: uel poena, uel gloria. Et quia nec magnum, nec exiguum alicuius opus latebit: etiam si ad praesens omnes prorsus homines caelare uideatur. Haec nanque cuncta memorauit, dicendo. Pater tuus qui uidet in abscondito reddet tibi. Propter quod magnum omnino facere elemosynam, atque honestissimum residere ostendit theatrum: quod cupiebat potissimum: hoc cum magna illi copia largiendo. Quid desyderas inquit. Nonne esse aliquos operum spectatores tuorum? Ecce igitur habes non angelos, atque archangelos tantum: sed etiam horum omnium deum. Quod si habere etiam homines spectatores concupiscis: ne hac quicquam praecipue cupis mercede priuaberis. Sed cum opportunum tamen tempus aduenerit quando certe cum maximo tibi hoc cumulo praestabitur quod requiris. Nam modo quidem si spectari uelis .x. uel .xx. aut centum tantummodo hominibus ostentare te poteris. Si uero nunc latere curaueris: tunc ipse te praedicabit deus toto prorsus orbe praesente. Itaque si opera tua maxime sciri cupis: nunc illa occulta diligenter: ut eadem tunc ad maiorem tuum spectent honorem, deo scilicet ea faciente manifesta: et ea ferente: prorsus, coramque omnibus praedicante. Nunc uero cuncti te culpabiliter uidentes quasi gloriae inanis auidum: si uero te uiderint adeo coronatum non modo non culpabunt: uerumetiam admirabuntur omnes, atque laudabunt. Cum igitur maximam quaeas accipere mercedem, magisque admirationi esse cunctis: si modo exiguum tempus expectes: perpende quanta sit omnino dementiae, utrunque id pariter amittere: et eum qui a deo mercedem operis efflagitet ad spectandum ipsum opus homines aduocare. Si enim ostentare nos uolumus: patri ante omnia nos studeamus ostendere: qui et coronandi nos tenet potestatem: et mercedem priuandi. Et certe etiam si futuri praemii damna non essent: tamen gloriae cupidos non decebat diuinum spectaculum relinquentes: malle oculis placere mortalium. Cuius enim stoliditatis est: ut ad spectandas uirtutes eius rege properante: illum quidem relinquat, ac negligat: ab egenis uero atque mendicis spectari uelit, ab eisque potius laudem requirat? Iccirco igitur non solum nos ab ostentatione: nostri etiam uetat: uerumetiam nobis studium indicit latendi. Non enim est hoc prorsus aequale siquidem minus agit: qui apparere non studet: quam qui studuit, et latere. (Cum autem oratis inquit: nolite fieri sicut hypocritae: qui amant in synagogis, et in angulis platearum stantes orare: ut uideantur ab hominibus. Amen dico uobis: receperunt mercedem suam). Tu autem cum oras intra in cubiculum tuum: et clauso ostio: ora patrem tuum in abscondito. Rursus etiam istos hypocritas uocat: et omnino consequenter, ac proprie. Quia deum scilicet se orare simulantes: mortalium oculis ingeruntur: non iam orantum: sed ridiculorum prorsus hominum gerendo

Commented [p110]: fol.55v (GB 104)

personam. Qui enim ad supplicandum paratur omnibus relictis illum intuetur, unum qui habet donandi quod petitur potestatem. Si uero istum relinquens per diuersa errabundus uageris: et ubique oculos mentemque circumferas: post longissimas preces uacuis profecto manibus abscedes. Hoc quippe ipse uoluisti: propterea non dixit: recipient mercedem suam: sed receperunt inquit: ab his tamen dumtaxat: a quibus etiam concupiscunt. Neque enim hoc uoluit deus: qui certe eam quam ab ipso est uult tribuere mercedem. Illi uero eam quae est ab hominibus requirentes: nequaquam iam ab illo merentur, accipere: propter quem nihil omnino fecerunt. Tunc uero misericordiam dei cum admiratione: consydera: qui pro his quoque quae a nobis rogatur bonis: mercedem se pollicetur daturum. Vituperans igitur illos qui non ita ut oportet officio orationis utuntur: et uituperans: tum a loco: tum ab effectu: cum ostendisset nimis eos esse ridiculos optimum illum modum orationis inducit: iuxta quem certe mercedem tribuit orantibus. Intra inquit in cubiculum tuum. Quid ergo? In ecclesia inquis non oportet orare? Et ualde quidem: sed cum hac utique quam diximus uoluntate. Vbique enim deus: quo aliquid facias spectat intuitu. Alioquin etiam si cubiculum ipsum fueris ingressus: idque cum ostentatione tui, ut scilicet intelligaris secreta oraturus obcluseris: nihil tibi ad caelandam orationem ostia praestiterunt. Vide igitur hic quoque quam diligenti rem distinctione signauerit, dicendo ut uideantur ab hominibus: etiam si ostia cubiculi tui obseres. Hac tamen te cautione uult tenere uirtutem: ut etiam mentis tuae ianuas claudas. Nam cum ubique opportunum sit ab inani gloria liberum habere pectus, ac uacuum: tamen in oratione praecipue. Qui enim absque hoc etiam uitio frequenter erramus, et auocati per diuersa distrahimur: si cum hac quoque aegritudine ingrediamur adorandum: ne ipsi quidem preces nostras audire poterimus. Si uero eas non audimus ipsi qui petimus: quemadmodum ut a deo audiantur, rogamus? Et tamen sunt quidem qui post tot, tantasque denunciationes dei: tam sint in orationibus impudentes: ut etiam latentes corpore omnibus se faciant uoce manifestos: tumultuose omnino clamantes se seque ridiculos uoce facientes. Nonne cernis quemadmodum publice quoque si quis ita ad quemlibet accedat petendo, cunque magna quippiam uoce poscendo: remoueat a se illum cui tumultuosius supplicabat. Quod si idem iste quiete: idipsum etiam faciat, ac modeste: tunc potius inflectet eum qui potest tribuere quod rogatur. Non igitur gestibus corporis: neque clamoribus uocis: sed intentione optima uoluntatis orationum uota reddamus: non cum sonitu oris, ac strepitu: non ad tam importunam ostentationem nostri, atque iactantiam proximos nobis clamore appellemus: sed cum omni modestia, et contritione mentis, lachrymisque secretis. Sed doles animo, et omnino non potes a clamoribus temperare: immo uere maxime dolentium est illo utique modo orare quo dixi. Nam et Moyses dolebat, cunque tacens oraret audiebatur, et propterea ad illum dixit deus. Quid clamas ad me? Anna quoque cum uocem nullam prorsus emitteret: omnia tamen quae uoluit, impetrauit: quia scilicet sola, et tota mente clamabat. Abel uero non modo tacens: sed etiam defunctus orabat, et tamen sanguis eius emittebat uocem omni prorsus bucina clariorem. Clama igitur, et tu sicut ille sanctus. Nequaquam omnino prohibeo. Dirumpe ut propheta praecipit cor tuum, et non uestimenta tua. (De profundis inquit clamaui ad te domine). Denuo prorsus corde uocentur hae et proprii pectoris contentus archano: orationem tuam fac esse mysterium. Non consyderas, ut coram regibus quoque omnis coherceatur tumultus: et maximum undique silentium commendetur. Et tu igitur regalem ingressus aulam: non eam quae in terra est: sed illam que multo est terribilior, uidelicet in coelo plurimum reuerentiae, atque ordinationis ostende. Vnus enim es ex angelorum choro, atque archangelorum socius effectus: cum

Commented [p111]: fol.56r (GB 105)

cherubin quoque, atque seraphin canis. Omnes nanque isti coelorum populi maximum ordinem per cuncta conseruant: cum timore, ac tremore multo regi omnium deo coeleste illud carmen, et sacros semper hymnos canendo. Istos igitur tempore orationis admisce: et mysteriorum eorum imitator efficere. Non enim homines oras: sed deum: certe ubique praesentem. Et antequam uox tua insonet audientem, omniaque cordis archana cernentem. Si ergo sic oras: plurimam accipies profecto mercedem. (Pater inquit tuus qui uidet in abscondito reddet tibi in palam). Non ait donabit tibi: sed reddet inquit. Debitorem tibi eum quippe constituit, teque magno pro hoc etiam honore donauit. Quia enim ipse inuisibilis est: uult orationem quoque tuam a nullo omnino sentiri. Deinde ipsa etiam orationis uerba commemorat. (Orantes ergo: nolite multum loqui: sicut ethnici faciunt). Cum superius de elemosyna certa ratione etiam differeret, tantummodo pestem illam quae de uanae gloriae nasci solet amore compescuit, nihilque aliud adiecit: neque enim dixit unde oporteret elemosynam facere: de laboribus profecto iustis: non de auaritia, nec rapina. Haec siquidem res nulli erat prorsus ambigua: quanquam ipsum satis iam superius commendasse uideatur. Cum esurientes, sitientesque iusticiam appellauit beatos. In oratione uero quiddam etiam aliud iunxit multiloquium utique coercedo. Et sicut ibi hypocritas: ita hic gentiles notauit, ut utrobique auditorem de personarum utilitate suffunderet. Quia enim ut alia multa: ita hoc quoque uel maxime animum tangit, ac mordet: cum scilicet aliquis desperatis hominibus comparatur: hinc eos praecipue a uanissimis ostentationibus subducit. Bathologiam uero hic loquacitatem uocauit: qua tunc utique utimur cum non utilia nobis a deo poscimus: ut potentias scilicet adipiscamur, et glorias, et ut superemus inimicos atque ut multis opibus affluamus, et omnino ea quae nobis sunt nihil profutura. Nouit enim quicquid nobis opus sit. Super haec uero uidetur mihi longas orationes uetare. Longas uero dico non tempore: sed multitudine et prolixitate uerborum. Perseuerare quippe oportet quae sunt utilia poscentes. Orationi inquit instate. Nam et ipse dominus ad uiduae illius: et immisericordis, et crudelis iudicis nos mittit: exemplum ut orationis instantiam ex illius interpellationis importunitate commendat. Et eum intempesta nocte uenisse aliquem dicat ad amicum, eumque dormientem de lectulo suscitasse, illumque hoc non tam familiaritate: quam sedulitate meruisse. Nihil aliud omnino, quam ut ipse frequenter interPELLARETUR, admonuit. Non tamen iussit, ut orationem uersibus mille compositam deferrent ad eum, ipsique recitarent. Hoc enim omnino reprobauit, dicendo. (Putant enim quod in multiloquio suo exaudiantur. Scit enim inquit pater uester quid uobis opus sit). Et si inquis ille nouit: cuius tandem rei gratia nos oportet orare? Vt scilicet deum non doceas: sed inflectas: ut familiaris efficiaris interpellationis frequentia: ut humiliter orando utque peccatorum tuorum saepe recorderis. Vos autem cum oratis: sic orate.

Homelia .xx. De oratione dominica. Ex capitulo .vi. [fol.56v-58v]

Commented [p112]: fol.56v (GB 106)

Pater noster qui es in celis. Sanctificetur nomen tuum.

Vides nempe quemadmodum continuo animum auditoris erexerit: quem totius omnino beneficii inter principia ista commonuit: patrem quippe dicendo: et ueniam peccatorum et poenarum interitum, et iustificationem: et sanctificationem, et liberationem, et filiorum adoptionem: et haereditatem dei, et fraternitatem: cum unigenito copulatam, et sancti

spiritus dona largissima: uno sermone signauit. Impossibile est enim deum patrem uocari ab eo qui non omnia haec bona fuerit consecutus. Duplici igitur modo eorum animos accendit: ex eius scilicet quem patrem nominant diuinitate, et de magnitudine beneficiorum: quibus ipso donante potiuntur. Cum uero deum esse dicit in coelis: non ibi eum hoc dicendo concludit: sed a terris abducit orantem, eumque supernis habitaculis, ac regionibus affligit excelsis. Similiter etiam docet generalem orationem facere pro fratribus. Non enim dicit pater meus: qui es in coelis: sed pater noster qui es in coelis: ut pro communi scilicet corpore praecem fundas, et ubique non tam propria commoda: quam proximorum requiras. Quo quidem ipse et inimicicias interimit, et superbiam reprimat, et explodit inuidiam, et introducit matrem bonorum omnium charitatem, et humanarum rerum inaequalitatem prorsus expellit: et miram regis cum paupere aequalitatem honoris ostendit. Si tamen in maximis, et ad aeternam gloriam necessariis communionem sociemur. Quid enim noxae de terrena ignobilitate metuendum est: quando coelesti omnes nobilitate coniungimur cunq̄ue nullus alio amplius de illo honore possideat: neque locuplex paupere: neque dominus seruo, neque iudex ministro: neque rex milite: neque philosophus barbaro: nec sapiens imperito. Cunctis enim unum, atque eandem nobilitatem donauit deus: cum dignatus est omnium pater uocari. Postquam igitur istius eos nobilitatis admonuit: per quam dati quoque coelitus doni species comprahendit: postquam illis aequalitatem inter fratres honoris ostendit, et utilitatem charitatis inseruit: postquam eos, et abduxit a terra: et coelo prorsus affixit: consyderemus quidnam eos postulare praecepit: quanquam hoc loco sermo ipse facile possit totius disciplinam uirtutis inserere. Nam qui communem patrem nominat deum, uidetur se idoneum profiteri qui congruum meritum conuersationis ostendat: ne scilicet tanta nobilitate indignus appareat: sed qui potius par gratiae praestet, et studium. Sed contentus hoc solo non fuit: siquidem addit, et caetera. (Sanctificetur nomen tuum). Digna prorsus eo qui eum patrem appellauit oratio: nihil omnino priusquam pro illius gloria supplicare. Omnia uero reliqua secundo loco ducere, infraque laudes eius numerare. Sanctificetur: quippe est glorificetur: qui quidem gloriam propriam maiestatis suae plenam semper obtinet, et aequalem iugiter permanentem. Rogare autem orantem iubet, ut per nostrae quoque conuersationis glorificetur ornatum. Quod etiam superius profecto commemorauit, dicendo. Luceat lux uestra coram hominibus, ut uideant opera uestra bona, et glorificent patrem uestrum: qui in coelis est. Nam et seraphin glorificantia deum hac uoce resonabant. Sanctus. Sanctus. Sanctus. Sanctificetur igitur: hoc est dicere glorificetur. Dignare inquit uitam munda conuersatione seruare: ut per nos cuncti te omnino glorificent. Quod rursus philosophiae perfectae est: tam irrepraehensibilem omnibus exhibere uitam: ut eam singuli quique mirantes: dominum de seruorum sanctitate collaudent. (Adueniat regnum tuum). Hoc quoque gratissimi omnino serui est: neque inhaerere praesentibus: neque magnum aliquid ea quae uidentur putare: sed ad patrem semper urgeri, semperque in futura gestare. Quod certe de optima oritur conscientia: et mente terrenis omnino rebus exuta. Hoc igitur et paulus per singulos desyderabat dies, proptereaque dicebat. Et ipsi primitias spiritus habentes, et ipsi intra nos geminus, adoptionem filiorum expectantes redemptionem corporis nostri. Qui enim isto amore succenditur: neque uitae huius operibus inflatur: neque humiliatur aduersis: sed tanquam in ipso iam coelo habitans. Vtriusque huius inaequalitatis immunis est. (Fiat uoluntas tua: sicut in coelo, et in terra). Vides ne optimam consequentiam? Nam cum desyderium imperauerit futurorum, atque ad perfectionem illam nos iusserit semper

urgeri: quando tamen illuc non pergimus etiam hic degentes iubet conuersationem cum coeli habitatoribus habere communem. Nam desyderari quidem conuenit coelos, et ea quae habentur in coelis. Tamen et antequam superna illa praestetur habitatio coelum quodammodo fieri iussit e terra, ut scilicet tales sint etiam dum in ea degunt: ita et omnia faciant, et loquantur: quasi qui prorsus conuersentur in coelo. Denique pro hoc etiam esse dominum deprecandum. Nihil est etiam quod propter terrenarum rerum habitaculum ad supernarum uirtutum perfectiones homines prohibeat peruenire. Est quippe possibile: ut in terrarum adhuc regione degentes quasi iam in coelis habitent, ita cuncta perficiant. Quod igitur dicit omnino etiam tale est sicut ibi fiunt omnia consequenter: et non alia quidem audiunt angeli: alia uero etiam contemnunt: sed uoluntati cedunt diuinae in omnibus obsequuntur. Potentes inquit uirtutes facientes uerbum eius. Sic etiam nos effice dignos qui non ex dimidio: sed prorsus ex integro ea quae in tua sunt uoluntate faciamus. Vidisti nempe quemadmodum: et humilitatem docuerit, ostendens quia perficere uirtutem non nostri sit studii tantummodo: uerumetiam gratia dei. Et rursus commune omnium curam unum quemque orantium suscipere praecepit. Non enim dixit: fiat in me: uel in nobis uoluntas tua sicut prorsus, ubique terrarum: ut scilicet eradicetur error: et ueritas inseratur, atque undique uitiiis explosis: uirtus reuertatur, inque illius cultu nihil prorsus terra distet a coelo. Si enim hoc inquit fuerit: nihil quantum spectat ad meritum superna ab inferioribus discrepabunt: et si sit habitantium natura dissimilis: cum scilicet alios nobis angelos terra demonstret. (Panem nostrum quotidianum da nobis hodie). Quoniam dixerat: sic fiat uoluntas tua: et in terra quemadmodum seruatur in coelo: id autem loquebatur hominibus carnis fragilitate circumdatis, ac necessitati naturae interim subductis: nec eandem habentibus impassibilitatem qua angeli perfruuntur. Praecepta quidem sic dei a nobis fieri iubet: ut etiam ab illis dicit impleri. Condescendit uero etiam naturae fragilitati, ac si diceret. Conuersationis quidem diligentiam eandem a uobis efflagito: non tamen impassibilitatem requiro. Neque enim concedit istud fragilitas ipsa naturae quae necessario certe cibo indiget sustentari. Tu uero consydera quemadmodum etiam carnalibus rebus plurimum spirituale societur. Non enim propter diuitias, atque delicias: non ob preciosae uestis ornatum: sed pro cibo duntaxat quotidiano iussit orari: et iccirco subiunxit. Panem nostrum quotidianum. Neque hoc tamen fuit sermone contentus: sed adhuc signantius, addidit dicens. (Da nobis hodie). Vt nequaquam illos ulterioris diei cura contereret. Cuius enim diei spatium usurum esse te nescis: quam ob causam illius solitudine torquearis? Hoc etiam in consequentibus prolixius imperauit, dicens. Nolite solliciti esse inquit in crastinum. Volens etiam nos undique accinctos esse: et quibusdam uelut pennis fidei instructos: semper ad coelestia subuolare: nec amplius indulgere naturae: quam a nobis ipse necessitatis usus exposcit. Deinde quia contingit: ut etiam post regenerationis lauacrum delinquatur plurimum, hic quoque miserationis ostendens etiam pro peccatis misericordem deum interpellare nos praecipit: sequitur enim. (Dimitte nobis debita nostra: sicut et nos dimittimus debitoribus nostris). Vidisti certe cumulum misericordiae post tantorum quippe abolitionem malorum: et ineffabilem gratiae largitatem: iterum peccantibus dignatur ignoscere. Quia enim fidelibus oratio ista conueniat, et ecclesiae regula ipsa testatur, et ipsius orationis exordium. Nondum quippe iniciatus baptismatis sacramento: non potest deum patrem uocare. Si igitur fidelibus haec aptatur oratio: orant autem ministerio consecrati: ut eis peccata donentur: manifestum est quia neque post baptismum remedium poenitentiae denegetur. Nisi enim hoc docere uoluisset: nunquam sic praecipisset orari. Qui uero commemorat quemadmodum

Commented [p113]: fol.57r (GB 107)

peccatorum ueniam consequamur, pro nanque hanc uiam nobis praestat, ac facilem: et nosse profecto se: et docere declarat: posse etiam post baptismum commissa peccata deleri. Iccirco enim hunc modum supplicationis induxit: de peccatis uero nos propriis admonendo: bonum humilitatis insinuat. Vt uero remittamus aliis imperando ab omni nos liberat recordatione nequitiae: dum uero nobis indulgentiam pollicetur: bonis nos prorsus spebus attollit: et exemplo ineffabilis misericordiae dei: nos etiam ad dandam peccantibus in nos ueniam cohortatur. Quod enim maxime animaduerti conuenit. Istud profecto est quoniam singulis quibusque sententiis perfectionem uirtutis includens etiam in praecedentibus malitiae nos prohibuerit recordari. Nam et sanctificari per nos nomen dei perfecta est conuersationis integritas. Et uoluntatem eius fieri: idipsum rursus amplectitur: et posse deum patrem uocare immaculatae conuersationis iudicium est. In quibus prorsus omnibus comprahensum est, ut his qui in nos peccauerint desinamus irasci. Nec tamen haec dixisse contentus est: sed abundantius ostendere uolens quantum huius rei curam gerat, idipsum etiam specialiter inculcauit: postquam impletam orationis formulam, nullius prorsus mandati meminit: nisi istius certe quod ad dandam nos ueniam concitauit. Ait quippe. Si enim dimiseritis hominibus peccata eorum: dimittet et uobis pater uester coelestis peccata uestra. Itaque a nobis tota haec res summit exordium, futurumque in nobis in nostra est potestate iudicium. Ne enim uel irrationabilis quispiam, aut in magno aliquo, aut in exiguo delicto de iudicio dei conuerti posset, ipsum reum dominum illius fecit esse sententiae. Quemadmodum inquit tu tibi ipse iudicaueris: ita etiam tibi iudicabo: si enim dimiseris conseruo tuo: a me quoque eandem gratiam consequeris. Et certe nequaquam istud aequale est. Tu enim remittis: cum certe quoque ipse remissione indigeas. Deus uero cum nullius unquam indigeat, ignoscit: tu conseruo remittis: deus seruo. Et tu quidem mille peccatorum reus: deus uero ab omni peccato prorsus extraneus: et tamen sic quoque abundantiam propriae miserationis ostendit. Nam cum certe possit absque hoc quoque tibi omnia peccata dimittere: uult tamen beneficium etiam per ista conferre: mille tibi occasiones mansuetudinis suae, ac pietatis ministrans: dummodo hoc quod in te est ferale, depellat: et iram qua igniris extinguat, teque undique tuis membris reiungat. Quod enim quaeso dicturus es cum a proximo aliquid passus fueris iniuste: tunc quippe peccatum est. Si uero iuste: ne peccatum quidem est. Fac ergo te iniuste aliqua perpeccatum. Talia proculdubio sunt quae etiam tibi a deo poscis remitti, multoque maiora. Sed ante ipsam quoque ueniam non exigua donatus es gratia: edoctus scilicet humanam habere mentem, et ad totius mansuetudinem eruditus. Supra haec uero etiam merces tibi in futuro ampla tribuetur: dum nullius a te exigetur ratio peccati. Quo non igitur digni supplicio sumus: cum tali nobis a deo potestate donata ipsi salutis nostrae efficimur proditores? Quemadmodum uero in aliis causis ut audiamur rogamus qui nobis ea ipsa quorum domini sumus non impendimus. (Et ne nos inducas in temptationem. Sed libera nos a malo). Quoniam tuum est regnum, et potentia, et gloria in saecula. Amen. Hic iam nostrae nos profecto humilitatis admonuit, ut scilicet reprimeret indomitae mentis tumorem. Docet enim non quidem nos recusare certamina: nec tamen in ea audacius insilire. Hoc enim modo et nostra incipiet clarior esse uictoria, et diaboli infoelicio pugna ridebitur. Nam protractos siquidem in medium uiriliter stare oportet, ac fortiter: inuocatos uero quiescere et tempus expectare certaminis, ut nos et uacuos ostendamus amore gloriae, et plenos uirtute constantiae. Malum uero hic diabolus uocat, docens nos cum eo habere praelium: nullo unquam foedere dirimendum, et ostendens quia non sit talis ille natura. Cum enim omnis malitia de motu uoluntatis oriatur: ostenditur bonae

Commented [p114]: fol.57v (GB 108)

absque dubio esse naturae: etiam qui malus uocatur. Quod certe dicitur consequenter propter redundantiam malignitatis. Et quia cum nihil sit laesus a nobis: infoederabili aduersum nos certamine praeliatur. Et iccirco non dixit: libera nos a malis: sed a malo: nos uidelicet erudiens nusquam aduersus proximos amarius commoueri: propter ea quae ab illis patimur mala: sed ab istis in illum transferre inimicicias: quasi in cunctorum scilicet caput: et causam malorum. Postquam inimici nos commemoratione permouit, desidiamque a nobis omnem prosus excludit: rursus mentem nostram confirmat, ac suscitatur illius nos regis cui fideliter subdimur commonendo, eumque omnibus potentiores esse monstrando. Tuum est regnum, et potentia, et gloria. Si igitur ipsius est regnum: nihil propterea oportet timeri, utpote existente nullo qui ei repugnare possit, sibi imperium uendicare. Quando enim dixit tuum est regnum: ostendit illum quoque impugnatores nostrum: ipsi tamen esse subiectum etiam si repugnare uideatur: sinente interim hoc deo. Nam et ille unus de numero seruorum est: licet reorum iam atque reproborum. Nec audebit aliquando super unum irruere conseruum: nisi prius ab omnium domino acceperit potestatem. Et quid ego de conseruis loquor, ne aduersus porcos ille quidem sumpsit audaciam priusquam permitteretur a domino. Neque in bonum, neque in ouium greges: nisi potestatem, ac licentiam desuper accepisset. Si igitur mille adhuc esses gradibus inferior: deberes tamen iure confidere talem habens regem qui facile omnia etiam per te possit efficere. Quoniam tuum est regnum, et potentia, et gloria in saecula. Amen. Non enim tantummodo de instantibus te malis seruat: uerumetiam clarum te potest facere, et in omnibus gloriosum. Sicut enim potentia eius est maxima: ita etiam ineffabilis gloria, et haec cuncta perpetua: nec ullo unquam fine soluenda. Vides quemadmodum undique spiritualem athletam perunxerat, atque ad confidentiam praeparauit. Deinde quod pauloante memorauit: uolens dominus ostendere, quod super omnia memoria malitiae detestatur: eaque apud illum prorsus exosa sit: et e regione cunctorum omnino praecipuam aduersantem huic uitio uirtutem diligat: post, orationem ipsius nos rursus uirtutis admonuit, et de constituta nimirum poena, et de proposita gloria auditorem ad obedientiam mandati huius inducens: si inquit dimiseritis hominibus, et pater uester coelestis dimittet uobis. Si uero non dimiseritis: neque ipse dimittet uobis peccata uestra. Iccirco et coelos rursus commemorauit, et patrem, ut hinc quoque auditorem pudore suffunderet: si cum tanto sit patre generosius ad malitiam feritate rapiatur, atque ad coelum uocatus terrena, et carnali prorsus mente uilescat. Non solum quippe gratia dei esse filios: uerumetiam oportet operibus. Nihil autem est quod sic dei similes faciat, ut malignis, atque laudentibus esse placabilem: sicut etiam pauloante praemonuit cum diceretur. Deus solem suum oriri facit super bonos, et malos. Propterea et per singula quaeque uerba uos commonens fieri orationes docet, dicendo: pater noster, et fiat uoluntas tua: sicut in coelo, et in terra: et panem nostrum quotidianum da nobis hodie: et dimitte nobis debita nostra, et ne nos inducas intemperationem, et libera nos a malo. Plurali ubique numero nos uti docens: ut proximis per cuncta placati: ne uestigium quidem in nobis iracundiae relinquamus. Quanto iam ergo inuenimur digni esse supplicio: post haec omnia non modo non remittentes: uerumetiam de inimicis a deo uindictam rogantes: ita supra omnem praeuaricationis cumulum istius legis statuta congregimur. Et hoc cum illae cuncta et faciat, et dicat: ne ipsi mutuis aduersum nos seditionibus infremamus. Quia enim charitas omnium mater bonorum: ea quae illi incommodant interimis, undique nos in unum congregat copulando. Non est enim aliquis omnino non est: non pater aliquis, non mater, non amicus, non alius quispiam: qui

Commented [p115]: fol.58r (GB 109)

ita nos aliquando dilexerit: quemadmodum ipse qui fecit. Et hoc de his ipsis quae praecipit: potest maxime reducere. Si uero moerores mihi obieceris, ac dolores, caeteraque uitae praesentis incommoda: consydera in quantis illum quottidie offendas, et ulterius mirari desines: etiam si plura horum mala uideris irrogari. Sed cum bono aliquo perfrueris: tunc potius stupebis, atque miraberis. Nunc uero ad incumbentes quidem clades, et commota saepius bella respicimus: peccata uero quibus deum saepe offendimus quottidie non uidemus: et iccirco propter ipsa frequenter affligimur. Quod si unius saltem diei nostra uellemus peccata numerare: tunc optime disceremus quantorum rei essemus malorum. Itaque etiam si alia uniuscuiusque uestrum peccata praeteriens: ea quae hodie fecistis ostendero, et certe ignoro quid uestrum ususquisque commiserit: sed tamen tanta est copia delictorum: ut ille quoque qui non diligenter: cuncta etiam cognoscit: multa tamen ex eis possit eligere. Quis igitur nostrum non habuit in oratione desidiam? Quis non superbiae est inflatus tumore? Quis non inanis gloriae aurula uentilatur. Quis non de fratre detraxit? Quis non concupiscentiam admisit malignam, uel impudicis oculis aspexit? Quis non inimici cum passione animi recordatus est? Quis non aemuli sui, aut cruciatus est prosperis, aut delectatus aduersis. Sin autem et in ecclesia constituti, et breui in tempore tantorum efficimur malorum rei: quales tandem nos futuros putamus cum hinc fuerimus egressi? tantos fluctus patimur in portu: cum exierimus in pelagus illud malorum forum dico, et urbana negocia, et domesticas curas. Putamus ne nos saltem ipsos poterimus agnoscere? Verumetiam tot, ac talium peccatorum compendiosam nobis ac facilem deus uiam liberationis dedit, totiusque laboris alienam. Quis enim labor est fratri indulgere moerenti? Labor quidem in remittendo nullus: in retinendo uero inimicicias maximus. Siquidem iracundia liberari, magnam menti reddit quietem, et ualde hoc est facile uolenti. Neque enim necesse est maria transfretari: nec longi itineris peregrinationem subire: nec montium excelsa conscendere: nec pecuniam impendere: nec corpus incendere: sed sufficit uelle tantummodo: et omnia continuo peccata deleta sunt. Si uero non solum ipse non ignoscas: uerumetiam contra illum interpelles deum: quam iam queso, spem habebis salutis: qui etiam in eo ipso tempore quo deo supplicas, cunque tibi propitiari cupis maiores illi irascendi causas ministras: habitu quidem circumdatus supplicantis: uoces uero insonans bestiales, et contra temetipsum maligna illa uerborum iacula contorquens. Iccirco igitur et paulus cum de oratione loqueretur: nihil magis quam istius mandati custodiam flagitauit. Leuantes inquit puras manus sine ira, et disceptatione. Si enim ne tunc quidem iram remittis: cum misericordiam postulas: sed et ualde malitiae recordaris, et hoc sciens quod aduersus teipsum gladium dirigas: quando iam effici misericors poteris, pessimum quoque istud uenenum malignitatis expuere. Quod si necdum istius uitii magnitudinem depraehendisti: consydera cum idipsum in homines admittitur: et tunc saltem cumulum deo a te illatae uidebis iniuriae. Si tibi certe hominum quispiam supplicaret: aut ut eius misereris exposceret: deinde cum humi stratus iaceret: subito uideret inimicum, tibi que iam supplicare desineret: in illius uero caedem totus irrueret: nonne ad maximam te iracundiam concitaret? Hoc igitur etiam deo accidere similiter opinare. Nam tu quoque deo supplicans interea supplicationem relinquis, et sermonibus caedis inimicum, ac dei leges prorsus inhonoras: qui omnem aduersus contristatos iracundiam praecepit remitti: inuocans eum, ac rogans: ut praeceptis suis faciat ipse contraria. Nec tibi ad supplicium satis est: quod dei legem ipse transgredieris: sed deum quoque ut hoc faciat depraecaris. Nunquid etiam ipse eorum quae imperauit oblitus est? Nunquid homo est qui illa praecepit? Deus profecto est qui cuncta cognoscit.

Quique cum omni diligentia sua uult mandata seruari, tantumque abest: ut faciat illa quae postulas: ut tibi quoque multo cum studio ea uitare praeceperit. Sed sunt quidam qui in tantam deuenere uacordiam, ut non modo aduersus inimicos orent: sed etiam filiis mala saepius impraeent, utrumque si daretur sanguinem degustare: cupientes quinimmo gustantes. Neque enim dixeris quia dentes corpori non infigas dolentis. Quantum enim ad uotum spectat animi: id quoque multo est saeuus. Profecto fecisti rogans desuper aduersus illum iram uenire, eunque mortis supplicio mancipari, omnemque illius domum pariter euertere. Cum igitur haec facias, nonne cunctis morsibus saeuiora, nonne cunctis amariora sunt mortibus. Non ita docuit christus: non ita os tuum praecipit cruentari: quando quidem oribus humanarum pastu carniarum cruentatis: linguae sunt huiusmodi saeuiores. Quemadmodum igitur fratrem salutas quemadmodum inimicum sanguinem gustas: tam dirum mente gerens uenenum? Cum enim dicas deo. Dirumpe uiscera eius, domumque subuerte, omniaque illius repente disperde: cum mille illi impreceris interitus: nihil prorsus ad homicida differs: immo in nullo distas a fera quae uesci hominibus consueuit. Quiescamus igitur ab hac aegritudine, uel furore. Et beniuolentiam, quam erga contristatos fratres imperat, ostendamus, ut patris nostri qui est in coelis efficiamur similes. Quiescamus autem si propriarum uoluerimus meminisse culparum: si cum diligentia cuncta in nobis studuerimus peccata disquirere: quae et domi facimus, et publice: quae in foro: quae in ecclesia. Et si non ob aliud prorsus: propter eam tamen quam hic haberi ostendimus negligentiam, impatientiamque mentis extremas luere poenas merebimur. Nam prophetis certe psallentibus, et docentibus apostolis, et deo nobis loquente erramus foris, inque animum nostrum saecularium inducimus negotiorum tumultus. Ac ne tantam quidem adhibemus dei legibus reuerentiam: quantam regalibus litteris spectatores adhibent in theatris. Ibi quippe cum leguntur hae litterae: et praefecti, et consules, et senatus, et populus stantes omnino cuncti, maxima cum quiete audiunt quae leguntur. Et si quis inter alta illa silentia repente prosiliens contra regem iniuriosus reclamet: supplicia extrema persoluet. Hic uero cum litterae coelestes legantur, undique resultant tumultus. Et certe ille qui misit ista praecepta longe est rege sublimior, et theatrum illud honoratius. Non enim tantummodo homines: sed angeli spectant, et uictoriae ipsius gaudia: quae litteris his nunciantur: multo sunt triumphis praesentibus laetiora. Propter quod non homines solum: sed et angeli, et archangeli, et populi coelorum, cunctique prorsus qui habitamus in terris communem omnium laudare regem iubemur. Benedicite inquit domino omnia opera eius. Haud quippe sunt exigua quae fecit: sed cuncta et sermonem et intellectum et mentem supergrediuntur humanam: et haec quotidie prophetae uariis modis praedicant, et unusquisque eorum clarum hoc canit trophaeum. Nam hic quidem dicit. Ascendens in altum captiuam duxit captiuitatem, dedit dona hominibus. Et dominus fortis, et potens: dominus fortis in praelio. Hic uero et fortium inquit diuidet spolia. Venit enim ut praedicaret captiuis remissionem: et caecis uisum restitueret. Alter uero maximam canens de morte uictoriam, ait. Vbi est inquit mors uictoria tua: ubi est inferne stimulus tuus? Alius uero profundum pacis annuncians: confringent inquit gladios in aratra, et lanceas suas in falces. Alter uero ad hierusalem loquitur. Exulta uacemementer filia syon: praedica filia hierusalem: quia rex tuus uenit tibi mansuetus sedens super asinam, et pullum nouellum. Hic uero eius secundum praedicit aduentum, dicens. Veniet dominus quem uos quaeritis: et quis sustinebit diem aduentus eius? Exultate sicut uituli a uinculis absoluti. Et rursus alter cum admiratione pronunciat. Hic est deus noster, et non reputabitur alter ad eum. Verum cum haec et alia plura

Commented [p116]: fol.58v (GB 110)

dicuntur quae certe eum tanto nos oportebat mentis tremore uenerari: ut nos in terra esse minime sentiremus: tamen quasi in medio stantes tumultuamus foro, et confuso strepitu cuncta miscemus, ac de his quae ad nos nihil attinent colloquentes, omne congregationis tempus impendimus. Cum igitur et in exiguis, et in magnis, et auditu, et actu, et publice, et domi, et in ecclesia ipsa tam desides simus, postque haec omnia etiam aduersus eos quibus iubemur ignoscere: ignobiliter oremus: unde quaeso habebimus spem salutis: qui tot, tantisque peccatis etiam aliud augmentum iniquissimae istius orationis adiungimus? Adhuc ergo mirari dignum est: cum aliquid nobis ex improviso contingat aduersi. An potius mirari nos conuenit: cum non aliquid male contigerit. Illud enim consequentia est omnino rerum. Hoc uero extra omnem profecto rationem ut scilicet inimici dei, eunque continue ad iracundiam prouocantes: sole, ac pluuis aliisque ipsius beneficiis perfruamur homines: qui feras ipsas immanitate superantes: aduersum nos mutuo dimicamus, et assiduis morsibus proximorum membra lacerantes: fraterno linguam, et sanguine cruentamus. Post spiritalem certe mensam, postque tanta beneficia, ac mille promissa. Haec igitur diligentius cuncta pensantes: euomamus malignitatis uenenum. Dissoluamus inimicorum nodos, et orationes nobis deo congruas offeramus. Proque feritate daemonum: angelorum mansuetudinem colligamus. Et quamlibet frequenter laedamur, et granditer quae nostra sunt illorum putantes, proque mandato isto mercedem nobis consyderantes: paratam sedemus iram, et tumentes animi fluctus pacis tranquillitate reprimamus, ut et praesentem uitam absque conturbatione aliqua transeamus, et illuc profecti talem experiamur deum, quales ipsi erga conseruos existimus. Si uero graue istud, atque terribile: leue illud, atque desyderabile ignoscendo faciamus: et iam iam fiduciae quae ad deum est: nobis ianuae recludentur. Quod quia non obtinuimus abstinendo a peccatis: hoc consequemur his qui in nos peccauerint remittendo. Nequaquam istud onerosum est. Itaque etiam inimicis nostris beneficia praestantes: plurimam nobis ibi misericordiam praeparemus. Sic enim et secundum praesentem uitam cunctorum dilectione potiemur, et prae caeteris ipse omnium deus, et amabit nos, et coronabit, et futurorum bonorum possessionem donabit. Quae omnibus nobis contingat mereri: gratia et misericordia domini nostri Ihesu christi: cui gloria, et imperium in saecula saeculorum. Amen.

Homelia .xxi. Ex capitulo sexto. [fol.58v-61r]

Cum autem ieiunatis: nolite fieri sicut hypocrite tristes. Exterminant enim facies suas: ut appareant hominibus ieiunantes.

Gemere prorsus hoc loco, et amarum quiddam immugire nos conuenit. Non solum enim hypocritas imitamur: sed illos quoque simulatione ipsa transimus. Noui enim, pluresque noui non ieiunantes modo, idque ipsum omnibus ostentantes: sed non ieiunantes quoque et personam sibi ieiunantium nihilominus induentes, ac peccato ipso grauiorem sibi excusationem parantes. Ne inquit scandalizem multos id facio. Quid agis? Diuina lex est ista praecipiens, et tu hominum metuis offensam? Et custodiens quidem praeceptum dei, scandalizare te putas: transgrediens uero scandalis liberari? Et quid hac uaeccordia possit esse deterius? Quandiu igitur a tam foeda simulatione non desinis: qui ipsis quoque hypocritis horribilior effectus es, quique maximum huius uitii intelligens cumulum ipsius

Commented [p117]: fol.59r (GB 111)

uerbi non erubescis sonum? Non enim tantummodo simulare te dixit: sed amplius huiuscemodi uolens castigare figmenta: exterminant inquit facies suas. Hoc est corrumpunt, atque dispergunt. Si uero faciei corruptio est propter inanem gloriam pallidum apparere quenquam: quid iam dicendum est de fucis, atque picturis corruptentibus facies foeminarum in perditionem iuuenum lasciuorum? Nam hi quidem qui ostentant pallorem ieiunii: semetipsos tantummodo: hae uero et seipsas, et eos a quibus uidentur interimunt. Propter quod utranque pestem multo cum studio nos oportet effugere. Neque enim nos non ostentari solummodo, ac latere praecipit quod fecit, et supra: nam de elemosyna quidem loquens: non simpliciter id posuit: sed cum dixisset: attendite ne faciatis coram hominibus: addidit ut uideamini ab eis. In oratione uero, atque ieiunio nihil tale signauit. Quare istud? Quia elemosynam quidem impossibile est omnes latere: orationem uero atque ieiunium secretum esse possibile est. Sicut enim cum dixisset. Nesciat sinistra tua quid faciat dextera tua: non de manibus id dixit: sed studium quo omnes caelari oportet expraessit. Cunque cubiculum ingredi iussit: non omnino nec principaliter tantummodo iussit orari: sed idipsum rursus explicuit, ita hic quoque cum ungi iusserit: non ut ungatur omnino praecepit. Caeterum inueniremur omnes hanc praeuaricari legem, et illi ipsi qui certe prae omnibus illam custodire decertant: populi profecto monachorum qui in secreta montium recesserunt. Non hoc itaque praecepit: sed quia mos iste apud ueteres fuit: ut laeticiae suae tempore saepius ungerentur. Quod facile et sancti Dauid et Danielis docetur exemplo. Praecepit ungi non ut hoc omnino faciamus: sed ut semper omni cum diligentia bonum hunc thesaurum studeamus occultare, atque ut hoc ita se habere cognoscas: ipse id de sermone praecepit: opere compleuit. Et cum per id dies ieiunasset latenter: nec faciem suam lauisse: nec caput legitur unxisse. Sed tamen cum ista non fecerit: supra omnes absque ulla gloriae uanitate cuncta perfecit. Quod certe etiam nobis iubet: hypocritas in medium proferendo, nosque ab hoc uitio dupliciter abstrahendo. Nam et aliud quiddam hypocritarum notauit, dicendo non solum rem ipsam esse ridiculam, satisque damnosam: uerumetiam, fallaciam huius temporalem esse monstrando. Per quod certe auditorem a maligna hac concupiscentia prorsus abducit. Tamdiu enim hypocrita clarus apparet, quandiu assistit spectantium multitudo: immo nec tunc quidem, tunc coram omnibus clarus est. Norunt enim uidentium plurimi: qui sit quemnam esse se simulet. Verumtamen theatro illo subito dissoluto: qualis sit manifestissime omnibus reuelatur. Hoc igitur gloriae cupidos pati prorsus necesse est. Nam hinc eis omnino manifesti sunt quia non hoc sint quod uidentur: sed tantummodo sub hac studeant latere persona. Multo autem magis capiendi sunt in futuro: cum nuda omnia apparuerint, atque perspicua. Sed aliunde quoque eos ab hypocritis prorsus abducit: dum uidelicet ostendit facile hoc esse praeceptum. Neque enim extendens dierum continuatione ieiunium longius illud fieri iubet: sed admonet ne ipsius ieiunii corona depereat. Itaque quod solum uidetur onerosum hypocritis, nobisque commune est. Nam et illi utique ieiunant: quod uero est leuissimum: ne scilicet laborantes mercede priuemur. Hoc nobis dominus imperauit: laboribus quidem nostris addens nihil: mercedem uero nobis cum omni congregans cautione: neque incoronatos: sicut hypocritas abire permittens, neque illorum nos esse imitatores uolens. Qui in olympio agone decertant: qui tanto certe populo scidente, tantisque principibus uni placere festinant: uictoriam scilicet eorum brauiis splendentibus honoranti: cum certe ille longe sit inferior nostri spectatore certaminis: cui ut uelis tuam monstrare uictoriam: duplex te causa et grandis inuitat: quia scilicet et solus ipse est qui possit brauiis honorare uictorem, et

absque collatione ulla expectantes omnes dignitate praecellit. Tu uero te aliis ostentas: non modo te nihil iuuantibus: sed etiam multum profecto laudentibus. Attamen ne hoc quidem inquit ueto. Nam et si etiam omnibus uis placere: expecta paululum, et ego istud tibi maiore copia, et cum maxima quidem mercede praestabo. Nunc uero ab ea te istud quae ex mea est laude diuellit: cum tu humanae gloriae neglectus, despectusque coniungis: per quod in futuro quidem plurima cum licentia laude omnium perfrueris: sed non mediocre tamen etiam hinc commode capessurus: ubi et humanam hanc praesentemque gloriam uirtute proculcas, et a pessimo hominum seruitio liberaris, et idoneus operarius uirtutis efficeris. Nunc uero e regione si humanam gloriam concupiscis: etiam si in solitudine fueris omni uirtute nudaberis. Non enim habes qui spectare aut laudare te possint: quod certe maximam est iniuriam ipsi facere uirtuti: si scilicet eam non propter ipsam: sed propter aërios, fumumque tortores: et reliquum platearum uulgus sequaris. Ut enim te mirentur mali, et a uirtute procul remoti ad ostentationem, atque ad spectaculum tu ipsos quoque aduocas uirtutis inimicos. Quod certe tale est: quale si esse quispiam uelit pudicus non ut pudicitiae bonum impleat: sed ut placeat impudicis. Et tu igitur nequaquam elegisses utique uirtutem: nisi aduersariis eius placere uoluisses: quam profecto hinc esse admirationi decet quia quoque a propriis laudatur inimicis. Admirari ergo debemus eam: ut dignum est: non propter alios utique: sed propter ipsam omnino uirtutem. Quia et nos quando non propter nosmetipsos: sed propter alios amamur: huiusmodi dilectionem arbitramur iniuriam. Hoc igitur etiam in uirtutis ratione consydera, ut eam neque propter alios appetas: neque propter homines obedias deo: sed propter deum potius hominibus. Alioquin si uirtutem etiam uidearis sequi: nihilominus similis non sequenti deum in iracundiam concitasti. Sicut enim ille non faciendo inobediens fuit: ita non rite faciendo. (Nolite thesaurizare uobis thesauros in terra. Quia enim inanis gloriae morbum fugarat: facile iam contemptum habendi et mundi consequenter inducit. Nihil quippe ita ad amorem diuitiarum: ut gloriae cupiditas inflammat. Propter hanc nanque homines, et seruorum greges, et eunuchorum cateruas, et equos aureis faleris insignes: et argenteas mensas: et alia magna ridenda conquirunt: non ut expleant necessitatem non ut capiant uoluptatem: sed ut sese possint ostentare quam plurimis. Superius igitur tantummodo: quia misericordiam fieri oportet. Hic uero et quam abundae fieri debet, ostendit, dicendo. (Nolite thesaurizare). Quia enim importunum erat inter ipsa incipere dicendi de contemptu rerum subito inferre sermonem: propter quandam scilicet auariciae tyrannidem: paulatim uitii huius inducit horrorem: ab eoque liberat aegrotantes, ac sensim animum auditoris ingreditur, ut et facilius recipi possit, et gratius. Propterea enim primo quidem ait, beati misericordes. Post hoc uero: esto consentiens aduersario tuo, postque istud: si quis ait uoluerit tunicam tuam tollere, et iudicio contendere: dimitte ei et pallium. Hic uero multo illis omnibus maiora commemorat. Nam ibi quidem dixit: quoniam si litem tibi uideris imminentem: etiam illa quae habes indulge. Melius est enim iurgio liberari: quam retinere materiam iugiorum. Hic autem neque aduersarium, neque in iudicio certantem, neque alium quenquam omnino commemorans. Ipso prorsus docet habendi gaudere contemptu: ostendens quia non tam propter eos in quos fit ipsa misericordia: qua propter istos quos facere cohortatur ista praecipiat, ut etiam si nemo fuerit laedens, atque in iudicium trahens: nihilominus praesentia contemnamus, eaque indigentibus ministremus. Et ne hic quidem posuit omnino: sed hic quoque gradatim incedit, ac sensim. Et certe cum magnum ostendisset in eremo super hac uirtute certamen: attamen non ponit istud, neque adducit in medium. Nondum reuelandi

Commented [p118]: fol.59v (GB 112)

ea tempus aduenerat: sed interim cogitationes cordis examinat: consiliatoris magis quam latoris legis uicem hoc sermone custodiens. Dicendo enim, nolite thesaurizare uobis thesauros in terra: ubi erugo, et tinea demolitur, et ubi fures effodiunt et furantur. Ostendit enim et terrenum hunc thesaurum noxae facile patentem, et coelestem illum ab omni labe serenum, et tutissimum, uel de loco scilicet, uel de ipsa eminentia praemiorum. Nec tamen usque ad ista progreditur sed alterum quoque eis sensum ministrat, et in primis unde plurimum metuunt: inde illos potissimum cohortatur. Certe hoc inquit times: ne decoquatur pecunia: si elemosynam largiaris. Da igitur elemosynam, et tunc pecunia tuta seruabitur. Quodque est amplius non modo: non consumetur ipsa: uerumetiam maiora incrementa suscipiet. Nam illa quoque quae in coelo sunt habenda commemorat: quod licet modo reticere uideatur: postea tamen diligenter inculcat. Nunc uero interim adducit in medium: quod eos maxime etiam poterat cohortari: quod scilicet thesaurus eorum maneat inexpensus: per quod etiam ad studium miserationis inuitat. Non enim tantummodo ait: si thesaurum tuum in elemosynam erogaueris conseruasti: uerumetiam econtrario comminando. Nisi inquit erogaueris perdidisti. Et consydera inextimabilem sapientiam. Non enim dixit aliis illa dimittes, nam hoc quoque dulce nonnunquam homines extimant: sed eos potius aliunde deterret: uidelicet ostendens quoniam, neque istud inueniant. Et si enim homines inquit nequaquam isti thesauro possent nocere: sunt tamen alia profecto quae noceant: tinea scilicet, et erugo. Quanquam enim capi facile species ipsa uideatur: inexpugnabilis tamen est: nec cohiberi unquam potest. Et quantalibet contra eiusmodi noxam requiras: nunquam illam ualebis arcere. Quid igitur? Aurum tinea corrumpitur? Nequaquam profecto: sed quod a tineis non consumitur: asportatur a furibus. Quid ergo? Omnesne spoliatos putamus? Et si non omnes: sed certe quam plurimos. Propterea quippe et alium, ut paulo ante dixi: sensum inferens ait. Vbi fuerit thesaurus tuus, ibi et cor tuum. Etiam si nihil inquit tale contingeret: non tamen exiguum patereris incommodum terrenis rebus afflixus, et seruus factus ex libero, et coelestibus bonis incidens: nunquam de sublimibus cogitare: sed pecunias iugiter, et usuras, et foenus semper, ac lucra, et redditus tabernarum: cum horum omnium possis liber agitare. Quo qui tandem quaeat infoelicus inueniri? huiusmodi quippe deterius quam quilibet seruus afficitur tyrannidi huic saeuissimae subiugatus: quaeque omnibus potiora sunt pariter adiiciens propriae scilicet libertatis, ac nobilitatis insignia. Quantacunque enim tibi aliquis uoluerit de ueritate disserere: mente pecuniis affixa: nihil ex utilibus poteris audire: sed quasi quidam canis ad sepulchrum reuinctus, et tyrannide pecuniarum omni cathena tenacius illigatus: adeuntes te, atque poscentes latratibus tuis personas: unum atque idem iuge opus exequens: ut aliis reposita conserues. Quo quid unquam possit noxius iudicari? Sed tamen quia hoc celsius erat: quam ut ad illud auditorum mens possit ascendere, et neque custoditi thesauri damnum, neque contempti lucri facile poterat intelligi. Sed opus erat sapientiore, ac perfectiore sententia: quae id utrunque perpenderet: sic quidem illa praemisit: ut tamen postea manifestiora subiungeret. Vbi enim fuerit thesaurus tuus: ibi erit et cor tuum. Facit uero illud etiam alio sermone lucidius. Lucerna corporis tui est oculus tuus, ac si diceret. Ne defoderis aurum tuum: nec quicquam aliud eiusmodi: siquidem tineae illa, et erugini, ac furibus congregabis. Si uero has aliquo modo pestes effugeris: tuum tamen cor seruitio subiugare, terraeque affigere non omnino effugies. Vbi enim fuerit thesaurus tuus: ibi erit et cor tuum. Igitur si thesaurum tuum condideris in coelo: sed magnam iam hic mercedem capescis: quod illuc mente transgrederis: et ea quae ibi sunt cogitas, deque illorum es

Commented [p119]: fol.60r (GB 113)

profectione sollicitus. Vbi enim thesaurum tuum reponis: illuc transponis et mentem. Caeterum si id facias in terra: in ipsa proculdubio totus haerebis. Sed si obscurum putas esse quod dictum est: audi etiam caetera quae sequuntur. (Lucerna corporis tui: est oculus tuus. Si fuerit oculus tuus simplex, totum corpus tuum lucidum erit. Quod si fuerit oculus tuus nequam: totum corpus tuum tenebrosus erit. Si ergo lumen quod in te est tenebrae sunt: ipsae tenebrae quantae sunt, et erunt)? Ad ea quae sensibilia sunt sermonem rursus adducit. Quia enim de animo iam dixerat in seruitutem iam: et in captiuitatem redacto. Hoc autem non a multis poterat intelligi: ad ea quae extrinsecus sunt, oculisque propositam doctrinam suam transfert: ut ex istis etiam quae de interioribus dicuntur intelligant. Si enim ignoras inquit quanta per hoc inseratur noxa menti: a corporalibus istud adisce. Quod enim oculus corpori: hoc intellectus est animae. Si enim nequaquam prorsus eligeres ornari auro, et serica ueste circumdari: oculisque foedari: sed horum proculdubio sanitatem desyderabiliorem rebus omnibus iudicares: quae si tibi certe depereat: nihil te iam tota uita delectat. Quanto hoc magis pro oculis debes mentis efficere? Sicut enim postquam corporalium oculorum lumen extinctum est: omnia iam membra in miseria uersantur, ac tenebris: ita etiam mente caecata innumeris prorsus malis hominum uita cumulat. Quemadmodum igitur in corpore hoc maxime prouidemus: ut oculos habeamus incolumes: sic etiam in anima intellectus conseruemus salutem. Si uero caecamus istum: quo aliis quoque debemus lumen inferre: unde iam ipsi poterimus aspicere? Sicut enim qui caput ipsum fontis obstruxit totum simul exsiccauit et fluuium: sic etiam qui oculum mentis tenebris obduxit: omnes quoque uitae istius actus una confusione caecauit. Propter quod ait. Si lumen quod in te est tenebrae sunt: ipsae tenebrae quantae erunt? Quando enim lucerna extinguitur: quando gubernator mergitur: quando dux ipse capitur: quae tandem obedientibus supererit spes salutis? Propterea nunc quidem omisit dicere eas, quae diuitiis tenduntur insidias: lites uidelicet, ac pugnas: quanquam superius memorauit: etiam ista dicendo: ne forte tradat te ministro, et in carcerem mittaris. Sed ponens his omnibus saeuiora: et quae absque dubio semper accidunt: a maligna concupiscentia liberat audientes. Etenim multo horribilius mentem huic aegritudini mancipare quam carceris squallore macerari. Et hoc quidem non semper accidit. Illud uero indiuisibile habet cum pecuniae cupiditate consortium. Et iccirco post illud continuo istud locauit: utpote pessimum quod soleat accidere. Dedit enim nobis intellectum deus: ut ignorantiam fugemus e mentibus, ut rectum teneamus, iustumque iudicium, atque ad alia huiusmodi dirigamur, et contra diuersarum impugnationum uarios incursus, hoc quasi quodam scuto usi, ac lumine maneamus innocui, atque muniti. Nos uero tantum hoc dei donum temere prodimus: propter superflua, ac uana prorsus. Quid enim prodest auratis armis milites refulgere: cum ducitur rex ipse captiuus? Quod lucrum est ornatae depictaeque nauis: cum ipsius mergitur gubernator? Quaeenam illa est bene compositi corporis pulchritudo: cum facies oculos amisit? Quemadmodum igitur si medicum: cuius ad aliorum aegritudines depellendas sanitas necessaria est: ipsum in aegritudinem mittas: et inde aurato cubiculo, lectuloque argenteo iacere praecipias: nihil proficiet omnino languentibus: ita etiam si mentis principale corrumpens: quo scilicet ingruentibus potes uitae repugnare thesauro feceris assidere: non modo nihil omnino profeceris: sed totum prorsus animam laeseris. Consyderasti nempe quemadmodum propter quae homines habendi maxime cupiditate capiuntur: per haec ipsa praecipue ab ea illos reducat. Cuius inquit rei gratia pecunias concupiscis? Nonne ut uoluptate, ac deliciis perfruaris? Hoc quidem hic penitus non habebis: immo econtrario hinc tibi erit afflictio

maior. Si enim oculis effossis nulla fere iocunditate mulcemur: propter miseriam quam de illorum priuatione sentimus: multo id magis in subuersione mentis et caecitate perpetimur. Quam igitur ob causam thesaurum tuum terrae defodis? Vt diligentius inquit custodiatur, ac tutius. Sed hic quoque contrarium tibi rursus **occurrit**. Sicut enim et ieiunantem, et largientem, et orantem per ea ipsa ab inani gloria retrahit per quae illi ipsius cupiditate etiam flagrabant, ac si diceret: quam ob causam ita ieiunas, oras, ac misereris? nempe quia gloria hominum diligis: noli igitur ita orare, et tunc eam in futuro maximam consequeris: sic etiam pecuniae cupidum: per quae illam maxime diligebat: per ea ipsa ab eo studio dehortatur. Quid inquit cupis? Nempe ut et tua pecunia conseruetur, et ipse delectationibus perfruaris. Haec tibi equidem multo cum cumulo utraque praestabo: si modo ibi reposueris thesaurum ubi ipse praecipio. Apertius quidem in consequentibus laesionem mentis quae ex diuitiarum accidit, amore patefecit: quando scilicet spinarum comparatione eas lacerauit. Verumetiam hic quoque non transitorie idipsum notauit ostendens eum qui illis fuerit deditus: tenebris esse circumdatum. Vt enim in tenebris ambulantes: nihil manifeste, uereque conspiciunt: si enim funem uiderint: serpentem putant: si enim inter montes ac praecepta deuenerint praemoriuntur pauore: sic etiam isti nulla prorsus metuenda cernentes: de sola suspitione formidant. Nam pauperiem contremiscunt: immo non pauperiem tantum: sed etiam quantulum cunquē dispendium. Nam si exiguum aliquid saltem amiserint: magis etiam quam hi qui necessario uictu indigent lamentantur, ac deflent. Multi igitur ex diuitibus istis etiam ad laqueum concurrerunt: nequaquam scilicet tantum moerorem ferentes: sed et iniuriam pati, ac detrimenti aliquid incurrere. Ita illis intollerandum uidetur, ut ob hoc quoque plurimi uitae istius blandimenta respuerint. Siquidem molles eos, et ad omnia prorsus infirmos diuitiae reddiderunt: nisi quod fortes in solo earum seruitio perseuerant. Quando enim ille sibi eos seruire compellunt: nec uerbera: nec obprobria reformidant: non ignominiam prorsus ullam: non periculum capitis perhorrescunt: quod certe infoelicitatis est extremae. Ad haec quidem in quibus philosophari decet, esse omnibus molliores: ad ea uero in quibus pudore opus est, ac timore: impudentiores omnibus fieri, atque omnibus saeuiores. Tale enim aliquid his accidit quale est quod ille perpetitur: qui pecuniam suam in ea quae non oportuerat impendit. Hic enim tempore necessarij foenoris imminente: non habens quod possit credere mutuanti intollerabilia mala sustinet: male iam omnibus quae habuerat expensis, et quemadmodum illi in theatro artium lasciuarum periti: in ipsis quidem plurima et admiranda faciunt, et periculosa patiuntur: in aliis uero utilibus, necessariisque rebus imperitiores omnino cunctis et irrisione sunt omnibus digniores. Nam qui supra funem persublime tensum cum securitate gradientes tantam fortitudinem mentis ostendunt: cum aliqua necessaria certe causa audaciam, et fortitudinem flagitat: nihil prorsus uirile, non modo facere possunt: uerumetiam cogitare. Sic sunt profecto etiam isti locupletes qui cum omnia pro diuitiis audeant: pro philosophia non grande aliquid non exiguum se sustinere patiuntur. Ac sicut illi ridiculum opus exequentur, et uanum, et omnino infructuosum: ita hic quoque pericula, ac praecipitia sustinent multa: quae omnia inutili fine clauduntur. Hinc quidem mentis confusione caecati: inde uero inaniam curarum caligine obducti: propter quod nec facile possunt ea, quae sunt discenda, percipere. Qui enim noctis tenebris impeditur: statim ut radii solis affulserint: a tenebris liberatur. At uero captus oculis, etiam sole ubique rutilante, noctem suam patitur. Quod hi quoque profecto qui ne sole quidem ipso: iusticiae tamen splendidum coruscante, eisque maximam ostendente lucem: ab animi sui tenebris liberantur: ita

Commented [p120]: fol.60v (GB 114)

eorum oculos clausere diuitiae. Propter quod, et duplicem sustinent caecitatem: unam quidem quam patiuntur ex opibus: alteram uero quam perferunt dum obedire tali nolunt magistro. Obediamus igitur ei, et obediamus attentius: ut tandem aliquando incipiamus lumen aspicere. Et quemadmodum te ad uisum redire possibile est: nisi prius didiceris quomodo caecatus es. Quomodo ergo caecatus es? De mala utique concupiscentia. Amor siquidem diuitiarum pupillam mentis tuae quasi quidam malignus humor influxit, densamque iam nebulam prorsus operatus est. Sed et dirumpi, atque dispergi hanc nebulam facile est: si scilicet radium doctrinae christi uoluerimus exhortantem admittere: si illum audierimus exhortantem, atque dicentem. Nolite thesaurizare uobis thesauros in terra. Et quid mihi inquit prodest huiusmodi audire uocem: quando concupiscentiae uinculis teneor astrictus. Sed et ipsam certe concupiscentiam dissoluere potest maxime assiduus auditus. Quod si illius nodis permanes obligatus: intellige quia non est concupiscentia ipsa huius mali causam. Quae enim concupiscentia est seruire durissimae seruituti, tyrannidi impotentissimae subiugari, uinciri undique angorum cathenis, ac terribis animi tenebris obsideri, et turbationibus semper impleri: et in fructuosis doloribus semper cruciari, atque aliis patrimonium reseruare, et frequenter inimicis. Qua ergo haec tandem concupiscentia digna sunt: immo qua non fuga: quibus non cursibus relinquenda. Quae tandem concupiscentia est thesaurum inter fures recondere. Si enim omnimodo diuitias concupiscis: fac eas tutissimas permanere, nullique patere uiolentiae. Quod uero nunc facis non est diuitias amantis: sed seruitutis damna, doloresque continuos expetentis. Tu uero si aliquis tibi **hominum** tutum a fraude, atque uiolentia demonstrat, locum facile etiam ad auas solitudines paras abscedere. Cum uero id tibi non homo: sed ipse certe polliceatur deus, et non erenum tibi proponat utique: sed coelum: contraria magis recipis: sed etiam si innumeris munitionibus in terra diuitiae recondantur: nunquam tamen earum dominus, uel potius seruus curarum poterit morsibus liberari. Nam etiam si nunquam eas fortasse perdat: nunquam tamen carebit timore perdendi. Ibi uero nihil prorsus tale patieris: ubi quod est amplius, non modo defodis aurum: sed et seminas. Idem enim thesaurus et semen est: immo uero longe hoc utroque praestantius. Semen quippe non semper manet. Hoc autem iugiter perseuerat. Hic thesaurus omnino non germinat. Ille uero immortales tibi affert fructus. Si uero de ipso tempore, redditionis dilatione conuerteris: possum tibi et ego dicere. Quanta et alia non recipies in praesenti: quae cum maximo etiam labore commendas. Et ex his certe quotidianis, atque ad uitam necessariis te docere temptabo: uanas tibi excusationum materias requirentem. Multa quippe etiam in praesenti uita paras, quibus non es fruiturus. Quae si tibi aliquis opponat: filios tu illico proferens, ac ne potes: idoneam te habere credis, et rationem, et consolationem laborum. Cum enim in extrema iam positus senectute amplias aedifices, et claras domos: quarum ante finem tuum perfrui habitatione desideras: cum frequenter et arbores seras: post longum certe tempus fructum daturas: cum nouellis campum plantariis impleas: nunc est praesens quidem labor: sed post multos annorum circulos fructus futurus: sed et cum patrimonium coemis: et haereditates plurimumque cernis: quibus dominari post grande tempus expectas: cum alia quoque istiusmodi plurima paras de quibus cum laborem maximum sentias: nullum fructum interim capescis: putasne propter temetipsum ista: an propter alios facis: qui post te utique etiam uicturi sunt. Quemadmodum igitur non extremae uacordiae est: hic quidem propter dilationem temporis nihilominus cunctari. Et hoc certe cum multis per annos expectantes: laborum nostrorum fructibus excidamus: ibi uero propter dilationem istam laxari, atque

Commented [p121]: fol.61r (GB 115)

marcescere cum certe maius tibi absque dubio lucrum conferat ipsa dilatio: nec ad alios bona a te expectata transmittat: sed tibi omnia certe tradenda custodiat. Praeter haec autem nec longa est ipsa dilatio. Est quippe res ista prorsus ambigua, et omnino nescimus: an etiam nostra aetate haec omnia finiantur: et dies ille metuendus adueniat: atque horribile illud nobis ostendatur tribunal. Nam et signa multa prorsus impleta sunt, et euangelium toto iam fere orbe personuit, et proelia et terrarum tremores et fames ut praedictum fuerat, acciderunt. Nec grande iam medium est. Sed non uides signa. At haec ipsa quidem quae modo posui signa sunt maxima. Verum neque illi sub noe quondam ulla totius mundi generalis interitus iudicia deerunt. Sed inter epulandum, atque ludendum: inter aedificationes domorum, et laetitia nuptiarum: interque opera ista solemnia subito depraehensi sunt ab illa ultione terribili. Similiter in sodomis cum delitiis soluarentur: cum criminibus polluerentur: nihil quae eorum quae sunt facta prospicerent: dilapsis coelo fulminibus exusti sunt. Quae omnia consyderantes: ad eam qua hinc nos abscessuri sumus profectionem paremus. Nam licet communis illius finis nondum instet dies: peculiaris tamen iste uniuscuiusque nostrum finis in proximo est. Et si enim senex sit aliquis: et si adolescens: morti tamen in qualibet aetate uicinus est. Nec putemus nobis, cum illuc uenerimus misericordiam esse tribuendam: qui non agimus, ut ueniam mereamur accipere. Et si abraam pro nobis roget, et si noe, et si iob, and si daniel. Dum igitur est tempus in manibus: plurimam nobis apud deum fiduciam praeparemus: misericordiam nobis largissimam congregemus: nostraque omnia transferamus in coelum: ut oportuno tempore quando eis maxime indigemus omnibus perfruamur: gratia et misericordia domini nostri ihesu christi: cui gloria et imperium in saecula saeculorum. Amen.

Homelia .xxii. Ex capitulo sexto. [fol.61r-63r]

Nemo potest duobus dominis seruire. Aut enim unum odiet et alterum diliget. Aut unum patietur et alterum contemnet.

Vides ut paulatim a praesentibus auditorem rebus abducatur: perque multa sermonem de contemptu habendi inferens tyrannidem cupiditatis extinguat. Neque enim ea quae superius ait, dixisse contentus est: et certe cum multa alia, et magna sint: sed alia quoque plura et terribiliora subiungit. Quod enim his quae nunc dicta sunt: ad utrumque excitandum mentis affectum cumulatus proferatur. Quidue terribilius est: quam si propter pecunias a christi etiam seruitio dicamur excidere: uel desyderabilius quam si despectu pecuniarum tota illi possimus mente et dilectione coniungi. Quod enim dicere semper soleo: id nunc rursus admoneo: quod scilicet auditorem, ad eorum quae dicit obedientiam etiam per aduersa compellat: non solum scilicet per ista quae prosunt: uerumetiam per illa quae laedunt: sicut optimus quispiam medicus: qui et ex intemperantia aegritudinem ostendat esse secuturam: et ex obedientia sospitatem. Consydera igitur quantum hic lucrum rursus ostendat: et quemadmodum utilitatem de aduersariorum uituperatione conficiat. Non inquit hoc solo uobis diuitiae nocent: modo quo contra uos latrocinantium armant manus. Nec quia magno cum cumulo intellectum uestrae mentis obtenebrant: uerumetiam quod uos a seruitute dei diuellunt, et insensibilium pecuniarum captiuos efficiunt. Satis proculdubio ex utroque laedentes: dum

Commented [p122]: fol.61v (GB 116)

et earum uos seruitio subiugant: in quas oportuerat exerceri dominatum, et ab eius uos obsequio excludunt: cui supra omnes profecto seruire: et necessarium est etiam uobis pariter, et commodum. Sicut enim duplex damnum esse perdocuit. Hic quidem recondere: ubi erugo et tinea demolitur: ibi uero non reponere ubi incorruptibilis thesaurus manebit: ita hic quoque geminum in auaritia posuit detrimentum, et hoc scilicet per quod a deo retrahit: et illud per quod sub iugo mammonae praemit. Nec tamen statim aperte illud posuit ac nude: sed primo de communium illud sensuum assertionem construxit. Ait quippe. Nemo potest duobus dominis seruire. Duos hic esse dicens: nam et illius quae in christum crediderat multitudo erat cor unum et anima una. Et certe cum in corpora illi essent multa diuisi: sed concordia tamen unum fecit ex plurimis. Deinde ut quod dicit cumulet: non solum inquit, non seruiet: sed et aduersabitur, et habebit exosum. Aut enim inquit unum odiet, et alterum diligit: aut unum patietur, et alterum contemnet. Et uidetur quidem idipsum esse repetitum: sed nequaquam, aut ociose, aut redundanter hoc posuit: uerumtamen ut ostenderet, quia facilis est ad meliora mutatio. Ne enim diceres semel iam sum seruitio subiugatus: et tyrannide pecuniarum grauiter oppressus: ostendit possibile esse conuerti, et quemadmodum inde huc uentum est: ita hinc quoque illuc possit redire. Cum hoc igitur sine ullius dixisset significatione personae: quo uidelicet auditori facilius persuaderet, aequum ad ea quae dicerentur afferre iudicium. Postquam illum ad sibi consentiendum parauit: cum demum etiam se reuelat: intulit quippe: non potestis deo seruire et mammonae. Hoc loco et animo prorsus toto perhorrescamus et corpore: intelligentes istud quod christum dixisset memorauimus: ex aduerso scilicet deum aurumque consistere. Si igitur istud sono quoque sermonis horribile est: quanto est horribilius: cum ipsis operibus tyrannus aurum dei timore praefert? Quid ergo apud ueteres sanctos? Nonne hic ipse auri potentatus uigebat? Nequaquam. Ait enim. Quomodo abraam: quomodo etiam iacob placuerunt deo? At noli tu mihi contra hanc sententiam proferre diuites: sed diuitiis seruientes. Alioquin etiam iob erat quidem diues: non tamen pecuniae seruiebat: sed habebat diuitias: eisque ut congruit imperabat: nec erat famulus earum profecto, sed dominus. Sicut enim alieni patrimonii dispensator: ita illa omnia possidebat: non modo aliena non rapiens: sed propria quoque indigentibus largiens: quodque his maius est: nec habere se illa gaudebat. Si laetatus sum inquit quia mihi essent multae diuitiae. Vnde etiam consequenter: quia gaudium de possessione non habuit: dolorem de amissione non pertulit. At non tales nostra sunt aetate locupletes: sed captiuus omnibus deterius effecti: et sicut inuiti cuidam tyranno tributa pendentes non quiescunt a miseria seruitutis. Quasi enim arcem quandam: ita eorum mentem amor auri insedit. Vnde per dies singulos praecepta eis plena iniquitatis imponit. Nec est omnino aliquis qui non obediat imperanti. Noli igitur ex superfluo argumentari. Semel siquidem pronunciauit deus impossibile esse dicens: utrumque hoc simul esse seruitium. Ne ergo tu dixeris hoc esse impossibile. Quando enim te unus dominus propriis quoque exui iubet: alter uero etiam aliena diripere: quando ille tibi imperat castitatem: iste luxuriam: quando hic tibi castigationem uentris indicit: ille ebrietatem atque delitias: quando te alter omnia ista iubet despiciere: alter uero inhaerere, atque inhiare praesentibus. Cum hic quidem praecipit lecta: marmora: parietes pictos: et laquearia deaurata mirari. Ille uero inhorrescere huiusmodi omnia, et uerae philosophiae pulchritudinem, ac morum ornamenta suscipere: quemadmodum possibile est tam contraria haec pariter conuenire? Dominum hic autem mammonam idest pecuniam nuncupauit: non opprobriam ipsius utique naturam: sed ob eorum miseriam qui se ad illius inclinare seruitium. Sic etiam

uentrem apostolus appellat deum: non utique a dignitate dominantis: sed ab infoelicitate famulantium. Quod supplicio certe omni etiam maius est: satisque idoneum etiam ante poenam punire captiuum. Quibus enim captiuus non infoeliciores etiam putandi sunt: qui cum dominum habeant deum: ab illo rege mitissimo recedentes: tyranno se huic saeuissimo dederunt: et hoc cum nobis etiam in praesenti ista res noceat. Nam et damna per hanc causam ineffabilia contingunt: et lites frequenter et calumnia: atque certamina, et assidui dolores, et caecitas mentis. Quodque est grauius etiam bonorum nobis coelestium per haec infertur amissio: quae solo certe possumus dei seruitio promereri. Cum igitur ex his omnibus ostendisset quam esset utilis despectus pecuniarum, atque ad custodiam, et ad animae uoluptatem, et ad uirtutem tenendam, et ad pietatem quae erga deum est munimentum: conficit iam possibile esse quod praecepit. Hoc est quippe optimae legis insigne: non utilia tantummodo: uerumetiam possibilia sancire. Propter quod intulit dicens. **Nolite** cogitare animae uestrae quid manducetis. Ne ergo dicerent, quid ergo si abiiciamus omnia: iccirco huic contradictioni oportune rursus occurrit. Sicut enim si inter principia ipsa dixisset. Nolite de cibo esse solliciti: sermo absque dubio esset onerosus. Ita postquam ostendit miseriam, distentionemque animi de pecuniae amore nascentem: cohortationem suam reddidit faciliorem. Propter quod ne nunc quidem simpliciter ait: nolite esse solliciti: sed prius adiecit et causam: sicque istud utique praecepit. Postquam enim dixit: non potestis deo seruire et mammonae, intulit. Propterea dico uobis. Nolite solliciti esse. Per quod ostendit ineffabile detrimentum. Non solam enim noxam in pecuniis inquit: uerumetiam plagam in rebus, et quidem principalibus sentietis, ac propriae etiam subuersionem salutis. Siquidem uos excludunt a deo qui uos creauit, et tuetur, et diligit. Propterea dico uobis: nolite solliciti esse. Quia enim inextimabilem esse noxam monstrauerat: consequentissime praeceptum quoque ipsum: quo aduersus illam armemur ostendit. Neque enim tantummodo ea quae parata sunt abici iubet: uerum ne super necessario quidem cibo esse sollicitos animae uestrae: quid manducetis. Non quia anima indigeat cibo: cum sit incorporea profecto: sed iuxta communem hoc est morem locutus. Et si enim alimentis ipsa non indiget: non tamen potest permanere in corpore: nisi utique alimenta sumente. Cum igitur de cibo eos curare uetuisset: nequaquam illud in expletum reliquit: sed magis adhuc, ac magis animos commouet audientium: tum quidem his quae in nobismetipsis gerimus: tum uero illis quae sunt exterius exemplis. Et de his quidem quae in nobis sunt ita disserens. Nonne anima plus est quam esca, et corpus plusquam uestimentum? Qui igitur hoc quod maius est tribuit quomodo non etiam, quod minus est largietur? Qui formauit eam quae tali indiget carne: quomodo non etiam alimenta praestabit? Propter quod non simpliciter ait: nolite solliciti esse quid manducetis: aut quid induamini: sed omnino signanter animae inquit et corpori: quia ex ipsis erat utique probaturus superfluum esse de uictu uestituque curare. Et iccirco sermonem suum utriusque substantiae muniuit exemplo. Sed animam quidem qualem semel dedit: talis et permanet: corpus uero usque ad sui mensuram quotidianis diebus augetur. Deinde proprium indicans utriusque naturae, et unius immortale asserens alterius temporale intulit, dicens. Quis ex uobis potest addere ad staturam suam cubitum unum? Nam de anima quidem conticuit: utpote quae incrementa non caperet: de corpore autem solo disputauit. Et quo etiam istud ostendit, quia corpus ipsum non tam alimonia sui crescat: quam prouidentia conditoris. Quod etiam per alia demonstrans paulus aiebat. Igitur neque qui etiam plantat est aliquid, neque qui rigat: sed qui incrementum dat deus. His igitur quae in nobis sunt ita est cohortatus. Aliis uero

Commented [p123]: fol.62r (GB 117)

exemplis: aspice inquit uolatilia coeli. Ne quis enim diceret: prodest nobis esse sollicitos: et ex maioribus et ex minoribus a sollicitudine dehortatur. A maiorum quidem parte: cum et animi eos et corporis admonuit. A minorum uero: cum ad auium misit eos exemplum. Si enim etiam longe inferiorum tantam se ostendit deus habere curam: quemadmodum inquit uobis necessaria ista non tribuet? Et ad istos quidem hoc modo. Erat enim uulgus auditor: diabolo autem longe aliter omnino respondit. Non in pane solo inquit uiuit homo: sed in omni uerbo quod procedit de ore dei. His uero etiam uolucrum exemplum: et maxima quidem cum increpatione proposuit: quod certe in cohortationis ratione ualidissimum est. Sed in tantum quidem impiorum processere dementiae: ut hoc ipsum repraehendere non uereantur exemplum. Est inquit prorsus incongruum: ut ille qui uoluntatem in audientibus suscitabat: naturalium ad hoc rerum exempla proferret. Auibus quippe hoc inest de proprietate naturae. Quid igitur ad ista dicemus? quia uidelicet: et si illis hoc iuxta naturam inest: nobis tamen idipsum possibile est per studium uoluntatis. Non enim dixit: respicite quia uolant aues: quod nobis certe impossibile est prorsus imitari: sed quia absque sollicitudinis suae praeparatione pascantur. Quod nos quoque si uolumus facile quimus implere. Et hoc illi ostendunt profecto: qui istud operibus executi sunt. Propter quod dignum est docente sapientia: magis magisque mirari. Qui cum hominum proponere posset exempla et moysen: heliam: ioannem: caeterosque proferre qui eorum similes de uictu non fuerunt solliciti: ut magis audientium conscientias uerberaret: de irrationalium illos securitate commonuit. Si enim iustos illos memorare uoluisset: dicturi isti continuo fuissent: nec dum ad eorum uirtutis cacumen ascendimus. Nunc uero istos quidem reticens: et coeli eis uolatilia proponens: omnem prorsus occasionem huiusmodi contradictionis incidit. In hoc quoque legem imitatus antiquam. Nam uetus quoque lex, et ad apem homines: et ad formicam remittit: sed ad uirtutem aliquando: et ad hirundinem. Verum hoc quoque grande documentum est ad honorem qui in libertate est hominis exprimentum: quando quidem quod illa habet lege naturae: hoc nos assequi possumus uoluntate. Si enim etiam illorum quae propter nos utique creauit: tantam deus curam gerit: quanto potius nostri quos dominus fecit. Respicite uolatilia: et non ait, quae non componunt, ac negociatorum more uiuunt. Haec enim desperatorum omnino professio est: sed quia non seminant inquit nec metunt. Quid igitur? Non oportet iniques seminare: non dixit quia seminare non debeas: sed quia sollicitus hinc atque anxius esse non debes: nec ait: non oportet operari: sed quia pusillanimum esse non oporteat, et curarum angore distendi. Nam et cibo refici utique iussit: sed nequaquam de hac esse necessitate sollicitos. Hinc et beatus dauid sermonem porro ante praemisit: sub quadam idipsum exprimens cohortationis figura. Aperis tu inquit manum tuam, et imple omne animal benedictione. Et rursus. Qui dat iumentis escam ipsorum, et pullis coruorum inuocantibus eum. Et quis inquit aliquando istius curae mansit immunis. Non audisti quantos iustorum pauloante protulerim? Non uides in illis patriarcham iacob nudum ex patria profectum domo? Non audis orantem illum atque dicentem? Si dederit mihi deus panem ad manducandum, et uestem ad operiendum. Quod certe non erat sollicitudinem gerentis: sed a deo cuncta quaerentis. Hoc etiam apostoli perfecerant: omnia quae habebant subito relinquentes: et rerum simul, curarumque onera ponentes. Hoc etiam tria milia credentium christo se implese laetata sunt. Sin uero tot uerba audiens: tot exempla: nihilominus retrahis assensum: ne his profecto molestissimis sollicitudinum, uinculis libereris: intellige nihil tibi profuturam esse hanc ipsam quam de curarum nodis pateris aerumnam. Et sic saltem sollicitudinum tuarum uincla dissolue. Quis enim inquit potest ex

Commented [p124]: fol.62v (GB 118)

uobis addicere ad staturam suam cubitum unum? Vidistine quemadmodum, ex hoc quod apertum est: illud etiam quod occultum erat, fecerat esse perspicuum. Sicut enim corpori inquit ne exiguum quidem augmentum sui potes addicere curando: sed absque tua sollicitudine illius incrementa consequeris: ita te oportet etiam alimoniam congregare: si tamen uel sic eam putaueris congregandam. Ex quo profecto manifestum est: nequaquam nostra industria: sed prouidentia dei etiam ea perfici in quibus ipsi uidemur operari. Quod si ille nos deserat: non sollicitudo ulla: non cura, non labor, nec quicquam horum aliud apparebit: sed cuncta prorsus infoeliciter laborata et effusa inaniter uanescent. Ne igitur opinemur impossibilia esse praecepta: plurimi quippe sunt, qui etiam nunc ista perficiant. Si uero istud ignoras: nihil omnino mirandum est. Nam et helias se esse iam solum putabat: sed audiuit a domino: quoniam reliqui mihi septem milia uirorum. Ex quo perspicuum est: quia nunc quoque multi sunt apostolicam uitam tenentes sicut quae pauloante dixi octo milia credentium illa. Si uero tales modo esse non credimus: non quia desunt qui ista perficiant: sed quia longe nos ab illorum uirtute distamus. Sicut ergo ebrietatis aliquis uitio obsessus est: difficile omnino credit esse quempiam hominum qui ne aquam quidem gustet: et certe plurimi apud nos monachi fecerunt: et sicut ille qui cum mille meretricibus uoluptatur: uirginem quenquam permanere posse desperat: et ut alienorum raptor etiam propria quenquam facile contemnere posse, non annuit: ita et qui mille curarum langoribus contabescunt: non facile accipiunt hanc quae a saluatore praecipitur in aliis esse uirtutem. Nos uero quia multi istud impleuerint: ipsorum quoque qui etiam nostra aetate iuxta euangelium philosophantur possumus exemplis docere. Sed uobis interim satis esse poterit: si non appetere discatis aliena, et misericordiae opera complere: ac reconditas pecunias erogare. Haec enim si feceris dilectissime: cito etiam ad illa proficies. Nunc interim abundantiam, atque omne quod superfluit deponamus. Simusque maxime mediocritate contenti: atque discamus omnia: quibus opus habemus de iustis operibus et laboribus possidere. Quia et beatus iohannes: quando his qui uectigallibus exigendis uacauerant disputabat: et milites stipendiis suis esse contentos iubebat: nolebat quidem etiam ad aliam eos celsiorem philosophiam prouocare. Verum quia nondum ad eam oportuni erant: saltem minora dicebat: ne utique si eis eminentiora suasisset: nec illa fuissent secuti: et haec forsitan perdidissent. Propterea igitur et ipsi in his nos adhuc inferioribus exercemus. Nouimus quippe supra uos esse interim amorem ex toto contemnere possidendi. Quantum enim coelum a terra: tantum illa philosophia distat a nobis. Appraehendamus igitur saltem extrema haec et minima praecepta: nec ipsa enim exigua consolatio est. Et certe gentiles quosdam istud scimus implesse: quanquam non qua debuerant animi sententia propria respuerint. Verum nos sufficere interim credimus: si misericordia a uobis larga praestetur. Cito enim etiam illuc peruenire poterimus: si ad hoc fuerimus ante progressi. Sin autem ne hoc quidem fecerimus: quo tandem non digni iudicabimur esse supplicio? Qui cum ueteris testamenti iustos superare iubeamur: inferiores etiam gentilium philosophis inuenimur. Quid ergo dicemus: qui cum angeli, ac dei esse filii debeamus: ne hoc quidem nobis ut uideamur homines esse seruamus? Rapere enim et inuadere uiolenter aliena: non hominum mansuetudinis: sed immanitatis est belluarum. Quinimmo ipsis quoque deteriores sumus: qui in alienum transimus affectum. Illis enim hoc naturaliter insitum est: nos uero qui ratione honorati sumus: et tamen in eam quae prater naturam est excedimus uilitatem. Qua tandem uenia digni esse poterimus? Consyderantes igitur propositae nobis philosophiae mensuras: uel ad media peruenire properemus: ut et a supplicio liberemur futuro, et **uirtutum** iter continuo

carpentes: et ad fastigia bonorum ipsa ueniamus. Quibus omnes nos contingat potiri: gratia et misericordia domini nostri ihesu christi: cui gloria et imperium in saecula saeculorum. Amen.

Homelia .xxiii. Ex capitulo sexto. [fol.63r-65r]

Consyderate lilia agri quomodo crescunt: non laborant: neque nent. Dico autem uobis: quoniam nec salomon in omni gloria sua coopertus est sicut unum existis.

Postquam de necessario disputauit cibo: et ostendit quia nec super hoc quidem nos oporteat esse sollicitos: transit ad leuius. Neque enim ita per omnia uestimentum necessarium est ut alimentum. Cuius igitur rei gratia non hic quoque simili est usus exemplo. Cur non ex auibus pauum nobis proposuit, aut cygnum, uel ex pecoribus agnum? Multa quippe ex hoc animantium genere sumere exempla potuisset. Quia scilicet utrunque cumulum uoluit exaggerationis attollere, et ab herbarum scilicet uilitate: quae tanto tamen adornatur decore, et ab illius pulchritudinis dignitate quae splendet in floribus: minus enim exquisitae uestis ambitum depraececiaret: si ei non ornata solum, uerumetiam animata praeponeret. Et iccirco postquam ista confert non iam lilia, sed agri illa foenum uocauit. Et ne hac quidem appellatione contentus: rursus aliam quoque illis addit uilitatem. Quod inquit hodie est. Et non dixit: cras uero non est: sed multo adhuc inferius ac uilius: et cras inquit in clibanum mittitur. Nec dixit deus illa uestit: sed deus illa sic uestit. Vides certe multos exaggerationum cumulos: magnaue elationis augmenta. Hoc autem facit ut eos magis, magisque castiget. Propter quod intulit. Quanto magis uos. Multam quippe hic sermo uim continet. Quod enim dixit uos: nihil egit omnino aliud quam ut ostenderet: quanto genus humanum deus honore cumulauerit: quantam etiam eorum curam gerat salutis. Ac si diceret. Vos quibus rationalem animam dedit, corpusque formauit: uos propter quos fecit omnia quae uidentur: propter quos misit prophetas: legemque constituit: propter quos bona operatus est innumera: propter quos etiam unigenitum filium suum dedit. Et quia manifeste ista monstraerat: merito eos postea corripit dicens, modicae fidei. Talis est qui praecipit: non suadet solum, sed et increpat: ut magis excitet audientes ad eorum quae dicuntur assensum. Per haec uero non modo docet, nequaquam debere esse sollicitos: sed nec arrogare nobis aliquid de praeciosae uestis ornatu: quando quidem pulchritudo florum et decor uariis herbarum: ipsumque omnino foenum ammictu nostro inuenitur praeciosius. Cur igitur ex his in superbiam mentis erigeris: in quibus perfacile de te obtinet, etiam herba uictoriam? Et uide quemadmodum ab initio leue ostendat esse praeceptum: dum per aduersa rursus, perque illa quae maxime timent: eos a timore deducit. Cum enim dixit consyderate lilia agri, intulit. Non laborant. Igitur uolens nos a laboribus liberare: haec ipsa praecepit. Non itaque de his rebus non curare labor est: sed labor est profecto curare. Et sicut dicendo non seminant: haud semina exclusit: sed curarum onera decussit. Sic etiam cum dixisset: neque nent: non opus: sed sollicitudo sustulit. Si autem salomon ipse florum decore superatus est: et non semel, aut iterum: sed tota prorsus illa qua regnauit aetate. Posset enim quispiam dicere: quia nunc quidem pulchritudinem florum splendore uestis aequauit: nunc uero candore eorum, uel fulgore superatus est: qui utique ne in una quidem die tanto est splendore decoratus. Hoc enim omnino significauit dicendo. In omni

regno suo: nec ab uno quidem flore uictus: alium uero inuenitur imitatus: sed ab omnibus pariter obscuratus abscedit. Propter quod ait, sicut unum ex istis. Quantum uero distat a ueritate mendacium: tantum illorum amictum. Horum quoque florum discrimen intreat. Si ergo ille inquam uictum se esse confessus est: qui cunctos certe qui unquam fuere reges claritate superabat: quando tu poteris uincere: uel proximus huic tantae pulchritudini aliqua ex parte consistere? Hic etiam nos admonet: ne ad huiusmodi ambiamus decorem. Respice nanque finem eius in ignem post uictoriam mittitur. Si autem erga haec uilia, nec ullo prorsus digna sermone: neque magno usui necessaria, tantam prouidentiam creator ostendit: quando te negligere poterit: atque despiciere animal longe omnibus quae propter utique creauit: honoratius? Cuius uero rei gratia tanto etiam herbas decore uestiuit? ut suam scilicet sapientiam creator ostenderet, copiamque uirtutis: ut undique illius gloriam disceremus. Non enim coeli tantummodo gloriam narrant dei: uerum etiam terra. Nam hoc quoque dauid ipse dicit in psalmo. Laudate dominum de terra: ligna fructifera, et omnes cedri. Alia quippe de fructu, alia de magnitudine, alia de decore, laudem deo uidentur emittere. Id autem ipsum maximas profecto designat diuitias sapientiae: quando etiam in haec quae sunt utique uilissima: quid enim uilius quam hodie quid esse: cras uero desinere: tantum decoris effudit quod nullo usui esset futurum. Quid enim ad ignis alimoniam florum pulchritudo confert? Quemadmodum tibi non dabit quod utique necesse est ad usum: qui illud quod omnibus rebus est uilius tam abundanter ornauit? Et hoc non ad aliquem, ut dixi, usum faciens: sed diuitias suae liberalitatis ostendens. Multo magis te omnibus certe honoratiorem in his quae ad usum pertinent honorabit. Cum igitur ostendisset plurimam esse erga homines prouidentiam dei: cunquē iam oporteret uirgam eis correctionis adhibere: plenissime etiam istud exequitur. Verum hic quoque admixta utitur lenitate: non enim infidelitatem eis imputat: sed fidei paruitatem. Si autem inquit foenum agri quod hodie est, et cras in clibanum mittitur: deus sic uestit: quanto magis uos modicae fidei. Et certe omnia ista idem proculdubio semper operatur: et sine ipso factum est nihil. Et tamen nusquam aliquid de se adhuc commemorat. Sufficiebat quidem ad ostendendam interim auctoritatem suam dicere per singula quaeque praecepta. Audistis quia dictum est antiquis: ego autem dico uobis. Nequaquam ergo mireris: cum etiam post ista uel occulit semetipsum, uel aliquid de se humiliter enunciat. Vnum enim interim illud studet: ut facilius illi possint capere sermonem: per quae cuncta ipse demonstret, non se esse aduersarium quendam dei: sed confitentem patri per omnia quod eum hic quoque fecisse perspicimus. Cum enim tam multa iam dixerit: ipsum tamen adhuc solum et persaepe memorauit sapientiam: prouidentiamque eius admirans: utpote omnium rerum curam gerentis: magnarum scilicet atque minimarum. Nam et cum per hierusalem iurare prohiberet: ciuitatem illam magni regis uocauit, et quando per coelum: dei illud appellauit thronum. Et cum de mundi administratione loquaeretur: ipsi omnia prorsus asscripsit, dicens. Qui solem suum oriri facit super bonos et malos, et pluit super iustos et iniustos. Et in oratione nos docuit confiteri: quoniam ipsius sit regnum et potentia et gloria. Hic quoque cum de eiusdem prouidentia disputaret, et ostenderet: quemadmodum etiam in minimis optimum impleret artificium, qui foenum inquit sic uestit: nec adhuc uspiam suum illum: sed eorum patrem uocauit: ut hoc itaque auditorum animas honore laxaret: nequando cum suum patrem esse diceret, indignum putarent. Sin uero de uilibus necessariisque rebus non oportet esse sollicitos: qua tandem digni uenia iudicandi sunt: qui curam suam multo precio coemptis, et superfluo omnino rebus impendunt: immo qua

Commented [p126]: fol.63v (GB 120)

erunt uenia digni qui nec somnum quidem capiunt, dum aliena diripiant? (Nolite ergo inquit esse solliciti dicentes. Quid manducabimus, aut quid bibemus, aut quo operiemur?) Haec enim omnia gentes inquirunt. Vidisti nempe quemadmodum eos rursus, et amplius increparit, et manifestius docuerit: quia nihil uel onerosum praeceperit, uel molestum. Sicut enim pauloante cum diceret: si diligitis diligentes uos: nihil amplius facietis: nam et gentes hoc faciunt: commemoratione gentilium eos ad id quod erat perfectius incitauit: ita nunc quoque eosdem adducit in medium: corripuens et ostendens necessarium se a nobis debitum flagitare. Si enim amplius nos quam etiam scribas atque phariseos oportet efficere: qua poena uidebimur esse digni: qui non solum illos non uincimus: sed in uilitate quoque gentium permanemus: eosque parcitate dilectionis imitamur. Verum non usque ad correptionem tantummodo sermone progressus est: sed cum eos seuerius castigasset: perque hoc etiam suscitasset: plurimumque in eis succendisset pudorem: consequenter illos aliunde solatur. Nouit inquit pater uester coelestis: quia his omnibus indigetis. Non dixit, nouit deus: sed nouit pater uester: ut eos profecto ad spem certiore uocaret. Si ergo et pater uester: et talis pater nequaquam profecto patietur despici a se filios, mala ultima sustinentes: quando ne homines quidem patres hoc aliquando patiuntur. Sed alium quoque praeter hunc intulit sensum dicendo: quoniam his omnibus indigetis. Quod uero dicit eiusmodi est nunquid superflua ista sunt: uel uos ea despicit requirentes. Et certe herbas quoque ne in superfluo quidem despexit ornatu. Nunc autem ista necessaria sunt. Quam ergo tu opinaris causam tibi esse curandi hanc, ego idoneam esse dico: quae te ab omni liberet intentione curarum. Si enim dixeris: propterea me oportet esse sollicitum: quia sunt necessaria: ego e regione respondeo: propterea non oportet te esse sollicitum: quia sunt utique necessaria. Si enim essent superflua non ita deberes de eorum praestatione confidere. Nunc uero quia necessaria sunt, prorsus non oportet ambigere. Quis enim pater inuenitur aliquando qui liberis suis necessaria quidem se non praestare patiatur. Igitur ob hoc quoque proculdubio deus ista praestabit: quia naturae creator ipse est, et satis plene quorum illa indigeat agnoscit. Nam ne hoc quidem poteris oponere: quod sit quidem pater: sint etiam necessaria quae a filiis requiruntur: ignoret autem ille, quia in eorum sint indigentia constituti. Est enim omnino clarum, quod deus qui naturam ipsam nouit: et eius creator existit: quique illam talem creando formauit: indigentiam quoque eius magis profecto prospiciat: quam tu certe ipse qui eiusmodi necessitatibus coartaris. Nam ipse utique, sic placuit: ut hanc indigentiam natura pateretur: nequaquam erit ergo contrarius in his quibus ei opus esse decreuit: nec ille qui in tanta illam indigentiae necessitate constituit: necessarium eam rerum perceptione fraudabit. Nihil horum itaque curemus: neque enim curando quicquam amplius consequemur: nisi quod nosmetipsos solitudinum angore distendimus. Cum enim etiam nobis non curantibus praestat: immo tunc magis: quando nihil hinc omnino curamus: quid tibi amplius sollicitudo praestabit: nisi quod superfluam a te exigit ultionem. Neque enim quispiam ad conuiuium iturus opulentum: de ipsius diei cibo se curare patietur. Nec ad fontem aliquis accedens: solitudinem de sitis necessitate perpetietur. Nequaquam ergo etiam nos cum habemus liberalitatem et prouidentiam dei cunctis omnino fontibus affluentiore, inopes nos putes. Nam post illa, quae dixi, rursus alium quoque sensum super eiusmodi rebus fiduciam suggerentem imponit, ac dicit. (Quaerite autem primum regnum dei, et iusticiam eius: et haec omnia addicientur uobis). Postquam enim animos audientium onere curarum leuauit: tunc eos etiam de coeli regione commouit. Venit quippe uetera soluturus, et ad meliorem, ueramque patriam

Commented [p127]: fol.64r (GB 121)

uocaturus. Iccirco igitur cuncta perficit, ut nos a superfluis liberet: atque a terrena eximat passione. Propterea etiam gentilium meminit dicens: quoniam haec omnia gentes inquirunt: quorum uidelicet erga praesentem uitam studium omne consumitur: quibus nulla prorsus cura est futurorum, nec cogitatio aliqua de coelo. Vobis autem ista non sunt principaliter requirenda: sed alia profecto. Neque propterea creati sumus: ut ederemus, atque biberemus, uesteque tegeremur: sed ut placeremus deo, et bonis potiremur futuris. Sicut ergo in usu ipso haec transitorie sunt habenda: ita etiam in oratione transitorie postulanda. Quaerite autem primum regnum dei, et iusticiam eius, et haec omnia ad dicentur uobis. Non dixit dabuntur: sed addicientur, ut scilicet disceretis horum quae in praesenti dantur: nihil esse omnino magnum, si futurorum magnitudini comparetur. Et iccirco nec peti illa quidem iussit: sed alia quidem sollicite postulari: illa uero his addicienda esse praesumi. Quaere igitur tantum futura: sic enim etiam optime praesentia consequeris. Noli quaerere quae uidentur, et ea absque ambiguitate percipies. Est quippe prorsus indignum: ut super eiusmodi rebus interpelles deum. Qui enim omne studium, totamque curam pro illis ineffabilibus gerere debes bonis: satis te ipse depretias, atque confundis: qui erga cupiditatem rerum mundanarum instar fluentum temetipsum semper impendis. Quemadmodum igitur panem me petere praecepit: sed addidit quotidianum, et cum dixisset: da nobis hodie signanter adiecit hodie: sic etiam hoc fecit loco. Non enim dixit nolite esse solliciti: sed nolite inquit solliciti esse in crastinum. Per quod certe et nobis libertatem donauit, petendi, et animam nostram magis necessariis rebus affixit. Nam et illa ideo peti praecepit: non quia deus nostrarum precum indigeret admonitu: sed ut absque dubio disceremus quod cum illius auxilio faciamus bona cuncta quae facimus, et ut ipsa assiduitate poscendi ei nos proprie dederimus. Consyderasti certe quemadmodum etiam per ista suaserit quod praesentia quoque ab ipso absque dubitatione percipiant. Qui enim maiora praestat: multo magis tribuit et minora. Non enim propterea inquit dixi: nolite ista deposcere: ut uel fame deficiatis, uel nuditate deformes sitis: sed ut abunde uobis etiam necessaria ista uobis suppeterent. Quod certe omnium maxime idoneum erat: ut illos posset attrahere. Nam sicut in elemosyna dehortans eos sese hominibus ostentare: hac illis praecipue ratione suadebet: qua docebat multo eis maiorem gloriam esse tribuendam: si eam ipsi ultro non quaerent. Pater enim inquit tuus qui uidet in occulto reddet tibi: ita hic quoque abstrahens eos ab inquisitione praesentium. Hoc eis maxime suadet: modo quo non requirentibus multo abundantius dandum esse promittit. Propterea inquit: iubeo ista non quaeri, non ne accipias: sed ut habundanter accipias. Cunque ea quae tibi competit utilitate etiam praesentia consequaris, ne sollicitudinibus afflictus: et curarum morsibus saepe discerptus: non modo istis uerumetiam spiritalibus bonis te facias indignum, ne et superfluum patiaris aerumnam, et quod est amplius propositam tibi, ammittas coronam. Nolite ergo solliciti esse in crastinum. Crastinus enim dies sollicitus erit sibi ipsi. Sufficit diei malitia sua. Idest miseria ipsa atque contritio. An forte non sufficit tibi illa sententia, in sudore uultus tui manducabis panem tuum. Quod alium quoque addis curarum laborem: qui certe etiam a prioribus es sudoribus liberandus. Malitiam uero hic non malignitatem uocat: absit hoc enim: sed miseriam uel laborem. Sicut enim cum alibi dicit. Si est malitia in ciuitate quam dominus non fecit: non auaritiam significat, ac rapinas: nec eorum quicquam aliud omnino sed eas profecto plagas: quae diuinitus inferuntur: de quibus rursus loquitur per prophetam. Qui facio pacem et creo mala. Neque enim hic malitiam uoluit intelligi: sed pestilentias profecto et fames: caeteraque huiusmodi: quae mala esse putantur a plurimis. Est quippe iste mos: ut

multi haec mala esse pronuncient. Sic enim et quinque illarum prouinciarum sacerdotes, atque diuini, quando archae subiunxerunt boues: illatas a deo plagas: et moerorem illum, ac dolorem quem de earum afflictionibus sentiebant, malitiam nominabant. Ita hic quoque malitiam pro afflictione posuit, dicens: sufficit diei malitia sua. Nihil enim perinde animam: ut sollicitudo, et cura eius excutiat. Sic enim paulus ad amorem uirginitatis accedens consilium subministrat, dicens. Volo autem uos sine sollicitudine esse. Quod uero ait: crastinus dies sollicitus erit sibi ipsi: non ipsum prorsus diem aliquid curare dixit sed quia etiam ad imperfectum uulgus ei sermo est: uolens expressius esse quod protulit: personam quandam asscripsit temporis: iuxta multorum profecto ad illos morem locutus. Idipsum autem hic suadet consilio: quod ad ulteriora progressus sanxit imperio. Nolite inquit possidere aurum neque argentum, neque peram in uia. Postquam enim haec ipsa operibus ostendit: tunc etiam uerbis firmiora praecepta constituit. Vnde etiam receptu facilis sermo eius effectus est: quia scilicet operibus eius fuerat ante firmatus. Vbi hoc ergo per opera monstrauit? Audi ipsum loquentem. Filius autem hominis non habet ubi caput suum reclinet. Neque hoc tamen solum dixisse contentus est: uerum in discipulis quoque uirtutis huius praestat splendoris documentum. Nam et cum ipsos ad huiusmodi inopiam coartasset: nullo eos indigere permisit. Consydera uero eius admirabilem erga suos prouidentiam: et quemadmodum omnes prorsus patres pietate dilectionis exsuperet. Hoc enim inquit iubeo ob nihil aliud omnino nisi ut uos liberem ab inanum afflictione curarum. Si enim et hodie cures de crastino: et rursus crastino ipso cures die nonne superfluo ac nimio temetipsum deprimes onere curarum. Cur ergo cogis diem plusquam ipse sortitus est afflictionis accipere: et supra proprios eius labores etiam sequentis ei diei pondus imponis: et hoc cum nihil istius adiectione fascis alterius diei leuiora sis onera facturus laborum? Cum igitur eos acrius increparet ipsum pene tempus animauit: et uelut afflictum ab omnibus introduxit quasi quod contra illos de imposita sibi afflictione clamaret. Et reuera accepisti diem ut ea quibus in ipso opus est cogitares. Quam igitur ob causam curas ei etiam alterius adiungis? Nunquid enim non habet sufficiens onus sollicitudinem sui: cur igitur maiore illum opprimis fasce curarum. Quando enim ipse hoc lator legis enuntiet: et qui de nostris certe conscientias iudicabit. Consydera quam bonas spes ipse nobis alter praesul praesentis iocunditatis ministret: quando utique ipse testatur, quoniam uita ista sit misera, atque ita aerumnis uariis onusta, ut in afflictionem, contritionemque nostri unius quoque diei cura sufficiat. Et tamen cum tanta nobis dicantur ac talia nos nihilominus horum sollicitudinem gerimus. De coelo autem nihil omnino curamus: sed rerum ordinem per cuncta peruertimus, contraque praecepta christi utrinque pugnamus. Itaque diligenter haec ipsa consydera. Nolite ait praesentia ista prorsus inquirere. Nos haec sola etiam, absque intermissione sectamur. Quaerite inquit: et semper: et sola coelestia. Nos uero ne unius quidem horae spatio illa perseueramus inquirere: sed quantam in his quae ad corpus necessaria sunt, curam ostendimus: tantam in spiritalibus habemus incuriam: immo longe etiam, longeque maiorem: sed nequaquam nobis prospere ista prouenient nec longum impunita huiusmodi licentia relinquetur. Ecce enim contemnimus .x. diebus ecce .xxx. ecce iam centum. Nonne iam erit prorsus necesse in manus dicentis incidere: sed habet consolationem quandam ipsa dilatio. Et quae nam ista consolatio est: quotidianis prorsus diebus terribile expectare iudicium? Quod si cupis consolationem aliquam de hac dilatione percipere, correctionem de poenitentiae dolore fructifica. Si enim ex dilatione poenae aliquod tibi putas esse solatium: multo magis lucrum est nunquam in illud supplicium deuenire. Quod

Commented [p128]: fol.64v (GB 122)

igitur est longe, longeque praestantius futuri hac dilatione iudii ad euitationem maioris poenae imminentis utamur. Neque enim aut onerosum aliquid aut molestum est imperatum. Sed sic facilia cuncta prorsus ac leuia ut si afferamus promptam solummodo uoluntatem: omnia afficere possumus, etiam si peccatis pleni fuerimus innumeris. Nam et manasses scelera multa commiserat quippe qui etiam in sanctos manus suae crudelitatis extendit: et abominanda in templo dei simulachra constituit: et ciuitatem homicidiis impleuit, multaque alia perpetravit maiora prorsus quam ut uideretur uenia posse donari. Veruntamen post tot ille, tantaque flagitia ab omnibus est mundatus ac dilutus. Quo autem istud effecit modo? poenitentiae profecto fletu: et studio uoluntatis. Non est quippe non est aliquod omnino peccatum quod non cedat poenitentiae uirtuti, immo gratiae dei: qui cum ad meliora conuertimur, continuo nobis cooperatores efficiuntur. Si enim bonus esse malueris: qui prohibeat nullus omnino est. Immo est quidem diabolus prohibens: sed profecto nil poterit te eligente meliora: per quod hoc deum tibi in adiutorium copulante. Quod si tu certe nolueris, retroque recesseris: quemadmodum te ille tutabitur? Non enim necessitate ac uiolentia: sed cum tua te uult uoluntate saluare. Si enim tu seruum habens uidentem te: ac semper horrentem: saepe etiam recedentem a te, atque fugientem: nequaquam iam illum comprahendis ac retines: et certe cum obsequio eius indigeas multo magis deus: qui non propter suam aliquam necessitatem: sed omnia propter nostram facit salutem: non uult te uiolenter astringere quemadmodum e regione si solam ad placendum ei ostenderis uoluntatem: nunquam te ille destituet: quantalibet aduersus te diabolus moliatur. Nos ergo nos ipsi causa nostrae perditionis existimus, non enim instanter ad eum accedimus: non interpellamus assidue: non rogamus quemadmodum pro tanta est dignum causa rogare: sed et si eum adaeamus: aliquando ita facimus hoc: quasi non desyderemus accipere, neque cum ea fide qua congruit deprecantes: sed obscurantes prorsus ac tota mente torpentes: ea quae uidemur postulare negligimus. Et certe uult se a nobis exigi deus. Haec quippe illi omnino uis gratia est. Nam si uaeuolentius instare uiderit exigentes, etiam illa quae non petimus largietur. Nunc autem liberalitatem suam differt, non quia praestare nolit: sed quia nostra illum delectat exactio. Et propterea tibi aliud quoque posuit exemplum. Nunc illius amici qui noctu instabat petendo, nunc iudicis, neque deum timentis, neque hominem omnino reuerentis. Nec uero tantummodo usque ad exempla peruenit: sed ipsis quoque operibus ostendit. Cum scilicet chananeam illam mulierem magno certe dono impletam remisit. In hac uero euidenter ostendit: quoniam deus etiam illa quae nobis parata non sunt, dare possit: si uaeuolentius postulentur. Non inquit est bonum tollere panem filiorum: et dare canibus: et tamen dedit: quia illa etiam uaeuolentius exegit. Iudaeis uero e regione monstrauit: quia desidiosius nec illa quidem tribuat: quae eis fuerant praeparata. Denique illi acceperunt nihil: immo etiam propria perdidit. Et ideo quia minime quae fierunt: ne sua acceperunt quidem. Illa uero quia uiolenter incubuit uendicare: et rem filiorum accepit canis. Tantum quippe bonum est fides sedula: et deprecatio perseuerans. Noli ergo dicere: quia tibi sit inimicus deus, teque omnino nolit audire. Cito tibi respondebit si assidue illum, et ut ita dixerim moleste interpellare non desinas. Et si enim non ob amicitiam: at propter sedulitatem istud efficiet: neque inimicium importunitates: neque ullum patietur impedimentum omnino. Nec dicas non sum dignus audiri, et iccirco non oro. Nam et chananea illa etiam talis fuit: sed nihilominus impetrauit. Nec dicas, et multum peccaui, et non possum ad me iratum uocare. Non enim meritum tuum deus: sed solam interim consyderat uoluntatem. Si enim iudicem non timentem deum: neque homines erubescens uidua inflexit: multo

Commented [p129]: fol.65r (GB 123)

magis bonum iudicem interpellatio assidua. Et si igitur non fueris amicus et si non ea quae tibi competere uidentur, expostules: et si bona patris luxuriosus assumpseris, longumque temporis a facie eius abfueris: et si deneger, atque omnium prorsus extremus, et indignantem illum, iratumque conuenias: incipe tantummodo orare: atque ad ipsum redire: et recipies profecto cuncta, et confestim omnem iram, poenamque restingues. Sed ecce inquis oro: et nihil amplius sequitur. Non enim ita postulas: quemadmodum illos legimus postulasse: chananeam dico, et amico nocte pulsantem, et uiduam iudici frequenter molestam: et filium qui patris cuncta decoxerat. Si enim sic orasses: proculdubio celeriter impetrasses. Nam et si a te accepit iniuriam: tamen pater est: et si iratus est: tamen amantissimus filiorum est: et unum est tantummodo quod requirit. Non exigere de iniuriis ultionem: sed te uidere ad meliora conuersum, sibi que iugiter supplicantem. Utinam nos ita erga illum seruaremus affectum: ut illius uiscera nostra charitate flammantur. Sed tantummodo occasionem deus istius ignis requirit, et si modicam scintillam ipse praebueris: ingentem omnino flammam beneficiorum in te eius accendes. Non enim quia iniuriam accepit irascitur: sed quia tu es auctor iniuriae: per quam etiam uelut ebrius desipis. Si enim nos cum simus maligni iniuriam accipientes a filiis: tamen pro illis dolemus: multo magis qui nullam omnino sentit iniuriam: pro tuo tamen commodo qui illam facere ausus es, irascitur. Nam si nos qui secundum naturam diligimus filios: satis tamen profecto eos diligimus: multo magis ille diligit qui diligit ultra naturam. Sed et si obliuiscatur mulier infantem inquit uteri sui: ego tamen non obliuiscar tui dicit dominus omnipotens. Accedamus igitur ad eum, atque dicamus etiam domine: nam et canes edunt de micis quae cadunt de mensa dominorum suorum. Accedamus inquam importune: immo hinc nunquam est importune accedere. Sicut enim respirare importunum omnino nunquam est: ita etiam non quidem petere: sed non petere potius importunum est. Sicut enim respirare hoc iugiter indigemus: ita etiam eo quod a deo praestatur auxilio. Quod si uoluerimus facile illum ad nos poterimus inflectere. Et hoc profecto declarans, atque ostendens deum promptum esse semper ad beneficia largienda dicebat, sicut diluculum paratum inueniemus eum. Quotiescunque enim uenire, et ad illum uoluerimus accedere, expectatas ab illo esse praeces nostras: continuo sentiemus. Si uero nihil de redundante illo fonte bonitate haurimus nostra est omnis culpa non fontis. Hoc etiam iudaeis imputando dicebat. Misericordia ut nubes matutina: et sicut ros diluculo cadens. Quod uero dicit huiusmodi est. Ego quidem quae a me petenda erant, cuncta largitus sum. Vos uero quasi quidam uentus urens aduersus nebulam, roremque contenditis: et iccirco retrahitur a uobis: ita prae nimia malignitate uestra facitis immensae liberalitatis dei dona cohiberi. Quod tamen ipsum dispensatio prouidentiae est. Cum enim nos uiderit non mereri: dignissime proculdubio beneficia sua continet: ne uos utique desides faciat: non digne inquirentibus largiendo. Si uero paululum in meliora mutemur, et uel tantulum quidem ut nos saltem peccasse doleamus: supra quam omnes fontes subito ebullit copiosius: quam omne prorsus pelagus effunditur. Quantoque amplius acceperis: tanto ille plus gaudet: et hoc ipso ad dandum plura consurget: diuitias enim suas nostram esse ducit salutem: et ipsam dandi poenitentibus largitatem. Quod certe dicebat paulus. Qui diues est in omnibus qui inuocant illum. Non enim nisi quando non postulamus irascitur: tunc etiam nos solum quando non poscimus auersatur. Propterea enim et pauper factus est, ut nos diuites faceret: et illa omnia sustinuit, ut nos ad petendum plenius incitaret. Nequaquam igitur desperemur: sed habentes tot occasiones salutis, spesque meliores: etiam si quotidie peccemus: accedamus tamen rogantes proque

delictis assidue ueniam depraecemur. Sic enim et ad peccandum efficiemur, absque dubio tardiores: et diabolus repellemus, et dei in nobis misericordiam prouocabimus, et bona consequemur futura, gratia et misericordia domini nostri Ihesu christi: cui gloria et imperium in saecula saeculorum. Amen.

Homelia .xxiiii. Ex capitulo septimo. [fol.65v-69r]

Commented [p130]: fol.65v (GB 124)

Nolite iudicare: ut non iudicemini: nolite condemnare ut non condemnabimini.

Quid igitur non debemus arguere peccantes? Nam et paulus hoc dicit: immo ipse rursum christus in paulum. Tu quid iudicas fratrem tuum? Et tu quis es qui iudicas alienum seruum? Et iterum. Nolite ante tempus iudicare quoadusque ueniat dominus. Quemadmodum igitur alibi dicit. Argue, obsecra, increpa. Et alibi. Peccantes coram omnibus argue. Et christus quidem in euangelio praecipit. Si peccauerit in te frater tuus: uade et corripe eum inter te et ipsum solum, et si te audierit: lucratus es fratrem tuum. Si uero non audierit, adhibe tecum adhuc unum, uel duos: ut in ore duorum uel trium testium stet omne uerbum. Quod si non audierit, dic ecclesiae. Et certe tam multos constituit increpantes, et non increpantes modo: uerumetiam uindicantes: cum eum qui nullum horum uellet audire: quasi ethnicum et publicanum esse praecipit: quemadmodum uero illis etiam clauis dedit. Si enim iudicaturi omnino non erunt: priuabuntur omnium potestate: et frustra illam acceperunt ad ligandum, atque soluendum. Nam et aliter si haec peccandi impunitas obtineret: cuncta pariter disperirent, et quae in ecclesiis sunt, et quae in urbibus et quae in domibus singulorum. Nam et dominus seruum, et domina ancillam, et filium pater, et amicum amicus: nisi iudicauerint ad maximum omnino incrementum sui uitae cuncta peruenient. Et quid dico amicus amicum: ubi de ipsis quoque iudicemus inimicis? Nunquam poterimus omnino inimicicias dissoluere, et absque ullo prorsus ordine, ac distinctione meritorum permixta erunt omnia atque confusa. Quidnam hoc sit ergo quod diligentius ponderemus: ne aliquis diuersa haec remedia salutis: leges esse quasdam, aut expellendae pacis, aut introducendae confusionis existimet. Et prudentibus quidem ex his quae sequuntur lucidissime uirtutem istius legis ostendit, dicendo. (Quid uides festucam in oculo fratris tui: trabem autem quae est in oculo tuo non uides)? Si uero plurimis tardiorum istud uideatur obscurum: plenius id ipsum elucidare temptabimus. Hic enim ut apparet non generaliter peccata omnia prohibuit iudicari: nec prorsus omnibus istius rei abstulit potestatem: sed his profecto solis: qui cum flagitiis impleantur innumeris: alios de leuissimis quibusque delictis: tota temeritate condemnant. Videt autem mihi etiam hic iudaeos notare: qui de paruulis quoque omnino culpis accusatores amarissimi proximorum: ipsi nihilominus sua: nec maxima quidem crimina cohibebant. Quod eis etiam in fine euangelii dominus exprobrat. Alligatis inquit onera grauia et importabilia: ipsi autem digito non uultis ea mouere. Et decimatis mentam, et cimum, et anetum: et dereliquistis quae grauiora sunt legis, iudicium, et misericordiam et fidem. Ergo in istos quoque sermonem uidetur extendere, ut scilicet ante eos compescat, et comprimat, quia ausuri erant accusare discipulos. Et si enim isti nihil tale peccauerant: sed tamen illis uidebantur esse delicta, ut non obseruare sabbatum, ut uesci manibus illotis, ac publicanorum interesse conuiuuiis. Quod alibi quoque culicem ait liquantes, camelum autem glutientes. Hic uero constituit, et legem quae in commune seruetur. Nam

et beatus paulus corinthios non omnes iudicare prohibuit: sed eos qui audebant iudicare meliores, et in causa omnino manifesta. Non enim uetuit eos corripere peccantes: neque infinite omnes increpauit: sed discipulos profecto qui de doctoribus iudicabant. Et cum ipsi mille essent malorum rei insontibus detrahebant. Quod hic quoque christus notauit: sed eis plurimum etiam incussit timorem ineuitabile supplicium comminando, atque dicendo. In quo enim iudicio iudicaueritis: iudicabitur de uobis. Non enim illum condemnas inquit: sed temetipsum profecto condemnas, et facis tibi terribilius esse iudicium, cogisque aduersus te diligentissimam fieri etiam de minimis ultionem. Sicut enim in uenia peccatorum promerenda a nobis principia summuntur: sic enim in ipso iudicio a nobis condemnationis mensura procedit. Non enim oportet exprobrare delictum: neque illum qui peccato aliquo sit praeuentus insolenter obruere: sed clementer monere. Nec persequi iurgio: sed iuuare consilio: nec cum iactatione in eum erigi: sed cum dilectione corrigere. Non enim illum: sed te profecto extremo adicis ipse supplicio: non ei utique parcendo: cum te peti de peccatis suis exercere iudicium. Videsne quemadmodum duo ista mandata leuia sint, et obedientibus ingentium causa existat bonorum: sicut e regione inobedientibus ingentium malorum. Qui enim remisit proximo se priusquam illum reatibus liberauit: nihil laborans: cum utique parcens, atque ignoscens de peccatis alterius iudicaret magnum sibi indulgentiae thesaurum tali sententia recondendo. Si igitur si peccauerit inquis non ei dicam quia malum est fornicari: neque corrigere increpatione lascium. Sed noli ut hostis, neque ut inimicus exigens ultionem: sed ut medicus remedia profutura conficiens. Non enim dixit. Noli cohibere peccantem: sed noli utique iudicare: hoc est noli effici iudex amarus. Nam et aliter non de magnis, desperatisque criminibus quod paulo ante praemisi: sed de illis id dictum est: quae uidentur crimina esse, cum non sint. Propter quod ait. Quid autem uides festucam in oculo fratris tui: trabem autem quae est in oculo tuo non uides? Quod certe nunc plurimi faciunt: qui si uiderint monachum habere superfluum uestimentum: legem illam dominicam impudenter imponunt: cum milies ipsi aliena diripiant: et quotidie auaritiae crimen exercent. Et si cum cibo uti uiderint largiori: accusatores existunt amari ipsi quotidie crapulati, atque temulenti, ignorantes: quia cum propriis admissis hinc quoque sibi congregent maius **incendium**, omnique semetipsos excusatione denudent. Vt enim diligentius peccata examinentur tua: legem primus ipse posuisti: seuerius de his quae proximus peccauerat iudicando: ne igitur graue esse credideris: si talia sustineas etiam ipse supplicia. Hypocrita eiice primum trabem de oculo tuo. Hic iam iram uult monstrare plurimam quam habet in eos qui ista committunt. Quotiescunque enim uoluerit ostendere aliquid magnum esse peccatum, magnamque etiam propter illud et poenam ab iniuria facit correctionis exordium. Sicut ergo et aduersus illum qui a conseruo suo centum denarios exigebat: cum indignationem dixit: serue nequam omne debitum dimisi tibi: ita hic quoque ait hypocrita. Non enim pietatis est: tam rigida haec aduersus delicta sententia: sed inhumanitatis. Et personam sibi quidem dilectionis imponit. Opus enim malitiae implet extremae: dum falsa proximo obprobria affigit, et crimina, et inuadit locum magistri: cum non sit dignus tenere discipuli. Propter quod illum etiam hypocritam nominauit. Qui enim tam acer inquit in alienis fuisti: ut etiam exigua denotares: quemadmodum in tuis tam negligens extitisti: ut etiam magna transcurreres. Eiice primum trabem de oculo tuo. Vides certe quia non uetuerit iudicare: sed iusserit eiicere primum de oculo proprio trabem: et tunc aliorum errata corrigere: nam et sua unusquisque facilius cognoscit: quam utique caeterorum. Et maiora citius prospicit quam minora, et seipsum magis amat profecto quam proximum.

Commented [p131]: fol.66r (GB 125)

Itaque si alterius curam gerere cupis: temetipsum ante curato: in quo et manifestius inuenitur peccatum et grandius. Sin autem temetipsum contemnis, ac despicias: liquet omnino quia fratrem tuum ipsius odio iudices: non studio disciplinae: nec emendare illum cupias: sed notare. Quod et si oportet huiusmodi aliquem iudicare: non tamen a te hoc fieri debet. Verum ab eo qui nihil tale commisit. Qui enim magna philosophiae dogmata, et excelsa constituit: ne quis diceret: quoniam in talibus philosophari sermone promptissimum est: uolens monstrare fiduciam conscientiae: et quod in nullo sit horum quae dixit obnoxius: sed quia cuncta omnino perfecit: hanc comparisonem consequenter inseruit: siquidem ipse quoque erat iudicaturus dicendo. Vhae uobis scribae et pharisei: sed non erat eorum reus: de quibus alios iure culpabat: neque enim aut trabem, aut festucam de suo eiicit oculo: sed ab his omnibus purus, et mundus: aliorum peccata correxerit: non enim debet aliquis condemnare alterum: cum ipse sit reus. Et quid miraris si dominus posuit hanc legem quae etiam a latrone seruata est: qui in cruce dicebat ad socium. Neque tu timet deum qui in eadem poena es. Protulit enim uocem christi omnino sententiae consonantem. Tu uero quidem tuam trabem: non modo non eiicis: sed ne sentis quidem: fratris uero non modo uides: sed et iudicas: et eiicere conaris. Velut si aliquis saeuissimo ydrope: uel quolibet immedicabili langore constrictus: hunc quidem etiam negligat: eum uero culpet qui exiguum in aliqua corporis sui parte non curet tumorem. Si uero malum est propria peccata non cernere: duplex iam, aut triplex malum est iudicare alios, et in suo oculo trabem absque dolore gestare. Omni quippe est grauius trabe peccatum. Hoc est ergo quod per haec quae sunt dicta praecepit, ne scilicet ille qui mille est uitis obnoxius acriorem se iudicem, in aliorum uelit praeberere delictis, et praecipue si haec esse inueniantur exigua. Non scilicet arguere alterum prohibens atque corrigere: sed dissimulare propria negligenter: et insultare impudenter alienis. Siquidem ad magnum istud proficeret malignitatis augmentum: et duplex malum iniquitatis inferret. Nam quicumque studet sua quidem etiam cum sint magna negligere: aliena uero amarius delicta discutere: etiam paruula uidelicet, ac uilia duplex sibi importat incommodum: tum quidem propria negligendo: tum uero inimicicias in se ac simultates omnium commouendo, atque ad extremam omnino feritatem duritiamque cordis semetipsum semper acuendo. Postquam igitur haec cuncta sanctione saluberrimae huius legis exclusit: aliud quoque praeceptum intulit, dicens. (Nolite dare sanctum canibus: neque mittatis margaritas uestras ante porcos). Et certe in consequentibus praecepit quod audistis in aure praedicare super tecta. Sed ne hoc quidem mandatum aduersatur priori: nec indifferenter omnibus praedicari iussit: sed his quos doceri oporteret: praecepit cum fiducia praedicari. Canes igitur his significat homines in impietate uiuentes, spemque omnino conuersionis in melius non habentes. Porcos uero in luto in frenis luxuriae iugiter commorantes: quos supra omnes huiusmodi doctrina pronunciauit indignos. Hoc ergo et paulus astruens, ait. Animalis autem homo non percipit ea quae sunt spiritus dei. Stultitia est enim illi non potest intelligere. Alibi quoque corruptionem dixit esse morum dogmata perfectiora non capere. Propter quod iubet ne huiusmodi hominibus cuncta pandamus. Fiunt quippe magis postquam didicerint secreta temerarii. His enim qui benigno sunt animo atque prudenti honestissima apparent: cum fuerint reuelata. Imprudentes uero magis ea ignorata reuerentur. Quia uero discere illa naturali ratione non possunt uel ignorance uenerentur. Neque enim porcus aliquando nouit: cuius sit pretii margarita. Et hic ergo quia nescit: ideo conculcat. Nihil enim hinc affertur amplius his qui eiusmodi sunt: et tamen audiunt nisi noxa cumulator. Si quidem ab illis: et sancta temerantur ne scientibus utique cuius

illa sint meriti: et ipsi desperatius insolescunt, contraque nos potius armant. Hoc est enim quod ait: ne forte conculcent ea pedibus suis, et conuersi dirumpant uos. Sed ita inquit soli si publicarentur: manerent tamen semper inuicta: nec aduersum uos repraehensionum materias ministrarent. Prorsus assentior. Sed nosse tu debes non in illis repraehensionum esse causas: uerum in eis qui porci meruerunt nocari. Sicut etiam calcata brutorum pedibus margarita: non ideo quia uilis est conculcatur: sed quia in **porcorum** incidit uilitatem. Et bene ait, conuersi dirumpant uos. Modestiam enim simulant, ut secreta condiscant. Cum uero didicerint: repente alii ex aliis effecti irrident, insultant, atque illudunt quasi quadam a se arte deceptis. Propterea et paulus thimotheo dicebat. Quem et tu deuita. Valde enim restitit uerbis nostris. Et rursus alibi. Increpa huiusmodi, et iterum. Hereticum hominem post unam, et secundam correctionem deuita. Non enim ex his quae didicerint armantur: sed eorum occasione superbius efferuntur, atque insolentia foediori complentur: et iccirco non exiguum lucrum est in sua illos ignorantia permanere. Non enim tam recte temeritate despiciunt. Si uero discant: geminum est omnino damnum: cum certe et ipsi nihil omnino fructificent: immo magis, magisque laedantur: et tibi negocia, ac pericula mille commoueant. Audiant hoc loco illi qui impudenter omnibus, ac temere copulantur despiciabilia ea quae sunt reuerenda facientes. Nam et mysteria ideo clausis ianuis celebramus: et eos qui nondum iniciati sunt adesse prohibemus: non quia infirmitatem mysteriorum aliquam depraehendimus: sed quia ad participationem eorum illi adhuc quos arcemus infirmi sunt. Propter quod etiam ipse multa ad iudaeos in parabolis disserebat: quoniam non uidebant uidentes: propterea iussit et paulus scire nos, quemadmodum debeat unicuique responderi. Petite: et dabitur uobis. Quaerite, et inuenietis. Pulsate: et aperietur uobis. Quia enim passionibus esse liberos iusserat: ad ipsum quoque coelum omnino sustulerat docendo, ut studerent non angelis: neque archangelis: sed ipsi omnium domino in quantum possibile est esse consimiles. Discipulos uero non modo ipsos ista perficere: uerumetiam alios emendare praeceperat, et malos omnes atque iustos canes diligenti iusserat comminatione discerni. Grande autem est in hominibus mentis occultum: ne dicerent: quia importabilia sunt ista prorsus, ac dura. Nam et in consequentibus petrus ait. Quis potest saluus esse? Et rursus idem. Si ita est causa hominis cum uxore: non expedit nubere. Ne igitur hic quoque similia proferrent: quanquam etiam in praecedentibus ostenderet facilia esse praecepta: multas proferens omnino sententias: et sane tales quae illis sufficerent suadere. Hic tamen etiam ipsius facilitatis infert coronam: non leue aliquod laboribus eorum genus consolationis inueniens auxilium scilicet dei: quod orationum perseuerantia promeretur. Non solum inquit uos oportet studere uirtutibus: sed ad tantum opus diuinum quoque aduocare praesidium. Veniet enim prorsus atque aderit, et uobis cum certamina ipsa tractabit, ac facilia uobis cuncta perficiet. Propterea et petere praecepit, eisque se daturum spondit: nec tamen transitorie postulare iussit: sed cum sedulitate multa, et magna patientia, crebroque pulsatu. Hoc est enim quod ait. Quaerite. Siquidem ille qui quaerit aliquid cuncta profecto alia mente proiciens: unum intendit illud quod solum requirit, ac praesentium rerum nihil omnino consyderat. Norunt certe illud quotquot, uel auro, uel sericis: ut plaerumque contingit amissis: experti sunt hanc quam dico diligentiam requirendi. Ex eo quidem quod ait (quaerite) istud ostendit. Ab eo uero quod dixit (pulsate) uaeuementer accendi et ardere prorsus mente praecepit. Noli ergo homo sponte concidere: neue inferius studium impende uirtuti: quoniam cum aurum requiris amissum: illud enim frequenter requirens: nequaquam forsitan reperis: uerumtamen cum omnino

Commented [p132]: fol.66v (GB 126)

nescires inueniendum esse quod fuerat amissum: omnes nihilominus perscrutandi excogitabas modos. Hic uero etiam sponsonem christi tenens: quod absque dubio si quaesieris, accipias: ne nimiam quidem partem illius studii conaris ostendere. Quod si non continuo acceperis: ne sic quidem desperare te conuenit. Propter hoc quippe ait pulsate: ut ostenderet: quia et si non continuo aperuerit: te nihilominus oporteat ad ianuam permanere. Si modo inquit meae non uis credere sponsioni: crede uel huic quod a me profertur exemplo. Quis ait ex uobis est pater quem si filius suus petat panem: nunquid lapidem porriget ei? Ab hominibus quidem cum aliquid exposcis: et molestus omnino et onerosus uideris: deum uero quando id non facis: tunc amplius ut tibi indignetur accendis. Si uero permaneas postulando: etiam si non continuo accipias: accipies tamen. Propterea quippe ostium clausum est: ut tu pulsare cogaris. Iccirco non celeriter annuit: ut tu diutius inquiras. Permane igitur in quaerendo, atque pulsando, et absque ambiguitate percipies. Ne enim diceres: quid si petiero, neque accepero? Tamen parabolica locum ratione conclusit: de communibus certe rebus sententias proferendo, et exemplis hominum ad impetrandi te fiduciam nutriendo, perque ista monstrando: quia non solum petere oporteat: uerumetiam illa tantummodo quae sola sunt poscenda deprecari. (Quis enim est inquit ex uobis pater: quem si filius suus petat panem: nunquid lapidem porrigit ei? Itaque et si non accipis quia lapidem petis: iccirco non accipis)? Nam et si filius sis: non tamen tibi sufficit ad omne quod poposceris impetrandum: sed hoc ipsum est quod uetaris accipere. Quod cum sis filius dei: ea quae tibi non expediunt deprecaris. Et tu igitur noli aliquando petere: seu quaerere saecularia: sed spiritalia omnia, et prorsus accipies. Nam et salomon poposcit ea quae oportuit poscere, et respice quam celeriter acceperit. Duo igitur adesse oportet oranti, ut scilicet et uahementer petat, et illa proculdubio quae petenda sunt. Quia et uos inquit cum patres sitis, rogari tamen expectatis a filiis: et si inutile aliquid petierint: data uestra cohibetis. Si uero illi quod est petendum: et utile postularint: annuitis atque praestatis. Et tu igitur ista consyderans: non desistas: donec accipias: quandiu inuenias ne recedas: nec omnino abeas: quoadusque clausa reserentur. Si enim cum hoc studio mentis accesseris, et dixeris: nisi accepero non recedam, prorsus accipies. Modo si talia postulaueris quae et illum qui petitur dare deceat, et accipere tibi qui precaris expediat. Quae uero ista sunt? Si scilicet spiritalia cuncta deprecas. Et primo quidem his qui in te peccauerant: incunctanter remittas, ac tum demum accedas ad tibi quoque ueniam postulandam, atque sine ira, et disceptatione sanctas ad deum manus eleues. Si ergo sic petierimus: accipiemus profecto. Quemadmodum uero nunc petimus: risus quidam est nostra petitio, et risus non sobriorum hominum: sed temulentia sauciorum. Quid ergo et quando spiritalia petiero: nec tamen ea fuero consecutus? Non studiosae proculdubio postulasti: aut teipsum fecisti qui acciperes indignum: aut certe petere celeriter destitisti. Et cuius inquires rei gratia non dixit: quae debeant postulari? Et quidem cuncta dixit in his quae memorata sunt, et ostendit pro quibus oporteret rogari. Noli ergo dicere quia accessi ad petendum: nec tamen accepi. Cum enim non petas deum: ab eo te non acceperis causaris: qui et ita te diligit: ut pater sit et tantum omnes patres dilectione praecellit: quantum in hoc affectu malignitatis a benignitate superatur. Si enim uos inquit cum sitis mali: nostis bona data dare filiis uestris: quanto magis pater uester coelestis? Haec uero dixit: non uituperans humanam naturam: neque mortalium genus malum esse pronuncians: sed ad exprimentum distinctionis inter deum, atque homines pergrande discrimen, et ad comparationem benignitatis suae: amorem patrum malignitatem uocat. Tanta quippe est

Commented [p133]: fol.67r (GB 127)

in illo excellentia charitatis. Vidisti etiam sensum prorsus occultum: qui posuit etiam nimia desperatione deiectum: et ad spes subleuare meliores. Nam hic quidem sub exemplo patrum redundantiam diuinæ benignitatis ostendit: in superioribus uero de maioribus idipsum probauit: ex anima uidelicet et corpore: quibus nos creator profecto composuit: et nusquam adhuc caput ipsum bonorum: neque suam praesentiam adducit in medium. Qui enim filium suum pro nobis ad occidendum dedit: quemadmodum nobis non cuncta donauit? Nondum enim erat ad ulteriora progressus. Sed paulus quidem hoc ita ponit ac dicit. Qui proprio filio non pepercit: sed pro nobis omnibus tradidit illum quomodo non etiam cum illo omnia nobis donauit? Ipse autem adhuc eis de humana uult conuersatione differere. Deinde ostendens: quoniam nec orationi solum debeant fidere ea quae in ipsis sunt negligentes: neque rursus cum uirtuti student propriae totum committere uoluntati: sed diuinum quoque adiutorium postulare, et ea quae ipsorum sunt pariter inferre, utrunque istud frequenter inculcat. Nam et salubriter admonens: plurimum eos orationi docuit insistere. Et cum orare docuisset: rursus ad eorum quae agenda sunt cohortationem reuertitur: a quo iterum rediit ad docendum. Quia oporteat frequenter orare. Rursus uero dicendo: (petite, quaerite, atque pulsate): ad studium illos incitat uoluntatis. (Omnia inquit quaecunq̄ uultis ut faciant uobis homines: haec et uos facite illis). Hoc autem dicit in breui cuncta replicans, et ostendens compendiosam rem esse uirtutem, ac facilem omnibus, atque manifestam. Neque simpliciter ait: quaecunq̄ uultis: sed omnia ergo quaecunq̄ uultis. Hic enim ergo istud non ociose posuit: sed necessarie prorsus, atque signanter, ac si diceret. Si ergo cupitis audiri praeter illa quae dixi: etiam ista perficite. Quae uero ista sunt? Quaecunq̄ uultis, ut faciant uobis homines. Vidisti certe: quemadmodum et hoc quoque ostendat loco: quia cum oratione opus sit etiam disciplina uirtutum. Et non dixit: quaecunq̄ uis tibi a deo fieri: haec ipse fac proximo: ne diceres: quonam modo hoc effici potest: cum ille sit deus: ego uero homunculus. Sed quae uis tibi fieri a conseruo: ea tu erga proximum inquit ostende. Quid unquam hoc praecepto, aut leuius inueniatur, aut iustius? Deinde declarans seruati istius praecepti ante praemia quoque grande praeconium. Haec est inquit lex et prophetae. Vnde manifestum est secundum naturam nobis esse uirtutem. Domestico siquidem magisterio omnes quae facere debeamus agnoscimus, et impossibile omnino nobis est: ad ignorantiae praesidium aliquando confugere. Intrate per angustam portam: quoniam lata et spacioua uia est quae ducit ad mortem, et multi sunt qui intrant per eam. Quam arta et angusta est uia quae ducit ad uitam: et pauci sunt qui inueniunt eam. Et certe post illa clamat, et dicit. Iugum meum suauis est: et onus meum leue. In his quoque quae paulo ante dixit, idipsum omnino signauit. Quomodo igitur hic artam illam, angustamque pronunciat? Quaquam si diligenter inspicias. Hic quoque illam leuem ualde dicit, et facilem. Et quemadmodum inquit: quae arta et angusta est facilis iudicatur? Quia et uia est uidelicet et porta: sicut etiam illa ipsa lata et spacioua uia est: tamen similiter et porta. In utroque uero nihil est omnino permanens. Nam cuncta pertranseunt, et aspera uitae huius, et prospera: nec tamen hoc solum est: facile etiam uirtutis: quam certe etiam facilem ipse praestat finis uiuendi. Non enim pertransire solum cum labore, atque sudore: sed ad bonum quoque properare finem: ad facilem uitam quippe contendit: potest consolationem afferre certantibus, ita et temporale sudorum, et perpetuum coronarum. Et quia prius sunt laboriosa quae transeunt: postea gloriosa quae permanent: maximum potest laborum esse solatium. Propter quod et paulus tribulationem leuem uocauit: non utique ad qualitatem tribulationum: sed ad certantium uoluntatem, et spem respiciens

futurorum. Quod enim inquit momentaneum, et leue est tribulationis nostrae supra modum sublimitatem aeternum gloriae pondus operatur in nobis, non contemplantibus nobis quae uidentur: sed quae non uidentur. Quod si nautis minaces illi pelagi fluctus: si tempestates, atque hyemes agricolis: si uulnera, caedesque militibus: si grauissimi illi ictus, plagraeque pugilibus leues uidentur, atque tollerabiles propter spem temporalium, ac parentum commodorum: multo magis cum coelum proponatur in praemio, et ineffabilia illa bona, atque perpetua nihil ex praesentibus his aduersitatibus sentietur. Si uero aliqui etiam sic uiam istam esse laboriosam putant: de sola eorum profecto desidia oritur ista suspicio. Vide igitur quemadmodum illam facilem etiam aliunde faciat: iubens eos non commisceri canibus, porcisque se prodere, et a pseudo prophetis cauere: et undique illos docens debere esse sollicitos. Sed hoc quoque ipsum quod illam artam uocauit: maxime ad faciendam illam facilem profuit. Per hoc siquidem, ut semper uigilarent admonuit. Nam sicut paulus cum ait: non est nobis colluctatio aduersus carnem, et sanguinem: non iccirco dixit: ut deiceret animos militum: sed ut potius erigeret: ita hic dominus uelut a somno suscitans uiatores uiam eorum asperam nuncupauit. Nec hoc tantum illos modo ad uigorem mentis hortatus est: sed illud etiam commonendo: quia multos habeat uia ipsa ad supplantandum paratos: quique quod est periculosius non aperte se proferant: sed callidissime tegant. Talis quippe est falsorum natio prophetarum. Sed tu nequaquam inquit istud aspicias: quia haec, uel arta, uel aspera est. Nec quia lata et spaciosa est illa contraria: sed quoniam haec utraque perducatur. Haec uero cuncta commemorat: ut alacritatem in nobis uoluntatis exsuscitet: sicut et alibi dicit. Regnum coelorum uim patitur, et uiolenti diripiunt illud. Qui enim certamen ingreditur: si uideat spectatorem suum ardua ipsius congressionis, horridaque mirantem: maiore profecto animi alacritate succenditur. Non igitur angamur cum nobis multa in hoc itinere moesta contingerint. Arta est enim uia et porta prorsus angusta: sed non talis etiam illa est ad quam tendimus ciuitas. Et iccirco neque oportet separari requiem: neque in triste aliquid iam timeri. Dicendo uero pauci sunt qui inueniunt eam: segnitiam plurimorum euidenter expressit ac docuit auditores: ut non ad multorum prospera haec, ac laeta respicerent: sed potius ad laboriosa paucorum. Nam plures inquit non modo per hanc non ingrediuntur uiam: sed eam ne eligunt quidam: quod extremae est omnino desidia. Verum nequaquam ad multitudinem oportet aspicere: neque hac exemplorum densitate turbari: sed imitari paucos qui hoc nos itinere cautissime incedere cohortantur. Nam cum ipsa uia arta sit: tum etiam plurimi sunt uiantum: qui ab eius nos excludere conantur ingressu. Propter quod intulit. (Attendite a falsis prophetis. Veniunt enim ad uos in uestitu ouium: intrinsecus autem sunt lupi rapaces). Ecce cum canibus, ac porcis aliud quoque insidiarum genus: multo illis profecto efficacius ad nocendum. Illi quippe professi sunt: et omnino manifesti: isti uero fraudulenter obtecti. Et iccirco ab illis quidem imperat separari: istos uero etiam diligenter examinari, atque discerni: quasi omnino difficile sit ad primum illos intelligere congressum. Propter quod dixit: attendite, ut nos ad eos excutiendos redderet acriores. Deinde ne cum audissent artam, atque angustam uiam: et quia illos multis aduersantibus per eam oporteret incedere: porcos quoque etiam canes esse cauendos, cunque istis aliud quoque malitiosius genus luporum ne inquam tot tristium rerum aggestione conciderent, ac satis durum putarent: tam multis insidiantibus iter tale conficere, et de omnibus mandatis praeterea esse sollicitos, malorum quoque illos quae sub patribus eorum sunt facta commonuit: huiusmodi homines falsos prophetas uocando. Nam et ante talia contigerunt. Nolite inquit omnino terreri: nihil prorsus uobis

Commented [p134]: fol.67v (GB 128)

nouum accidet, nihilque peregrinum. Semperque diabolus ad oppugnationem ueritatis subornat terrorem per pseudo prophetas. Hic autem non mihi significare uidetur hereticos: sed eos qui cum sint uitae prauitate corrupti: speciem tamen uirtutis induti sunt: qui uulgo impostores uocari solent. Propter quod intulit, dicens. (Ex operibus eorum cognoscetis eos). Nam apud hereticos quidem saltem uita honesta frequenter ostenditur. Apud hos uero nec uita. Quid ergo inquis si etiam mores fingant honestos: sed facile depraehendentur, atque capiuntur. Talis quippe est natura istius uitae quam uos conficere praecepi: laboriosa prorsus, ac dura: uirtutis uero simulator recusat laborem, solamque sui ostentationem requirit: propter quod etiam de simulatione conuincitur. Quia uero dixerat: pauci sunt qui inueniunt eam: sanctam proculdubio paucitatem ab eis secernit: qui cum non inueniant iter illud angustum: tamen se inuenire simulant. Et caeteris praecepit: ut non ad eos qui uirtutis spem teguntur aspiciant: sed potius ad eos qui illam uiam in ueritate concelebrant. Et cuius inquires rei gratia non eos facit esse manifestos: sed nobis potius curam huiusmodi examinationis imponit? Vt profecto uigilemus: simus absque intermissione solliciti: non ab apertis modo: sed ab occultis quoque inimicis cauendo: quos significat et paulus, dicens. Et per dulces sermones seducunt corda innocentium. Nequaquam ergo turbemur: cum huiusmodi homines, nostraque aetate plurimos uideremus. Nam hos quoque christus pauloante praedixit. Et consydera lenitatem: non ait punite tales: sed tantummodo ne ab eis laedamini praecauere. Et ne incircumpecti, atque immuniti in eorum insidias incidatis. Deinde ne diceres impossibile esse huiusmodi homines depraehendi: rursum similitudinem a communi hominum ponit exemplo. Nunquid colligunt de spinis uiam: aut de tribulis sicus? Sic omnis arbor bona fructus bonos facit: mala autem arbor fructus malos facit. Non potest arbor bona, fructus malos facere: neque arbor mala fructus bonos facere. Quod uero dicit huiusmodi est. Nihil habent mite, uel dulce: qui oues usque ad superficiem mentiuntur: propter quod omnino discretio est. Et ne uel in exiquo quidem ad eorum malitiam conuenire uideatur naturalibus iam necessitatibus comparat ea quae ab illis non aliter sunt futura. Quo more loquebatur et paulus. Sapientia inquit carnis mors est: legi enim dei non subicitur: nec enim potest. Quod nec idipsum ponit secundo: non est superflua repetitio uerborum. Sed nec quispiam diceret. Arbor mala affert quidem fructus malos: affert tamen bonos, fitque ex duplici fructuum qualitate discretio ipsa difficilis. Non est hoc inquit omnino: malos uero tantummodo affert: bonos uero nequaquam poterit afferre. Sicut et arbor bona nonnisi iuxta suam naturam fructificare solet. Quid igitur? Nunquam ne homo bonus in malum uersus est, aut malus rursus in bonum, atque multorum omnino in diuersa mutatio talia nobis abunde ministrat exempla? Christus autem non dixit impossibile esse malum ad meliora conuerti, nec bonum negat in deterius posse transire: sed quia quandiu malitiae affixus est: bonum utique fructum non possit efferre. Nam transire quidem ad uirtutem: etiam cum sit malus potest: sed nunquam bonum efferret fructum quandiu in malitia perseuerat. Quid ergo? Dauid nonne cum bonus esset: malum attulit fructum? Immo non permanens bonus: sed utique mutatus. Caeterum si qualis erat continue perseuerasset: nequaquam talem fructum tulisset, neque permanens incepto uirtutis usu fecisset illa quae fecit. Haec autem iccirco praecipue dicebat ut eorum quoque qui temere obloqui etiam innocentibus solent, linguas reprimeret, passimque accusantium ora frenaret. Quia enim plurimi bonos quoque de malorum ingeniis extimant, ut omni eos excusatione nudaret, hoc intulit. Non enim inquit potes dicere circunuentus sum, atque deceptus. Siquidem manifestam tibi discretionem ex operibus ostendit: et ut etiam

Commented [p135]: fol.68r (GB 129)

discuteret eorum opera praecepit, ne scilicet temere cuncta confunderes. Deinde eos qui puniri non iusserat: sed tantum cauere. Hos quidem consolatur qui eorum patiebantur insidias, illos uero deterret: et si nolint ad meliora conuerti: quasi quodam muro: ita supplicii eos comminatione concludit. (Omnis arbor quae non facit fructum bonum excidetur: et in ignem mittetur). Deinde ut sermonem ipsum aliquantulum temperaret intulit. (Igitur ex fructibus eorum cognoscetis eos.) Nec enim certam illam: et iamque complendam comminationem uideretur inducere: sed eam quae consilii uicem, atque admonitionis implet. Hac eorum animos interminatione, atque examinatione concussit. Quo quidem loco mihi etiam iudeos uidetur notare huiusmodi fructus saepe monstrantes. Propterea etiam iohannis uerbis uti maluit per eadem scilicet rerum uocabula illis supplicium comminando. Talia quippe etiam ille dicebat cum instantem securim: et excidendam arborem, ignemque inextinguibilem nominaret. Et uidetur quidem una tantummodo poena esse comburi. Si uero aliquis diligenter expendat duplex hoc inuenit esse supplicium. Qui enim in gehenna uritur: et coelorum regnum prorsus amittit: quae certe poena maior est: quam cruciatus ille flammarum. Noui autem quia plurimi pertimescant gehennam: ego tamen illius gloria: amissionem multo amarius quam ipsius gehennae dico esse supplicium. Si uero id non possum sermone monstrare, nihil est omnino mirandum. Neque enim nouimus illorum beatitudinem praemiorum, ut infoelicitatem quoque de eorum ammissione scire possimus. Caeterum paulus qui ista comparat certissime nouit quoniam excidere a dei gratia omnium sit profecto miserrimum. Nos autem hoc tunc, absque dubio discemus: cum experimento coeperimus doceri. Sed istud nequaquam patiamur omnes unigenite filii dei, neque experiamur intollerabile istud, horrendumque supplicium. Quam grande sit, nanque malum illorum bonorum portione priuari aperte quidem exprimi non potest: tamen prout mihi possibile fuerit conabor, atque contendam per exempla uobis illud facere, uel ex parte manifestum. Ponamus igitur adolescentem aliquem esse mirabilem, eundemque et cunctis florere uirtutibus: et totius tenere orbis imperium: tanque in omnibus esse perfectum: ut uniuersos erga se homines patrio ardere faciat affectu. Quid non ergo istius patrem pati existimatis libenti animo ne talis filii priuaretur alloquio: quod uero, uel exiguum uel grande malum non esse subituro modo, ut illum etiam uideat, atque illius praesentia perfruatur. Hoc igitur de futura quoque gloria cogitemus. Neque enim sic filius patri etiam si uirtutibus mille decoretur desyderabilis est, atque mirabilis ut coelestium fructus bonorum, ac resouli: et esse cum christo. Intollerabilis quidem res est etiam gehenna quis nesciat: et supplicium illud horribile. Tamen si mille aliquis ponat gehennas nihil tale dicturus est: quale est a beatae illius gloriae honore propelli, exosumque esse christo: et audire ab illo non noui uos, atque argui quod esurienti, et sitiensi negauerimus cibum, et potum. Est enim satius mille fulmina sustinere: quam uultum illum mansuetudinis, pietatisque plenum: nos tamen aduersantem uidere: et illos totius tranquillitatis oculos nequaquam nos aspicere sustinentes. Si enim ille me cum ei inimicus existerem, eumque odissem, atque auersarer: ita est tamen secutus ut ne sibi quidem parceret, seseque ipsum in mortem traderet quando post illa omnia esurientem illum ne pane quidem ducio dignum quibus iam illum potero oculis intueri? Sed hoc etiam illius consydera loco lenitatem. Neque enim beneficia sua imputando commemorat. Nec quia illi cum despiciant quibus tanta praestiterit: nec enim dicit me qui cum non esses, esse te praestiti: qui tibi inspirauit animam qui te supra ea quae in terra sunt cuncta constituit: qui propter te et coelos, et aerem, et pelagus, et terram, et omnia quae existunt, creauit: qui a te inhonoratus sum, et

diabolo ipso uilior existimatus: qui nec sic quidem destiti: sed innumera tibi beneficia etiam post ista donauit: qui ob tuam salutem fieri seruus elegi: qui palmis ora temeratus: et faciem sputaminibus aspersus: et seruili supplicio deputatus: ut te de morte redimerem, crucis mortem ipse sustinui: qui pro te etiam in coelo interpello patrem: qui spiritum sanctum tibi dono: qui te ad regnum inuito coelorum: qui tibi etiam tanta promisi, qui et caput tuum esse uolui, et sponsus, et uestis, et domus, et radix, et pastus, et potus, et pastor: et frater qui te haeredem, cohaeredemque delegi: qui de tenebris in lumine te duxi. Cum haec enim, hisque plura proferre posset: nihil eorum omnino commemorat. Sed quid? solum ipsum profecto peccatum. Hic quoque charitatem ac desyderium quod erga te habet ostendens. Neque enim dixit. Ite in ignem paratum uobis: sed paratum diabolo. Et prius dicit. Quatenam illi peccauerint. Et ne tunc quidem cuncta: sed pauca, et ante hos illos qui mandata eius impleuerint in regnum uocat, ut ex hoc quoque ostendat iuste se culpae quos damnat. Quonam ergo supplicio non sunt uerba eiusmodi saeuiora? Si enim hominem aliquis a quo beneficiis affectus est esurientem minime despicit: sed et si fortasse despiciat: certe cum ei ille exprobrare beneficia sua coeperit: eligit magis in terram omnino demergi: quam coram duobus tribusue amicis: tale aliquid audire. Quid nos patiemur expendite: qui toto iam teste mundo haec quae memorata sunt, audiemus: quae ne quidem dominus diceret: si aequitatem propriae uellet declarare sententiae. Quod enim haud exprobrans ea proferret: sed quasi satisfaciens: et ostendens quia non eis frustra, nec absque certa iusticiae ratione dicturus sit: discedite a me ipsa satis beneficiorum quae eis ante contulerat liberalitate patefecit. Si uero exprobrare uoluisset omnia illa quae dixit, adduxit in medium: nunc autem dicit sola illa quae passus est. Timeamus igitur dilectissimi huiusmodi tunc audire sermones. Non est lusus haec uita: immo est quidem praesens uita lusus: sed non est lusus etiam futura. Nunc autem non tam lusus est uita nostra quam aliquid forte deterius. Non enim tendit ad risum: sed intollerabilem quoque portabit dolorem eis qui mores suos non mature, ac diligenter instituunt. Quo enim distamus a pueris ludendi gratia casulas aedificantibus: nos qui ampla praetoria, et clara construimus? Quae autem dissimilitudo est inter eorum prandiola ad ludum parata, et nostra haec splendide, ac delicate apparata conuiuia? Nulla plane: nisi quod ea nos ad supplicium nostrum saepe faciamus: quae illi imitantur ad ludum. Quod si necdum perspicimus, eorumque agimus uilitatem: non est profecto mirandum. Nondum enim uenimus ad maturitatem uiuorum quo cum uenerimus: intelligemus haec omnia esse puerilia. Nam et illos cum ad uirilem transimus aetatem ridere consueuimus: ob ea certe ipsa quae cum pueri essemus: etiam studiose credebamus esse facienda. Nam et testas aliquando et lutum saepius aggerantes: non minus gloriabamur: quam hi qui certatim amplas porticus: et triclinia gaudent superba construere. Sed tamen peribant illa continuo: et continuo corruebant. Verum ne stantia quidem utilia nobis esse potuissent sicut ne istae quidem splendidae domus: quae certe iam coeli ciuem capere non possunt. Sed neque iste in illis se habitare patietur qui patriam spectat aeternam. Verum ut nos pedibus ludicra illa aedificiola plaurumque destruimus: ita haec sapienti ille mente subuertit. Et sicut nos paruulos de illa flentes destructione ridemus: sic isti quoque uiri nobis de hac subuersione moerentibus: non modo rident: sed etiam deflent. Si quidem: et eorum uiscera compassione plena sunt: et nobis ingentia hinc nascuntur incommoda. Iam igitur in uiros transeamus aliquando quandiu terrae prorsus affligimur de lignis, ac lapidibus gloriantes. Quousque lusibus occupamur, ac salutem nostram ipsi despiciamus ac prodimus? Nam ut pueri cum

neglectis literis ad huiusmodi nugas sua studia conuerterint, durissimis uerberibus subiacebunt. Sic nos quoque qui in his rebus studium omne consumimus: cum a nobis spiritualium exigetur operum disciplina: nisi quae reddenda erunt habuerimus parata: horrenda illa supplicia perferemus. Nec erit ullus omnino qui liberet, etiam si pater, etiam si frater uel quilibet alius assistat. Sed haec quidem, quibus nunc dediti sumus cuncta pariter euanescent. Quae uero ex istis poena colligitur immortalis erit, atque perpetua. Quod quidem accidere consuevit in paruulis quorum puerilis illa constructio a patre tota subruitur: ipsi etiam uerberati post lusua conuertuntur ad lachrymas. Atque ut haec ita se habere discas: illud ipsum erga quod maximum studium uidetur esse ponendum: idest diuitias in medium proferamus: et constituamus quanlibet e regione uirtutem: et tunc praecipue illarum perspicies uilitatem. Duos igitur homines esse ponamus nec de auaritia opibus sermo sit: sed de honestis adhuc, iustisque diuitiis. Duo ergo talium opum domini fingantur: quorum unus quidem ad pecunias congregandas maria nauiget, terras excolat, multaque alia reperiat genera lucrandi quanquam ignoro si haec faciens iuste patrimonium possit augere. Verum concedatur istud: et constituatur interim lucra illum iusta conquirere. Iste igitur et agros coemat: et seruos et, quantacunque sunt talia, nullaque ad haec iniquitate ducatur. Alter uero aequaliter locuplex uendat agros: uendat domus: uasa quoque argentea et aurea, atque horum omnium praecium indigentibus largiatur: curet aegrotos, in necessitate positos absoluat: alios uinculis eximat, alios eripiat de metallis, alios egestatis impatientia ad laqueum conuolantes: in uitae amorem reducat, liberet de seruitute, ac morte captiuos. De cuius uos tandem esse parte mallestis? Et certe nondum futura diximus: sed interim ista praesentia. Cuius inquam similes esse malletis? Congregantis aurum: an plurimorum pericula submouentis: ementis agros, an hominibus diuersa calamitatum tempestate uexatis, semetipsum portum parantis: multo auro argenteoque circumdati: an mille laudibus coronati? Nonne enim hic quidem uidetur angeli alicuius similis qui de coelo ad consolationem hominum, emendationemque descenderit? Alter uero nec homini conferendus: sed cuiquam paruulo uane cuncta et inaniter congreganti. Sin autem pronunciat is huiusmodi hominem esse ridiculum, extremaeque uacordiae: quando etiam inique opes congregat: quid eo potest infoelicus iudicari? Si enim tanta illius sola derisio est: cum addita fuerit et gehenna: et regni coelestis amissio: quibus lachrymis, quibus tandem lamentationibus prosequendus est et uiuus et mortuus? Sed alteram quoque si placet uirtutis partem, eiusque contrarium ponderemus. Alium igitur rursus hominem proferamus in summa potentia constitutum: omnibus imperantem, ingenti prorsus honore conspicuum: praeclara praeconis sui uoce terrificum: cinctum balteo potestatis gemino, ac longo praeceuntium ordine gloriantem, multorum officiorum stipatum caterua: nonne magnum hoc esse quiddam creditur, ac beatum? Age igitur contra hunc quoque alium e regione ponamus splendentem uirtute patientiae: humilitate, ac mansuetudine refulgentem: et hic tamen patiatur iniurias: atque etiam uerberetur: cunctaque haec facile portet, ac fortiter: eosque a quibus iniurias accepit, benedictionibus prosequatur: responde quaeso quis magis horum tibi admirandus uidetur: ille inflatus et tumidus: an iste praessus, ac placidus? Nonne rursus hic quidem coelestibus est uirtutibus comparandus: quae maxima impassibilitate potiuntur? Ille uero homini morbo ydropis, et plurimo prorsus tumore turgenti? et hic quidem medico spirituali: ille autem inflatis ac resupinis? Quid tibi arrogas homo, quia sublimi curru ueheris: quia te trahunt mularum quadrigae. Et quale istud est? Nam et saxa ita plaerumque, et ligna gestantur. Sed speciosa ueste circundaris? Sed respice pro cultu

Commented [p137]: fol.69r (GB 131)

uestium uirtute decore fulgentem, et uidebis te quidem putrefacto iam foeno esse simillimum. Illum uero arbori admirabiles fructus ferenti maximam praebenti cernentibus uoluptatem. Tu quippe circumfers pastum uermium, atque finearum: quae cum tibi incubuerint celeriter te huiusmodi ornatu nudum relinquent. Nam uestimentum, et aurum aliud quidem uermium cibus est: aliud uero terra, et cinis, et iterum terra. At uero ille qui uirtutum decore circumdatus est: talem profecto habet stolam: quam non modo tineae: sed ne mors quidem ualeat ipsa corrumpere. Si quidem istae uirtutes animi nequaquam a terra sortiuntur exordium: fructus quippe sunt spiritus: propterea neque uermium oribus deputantur. In coelo nanque huiusmodi uestimenta texuntur: ubi non est tineae, non uermis: nec huiusmodi quicquam aliud omnino. Quid igitur? Est melius: responde quaeso, sublimari potentias an potius inhonoratum iacere? Splendere diuitiis: an squallere pauperie? Abundare delitiis: an fame, atque egestate cruciari? Proculdubio melius, atque optabilius inhonoratum esse: quam in diuitiis, atque delitiis. Si ergo bona eligis magis ipsa quam nomina: relinque terras, et transgredere totus ad coelum. Si quidem praesentia ista umbrae sunt, et quaedam uanitates imaginum: futura autem ueritas rerum immobilis prorsus, ac solida: nec ab ullo tibi aliquando rapienda. Haec nos igitur omni cum studio diligamus: ut ex horum quae hic sunt liberemur tumultum, et ad portum illum tranquillissimum nauigantes: multi onusti merce ueniamus, et ineffabilibus misericordiae operibus redundemus. Quibus nos omnes contingat potiri: gratia et misericordia domini nostri ihesu christi: cui gloria et imperium in saecula saeculorum. Amen.

Homelia .xxv. Ex capitulo septimo. [fol.69r-71r]

Non omnis qui dicit mihi domine domine intrabit in regnum celorum. Sed qui facit uoluntatem patris mei qui in celis est: ipse intrabit in regnum celorum.

Cuius rei gratia non ait: sed qui facit uoluntatem meam? Quia hoc interim poterant amabilius audire quod dixit: citiusque suscipere: illud autem ad eorum infirmitatem nimis erat grande quod tacuit. Aliter uero idipsum quod reticuisse iussus est, istud dicendo signauit. Praeterea hoc quoque possumus dicere expressum, hic esse manifeste: quia non sit in patris, ac filii uoluntate diuersitas. Mihi autem uidetur iudaeorum hic proprie conscientias uerberare: omnem prorsus religionem in dogmatum ratione ponentium: de sancta uero conuersatione in nihil omnino curantium. Vnde illos etiam paulus coarguit, dicens. Cognominaris et requiescis in lege, et gloriaris in deo et nostri uoluntatem eius. Ipse autem dominus non solum hoc dixisse contentus est: sed et maiora longe et terribiliora subiunxit. Multi inquit dicent in illa die: domine domine nonne in nomine tuo prophetauimus? Non modo ille inquit qui habet fidem, conuersatione neglecta, regnum non poterit introire coelorum: sed et cum fide multa etiam splenduit claritate signorum: nec tamen aliquid in uita boni operis exercuit: a coelestibus similiter ianuis repellitur. Multi enim mihi dicent in illa die. Domine domine nonne in nomine tuo prophetauimus. Nempe consyderas quemadmodum se quoque introducat latenter: quia enim prope finem sui est prolatus ad populum sermo doctrinae suae: merito iam se iudicem esse demonstrat. Nam quod expectat poena peccantis in superioribus euidenter expressit. Quis uero sit puniens hic reuelat. Nec tamen aperte dixit ego sum: sed multi inquit in illa die dicent

Commented [p138]: fol.69v (GB 132)

mihi domine domine. Idipsum rursus hac moderatione conficiens. Si enim iudex ipse non esset, quomodo ad eos diceret tunc: confitebor eis discedite a me nunquam noui uos. Non, utique futuri solummodo iudicii tempore: sed ne tunc quidem inquit quando uos faciebant signa mirabiles. Propterea etiam discipulos admonebat. Nolite gaudere quia uobis daemonia subiecta sunt: sed quia nomina uestra scripta sunt in coelis. Et ubique prorsus ad plurimam eos curam conuersationis hortatur. Neque enim accidit ut homo recte, honesteque uiuens, atque ab omnibus uitiiis liberatus aliquando despiciatur a deo. Sed et si in aliquo errore teneatur: cito illum deus ad notitiam pertrahit ueritatis. Verum sunt quidam qui opinentur mentiri tunc illos ista dicendo: et propterea inquit nec merebuntur omnino saluari. Quod si ita est: ipse aduersus illum sensum uenit: quem uoluerat inducere. Voluit enim hoc loco asserere quod fides absque operum sanctitate nil etiam ualeat. Deinde idipsum ulterius extendens: adiecit et signa ut uidelicet ostenderet quia non modo fides: sed ne ipsa quidem cupiam mirabilia pro futura sint, si ea operatus fuisset absque possessione uirtutum. Sin autem illi nequaquam ista fecerunt quemadmodum haec conficietur assertio? Aliter uero, neque auderent hi ipsi domino iam utique iudicio praesente mentiri: sed et ipsorum interrogatorie sermo prolatus: et deinde secuta reponso haec eos fecisse demonstrat. Illi quippe quia contrarium expectationis suae finem uidebunt: quia hic fuerint mirabilia faciendo conspicui: ibi se intelligent puniendos: quasi stupentes dicent, atque mirantes: domine domine nonne in nomine tuo prophetauimus: quemadmodum nos aduersaris modo? Quid sibi uult nouus iste finis: nec a nobis aliquando prouisus? Sed mirentur illi qui cum tot signa fecerint punientur: tu uero nihil omnino hoc mireris. Omnis quippe gratia donum est solummodo largientis. Illi autem nihil ei de proprio copularunt: propter quod etiam merito puniuntur: qui erga eum a quo ita honorati sunt: ut talia etiam indignis dona conferret: ingrati existere maluerunt: tantorumque beneficiorum prorsus immemores. Cur inquis iniquitatis operarii mirabilia fecerunt? Sunt quidem qui dicant eos non eo tempore quo signa faciebant operibus iniquis uacasse: sed postea esse mutatos et ad iniquitatis opera conuersos. Sed si id esset: alio rursus modo falsum esse monstaretur illud quod dominus curauit astruere. Quod enim studuit ostendere istud profecto est: quoniam neque fides: neque mirabilia quicquam ualeant si non assistat uita. Quod certe dicebat et paulus. Si habuero omnem fidem ita ut montes transferam et nouero mysteria omnia: et si habuero omnem scientiam: charitatem autem non habeam nihil sum. Quid igitur isti sunt inquires? Multi profecto credentium acceperant dona gratiae: ex quibus erat ille qui cum in christi nomine daemonia eiceret: non tamen eum etiam sequebatur. Qualis erat, et ipse iudas. Nam hic quoque quanquam esset malus: gratiae tamen munus acceperat. Quin etiam in ueteri testamento idipsum qui quaerit inuenit: uidelicet in ipsis quoque indignis: ad aliorum utilitatem gratiam frequenter operatam. Quia enim nos omnes in omnibus idonei sunt reperti. Nam alii quidem uitae erant honestate conspicui: non tamen pari etiam ardore fidei seruebant. Alii uero econtrario fidei bonum absque uitae honestate seruabant per unius atque eiusdem ineffabilem gratiae largitatem, et illos aequae hortabatur: ut fidem studerent habere maiorem: et hos, ut essent etiam in conuersatione meliores. Et iccirco cum eis ad liberalitatem maxima gratiae dona praestabat: uirtutes inquit multas fecimus: sed confitebor illis et nunquam noui uos. Nunc quidem in eos se esse amicos putant: tunc uero scient, quia non ut amicis ista donauit. Et quid omnino miraris si hominibus quanquam uitae suffragia non habentibus: ipsum tamen credentibus gratiae suae dona largitus est: quando tale aliquid in his etiam qui utroque hoc nudabantur bono

inuenitur operatus. Balaam quippe a fide, ac probitate uitae erat prorsus alienus: sed tamen operata est in illo dei gratia in aedificationem proculdubio caeterorum. Et etiam pharao talis extiterat. Verumtamen ipsi quoque ostendit futura. Et nabuchodonosor iniquissimus fuit: sed huic quoque etiam ea quae in nouissimo saeculi futura sunt reuelauit: sed et ipsius filio qui facile patrem impietate superauerat mirabilia futura patefecit. Per quam certe omnia maxima dispensationis suae opera monstrauit. Quia igitur, et tunc ipsa adhuc erant euangelicae praedicationis exordia: multaque oportebat diuinae potentiae clarere documenta: plurimi quoque indignorum accipiebant dona gratiae. Verumtamen nihil propter haec illi signa lucrati sunt: sed magis etiam punientur. Propter quod et terribilem minatur eis sermonem dicendo. Nunquam noui uos. Multos quippe hic odit atque aduersatur etiam ante iudicium. Timeamus igitur dilectissimi: maximamque curam sanctae conuersationis adamemus, nec putemus minus aliquid nos habere: quia nos modo signa non facimus. Nihil nanque tunc nobis propter illa amplius redderetur: sicut nec minus dabitur: quia signa non facimus. Si utique omnibus studuerimus abundare uirtutibus: de mirabilibus siquidem nos absque dubio debitores efficiemur dei: pro bene autem acta uita deum habebimus debitorem. Quia igitur cuncta perfecte de uirtute disseruit, et simulatores eius plurimos, ac diuersos esse monstrauit cum eos qui ad ostentationem sui orant, atque ieiunant: tum etiam eos qui simplicitatem ouium tantummodo habitu profitentur: tunc illos quoque qui doctrinae ipsius studio malignitatis aduersi sunt: quos etiam porcos et canes uocauit. Hinc iam praeceptis suis consolationem rursus admiscens: ostendit quantum sit uirtutis commodum: quantum etiam malignitatis incommodum. Omnis ait qui audit uerba mea, et facit ea: assimilabitur uiro sapienti. Quae quidem passuri sunt, qui mandata non faciunt: quanuis faciant signa, sine dubio audistis. Oportet ergo uos discere: quibus sint illi fruituri bonis: qui omnia quae praecepta sunt obedienter impleuerint: qui certe non in futuro tantum: uerum etiam in isto saeculo de custoditi euangelii utilitate gaudebunt. Omnis inquit, qui audit uerba mea, et facit ea assimilabitur uiro prudenti. Consydera quam admirabili ornetur uarietate doctrinae: modo quidem dicens. Non omnis qui dicit mihi domine domine, seque ipsum reuelans: modo uero inferens qui facit uoluntatem patris mei. Et rursus iudicem se demonstrans: multi inquit dicent mihi in illa die: domine domine nonne in nomine tuo prophetauimus? et dicam illis: nunquam noui uos. Hic quoque rursus ostendit habere se omnium potestatem: propter quod ait. Qui audit uerba mea haec. Quia enim cuncta disputauerat de futuris: regnum commemorando coelorum: et mercedem ineffabilem pollicendo: et consolationem dei: et quantacunque sunt talia: uult eis etiam hinc tribuere fructus laborum: et ostendere quanta sint in praesenti quoque uita beneficia uirtutis. Quod eius ergo primum beneficium est? Tutum uiuere, atque munitum: nullique aduersantium rerum in praedam patere: quinimmo cunctis quae obsistunt superiorem omnino consistere. Cui bono quid unquam inueniantur aequale? Hoc enim ne ille quidem ipse sibi praestare posset qui diademate coronatur. Solus enim et quidem multo cum cumulo bonorum suorum possidet firmitatem, qui potestissima uirtutum cohorte munitur: atque inter hos tumentes saeculi fluctus plurima tranquillitate perfruitur. Hoc est enim omnino mirabile: quia cum nulla serenitas sit: immo cum sit ualida tempestas et crebra temptationum: ipse ne tantulum quidem poterit commoueri. Descendit inquit pluuia, uenerunt flumina: flauerunt uenti: et impulerunt in domum illam et non cecidit: fundata enim erat supra petram. Hic autem, et pluuia, et flumina, et uentos transolutione uerborum: afflictiones et ingruentia hominibus pericula nuncupauit: calumnias uidelicet:

Commented [p139]: fol.70r (GB 133)

insidias fluctus interitus, aliorum impugnationes desertiones suorum: caeteraque omnia uitae praesentis incommoda. Sed nulli inquit horum talis anima succumbit. Causa uero istius firmitatis est supra petram esse fundatam. Petram hic autem doctrinae suae munimentum uocauit. Siquidem omni petra illius sunt fortiora praecepta, et obedientem deo cunctis praestant tribulationum fluctibus celsiorem. Quicumque enim diligenter haec custodit, ac fortiter: non modo hominibus nocere cupientibus: uerumetiam ipsis daemonibus sibi insidiantibus superior eminebit. Quia uero non adhinantem doctrinae pompam ista dicantur: iob certe testis est: qui utique et omnis diaboli in se excepit ictus: et tum permanebat immobilis. Idipsum testantur et apostoli qui torrente totius orbis in se pariter irruente: tyrannorum scilicet: atque populorum iudaeorum, atque gentilium, et suorum, et alienorum, et diaboli prorsus, et daemonum: ad cunctas coniurare aduersus se impugnationis machinas pulsata fluctibus rupe firmiter constiterunt. Quodque est adhuc amplius omnia ista domuerunt. Quid igitur hac uita beatius possit inueniri? Hoc enim non magnitudo diuitiarum: non corporis fortitudo: non potentia ulla: non gloria: non quicquam horum simile poterit polliceri: sed possessio sola uirtutis. Non est enim, non est omnino alteram inuenire uitam malis omnibus liberam: nisi hanc profecto solam. Et testes huius rei: uos certe ipsi testes qui aulicas nostis insidias: et illos strepitus, ac tumultus qui domus diuitum saepe subuertunt. Sed in apostolis tale omnino nihil contigit. Quid igitur? Nihil ne erga illos huiusmodi factum putamus? Nihil ne illi ab aliquo triste perpessi sunt? Hoc est enim praecipue maximeque mirabile: quia cum plurimas quidem illi paterentur insidias: maximeque in illos tempestatum turbines frequenter irruerent: nequaquam tamen eorum animos labefactare potuerunt: nec eis aliquem incurrere moerorem. Optinuerunt ubique, ubique ualuerunt nudis omnino corporibus nauigando: cunctaque aduersa uincendo. Et tu igitur si uolueris cum diligenti omnia cautione perficere: cuncta haec impugnationum genera ridebis. Si enim fueris harum adhortationum munitus armis: nulla tibi oppugnationis poterit inferre molestiam. Quid enim nocebit qui diuersas contra te molitur insidias? Pecunias forte tibi diripiet? Sed etiam ante illius minas: haec uniuersa iussus es despiciere: et cum tanto perfectionis cumulo: ut ne ab ipso quidem domino tale aliquid postulares: sed recludet in carcerem. Sed et ante carcerem: ita te uiuere utique praecepit: ut toti iam mundo omnino esses crucifixus. At malignitate obtreptionis macerabit? Sed ab hoc quoque dolore te christus eripuit multam tibi pro susceptis maledictionibus: pollicendo mercedem: sicque te esse mundum iubendo ab ea quae inde oritur ira, atque tristitia: ut tibi pro inimico est orare praeceperit. Sed exagitabit te undique et afflictionibus mille circundabit: sed clariorem tibi profecto texet coronam. Sed afficiet te plagis: uel etiam interficiet: et iccirco rursus tibi maiora praestabit, suoque te scelere ad martyrii palmam parabit: citiusque ad tranquillissimum portum ire compellet: amplioris tibi proculdubio mercedis occasionem ministrans: teque ab illius dei timore liberans, quo diuersarum actuum ratio in commune reddenda est. Quod autem praecipue mirandum est: non modo nihil omnino laedunt qui talibus insidias machinantur: sed eos etiam faciunt oppugnatione meliores. Cui bono quid unquam simile ualeat inueniri: talem uitam uidelicet elegisse qualis haec sola est? Quod enim dicere semper soleo: id nunc quoque inculcare non desino. Vbiq̄ue fere ex utroque auditorum operatur salutem: tum amorem uirtutum: tum horrorem inserendo uitiorum. Quia enim dixerat artam et angustam uiam: rursus huic afferens consolationem labori: quam tuta sit uia ipsa, quanque etiam suauis ostendit: sicut etiam contrarii illius itineris et asperitatem plurimam, et maxima indicauit esse discrimina. Vt enim uirtutis in praesenti beneficia

Commented [p140]: fol.70v (GB 134)

monstrauit: ita etiam uitiorum pandit incommoda. Quia enim futurum erat: ut ipsa quidem dicta aliqui mirarentur: nec tamen bonorum documenta operum praebent: praeueniens eos terret, ac dicit. Quia et si bona sint quae dicuntur: nequaquam tamen ad animae firmitatem sufficiat solus auditus: sed obedientia quoque sit necessaria: quae certe operibus ostenditur. Nam totum profecto in his praecipue consistit. Itaque hic iam interim sermone suo terminum posuit: ubi maxime uigentem in eis timorem reliquit. Sicut enim ad studia uirtutum non solum de futuris eos praemiis incitauit, promittendo regna coelorum, et ineffabilem omnino mercedem et consolationem futuram, ac bona prorsus innumera: sed etiam de praesentibus: dum scilicet petrae nomine firmum atque immobile culmen ueritatis ostendit. Sic etiam ab amore uitiorum non modo supplicii deterret futuris: excidendam commemorando arborem, ignemque inextinguibilem: et a coelesti regno exclusionem minando et dicendo: non noui uos: sed de praesenti quoque dum translationem uerborum domus commemorauit ruinam. Hoc quippe ipso commendatiorem fecit profecto sermonem: quo illum etiam comparatione uestiuit. Non enim tantum etiam sententia eius pondus habuisset, si simpliciter dixisset, ac nude. Insuperabilis erit qui uirtute munitur: et facile in praedam patebit unusquisque uitiosus: quantum certe nunc obtinet: cum ad ipsum cumulatus exprimendum et petra, et arena, et domus, et flumina, et uenti, ac pluuiae proferuntur. Bene autem auditorem huiusmodi stultum uocauit. Quid enim possit stultius, quidue infoelicus inueniri super arenam aedificare domum: et laborem quidem necessario sustinente: fructu uero ipsius laboris, ac requie non fruente: perque hoc etiam supplicia debente. Quod autem domus aedificator laboret: cunctis omnino manifestum est: itaque et raptor, et adulter, et calumniator multum laborant: et plurimum afflictionis profecto sentiunt: ut uel malitiam, uel luxuriam suam ad profectum possint operis adducere. Sed non modo nullum de huiusmodi laboribus fructum pariunt: uerum etiam damnum grande patiuntur. Nam et paulus hoc significando dicebat. Qui in carne seminat: de carne et metet corruptionem. Huius omnino sunt similes qui aedificant in arenis, in fornicatione, uidelicet atque luxuria, in iracundia, et caeteris talibus. Huiusmodi erat et achab: sed non et helias. Etenim e regione ponentes, et uirtutes, et uitia diligentius quam sint haec inter se diuersa consyderemus: nam hic quidem super petram aedificauit domum: ille uero super arenam. Et iccirco ille diademate coruscus, ac purpura contremiscebat prophetam sola certe pelle circumdatum. Tales etiam iudaei, sed non et apostoli. Nam pauci illi cum essent atque etiam uincti: firmitatem petrae constantiae uirtute superabant. Illi uero qui plurimi armatique constiterant arenarum, imitabantur infirmum. Denique quasi trepidi cedentesque dicebant. Quid faciemus hominibus istis? Vides nempe stupenda rerum angustia cohortari non comprahensos et uinctos: sed comprahendentes: atque etiam uincientes: quo quid magis nouum ualeat inueniri? Tu alterum uinculis astringis, et ipse potius cohortaris, et merito. Siquidem cuncta aedificas in arenis, propterea et imbecilliores omnibus erant, atque dicebant. Quid faciemus uolentes inducere super nos sanguinem hominis huius? Quid agis? Caedis et metuis? Alium persequeris: et ipse formidas? Tu iudicas: et tamen tremis. Ita est quippe malitia infirma? At non similiter et apostoli. Sed quonam modo? Non possumus: inquit nos qui uidimus, et audiimus non loqui. Consyderasti certe grande inuictae mentis excelsum. Vidisti petram undarum murmura deridentem. Vidisti domum contra uentorum flatus prorsus immobilem. Quod enim multo est amplius admirandum non modo deterriti per aduersa non sunt: uerum etiam maiorem inde assumpserunt constantiam: et persecutores suos in trepidationem maximam compulerunt. Quicumque

enim adamantem percutit: magis ipse percutitur. Et qui aduersus stimulum calcitrat: sine dubio ipse compungitur: suisque propriis ictibus uulneratur: et qui impugnat uirtutem tenentes: ipse profecto subruitur et malitia tanto efficitur infirmior, quanto contra uirtutem diutius praeliatur. Et sicut qui ignem obligat in uestimento illum quidem non extinguit: uestem uero comburit: ita etiam qui in uirtute positos persequebantur comprahendebant, ac saepius colligabant. Illos quidem reddebant ex his omnibus clariores: se autem omnino perdebant. Etenim quantacunque ob iusticiam passus fueris aduersa: tanto ingentior efficeris: et firmior: quantoque studuerimus coelestem honorare philosophiam: tanto magis nullius prorsus alterius indigebimus. Quanto autem non indiguerimus alterius, tanto fortiores erimus omnibus atque omnibus celsiores. Talis profecto erat iohannes: illum quidem contristare poterat omnino nullus: ipse autem herodem merere faciebat: nam ille quidem inops rerum aduersus regem constanter insurgit. Hic uero diademate, ostroque fulgens, et mille aliis umbrae istius ornatus insignibus tremit, ac formidat pauperem prorsus, ac nudum. Sed nec abscisum eius caput secure poterat, ac libenter aspiceret quia post mortem quoque iohannis in illo terror uigebat. Audi itaque quid dicat. Hic est iohannes quem ego interfeci. Hoc enim quod ait interfeci: non est semetipsum superbius efferentis: sed timorem suum utcunque solantis, et conturbatae menti sollicitate suadentis, ipsum esse qui a se fuerat occisus. Tanta est uis quippe uirtutis: ut post mortem quoque sit uiuentibus fortior. Nam et cum adhuc in eremo praedicaret: multarum domini diuitiarum ueniebant ad eum, atque dicebant. Magister quid faciemus? Tanta certe habetis: et a nihil habente cupitis uiam uestrae foelicitatis adiscere: ab inope locupletes: ab eo qui nec domum possidet militantes. Quid uero iste: etiam helias erat: propter quod eadem libertate et regem increpat et populum: nam ille quidem dicebat. Vsquequo claudicatis utroque femore uestro? Iste uero serpentes genimina uiperarum: et ille quidem imputabat aliquando regi. Tu perdis israel et domus patris tui. Hic autem dicebat herodi. Non licet tibi habere uxorem philippi fratris tui. Vides certe petram: uides rursus et arenam quam celeriter corrui: quam cito cedit aduersis: quam facile per cuncta subruitur. Adeo est imbecilla, nequitia etiam si honore regis iuuetur, etiam si praesidio multitudinis, atque uniuersa huiusmodi potentia fulciatur: omnes tamen quorum pectoribus inest: cunctis omnino rebus fragiliores facit. Et iccirco nec simpliciter ruit: sed cum magno etiam fragore collabatur. Et facta est inquit ruina eius magna: neque enim exiguarum, leuiumque rerum periculum est: sed de animae discrimine: de immortalibus suppliciis sustinendis: deque coelestis regni ammissione res agitur. Quin etiam praeter ista tam grandia in praesenti quoque saeculo: nimis aerumnosae uitae, atque omnibus miseriori malitiae sectator addictus est cum timoribus assiduus: atque etiam moribus sub diuerso onere curarum et trepidationum angore uiuendo. Quod certe ille sapiens significando dicebat. Fugit ipsius nemine persequente. Huiusmodi quippe homines etiam umbras tremunt: etiam de amicis pericula suspicantur. Multo itaque de inimicis magis: quinimmo etiam seruulos reformidant: et non modo notos sibi homines: set et prorsus ignotos: atque supplicium ante illud futurum. Hic iam sibi tormenta etiam multiplicant. Et haec omnia christus manifestando signabat, cum diceret, facta est ruina eius magna. Ibi aperto prorsus fine bona haec praecepta concludens eos qui non plene credunt futura de praesentibus uitia fugere cohortatus est. Et si enim maius longe profecto doctrinae pondus est futuris: uel prouocare praemiis: uel deterrere suppliciis: tamen crassiores quasque animas hic magis sermo cohibet: atque a studio malignitatis abducit. Propter quod etiam tali fine sermo eius impletus est: ut magis

Commented [p141]: fol.71r (GB 135)

in eorum mentibus tam utilis sententia figeretur. Haec igitur scientes omnia et praesentia scilicet et futura uitia cuncta fugiamus. Amplectamur uero uirtutem: ne uane, atque inaniter laboremus. Sed et hic certo munimine: et ibi coelesti gloria perfruamur: quam omnibus nobis contingat adipisci: gratia et misericordia domini nostri ihesu christi: cui gloria et imperium in saecula saeculorum. Amen.